Nuostabios meilės istorija

Carl-Johan Vallgren

Alma littera

Carl-Johan Vallgren

Nuostabios meilės istorija

ROMANAS

Iš švedų kalbos vertė
GIEDRĖ ŽIRGULYTĖ

Alma littera

UDK 839.7-3
Va203

Versta iš:
Carl-Johan Vallgren
DEN VIDUNDERLIGA
KÄRLEKENS HISTORIA
Albert Bonniers Förlag

ISBN 9955-24-235-3

.... nuo giminaičio, panele F.,
kur kas artimesnio, nei jūs spėjat.

Vest Tisberis
Martas Vainjardas, Masačusetsas, JAV
1994 m. liepos 15 d.

Miela panele Fogel,

Pirmiausia noriu jums padėkoti už apsilankymą, palikusį daug brangių prisiminimų. Tikiuosi, kad jis davė atsakymus į kai kuriuos jūsų klausimus. Vardų kilmės tyrinėjimai, kaip ir daugelis kitų veiklos sričių, yra toli už mano horizontų, bet šiuo atveju sunku nepadaryti tos pačios išvados kaip ir jūsų: kad paveldėjote pavardę iš motinos. Mano paties pavardė, kaip atspėjote, yra suanglintas vokiškas mūsų prosenelio krikštavardis.

Kaip ir pirmasis Berfutas, aš sulaukiau labai ilgo amžiaus, bet už jį mokama vienatve. Jei nesuklydot, jūs turėtumėt būti mano artimiausia gyva giminaitė iš tėvo pusės.

Čilmarko bendruomenėje dabar aš vienintelis jį prisimenu. Jis mirė 1914 metais, prieš pat Pirmojo pasaulinio karo pradžią, nuo kiaulytės komplikacijų.

Tuo metu jis jau buvo sulaukęs garbingo amžiaus – šimto vienerių metų. Tą vasarą man sukako aštuoneri. Tai buvo gerokai anksčiau, nei masinis turizmas Martas Vainjardą pavertė muziejum po atviru dangumi, muziejum, kokį jūs pamatėt per savo pernelyg trumpą viešnagę saloje. Aš vadinau jį seneliu, nors tai nevisiškai tikslu – jis pergyveno visus savo vaikus ir iš tikrųjų buvo mano prosenelis.

Pridedami užrašai visų pirma remiasi jo pasakojimais tiek vyresnėms mano seserims, tiek man pačiam, tačiau yra išda-

va ir mano tyrinėjimų, atliktų po pusės šimtmečio. Duomenys iš Vokietijos archyvų, savaime suprantama, yra jūsų žinioje. Ypač įdomi medžiaga iš Kėnigsbergo, nors originalai, kaip žinoma, pražuvo karo audrose.

Kol dar jis gyveno, aš buvau per mažas, kad suprasčiau jo pasakojimų detales: daugiausia prisimenu jį kaip mažą malonų seneliuką medžiaginės kaukės pridengtu veidu, gestų kalbos gramatikos specialistą, vieną dieną man apsilankius, aiškiu balsu, nekrutinant lūpų, sušnabždėjusį mano galvoje: *Geriau patylėti ir būti palaikytam kvailiu, nei kalbant išsklaidyti visas abejones.* Citata, kaip vėliau supratau, priklauso Linkolnui, su kuriuo jis buvo susitikęs.

Pirmi kurtieji į Martas Vainjardą atvyko paskutiniame XVIII a. dešimtmetyje. Tuokiantis giminaičiams, negalia buvo perduodama iš kartos į kartą ir paplito visoje saloje. Mano jaunystėje kurčiųjų jau buvo kiekvienoje šeimoje. Tisberio ir Čilmarko bendruomenėse jie sudarė apie trečdalį gyventojų, o kai kuriuose kaimuose negirdėjo visi, todėl gestų kalbos mokėsi kiekvienas salos gyventojas. Mes, girdintieji, augome dvikalbiai. Aš pats gestų kalbos išmokau prieš anglų kalbą, nes ir mano motina, ir tėvas buvo kurti. Kurtumas, galima sakyti, buvo toks įprastas, kad tokia sąvoka net neegzistavo. Mes niekada nežiūrėjome į kurčiuosius kaip kurčiuosius. Mes gyvenome tarp jų, o ne jie tarp mūsų. Salos kultūrą kūrė kurtieji: jų pasaulis buvo mūsų pasaulis.

Recesyvinis genas išnyko šešto dešimtmečio pradžioje, bet dauguma mūsų, pagyvenusių žmonių, išlaikė gestų kalbą. Ne tam, kad pasakotų nepadorius anekdotus (nors šitai pasitaiko) ar kad apsaugotų privačius pokalbius nuo lankytojų ir turistų ausų (nors ir taip būna, kaip jūs pastebėjote), o tik dėl vienos paprastos priežasties: gestų kalba tapo salos *Lingua Franca**. Ji vartota tiek pat dažnai kaip ir anglų, be to,

---

* Kalba, kuria bendrauja žmonės, nemokantys vienas kito kalbos. (Čia ir toliau vertėjos pastabos.)

gestai kur kas raiškesni už žodžius. Neseniai Nacionalinėje geografijos enciklopedijoje perskaičiau apie Providenso salą Vest Indijoje, kurios gyventojai kalbasi tokiu pat būdu, vartodami senąją majų gestų kalbą. Galėčiau atsiųsti šio straipsnio kopiją, galbūt ji jums pravers.

Dėl visiškai suprantamų priežasčių man artimiausias Berfuto gyvenimo Amerikoje laikas, nors savo užrašuose aš daugiausia dėmesio skyriau pirmai jo gyvenimo pusei Europoje. Pasak šeimos legendos, jis taip gedėjo jūsų prosenelės, kad niekad rimtai nepamilo kitos merginos, nors ir susilaukė keturių vaikų nuo dviejų vietinių moterų. Aš ir mano sesuo pirmieji iš visos giminės gimėm normalios klausos.

Ar jūs, panele Fogel, kada nors kėlėt sau klausimą, kas yra garsas? Šis klausimas įdomus dėl daugelio priežasčių, bet pirmiausia todėl, kad jis nurodo tamsiąsias mūsų santykių su sąmone dėmes.

Garsas – tai vibracija, sukelianti oro molekulių bangas. Girdintis žmogus suvokia nuo dvidešimties iki dvidešimties tūkstančių hercų dažnio garsus. Garsų bangos, kurių svyravimų dažnis mažesnis nei dvidešimt kartų per sekundę, kaip žinoma, vadinamos infragarsais; tos, kurios svyruoja daugiau nei dvidešimt tūkstančių kartų – ultragarsais. Šikšnosparniai gyvena išskirtinai ultragarsų pasaulyje, klinikine prasme jie negirdi, veikiau naudojasi echolotu. Infragarsų pasaulyje juda aligatoriai, banginiai, Amerikos stručiai ir kazuarai. Ir šiuo atveju „klausa“ yra beprasmė sąvoka, nes ir šitie gyvūnai iš tikrųjų „negirdi“. Pavyzdžiui, aligatoriai net neturi ausų. Jie girdi visu kūnu, t. y. priima išorinio pasaulio vibracijas poodiniais pilvo nervais.

Viešėdama jūs domėjotės, kokiame pasaulyje gyveno Berfutas. Norėčiau pasiūlyti hipotezę, kad jis gyveno mums nepažįstamų dažnių pasaulyje, „girdėjo“ mokslo dar neištirtus garsus.

Per skrodimą, atliktą tuoj po jo mirties, atrasta daugybė stulbinančių fiziologinių ir anatominių paradoksų. Pavyz-

džiui, širdis pasirodė esanti itin didelė, dvigubai didesnė nei normalaus žmogaus, nors buvo nykštukas. Kai aš susidūriau su šia kurioziška detale skrodimo protokole, išsiaiškinau ją simboliškai: visas jo gyvenimas, kaip ir jūsų prosenelės, buvo meilės istorija. Gydytojas užrašė, kad „jis gyveno nepaisydamas jokių prognozių" su širdim, kuri turėjo sustoti ankstyvoje vaikystėje, tik su vienu inkstu, vienu funkcionuojančiu plaučiu ir pilvo srityje išplitusiu vėžiu, kuriam, tuometinių specialistų vertinimu, buvo ne mažiau nei pusė šimtmečio. Bet nuostabiausias atradimas per skrodimą susijęs su klausos organais: vestibuliarinio aparato, žmogaus pusiausvyros centro, išvis nebuvo. Tiesą sakant, jis neturėjo jokių galimybių vaikščioti ar apskritai judėti.

Praėjus mėnesiui po mirties, lavonas ištirtas nuodugniau Bostono teratologijos klinikoje. Gydytojas, apsigimimų specialistas, teigė, kad dešinė ausis, išskyrus nedidelį plaktuko sukalkėjimą, ankstyvoje vaikystėje, jo manymu, maždaug iki dvejų metų, turėjusi būti visiškai normali. Tai paneigė pirmojo skrodimo rezultatus. Taigi ankstyvoje vaikystėje jis turėjo girdėti, nors ir prastai.

Šis atradimas galėtų paaiškinti jo muzikinius gabumus – kone didžiausią jo biografijos mįslę. Kaip gali kurčias žmogus suprasti ir perteikti muziką? Galbūt, kaip parodė antrasis skrodimas, pirmaisiais vaikystės metais – prieš visišką apkurtimą – jis vis dėlto gavo tam tikrą supratimą apie garsus ir tonus?

Girdinčiam žmogui be galo sunku suvokti, kaip gyvena kurtieji. Reikia įsivaizduoti pasaulį, kuriame nėra jokių garsų: nei vėjo kauksmo, nei balsų, nei mylimosios juoko, kartais net supratimo, kas gi tas garsas. Nuo gimimo kurčias žmogus niekada nekalba apie tylą ar apie garsų trūkumą, kaip kad nesiskundžia dėl to, jog yra kurčias. Žmogus, gimęs neregiu, irgi nesiskundžia dėl vaizdinės informacijos stokos, nes nesuvokia, ką reiškia matyti. Taip pat ir jūs, panele Fogel, vargu ar pasigesite niekad nepatirto fenomeno – žmo-

gaus, apie kurio egzistavimą nieko nežinote, ar niekada neaplankytos vietos. Visa tai – kurtumas, aklumas – geriausiu atveju tik metaforos.

Žodžiai miršta pagimdę mintį, rašo garsus defektologas Levas Vygotskis, turėdamas omeny, kad žodžiai ir mintys negali egzistuoti tuo pačiu metu. Tai visiškai sutampa su Šopenhauerio tvirtinimu, jog mintys miršta tą akimirką, kai apsitaiso žodžių drabužiais. Žodžiai tėra mūsų patirties užuominos, ir pokalbiu stengiamasi pašnekovams sužadinti giminingas asociacijas. Bet galbūt esama ir kitų būdų pasiekti tą patį rezultatą. Kartais tvirtinama, kad paveikslėlis pasako daugiau nei tūkstantis žodžių. Arba muzika, juk ji iš tikrųjų yra metodas, perduodantis kūrėjo jausmus klausytojui.

Šiaip ar taip, aišku viena: kurčiajam, neišmokusiam jokios kalbos, gyvenimas virsta pragaru. Žmonės ir daiktai lieka be pavadinimų, būty viešpatauja chaosas, išnyksta chronologija. Klausimai ir atsakymai beprasmiai, abstrakcijos neegzistuoja, intelektas sustoja dvejų metų vaiko lygyje. Juk kalba vaiką įveda į simbolinę istorijos ir ateities sritį, tik kalba išmoko jį abstrakčiai mąstyti ir klasifikuoti reiškinius.

Mano tėvai vartojo turtingesnę kalbą nei anglų – gestų kalbą. Priešingai „šnekamosioms" kalboms, gestų kalba yra keturmatė, ji reiškiasi tiek laike, tiek visuose trijuose erdvės matmenyse, suteikdama nepaprastai daug informacijos per labai trumpą laiką. Gerai žinomas reiškinys, kad vaikas gali išmokti gestų būdamas trijų mėnesių, kur kas anksčiau, nei gurguliuodamas pamėgina išreikšti savo jausmus žodžiais. Pirmas mano išmoktas gestas reiškė pieną. Pasak tėvų, tuomet buvau keturių mėnesių, taigi tokio amžiaus, kai normalus normalios šeimos vaikas išalkęs motinos pieno prašosi tik rėkdamas. Mano pirmieji sapnai buvo kupini ženklų: gestikuliuojančių rankų, begarsių žodžių, vizualiai perteikiamų žodžių, nebylių lūpų judesių, judančių simbolių. Ir dabar kartais sapnuoju gestų sapnus.

Mano dėdė Henris Raselas-Praisas buvo vienas žymiausių Amerikos poetų, nors, išskyrus gana nedidelį mėgėjų būrį, visai nežinomas. Jis rašė eilėraščius gestų kalba. Iš vaikystės prisimenu, kaip man lankantis jis imdavo krūpčioti ir spontaniškai gestikuliuoti staiga pagautas įkvėpimo. Jis buvo poetas iš Dievo malonės, salos senukai dar ir šiandien apie jį kalba, ir visoje Amerikoje esu sutikęs gestų kalbą vartojančių žmonių, kurie gali nepavargdami valandų valandas „deklamuoti" jo eilėraščius.

Girdintys žmonės labai mažai nutuokia apie kurčiųjų kultūrą. Apie humorą ir ironiją, reiškiamą gestais, apie chorus, *dainuojančius* gestais, apie tai, kaip jautiesi įžengęs į restoraną, kurio visi lankytojai kurtieji, tą nuostabią nuotaiką, rankas, žaibiškai lakstančias prie stalo, keistą tylą, staiga nutraukiamą garsaus juoko kam nors pašmaikštavus. Arba apie nusižengimą etiketui, kai įsiterpiama tarp dviejų gestais besikalbančių žmonių, ir kaip gėdinga *slapta klausytis* svetimų pokalbių spoksant į rankas.

Kadangi aš užaugau šioje kultūroje, man ji nėra svetima, bet, mėgindamas ją apibūdinti jos neišmanantiems žmonėms, turiu naudotis palyginimais. Taip pat ir Berfuto atveju: pasakojant apie nuostabią jo dovaną ir gyvenimą visada reikia praplėsti sąvokas.

Sąmonė ir išorinis pasaulis, kaip tvirtina kai kurie neurologai, nėra sinchroniški: mes suvokiame tikrovę trupučiuką uždelsę, po valandėlės, per kurią smegenys atsijoja informaciją nuo mums nesvarbių įspūdžių. Ir galbūt kaip tik šis požiūris padės suprasti mūsų prosenelio dovaną. Kad jo sąmonė, kitaip negu jo sutiktų žmonių, visada būdavo tos pačios fazės kaip ir tikrovė, kad jis neprarasdavo laiko sijodamas informaciją ir todėl jos sukaupdavo ne tik kur kas daugiau, bet ir taip greitai, jog tarytum atspėdavo dar neišsakytas žmonių mintis.

Be abejo, tai irgi tėra svarstymai, jų tikrumo nepatikrinsi. Mūsų Aš – tik „žemėlapis", mūsų sąmonės, platesnės nei ta-

sai Aš, schema, kaip kad kalba – tik tam tikros teritorijos žemėlapis ir jo nevalia painioti su pačia teritorija.

Kaip jūs, panele Fogel, tikriausiai pastebėjote, aš tik vargais negalais apibrėžiu jus dominančią sritį griebdamasis aprašymų, palyginimų ir artimų pavyzdžių. Bet visiškai aišku, kad stulbinantys Berfuto gabumai jam kompensavo jutimo organų trūkumus.

Kiekvienas žmogus pasaulį suvokia savaip. Netekus kurio nors jutimo organo, šis kompensuojamas kitu. Kurtieji girdi akimis ir kalba gestais. Helena Keler, pritaikiusi Tadomos metodą, ištobulino būdą, įgalinantį suprasti pasaulį net ir tuos, kurie yra ir kurti, ir akli, – ji panaudojo lytėjimą. Uždėjęs pirštus ant kito žmogaus lūpų ir gerklų, kurčneregys „jaučia" kito žmogaus kalbą; su juo galima susikalbėti rašant ant jo delno raides ir ženklus.

Mūsų prosenelis gimė Europoje tuo metu, kai kurtieji dar buvo laikomi idiotais, kai gestų kalba dar nebuvo paplitusi; gerokai anksčiau, nei Aleksandrui Grehemui Belui ir Helenai Keler pavyko pakeisti požiūrį į šią negalią. Gamta kompensavo Berfutui klausos stoką, bet taip radikaliai, kad šito iki šiol neįmanoma paaiškinti remiantis mokslu. Štai kodėl, mėginant išaiškinti pačią *mūsų* mįslės esmę, mano užrašai įgavo palyginimų formą.

Nebūkime veidmainiais, panele Fogel, – aš sąmoningai vartoju žodį *„mūsų"*. Jau per pirmą susitikimą supratau, kad jūs priklausote mūsų, išskirtųjų, būreliui. Ir labiausiai domitės ne savo proseneliu, bet savimi ir savo sugebėjimais, kurie jus gąsdina, nes nemokat jų paaiškinti protu. Martas Vainjarde pastebėjot, kad aš šitai supratau, užtat dabar mėginate gintis.

Man rodos, akimirkos, kai „girdima aplenkiant klausą", mane aplanko rečiau nei jus; jūs paprasčiausiai paveldėjot daugiau jo dovanos. Aš ją pajuntu nereguliariai, dažniausiai tada, kai mažiausiai tikiuosi, bet dabar ji manęs nebegąsdina. (Ką tik, man rašant šias eilutes, tarnaitė ėjo į mano kabinetą žvilgtelėti į vienintelį namuose nesugedusį laikrodį. Aš „išgir-

dau", kaip ji mintyse formuluoja savo klausimą, kur kas anksčiau, nei ji pasiekė duris, ir, kad ji man netrukdytų, šūktelėjau: „Greit keturios!" – „Ačiū!" – atsakė ji už durų. Po keturiasdešimties metų tarnystės mano namuose ji paliovė stebėtis.)

Kai Berfutas pirmąsyk į mane kreipėsi savo nepaaiškinamu dažniu, jis buvo maždaug mano amžiaus. Aš nežinau, ar tėvas turėjo šią dovaną, šiaip ar taip, niekada jos neparodė, bet viena jo seserų turėjo ir bandė slėpti iki pat mirties.

Dabar, kai mano ilgas ir turiningas gyvenimas artėja prie pabaigos, estafetę reikia perduoti. Jūs, panele Fogel, man atrodot tinkamiausia jai perimti. Aš jums papasakosiu apie Berfutą, nes kas geriau už jus mane suprastų? Mes abu esam vėlyvi monstro meilės vaisiai, ir dabar jūs – vienintelė gyva mano giminaitė iš tėvo pusės, nors gyvenate anapus Atlanto, mažoje šiaurės šalyje.

Ir, visų svarbiausia, jūs turite tą pačią dovaną. Todėl jums skirta išsaugoti jo istoriją.

Džonatanas Berfutas
Tisberis, 1994 m. liepos penkioliktoji

I

Vieną 1813 metų vasario vakarą daktaras Johanas Gėcas, savo priimamajame rūšiuodamas buteliukus, vaistų spintoje atrado kuklų sidabrinį žiedelį su gintaru, žmonos dovanotą prieš keturiolika metų. Daktaras gavo jį pradėjęs praktiką Kėnigsberge, po medicinos studijų garsiajame Albertinos universitete, – kai dar neturėjo vaikų, dviejų tarnaičių, tolydžio augančių turtų, o praeitin dar nebuvo nugrimzdęs kiek žeminantis felčerio titulas. Jo pirštų galiukai, išmiklinti kasdienio palpavimo, užčiuopė žiedelį tepalų ir vidurių paleidžiamųjų vaistų lentynoje, plyšyje prie pat nedidelio sustingusio gyvsidabrio kremo indo, atsitiktinai atsidūrusio ne toje vietoje.

Jis atsistojo prie lango, už kurio stiklo jau keturiasdešimt aštuonias valandas siautė pūga. Negalėjo prisiminti, kada paskutinį kartą regėjo šį papuošalą. Tikriausiai jis prapuolė per kurį nors ritualinį seno pirklių namo pertvarkymą, kai plečiantis praktikai priimamasis būdavo perkraustomas į vis didesnį kambarį.

Jis užsidegė žibalinę lempą virš ligonių kušetės ir pakėlė žiedelį prie šviesos. Sustingusiuose sakuose buvo matyti vabaliukas, priklausantis vadinamajai skarabeidų šeimai, – šventojo Egipto mėšlavabalio skarabėjaus giminaitis. Gėcas išsitraukė iš instrumentų spintelės lupą. Mirtis, konstatavo jis su mediko šaltumu, vabaliuką užklupo vos išsiritusį iš lėliukės, nes jis buvo baisiai sudarkytas. Galva dvigubai didesnė už kūną, iš trijų kojų porų išsivysčiusi tik viena, be to, jam trūko žandų ir antenų. Kai jis atsidūrė stikliniuose sakų spąstuose, jo gyvenimas jau buvo baigtas.

Daktaras užsimovė žiedelį ant piršto ir su pasitenkinimu pamatė, kad vis dar tinka, nors kūnas nuo gero gyvenimo ir pastambėjo. Aš laimingas žmogus, pamanė jis, turiu žmoną, žvelgiančią į mane taip pat aistringai kaip prieš keturiolika metų, turiu dvi dailias dukteris, nė vienai netrūksta nei žandų, nei kojų, mano praktika taip klesti, kad džiaugiuosi kiekviena pūga, leidžiančia valandėlę atsipūsti, mane gerbia net negausūs priešai, o Lavuazjė chemijos tyrinėjimai mano vardą išgarsino toli už Rytų Prūsijos ribų.

Iš viršutinio aukšto pasigirdo šeimyninę laimę patvirtinantis skardus vaikų juokas, tada – žmonos balsas, tramdantis juos viską aprėpiančia motinos meile.

Gėcas padėjo į vietą paskutinius tepalų buteliukus ir užrakino spintą. Ant laboratorinio stalo, greta štabelinio tipo Voltos baterijų, neseniai užsisakytų Kėnigsbergo buržua žmonų migrenai gydyti, stovėjo dar studijų metais įsigytas mikroskopas. Pagautas impulso, jis pakišo žiedelį po lęšiu ir atsuko reflektorių. Prieš jį atsivėrė miniatiūrinis pasaulis: smėlio kruopelės, dulkytės, mikroskopiniai oro burbuliukai ir vabzdžio lerva, tokia mažytė, kad plika akim nebuvo jos pastebėjęs. Nuo tos akimirkos prieš tūkstančius metų, pamanė jis, kai seniai supuvusio medžio sakai, ištirpinti negailestingos neolito saulės, nutekėjo kamienu ir nusinešė ateitin dalelę senovės, šitą priešistorinį įkaitą vabaliuką, iš esmės gamta vis dar siekia harmonijos. Sužavėtas gintaro grožio, daktaras nugrimzdo į svajas, apgyventas grėsmingų vikingų laivų, raitų kryžininkų ir Prieglium aukštyn plaukiančių Hanzos kogų, išsiruošusių prekiauti gintaru su laukiniais prūsais. Tai mano lopšys, mąstė jis, šiame pasaulio kampelyje esu gimęs kaip pirklių ir gydytojų gentainis, žemyn smingančios estų, prūsų (arba borusų, nesusilaikė neleptelėjęs jame tūnantis lotynistas) linijos atstovas; palikuonis gintaro rinkėjų, paskutinėm viduramžių minutėm pakrikštytų Adalberto Prahiečio, Bruno fon Kverfurto, Hermano fon Zalsos ar kurio nors kito iš legendinių kalavijuočių. Mano

senoliai, šventvagiškai krūpčiodamas mąstė daktaras, garbino žvėris ir protėvių dvasias, klaupėsi prieš medinius šventųjų girių stabus, apimti ekstazės giedojo prie paaukotų vergų kūnų, kabaluojančių galbūt kaip tik ant atžalų to medžio, kurio sidabru įreminta derva dabar guli ant objektinio stiklo. Jie aukodavo ir apsigimėlius, kiškialūpius, neregius ir kurčiuosius, taip pat jaunesnį berniuką iš kiekvienos vyriškos dvynių poros.

Daktaras nejučia nusišypsojo išgirdęs, kaip meiliai žmona, padedama tarnaitės, guldo mergaites į lovą viršutiniame aukšte. „Pomezanija, Galinda, Notanga", – mintimis toliau keliavo jis; jo protėviai buvo šitų pasakiškų kraštų gintaro rinkėjai, medžiotojai ir raiteliai, su siaubu minimi Galo Anonimo, su ilgesiu – Ibrahimo Ibn Jakubo, kuris nukako į slavų žemę, pasiųstas Ispanijos maurų, ir pamilo vieną stambiakrūčių moterų, padovanotų jam laukinių žmonių, su pagarba – Magdeburgo analuose, su mistine nuostaba – Titmaro Merseburgiečio kronikose ir su kryžiuočiams būdingu karišku šaltuku – Peterio Duisburgiečio ordino raštuose. Daktarą apstulbino detalių gausa, užplūdusi jo istorinius regėjimus, bet sugrįžęs tikrovėn pro mikroskopą vėl išvydo vabaliuką: nesamus žandus, pernelyg didelę galvą – dvidešimt kartų padidintą išsigimusį vabzdį, ir šis vaizdas dėl kol kas nesuprantamos priežasties privertė krūptelėti.

Jis pakėlė akis nuo mikroskopo ir luktelėjo, kol išnyko paskutinės regėjimų atplaišos. Gatvėje sukaukšėjo kanopos, sutilindžiavo rogių žvanguliai. Per tokią pūgą, pamanė Gėcas, gali atsidanginti tik baisiai reikalo prispirtas žmogus.

Moteriai, tą vakarą nepabūgusiai pūgos, duris atidarė Frančeska Bejer, Gėco šeimos tarnaitė, nuo jaunesnės dukters Elizabetos gimimo prieš septynerius metus tapusi ir auklė. Kaip vėliau prisiminė, ji susyk, nors ir pusiau apakinta arktinio vėjo, iš savo lopšio Botnijos jūroje su vilkų gaujos kauksmu lėkusio senojo Kėnigsbergo gatvėmis, pastebėjusi, kad prieš

ją stovi dar visai jauna mergaitė, be to, gan abejotino elgesio. Apsirengusi taip, lyg lauke būtų gegužės mėnuo, – geltonais tymo bateliais, skrybėle su gaidžio plunksna ir ant pečių užmestu venecijietišku apsiaustu.

– Ar galėčiau pasikalbėti su daktaru Gėcu? – kreipėsi ji, drebėdama nuo šalčio. – Labai skubu, gyvybės ar mirties klausimas.

Tarnaitei pagailo mergaitės plonais drabužėliais ir mirtinai išblyškusiu veidu, ir ji įsileido atvykėlę į priemenę muskuso kvepalų ir ambros muilo kvapų debesy, pro prasiskyrusį apsiaustą spėjusi įžiūrėti, kad, be nėriniais išpuošto korseto, ši visiškai nuoga.

– Betgi sėskitės, dėl Dievo meilės, – tarė tarnaitė, mostelėdama į taburetę. – Aš pakviesiu daktarą ir atnešiu jums stiklinę arbatos, kad apšiltumėt.

Kai po valandėlės pasirodė daktaras Gėcas, lydimas ne tik tarnaitės, bet ir žmonos, ponios Katerinos Gėc, kurios šeštasis jausmas niekad nepraleisdavo jokio bent kiek svarbesnio įvykio namuose, mergaitė verkė susmukusi ant grindų. Bendromis pastangomis jie padėjo jai atsistoti, bet vos pasodinta ant kėdės mergaitė vėl pašoko ir sušuko:

– Man nieko nėra! Mirtim vaduojasi gimdanti lenkė, dar gimdo panelė Fogel, tad madam Šal paprašė mane sėsti į roges ir važiuoti pas daktarą, nes jūs nuo seno pažįstami ir visi žino, kad daktaras gelbsti tiek turtuolių, tiek vargšų gyvybę, nė vieniems neteikdamas pirmenybės.

Mergaitės isterija išgelbėjo daktarą nuo neatidėliotinos atsakomybės už tą jaunystės dalį, kurią, kaip jam rodėsi, visiems laikams pasisekė pridengti šeimyninės laimės skydu. Mat kaip tik žmona liepė jam kuo greičiau bėgti sakvojažo, kol ji pati su tarnaite pamėgins nuraminti susijaudinusią mergaitę.

Gėcas dviem šuoliais nulėkė į priimamąjį, stvėrė vizitinį sakvojažą, kabojusį įprastoje vietoje – ant žalvarinio kablio už durų; kadangi daktaro laukė gimdyvės, dar įsidėjo du lan-

cetus, akušerines reples, kraują stabdančių tepalų, krūvą tvarsčių bei medvilninių kompresų, taip pat neseniai pirktą ir dar nepraimtą stiklinaitę opijaus tinktūros.

Per tą sąmyšį jis pastebėjo, kad ant piršto tebemūvi žiedelį, ir be jokio paaiškinimo ar mažiausio bandymo atsispirti davėsi apsvaiginamas to gėdingo jaudulio, kuriuo mėgaudavosi tolimais laikais, kai kiekvieną savaitgalį praleisdavo madam Šal meilės įstaigoje Sakheime, „troškimų išsipildymo namuose“, kaip jie tada ją vadindavo.

Tai buvo studijų Albertinoje metais, dar prieš susitinkant Kateriną Malsdorf Kėnigsbergo kavaleristų surengtame baliuje, prieš slaptą bučinį už kareivinių bufeto damastinių užuolaidų, visam laikui atėmusį norą mokėti už meilę. Daktaras prisiminė šešių tautybių markitantes, tarpukariu įsidarbinusias pas madam Šal ir leisdavusias savo dukterims laisvai bėgioti po didelį namą, kol šios sulaukdavo tinkamo amžiaus ir būdavo parduodamos tam, kuris pasiūlydavo didžiausią kainą. Jis prisiminė negrę iš Prancūzijos kolonijų kakavine oda ir plieno drožlių gumulą primenančiais plaukais, kalbėta, jog ji buvusi jorubų genties princesė, nors, pasak kito gando, buvusi parduota į vergiją Rusijos carienei, paskui pabėgusi su olandų avantiūristu, ir šis galiausiai kauliukais ją pralošęs madam Šal. Jis su pasidygėjimu prisiminė aukcioną, kai parduoti buvo išstatyta verkianti devynmetė mergaitė, kurios nekaltybė galų gale atiteko jūreiviui, ir su ne mažesniu jauduliu prisiminė milžinišką žilą rusę, vardu Agrafena Nechliudova, – ji priimdavo savo klientus, pagal amžių galėjusius būti jos vaikais ar net vaikaičiais, nuoga ir garsiai stenėdama, išsitiesusi ant sofos, supama nesuskaičiuojamos daugybės muilų, kvepalų, odekolonų ir aromatinių druskų, skęsdama šilko ir drobių jūroje, pasiklydusi gėlių vazų, papuošalų, plaukų smeigtukų, veidrodžių, nepadorių litografijų ir meilės laiškų, ant vanilinio popieriaus parašytų karštų įvairaus amžiaus ir įvairioms visuomenės klasėms atstovaujančių gerbėjų, brūzgynuose. Daktaras ir pats vieną

vakarą įsėdo į jos olimpinį meilės laivą, apsvaigintas tiek butelio malvazijos, tiek jos uostomojo Havanos tabako ir pasileidimo, užburtas tamsiai raudonos rožės jai už ausies ir šventos šypsenos, tarytum žadančios jam amžiną gyvenimą po sueities. Kalbėta, kad ji neišlipusi iš savo guolio daugiau nei du dešimtmečius, ir Gėcas niekad nerasdavęs jokios dingsties suabejoti šiuo mitu, nes nė vieną vakarą, vienas ar su pradingusiais audringų metų draugužiais lankydamasis toje įstaigoje, nematydavo jos milžiniško kūno pakilusio nuo meilės sofos, ant kurios ji per intymių santykių pertraukėles žąsies plunksna rašydavo atsakymus į meilės laiškus ar tykiai murksodavo prie uostomojo tabako dėžutės. Išskyrus gonorėją, ji buvo pastoviausias madam Šal namų elementas, namų, kuriuose merginos pasirodydavo ir išnykdavo lyg paukščiai keliauninkai.

Daktaras luktelėjo, kol atslūgs prisiminimų jaudulys, ir, kai vėl atgavo profesionalią savitvardą, pastebėjo, kad žiedelį nejučia nusimovęs kažkur padėjo, tik nežinia kur. Jis išėjo iš priimamojo keistai įsitikinęs, kad žiedelio daugiau niekad nebeatras ir kad šis nesuprantamais likimo saitais susijęs su jo laukiančiu gimdymu garsiausiame Kėnigsbergo viešnamyje.

Priemenėje Katerina Gėc, padedama tarnaitės, sugirdė mergaitei stiklinę liepžiedžių arbatos ir apgobė ją vilnoniu šaliku. Jos veidas pamažėle atgavo spalvą. Ji sėdėjo susigūžusi ant taburetės, delnais apgniaužusi arbatos stiklinę ir įdūrusi žvilgsnį galbūt į dėmelę kilime, o gal į kokį tašką sielos horizonte. Katerina Gėc pasivedė vyrą į šalį, padavė jam kailinius, lapenos pirštines, labai sudėtingai užsagstomus batus ir, atkišusi lazdą su sidabriniu antgaliu, sušnabždėjo:

– Savo ryšius su Šal įstaiga paaiškinsi grįžęs, Johanai. Nemaniau, kad esame ką nors vienas nuo kito nuslėpę, iš dabartinio gyvenimo ar iš seniau.

Gėcas pastebėjo ašarą jos akies kamputy ir norėjo ją nušluostyti, bet žmona nustūmė jo ranką.

– Palaido elgesio mergina! – šūktelėjo ji balsu, kuris turėjo nuskambėti paniekinamai, bet nenuslėpė įgimtos jos meilės nuskriaustiesiems. – Ačiū Dievui, kad vaikai jau miega. – Ir neatgavusi kvapo pridūrė: – Jei nebūtum davęs Hipokrato priesaikos, neleisčiau tau ten važiuoti.

Gėcas palaukė, kol ji iki pat kaklo užsagstė jam kailinius, uždėjo kepurę ir minkštą lininį šaliką, tada pasiėmė sakvojažą ir atsisuko į mergaitę.

– Paskubėkim, – paragino ją, – kol mūsų sąžinės dar neprislėgė ir vežiko gyvybė, jau nekalbant apie kitas nelaimes...

Tai, ką Gėcui per rytinį priėmimą kalbėjo tirtantys ant kušetės nedaugelis atkakusių pacientų, pasirodė tikra teisybė: tokios pūgos niekas neprisiminė, ji buvo baisesnė už sibirines žiemos audras, nusiaubusias Dancigo užtakį šimtmečių sandūroje. Įsisiautėjęs vėjas ginė nuo Baltijos jūros graikinio riešuto didumo snaiges. Vežikas buvo taip apsitūlojęs kailiniais, kad iš po odinio gobtuvo kyšojo tik nosies galiukas. Arkliai, kaip pastebėjo Gėcas, visiškai nesigaudė erdvėje ir tik prigimtis neleido jiems atsitrenkti į artimiausią namo sieną. Mergaitė sėdėjo priešais palaidota po pledų kalnu ir pabalusiais nuo sniego plaukais.

– Dabar pasakok, – liepė jis. – Kas blogo atsitiko?

Ir, kol rogės slydo užpustytomis gatvelėmis, daktaras išgirdo priežastį, išvijusią mergaitę į subjurusį orą.

Vienai iš merginų skausmai prasidėję daugiau nei prieš keturiasdešimt valandų, dabar ji visai išsekusi. Iš pasakojimo Gėcas suvokė, kad sąrėmiai baigėsi, bet jam taip ir nepaaiškėjo, ar kūdikis pernešiotas.

– Per didelė galva, – kartojo mergaitė tokiu balsu, lyg pati netikėtų savo žodžiais, – per didelė galva, pati mačiau!

Gėcui buvo sunku įsivaizduoti, kad taip toli pažengęs gimdymas staiga sustotų. Tikriausiai, pamanė jis, moterį kamuoja stiprūs skausmai dėl siauro dubens. Pirmas gimdymas, kaip jis suprato. Tuo pat metu, aiškino prie jo pasilenkusi ir vėjo stūgavimą besistengianti perrėkti mergaitė, gretimame kam-

baryje gimdo dar viena mergina. Taigi kalbama apie du gimdymus: normalų ir komplikuotą. Akivaizdu, kad įstaiga nepasiruošusi tokiems įvykiams. Gėcas prisiminė senyvą moterį, jo laikais viešnamyje ėjusią pribuvėjos, o galbūt slapta ir „angelų tiekėjos"* pareigas, bet jis galėjo ir apsirikti. Vis dėlto tų laikų prisiminimai apie penkiolikos metų senumo priešsantuokines išdaigas buvo seniai palaidoti ir jam nesinorėjo šį vakarą dar daugiau juose kapstytis.

– Kada nubėgo vandenys? – paklausė jis.

– Galva per didelė, – tesugebėjo dar sykį pakartoti mergaitė, lyg šis faktas būtų užgožęs visas jos mintis.

Kiek daktaras suprato, jie važiavo Langgase į pietus. Snigo mažiau, bet vėjas pūtė taip pat stipriai. Pilies gatvėje žibintininkas didvyriškai stengėsi uždegti gatvės lempą, o Kneiphofo saloje skambėjo katedros varpai. Daktaras nusistebėjo, kokia proga dešimtą valandą vakaro per pūgą skamba varpai, ir, iš smalsumo neištvėręs, pasilenkė ir paklausė vežiko.

– Ar ponas negirdėjo? – suriaumojo šis. – Landtagas nusprendė kariauti su Bonapartu. Laukia naujos skerdynės, aišku kaip dieną.

Gėcas vėl paniro į apklotus, ir valandėlę jo dėmesys atitrūko nuo profesinių pareigų ir mergaitės, verkšlenančios dėl graudaus nelaimės sesers likimo. Gėcą dar prieš savaitę pasiekdavo panašūs gandai, bet jis nekreipė į juos dėmesio, nes gandai buvo vienintelis pralaimėto karo palikimas; ir šit dabar, sutvirtinta Rusijos armijos sėkmės, prūsų bajorija ryžosi sukilti prieš prancūzų tvarką.

Daktarą nukrėtė šiurpas prisiminus trejetą mūšių, kuriuose pats dalyvavo verčiamas karinės tarnybos ir iš kurių vos išnešė sveiką kailį, – baisiausias iš jų buvo prie Aueršteto, kai Rytų Prūsijos grenadierius sutriuškino maršalo Davu divizi-

---

* Taip vadintos moterys, kurios numarindavo joms auginti patikėtus kūdikius.

jas. Jį vis dar kankino šių kautynių košmarai: kraupios prancūzų sviedinių išplėštos žaizdos, durklais persmeigti plaučiai ir žarnos, nutrauktos rankos ir kojos, nudegimai, dėl kurių suaugę vyrai verkdavo lyg kūdikiai; susirietę jie šaukdavosi motinų ir čiulpdami nykštį numirdavo. Tvarstomuosiuose jie operuodavo pamainomis, iki kelių braidydami neapsakomoje kraujo, išmatų ir nupjautų kūno dalių pliurėje, nepakeliamoje mirties baimės ir beprasmių maldų atmosferoje, kai alpdavo net ir didžiausi kietaširdžiai. Bet tiesa buvo ir tai, ką vėliau prie portveino taurės Berlyno karininkų klube jam pasakė artimiausias viršininkas: „Be visų šitų mirčių ir lavonų plėšikų mes vėliau nebūtume išgelbėję daugybės gyvybių".

Jie išmoko meistriškai stabdyti kraujavimą, siūti pjautines žaizdas, nuimti suluošintas rankas ir mesti į krūvą, amputuoti be jokių stipresnių nuskausminamųjų negu stiklinė degtinės ir tyli malda, bet už tai buvo sumokėta, – kaip Gėcas suprato permąstydamas savo antgamtiškus košmarus, – baime, nepaliksiančia jų iki tos dienos, kai patiems ateis laikas atsisveikinti su gyvenimu, nes ši baimė po visų karų tapo jų nuolatiniu šešėliu.

O dabar, galvojo jis, sėdėdamas rogėse, slystančiose į nerūpestingos jo jaunystės meilės lizdą, ir klausydamasis varpų skambesio, jie vėl ruošiasi kariauti, kad nuplautų suteršta prūsų garbę. Užtat jie ir skambina varpais per pačią pūgą, grafas Jorkas, Aleksandras cu Dona-Šobitenas ir baronas Hardenbergas, mėgindami įkvėpti drąsos Mėmelyje su savo dvaru pasislėpusiam karaliui.

Rūkstančių snaigių debesy jie įlėkė į Prinsenštrasę. Daktaras laimėjo dvikovą su kraupiais karo chirurgijos prisiminimais, nukreipdamas mintis į Imanuelį Kantą, jo studijų metais gyvenusį šios gatvės name. Profesoriaus įpročiai buvę tokie tikslūs, kad žmonės pagal jį nusistatydavo laikrodžius. Kiekvieną rytą lygiai be penkiolikos minučių penktą jis keldavosi pažadintas šlubo tarno; sklido gandas, kad šiam bu-

vo griežtai prisakyta nenuolaidžiauti šeimininkui, panorusiam dar valandžiukę pamiegoti ar šiaip dešimt minučių pagulėti. Vakare, pasak kito gando, jis duodavosi to paties tarno labai išradingai suvyniojamas į keturis skiautinių apklotus ir gulėdavo suvyturiuotas it gyva mumija, kad naktį praleistų nekrutėdamas, – profesorius tvirtino, jog šitaip stimuliuojama vaizduotė ir sapnai; o lygiai devintą būdavo gesinama šviesa.

Šios chronomanijos pakurstytas, Gėcas išsitraukė kišeninį sidabro laikrodį ir įsitikino, kad yra dešimt minučių po dešimtos. Jei įstaiga tebestovi toje pačioje vietoje, kur jis lankydavosi, – nuošalioje Sakheimo gatvėje, – jie turėtų atvykti po penkiolikos minučių.

Jis nubraukė nuo veido snaiges ir įsistebeilijo į tamsius namų fasadus, už kurių dienos įplaukas skaičiavo turtingi miesto verslininkai – vyrai, lankydavęsi madam Šal įstaigoje tuo pat metu kaip ir jis pats, kurių sūnūs, galimas daiktas, yra tėvai vaikų, pasirengusių su jo pagalba ateiti į šį pasaulį. Galbūt, pamanė jis, daiktai ir įvykiai kažkaip susiję: gintaras su vabaliuku, sukilimas prieš Bonapartą ir geismų namuose jo laukiantys gimdymai.

Madam Šal priėmė jį niekuo neišsiduodama, kad jie pažįstami; profesinis taktas, suvokė daktaras, išsiugdytas per trejetą tarnybos dešimtmečių – iš pradžių, kaip paprastai, linksmybių mergaitė, vėliau – salono šeimininkė ir galiausiai, po ilgo taupymo ir daugybės intrigų metų, – visos įstaigos, įskaitant kilnojamąjį turtą ir pustuzinį iki gyvenimo pabaigos įsiskolinusių merginų, savininkė. Ji paseno labiau, nei jis tikėjosi. Jo laikais buvo elegantiška dama, kuriai lygiai sėkmingai galėjai duoti tiek trisdešimt, tiek penkiasdešimt metų, vilkinti suknele su turniūru ir nuolat užsiėmusi sąskaitomis ir skolų išspaudinėjimu iš lankytojų, įrašytų į kreditą; dabar geriausiu atveju ji atrodė kaip nesenstanti senė.

– Dėkui, kad daktaras galėjo atvažiuoti, – pasakė ji. – Mer-

ginos būklė prasta. Daktaras galbūt neįsižeis, kad mes jau pakvietėm kunigą.

Gėcas susidrovėjęs linktelėjo.

– Tik parodykit kelią, – paprašė. – Mokslui nėr kada laukti paskutinio patepimo.

Jie perėjo salę, kur laikas sustojo po paskutinio jo apsilankymo. Ant sienų apmušalų buvo nutapyti tie patys nepadorūs Pompėjų siužetai, kuriuose visi ištvirkavo. Ant langų kabėjo tos pačios balto atlaso užuolaidos, turinčios byloti apie prabangą ir švarą. Bet aplinka buvo niūresnė nei daktaro jaunystės metais. Šimtmečių sandūroje viešnamis buvo švenčių išsiilgusių viengungių traukos centras, juokas aidėdavo visais muzikinės gamos registrais, svečiai šūkaudavo tuzinu kalbų, miegamųjų prieduriuose šypsodamos stovėdavo pusnuogės moterys ir kažką šnabždėdavo svečiams meilės kalba, dviprasmiškais gestais žadėdamos išpildyti slapčiausius jų troškimus, numalšinti graužiantį alkį ir nešvankų troškulį, išrenginėdavo juos žvilgsniais ir nelyginant maži vaikai nutraukinėdavo jiems nuo galvų skrybėles, kad paerzintų. Vasaros vakarais madam Šal rengdavo sode kaukių balius, ant vaismedžių kabėdavo kiniški žibintai, irgi išpuošti nepadoriais paveikslėliais. Suaugę vyrai tamsoje eidavo gūžynių, nuogi vejomis vaikydavosi merginas, ir visi užsikrėsdavo beprotiška linksmybe, tarytum suvokę, jog gyvenimas – tik kančia, o gūžynės išsirengus – paskutinė žmonijos paguoda. Dabar čia viešpatavo nykuma, – jei nepasikeitė pats daktaras, į viską žvelgiantis lyg pro naujus akinius: į purvinas grindis, geresnes dienas mačiusius baldus, dėmėtas salono staltieses, kažkada nukrautas Meiseno porcelianu, bet dabar greičiausiai aptūptas vabaliukų.

Viršutiniame priestato aukšte daktaras užmetė vos vieną žvilgsnį į miegamojo apstatymą, visiems laikams įsirėšiantį atmintyje: tymo dėžutę su pigiais papuošalais, stovinčią ant naktinio staliuko, emaliuotą praustuvą, ąsotį su vandeniu ir

perlenktas damasto servetėles – būtiną kiekvienos viešnamio merginos nuosavybę.

Dubenėlyje šalia lovos gulėjo aliejuoto šilko gaubtukai, skirti ne apsisaugoti nuo nėštumo – merginos vis dar mieliau rinkdavosi nutrauktinį lytinį aktą ar žolių tepalus, siūlomus turguje bobučių lietuvių; ne, gaubtukais mėginta užkirsti kelią užkrečiamoms ligoms; nuo kai kurių šios rūšies ligų išvis nebuvo jokių vaistų, o kitos sukeldavo ne tik lėtą viso kūno puvimą su didžiausiomis kančiomis, bet ir nuolatinį niežėjimą, išplintantį iki pat smegenų, ir aukos mirdavo neapsakomo draskymosi pragare, paguldytos beprotnamin.

Drabužių spintoje kabėjo nuodėmingo kirpimo naktiniai. Ištrauktame komodos stalčiuje kūpsojo batistiniai septynių spalvų apatinukai. Ant tualetinio staliuko puikavosi virtinė muilų, kvepalų, aliejų ir pomadų, o kambario vidury, šilkine paklode pridengtom strėnom, lovoje gulėjo mirtinai išblyškusi mergina.

Gėcas nustatė merginai truputį daugiau nei dvidešimt metų, nors nuoalpis suteikė jai nesenstančio angelo bruožų. Ji buvo slaviško tipo blondinė su rusvomis sruogomis išdrikusiuose iš kuodo plaukuose. Jis pastatė sakvojažą ir užčiuopė merginos pulsą. Gyvybė vos vos rusena, kvėpavimas trūksmingas, kakta dega nuo karščio.

Kažkoks krustelėjimas kitame kambario gale privertė daktarą atsigręžti: ten stovėjo kunigas.

– Pasiruoškit šokui, – tarė jis. – Aš, daktare, dar niekad nesu ko nors panašaus matęs. Ačiū Dievui, šiaip ar taip, jis ilgai neišgyvens!

Gėcas pastebėjo, kad diakonas nešiojasi panašų į jo sakvojažą; tikriausiai ten irgi instrumentai, pamanė jis, padedantys gimti, tik ne kūnui, o sielai: Biblijos žodžiai, ostijos ir paskutinio patepimo aliejaus buteliukai. Jį erzino šio žmogaus buvimas, ne tik todėl, kad jis jautėsi, kaip dažnai kartodavo, mokslo salos gynėju nuo antrojo luomo atstovų audringoje prietarų ir metafizikos jūroje, ir net ne todėl, kad šitas žmo-

gus įkūnijo visišką priešingybę sveikam ateizmui, daktaro išpažįstamam slapta, stengiantis nepergąsdinti Katerinos Gėc ir nesujaukti galvų jautraus amžiaus vaikams, bet daugiausia todėl, kad šis juodaskvernis tarytum sulaužė etiketą paskirdamas savo gyvenimą išlydėti į dangų tiems, kuriuos Gėcas nori išlaikyti žemėje.

Jis pakėlė paklodę ir net atšoko nuo vaizdo, kurio siaubingos detalės persekios jį dar pusę šimtmečio iki pat mirties.

Kūdikis, stebuklingai iki pusės išsiveržęs į šį pasaulį, buvo ne kas kita, kaip visų įgimtų žmogaus luošybių įsikūnijimas. Galva, kyšanti iš makšties, buvo tokia klaikiai didelė, kad moteriai skilo dubuo. Kūdikio veidas buvo atgręžtas į Gėcą, bet šis pakraupęs vos pajėgė žiūrėti. Kiškio lūpa buvo to tipo, kai nėra nei nosies, nei šnervių, tik veido vidury vypsojo tamsiai raudona įduba, panaši į dubenį, kurio rantuotas kraštas baigėsi ties akimis. Ant plikos galvos stirksojo keistos suakmenėjusias sraiges primenančios išaugos. Liežuvis skeltas lyg gyvatės. Smilkinius bjaurojo mazgai ir gumbai, oda suskirdusi ir žvynuota tarytum driežo. Tai buvo tikra išgama.

Gėcas turėjo užsimerkti, kad atgautų pusiausvyrą. Merginos tikriausiai jau niekas negali išgelbėti. Sprendžiant iš paklodės, ji neteko keleto litrų kraujo. Nuoalpis buvo toks gilus, beveik su koma. Dubens ir pilvo raumenys nebesusitraukinėja, tad nėra galimybių natūraliai pratęsti gimdymo. Gėcui dingtelėjo mintis merginą operuoti, bet jis šią mintį tučtuojau nuvijo, nes taip nusilpusi gimdyvė būtų neišgyvenusi.

Jis išsitraukė lancetus ir žirkles, išdezinfekavo instrumentus. Širdies veikla buvo tokia menka, kad atkrito bent kiek didesnio kraujavimo pavojus. Išpiltas prakaito, Gėcas prapjovė makštį neatsikratydamas minties, kad reikėtų išgelbėti bent tą padarą, kuriam savomis jėgomis pavyko iškišti galvą į pasaulį. Stebuklas, pamanė jis, kad gimdymas galėjo nueiti taip toli, kad šitokia galva išlindo iš gimdos iškart nenumarindama moters. Pulsas vis silpo, bet anga dabar buvo pakankamai didelė, ir jis ištraukė vaiką be replių. Kažkur toli, iš

kito pasaulio, daktaras girdėjo kunigą murmant maldą ir ruošiantis palaiminti lengvabūdę merginą, apie kurią nė vienas veik nieko nežinojo, bet visi suprato, kad jos būklė beviltiška.

Palengva, centimetras po centimetro, jis traukė kūdikį. Jo veidas, arba, tikriau, tai, kas turėjo atstoti veidą, tapo violetinis, nes bambagyslė keletą kartų apsivijo aplink kaklą, tarytum gamta paskutinę akimirką būtų nusprendusi iš gailesčio vaiką nugalabyti. Jis nupjovė bambagyslę ir toliau klibino kūną; gimdyvė bemaž nekvėpavo. Daktarui traukiant kūdikį į lempos šviesą, atsiskleidė vis daugiau įgimtų kliaudų. Ausų kriauklių išvis nebuvo, o landas, regis, dengė suragėjusios odos raukšlės; padaras greičiausiai negirdi.

Daktarui dingtelėjo, kad kūdikis galbūt jau miręs, nes iki šiol nepastebėjo jokių gyvybės ženklų; užmerkti akių vokai nejudėjo, nesigirdėjo nė garso. Pagaliau pasirodė kūnas. Viršuje ant pečių gumbsojo kažkokios išaugos, tikriausiai turėjusios tapti rankomis ir plaštakomis, bet panašesnės į apvirtas mažutėlio augaliuko šaknis. Gėcas darbavosi apniktas visokiausių minčių, padedančių nuvyti pasidygėjimą, bet keliančių pavojų jo, kaip mediko, moralei: ar nepadaryti sąmoningos klaidos? O kodėl gi ne? Kokia nauda būtų iš šio padaro, kokia ateitis jo lauktų, jei jis išgyventų? Ir apskritai ar ilgai jis gyventų ir kokius skausmus jam tektų kęsti?

Jo rankos lietė tai, ko nenorėjo suvokti protas: išaugas, mazgus, sudarkytą krūtinės ląstą, rodančią neišsivysčiusius plaučius. Nugara, pastebėjo jis, visa apžėlusi juodais plaukais, arba veikiau kailiu, tankiu lyg ožiuko. Tai greičiau gyvulys, o ne žmogus, pamanė daktaras.

Kūnas išlindo visas, ir Gėcas pamatė, kad berniukas. Lytiniai organai buvo vienintelė normali, veik neįtikėtinai normali ir be jokių trūkumų šio kūno dalis. Už daktaro nugaros kažkas pasakojo apie gimdyvę: vargšė našlaitė priklausiusi slavų mažumai, dabar, po Lenkijos padalijimų, nebesuprasi kuriai, Šal ją atrado nuvažiavusi į Dancigą, elgetaujančią gatvėje, ir pasigailėjo. Jau trejetą metų ji dirbo viešnamyje ir net

susitaupė pinigų, vis ketino kada nors grįžti į tėviškę. O tėvas? Kas jį žino. Greičiausiai koks karininkas, jiems patikdavo jos nuolankumas. Bet Gėcas viso šito negirdėjo, net nepastebėjo, kad jos apie merginą jau kalba būtuoju laiku, – jis dirbo lyg karščiuodamas.

Kojos, su palengvėjimu pastebėjo Gėcas, išsivysčiusios geriau už rankas, nykštuko kojos, bet jis galėtų jomis vaikščioti, jei išgyventų. Jis pakėlė berniuką ir pliaukštelėjo per apžėlusį užpakaliuką. Iš tos kraupios angos, kuri buvo ir nosis, ir burna, ryklė ir trachėjos ir kurios vaizdas jį persekios iki pat gyvenimo galo taip reguliariai, lyg turėtų kažkokią simbolinę prasmę, jis tikėjosi pasigirsiant riksmą. Be jokios abejonės, kūdikis pradėjo kvėpuoti, bet neišleido jokio garso – nei riksmo, nei gurgtelėjimo.

Tik dabar jis atkreipė dėmesį į kambaryje susirinkusių merginų murmesį. Paguldė kūdikį šalia motinos, pridėjo ausį prie jos burnos ir įsiklausė. Moteris nekvėpavo. Gėcas atsargiai pirštų galais spustelėjo miego arteriją: visiška ramybė. Jis atsigręžė į šalia atsiradusį dvasininką.

– Per vėlu, – tarė šis. – Tikėkimės, kad Viešpats priims ją į savo glėbį.

– Kodėl nepakvietė manęs anksčiau?

Daktarą patį nustebino pyktis jo balse, pyktis, sukeltas fakto, kad žmogus visada pavėluoja į svarbiausius įvykius, kad gyvenimas tyčia delsia išsiuntinėti kvietimus į likimą lemiančias akimirkas. Jei jam būtų buvę pranešta prieš dešimt valandų, pamanė jis, mergina tikriausiai būtų buvus išgelbėta.

Kunigas žiūrėjo į berniuką neslėpdamas pasišlykštėjimo.

– Aš negaliu melstis už merginą, – pasakė jis. – Ir negaliu pakrikštyti šito... kaip jį bepavadintume.

– Kodėl ne?

– Pats matot. Nejau Viešpats būtų taip pasišaipęs iš savo kūrinio?

Gėcas pažvelgė į berniuką: gaurais apžėlusi nugara, įdubos perskeltas veidas, šiurpiai didelė galva, ne mažesnė už

visą kūną. Jis kvėpavo, bet akys tebebuvo užmerktos, lyg jis bijotų išvysti jo laukiantį pasaulį.

– Tai, ką jūs čia matot, daktare, yra velnio išpera. Šito padaro negalėjo pradėti žmogus. Išvis ne žmogaus kūdikis. – Kunigas pasiėmė sakvojažą ir nuėjo prie durų. – Patikėkit manim, – pridūrė jis, – ne pirmas kartas. Praeitą mėnesį Lemberge gimė berniukas – pusiau vilkas, pusiau žmogus. Gyveno lygiai keturias minutes. Mano manymu, keturiom minutėm per ilgai.

Kunigas išėjo iš kambario, ir stojus tylai daktaras atsigręžė į madam Šal.

– O kur kita mergina? Man sakyta apie du gimdymus.

Antrasis gimdymas vyko normaliai kambaryje už dvejų durų, kaip tik tame, kur kadaise šeimininkavo milžiniškoji Agrafena Nechliudova. Prieš septynerius metus paslaptingomis aplinkybėmis ji staiga pakilo iš savo guolio ir be jokių pėdsakų pradingo, bet apie šią istoriją daktaras nieko nežinojo. Kai Gėcas peržengė slenkstį, kūdikis jau gulėjo prie motinos krūtinės nuprаustas ir įsuptas į švarius lininius rankšluosčius. Tai buvo dailiai sudėta mergytė riešuto rudumo akimis ir plonais minkštais kaip šilkas plaukučiais. Jis pasiteiravo, kaip jaučiasi gimdyvė, ir, šiai pratrūkus raudoti dėl savo nelaimės sesers likimo gretimame kambaryje, ėmė ją guosti ir tik tada pastebėjo, kad katedros varpai vis dar skamba, kad jie nesiliovė skambinę nuo tos akimirkos, kai jis atvyko.

– Šiaip ar taip, mergaitė į šį pasaulį atėjo iškilmingai, – tarė jis, mėgindamas sąmojum praskaidrinti nuotaiką. – Jos garbei net katedros varpai skambina.

Laikydamasis įprastos tvarkos, jis apžiūrėjo naujagimę. Atrodė neteisinga, kad likimas taip neapgalvotai barsto savo dovanas, kad šita mažučiukė mergytė taip dailiai sudėta ir sveika, kai tuose pačiuose namuose tą patį vakarą ir tokios pat moters gretimame kambaryje pagimdytam berniukui pagailėta net paprasčiausios anatominės harmonijos. Jis klausė

savęs, kas pasirūpins našlaičiu tą trumpą laiką, kurį, jo manymu, šiam skirta gyventi. Ar kas nors imsis jį žindyti? Daktaras abejojo. Tikriausiai berniukas bus nuneštas „angelų tiekėjai", pamanė Gėcas ir nuo šios minties visai nesigėdydamas pajuto palengvėjimą, nes tokia baigtis išvaduotų nelaimingą kūdikį nuo kupino skausmų gyvenimo.

Jis paskyrė gimdyvei dar keletą minučių, įsitikino, kad ji nebekraujuoja, apčiupinėjo pilvą ir paaiškino, kaip maudyti ir žindyti kūdikį. Paskui sugrįžo į berniuko kambarį.

Berniuką atrado madam Šal rankose, jis šnopavo, bet akys vis dar buvo užsimerkusios. Merginos numazgotą lavoną jau vyniojo į drobulę. Langas buvo pravertas, kad išsivėdintų lengvai atpažįstamas mirties dvokas.

– Ką darysit su berniuku? – paklausė jis.

– Pasiliksim jį, daktare, – atsakė madam Šal, supdama kūdikį, – tol, kol gyvens.

Tarytum tik dabar Gėcas iš tiesų suprato, kokiai būtybei likimo užgaida jis padėjo ateiti į pasaulį. Prisiminė Albertinos anatomijos muziejų, kur profesoriai laikė išsigimėlius stikliniuose induose su spiritu: Siamo dvynius, gimusius negyvus šeštą mėnesį, mergaitę nuo vandenligės išsipūtusia galva ir su didžiuliu raudonu apgamu ant nugaros, nuostabiai panašiu į nupaišytą slibiną, berniuką suaugusiais žandikauliais, dar kitą su penkiom eilėm dantų ir dėl neišsivysčiusio momenėlio nuogom smegenimis. Daktaro atminty iškilo visos šios baisybės, beširdės gamtos groteskiškų išdaigų rinkinys, kruopščiai sunumeruotas ir sustatytas lentynose virš kraujotakos sistemos ir raumenų, kaulų ir vidurių schemų. Ten buvo Dauno sindromo pavyzdžių ir albinosų, keletas eksponatų, labiau primenančių atsitiktinę kaulų ir mėsos samplaiką, gyvybė, gailestingai nutraukta pačioje užuomazgoje; greta galėjai apžiūrėti įvairiai išsigimusius gyvulius: dvigalvius veršiukus, nenusakomai sudarkytą paršelį, ėriuką su galva, išaugusia ant pilvo... bet tai, ką jis dabar prieš save regėjo, – milžinišką galvą, nusėtą tarytum akmeniniais gum-

bais, veido praskarą, gaurais apžėlusį kūną ir ciniškas išaugas rankų vietoje, – daktarui pasirodė žiauriau nei visa kita, kada nors jo matyta, nes ši būtybė vis dar buvo gyva ir negalėjo apsiginti nuo jos laukiančio gyvenimo.

– Ar daktaras negali ko nors padaryti? – paklausė Šal.

– Ne, – atsakė jis. – Praskaras toks sudėtingas, kad jo neįmanoma operuoti. – Jis išėmė iš sakvojažo opijaus buteliuką. – Duokit jam keletą lašelių nuo skausmo. Galime tik tikėtis, kad nedaug spėsite suvartoti.

Jis palaukė, kol merginos nuplovė nuo naujagimio kraują ir gleives. Jam atrodė, kad kažką pražiūrėjo, ir dabar pagaliau suprato: jis dar nematė berniuko akių.

Jis paėmė kūdikį ant rankų.

Atsargiai, pirštų galais, praskleidė vokus stebėdamasis, kad vaikas stokoja šio reflekso. Akys buvo pilkos ir drumstos nuo infekcijos ar kataraktos, bet staiga berniukas liovėsi šnopavęs ir įsispitrijo į daktarą nemirksėdamas: jo žvilgsnis buvo toks tvirtas, kad, rodės, atlaikytų virstančią sieną.

Daktarui vėliau niekad nepavyko išsiaiškinti, kas atsitiko tą vakarą, šėlstant pūgai ir virš Kėnigsbergo aidint varpams. Berniukas sukaustė jį itin senu žvilgsniu, ir staiga daktaras pajuto, kad šis padaras įsitaisė pačiame jo sąmonės centre.

Gėcas negalėjo paaiškinti kaip, bet berniukas kažkokiu būdu žiūrėjo tiesiai į jį, arba, tikriau, įsibrovė į jo vidų, kaip kad parazitas nepastebimai įsigauna į žmogaus organizmą. Jis jau tūnojo daktaro smegenyse dar nemokėdamas jokios kalbos, veik nesuvokdamas savo buvimo ir nepaisydamas jokių mokslo dėsnių, ir visų blogiausia buvo tai, kad jis atspėjo slapčiausias daktaro mintis.

Gėcas suprato, kad berniukas žvelgia tiesiai į vis kažkur nuslystančią, pusiau nustumtą esybę, esančią jo Aš. Berniukas matė šią akimirką sujudusius jo jausmus, atsekė seniai užmirštas jausmų audras, siautėjusias daktaro vaikystėje, nenumalšintą motinos pieno ir kūno šilumos troškulį, bežadį mirties ilgesį, nuslopintą norą atkeršyti žiauriam pasauliui,

gėdingą paauglio gašlumą ir tą ugningai raudoną aistrą, dar ieškančią savo tikslo, aistrą, kuri po dvidešimties metų privers daktarą palikti žmoną dėl žemesnio luomo moters. Berniukas matė uždraustą jo aistrą savo jaunesniajai dukteriai, atsiduodančią pūvančiom gėlėm, beprotišką svajonę Atlantu nuplaukti į Naująjį pasaulį, seniai atmestą proto, bet, jo nuostabai, vis dar gyvuojančią nemąžtančia jėga.

Berniukas juto daktaro troškimą bėgti iš šio kambario ir kartu pasilikti, troškimą, kad kūdikis mirtų ir kad liktų gyvas, berniukas šią akimirką slapta klausėsi jo minčių, iš dalies jau sudėtų žodžiais, iš dalies dar ne visai subrandintų, greičiau metmenų, grubiai iškaltų iš sąmonės marmuro, ir nors naujagimis jų nesuprato, daktaras suvokė, kad šis kūdikis jas žino, nes glūdėjo jo sąmonėje, pačiame jo asmenybės centre.

Krečiamas drebulio, jis grąžino kūdikį madam Šal.

– Kunigas neklysta, – sumurmėjo jis. – Tai ne žmogus, o velnio išpera.

Varpų skambesys, nuaidėjęs virš Kėnigsbergo tą vakarą, kai gimė berniukas, išties paskelbė naują erą. Viso dešimtmečio nelaimės buvo palaidotos prie Leipcigo ir Vaterlo, ir miestas palei Prieglių pasitiko naujos didybės laikus. Ir madam Šal pasisekė išpešti naudos iš visuotinio suklestėjimo, nes išaugo visko, net perkamos meilės paklausa. Šešias dienas per savaitę, išskyrus sekmadienius, – sekmadienis buvo netrikdomo poilsio diena, – viešnamin prigužėdavo svečių. Kieme grūsdavosi puskarietės, fajetonai ir lando. Ir juoko būdavo daugiau nei ašarų, nors ir šios nieko nestebindavo.

Madam Šal stengėsi privilioti į savo įstaigą naujai praturtėjusius buržua – provincialius landtago deputatus, užsiimančius Prūsijos žemės reforma, įtakingus asesorius, kamerinius muzikantus ir natų perrašinėtojus, jaunus miesto snobus, labiau vertinančius fon Kleistą nei Gėtę ir Hofmaną nei Žaną Polį, taip pat jų tėvus masonus, einančius iš proto dėl bet kokios uždaros bendrijos, ir, žinoma, leidimą išvykti iš kareivinių gavusius junkerius, tiek pat išklydusius iš kelio taikos metais, kiek kovingus per karą, nepaguodžiamai dūsaujančius dėl nušautų arklių ir žuvusių draugų.

Ulonų pulko kapitonai ir paradines uniformas vilkintys kirasyrai lenktyniaudavo mundurų blizgesiu po vėl įsigytais krištolo sietynais, kol, išrengti nuogai, jie pasirodydavo tokie, kokius juos sukūrė Viešpats, ir merginos stebėdavosi jų paslaptingais randais bei fantastiškomis siūlėmis, susiūtomis kaip pėdas nusigėrusių felčerių per plauką nuo mirties pusiau mistiniame mūšio lauke, arba šūkčiodavo iš siaubo, kai jie išsitraukdavo porcelianines akis ir atkišdavo

jas lyg iš svetimų kraštų parsineštus karo trofėjus. Madam Šal pavyko prisivilioti net neseniai atidaryto semaforinio telegrafo tarnautojus, slapta tikintis, kad gandas apie jos įstaigą apskries visą pasaulį, giedrą naktį perduodamas sudėtingais šviesos signalais.

Ekonomika klestėjo. Dalis merginų užsidirbo tiek daug pinigų, kad sugrįžo į savo tėviškes, ir per kelerius metus kone pusę jų kontingento pakeitė naujos, dar visai jaunos mergaitės, kurios ne kurios atvykusios net iš Berlyno, kur madam Šal įdėdavo skelbimą į kuklų savaitraščio priedą. Visur siautėjo lengvapėdiškumas, kaip ir jos jaunystės metais, kai pasaulis atrodė vos gimęs, nors jūreiviai atveždavo iš svetimų kraštų naujas ligas, kurių veik niekas nemokėdavo gydyti. Šal nusprendė imti ypatingą mokestį iš tų, kurie atsisakydavo naudotis įstaigos nemokamai siūlomomis apsauginėmis priemonėmis, – tokį didelį, kad tik turtingiausi pirkliai išgalėdavo nepaisyti šitų mėginimų užkirsti kelią sifilio plitimui, mėginimų, pralenkusių savo laiką visu šimtmečiu.

Naujos merginos buvo meilutės ir rengėsi pagal naujausią madą, ir Šal, užaugusi su guvernantėmis vėliau nusigyvenusioje Bavarijos pirklių šeimoje, pasamdė kai kurioms iš jų eilių deklamavimo ir grojimo fortepijonu mokytojus, kad dar labiau pakeltų įstaigos statusą.

Vėl atgijo tradicija vasaros vakarais rengti sode kaukių balius, o šeštadienių popietėmis, rudeniniam lietui už langų barbenant savo amžinas minorines sonatas, poetai varžydavosi eilėmis garbindami meilę. Daugybė garsenybių iškilmingai peržygiavo per įstaigą paskutiniais dešimtmečio metais, palikdami po savęs anekdotais virtusius prisiminimus arba apdovanodami kai kurias merginas vaikais ir pavesdami pasirūpinti jomis sumaniai senutei, kurią madam Šal parsisiųsdino net iš Kijevo, davusi pažadą globoti ją senatvėje. Pavyzdžiui, iliuminatas Jungas-Štilingas iš Pfalco, vieną vakarą rodęs savo magišką meną kambaryje, paprastai skirtame uždaroms draugijoms; arba Gėtės sūnus, vargšas Augustas,

skandalingai dienos akyje išdardėjęs iš įstaigos atviru lando nuogut nuogutėlis, tik su kruvinu pleistru ant kaktos, – jis nukando vienai naujokei spenelį, o ši gindamasi suvarė jam į tarpuakį plaukų smeigtuką; arba Aleksandras fon Humboltas, ką tik parsiradęs iš ilgos kelionės į niekam nežinomą šalį, beje, daugelis ir toliau abejojo, ar ši apskritai egzistuoja, nors jis parsivežė visą puokštę ligų, nuo kurių viena atsitiktinių jo širdies damų vos nesusimokėjo gyvybe, nesuprantamais meilės keliais užkrėtusi dar keturis asmenis.

Madam Šal pakančiai žiūrėjo į neįprastas svečių užgaidas – lyg kokia teismo tarėja, ji turėjo teisybės jausmą.

– Visi turi teisę būti savaip laimingi, – kalbėdavo ji, stovėdama už rašomojo pulto viršutiniame aukšte ir kruopščiai registruodama knygoje visas namų paslaugas, – bet kainą nustato mano merginos.

Ji mėgo girtis, kad pasaulyje nesą tokio noro, kurio negalėtų patenkinti jos merginos, o surimtėjusi užsimindavo, kad pasaulyje nerasi visuomenei naudingesnės įstaigos nei viešnamis, ir kaip pavyzdį minėdavo pusę tuzino mėginimų nusižudyti, kuriems paskutinę akimirką neva užkirtusios kelią neatsispiriamos jos auklėtinių vilionės. O visi tie, kurie įstaigoje pasirodydavo šeštą vakaro, palaužti nelaimingų gyvenimo aplinkybių, su pralošto turto drūzgais ir sudaužytomis širdimis! Jie išvykdavo vidurnaktį tiesia nugara, juokdamiesi ir pasitenkinę iki kaulų smegenų, pasiruošę ištverti bet kokius rytdienos išbandymus. Ji paremdavo savo samprotavimus ir santuokomis, išgelbėtomis ant bedugnės krašto, nes, bent jau jos vaizduotėje, ne vienas vyras pajusdavęs jos merginų glėbyje tikrą, iš pagrindų jų gyvenimą keičiantį išsivadavimą, ir išeita meilės mokykla jiems padėdavusi įkvėpti naują gyvybę vedybiniam guoliui, iki tol tokiam pat negyvam kaip ir medis, iš kurio šis padarytas, ir apstulbinti žmonas, nustojusias mylėti savo vyrus prieš ketvirtį amžiaus.

Nesą tokių laivo sudužimą patyrusių vargšų, kurie nerastų gelbstinčio uosto jos namuose, kartodavo ji, ir ją siutinda-

vo tik faktas, kad ji negali atidaryti panašios įstaigos miesto ponioms, kur jas linksmintų jaunuoliai, įžvelgiantys jų geismus ir išmanantys širdies kančias, nes ji suprato tokių eksperimentų laiką ateisiant tik po šimtmečio.

Tokioje keistoje aplinkoje augo tas berniukas. Tą vakarą, kai jis gimė akompanuojant bažnyčios varpams ir stūgaujančiai pūgai, daugelis abejojo, ar jis sulauks savo pirmosios aušros, bet net ir tų, kurie abejojo vien iš užuojautos, gailestingos viltys žuvo, nes berniukas atkakliai nepasidavė mirčiai. Mažai kas žinojo, nors daugelis nujautė, kad kai kurie žmonės gimsta su tokia stipria valia gyventi, jog ši gali nugalėti gamtos dėsnius. Berniukas išgyveno ne tik iki aušros, bet ir kitą dieną, kitą savaitę ir kitą mėnesį, kol pagaliau visi suprato jį išgyvensiant jei ir ne visą vaikystę, tai bent pirmuosius metus. Bet jo gyvenimas buvo kupinas tokių kančių, kad nuo jų vaizdo būtų plyšusi net ir labiausiai užkietėjusio nusikaltėlio širdis.

Jis karščiavo nuo pirmos dienos. Skausmų varstomas netaisyklingai suaugęs kūnelis purtydavosi tol, kol berniuką išvaduodavo aptemusi sąmonė. Trečią mėnesį jį, nualintą nuolatinės kovos su mirtimi, išvertė pūlingos votys, kurios trūkinėdamos paliko randus, subjaurojusius tuos keletą kvadratinių centimetrų kūno, iki tol atrodžiusių normaliai. Jis priešinosi mirčiai savaitėmis trunkančiais mūšiais, apsiginklavęs vien geležine valia, ir kai skausmai persigrupuodavo ar atsitraukdavo, jo šypsena išspausdavo merginoms ašaras.

Keturias savaites jis grūmėsi su encefalitu ir laimėjo – temperatūra, pasiekusi keturiasdešimt du laipsnius, pagaliau ėmė kristi. Jis kabinosi į gyvenimą, kaip kabinasi į plaustą sudužusio laivo keleivis, be kompaso, be jūrlapio, siekdamas vienintelio tikslo: ištverti audrą ir žūtbūt išgyventi. Luošas rankas varstė augimo skausmai. Milžiniška galva, rodės, ims ir sutrupins nusilpusius kaklo slankstelius. Anomalios griaučių dalys augdamos badė jį iš vidaus keldamos pradūrimo

pavojų. Bet jis nepasidavė. Veido praskaro žaizdos po kruvino pilietinio karo tarp bakterijų legionų pamažėle užgijo, ir tik berniukui sulaukus vienerių metų ši baisi kūno anga nustojo pūliuoti ir skleisti degintos gumos dvoką, nuo kurio net lavonui būtų užgniaužę kvapą. Nors aplinkiniai tuomet nesuprato, bet tai buvo paskutinis mūšis, ir mirtis, savo nuostabai, nuleido vėliavą ir nuplaukė prie kitų krantų, prieš tai iššaudžiusi visą paraką į kur kas atkaklesnį priešininką, nei kas nors būtų galėjęs tikėtis.

Po šio lemiamo mūšio praėjus dviem savaitėms, berniuką sumanyta pakrikštyti. Kukliai ceremonijai vadovavo kapelionas lenkas tame pačiame kambaryje, kuriame berniukas išvydo pasaulį. Niekas nebeprisiminė slaviškos jo motinos pavardės, ir vargu ar ji spėjo pareikšti kokių nors pageidavimų dėl to, kaip reikėtų pavadinti vaiką, jei gimtų berniukas, bet madam Šal, jaučianti silpnybę herojiškiems antikos mitams, panoro jam duoti Herkulio vardą, transkribuotą prancūzų maniera – Erkiulis, ir suprasdami, kad ateity, turint galvoje rankų būklę, jam daugiausia teks naudotis kojomis, ceremonijos dalyviai pridėjo įpareigojančią Barfuso, basakojo pavardę. Po improvizuoto sakramento jis įregistruotas šiuo homeriškai skambančiu vardu kaip katalikų tikėjimo Prūsijos pilietis, našlaitis. Globėja tapo madam Šal. Nuo šios akimirkos gyvenimas jį oficialiai pripažino.

Niekam ir į galvą neatėjo, kad Erkiulis Barfusas augs visiškai normaliai. Merginos manė, jog tokios išvaizdos fiziškai neįgalus žmogus turėtų būti bent mažumėlę protiškai atsilikęs. Be to, iš visa ko sprendžiant, jis buvo kurčnebylys, nes pirmaisiais gyvenimo metais nereagavo nei į garsus, nei į balsus. Nedrąsiai mėginta jam pritaikyti vadinamąsias Biuchnerio lazdeles – ilgus klausomuosius vamzdelius, prikišamus prie kone visiškai užakusių ausų landų garsui sustiprinti, tačiau niekas nepastebėjo, kad jis kaip nors būtų atsiliepęs į šiuos mėginimus ar išdavęs kokį kitą garsą nei tylų inkštimą

suėmus skausmams. Bet ir šie būgštavimai nepasitvirtino, kaip ir ankstesni būgštavimai dėl jo gyvybės. Už sudarkyto fasado slypėjo visiškai aiškus protas.

Kai berniukas paaugo, pasirodė, kad jis supranta viską, kas jam sakoma. Iš pradžių tai buvo sutikta kaip stebuklas, bet paskui imta aiškinti, kad jo klausos organai, nors ir stokojantys ausų kriauklių, tikriausiai ne visai sužaloti.

Sunku buvo kitaip paaiškinti. Paprašytas ramiai sėdėti, jis paklusdavo nė nemirktelėjęs, primintas, kad jau laikas miegoti, tučtuojau užsimerkdavo, o ko nors užklaustas atsakydavo – retkarčiais, bet ne visada – linktelėdamas ar papurtydamas galvą. Merginos svarstė, ar jis neskaitąs iš lūpų, o galbūt jų balsų virpesiai jo galvoje susidėsto į suprantamus sakinius, nes tik nedaugelis nujautė jį atspėjant mintis.

Vėliau, kai jis ėmė suprasti merginų gestus, iš dalies perimtus iš garsaus kurčnebylių mokytojo Vilhelmo Kergerio knygos, o vėliau išmoko skaityti ir rašyti, – ir ne tik vokiškai, bet ir prancūziškai, stebimas guvernantės, kurią madam Šal pasamdė jausmingai prisiminusi prabėgusią savo pačios vaikystę, – apie šį dalyką niekas nebegalvojo. Panoręs pranešti ką nors svarbaus, berniukas paprasčiausiai užrašydavo reikalą ant popieriaus skiautės, ir tai, kad jis niekada nekalba, likdavo nepastebėta.

Taip pat mikliai kaip ir tikrą ar tariamą savo kurtumą jis įveikė ir kitus įgimtus defektus. Vietoj rankų teturėdamas varganas išaugas, išmoko nuostabiai valdyti kojas, visiškai pateisindamas jam duotą pavardę. Ilgainiui jis tapo savotišku ortopedijos burtininku – visus darbus, kuriuos žmogus daro tik rankomis, jis nudirbdavo jautriais kojų pirštukais.

Vienerių metų jis išmoko vaikščioti. Trejų – jau valgė naudodamasis stalo įrankiais. Ketverių – įgudo atidaryti duris. Šešerių metų atrakindavo visų tipų spynas, o septynerių – mokėjo rašyti. Vėliau savo stebuklingomis kojomis jis išmoks vargonuoti, bet čia mūsų pasakojimas per daug užbėga priekin.

Moteris, kuri prižiūrėjo Erkiulį Barfusą, kol šiam sukako dveji metai, buvo vardu Magdalena Holt ir kilusi iš Danijos Bornholmo salos Baltijos jūroje. Tuo metu, kai gimė Erkiulis, skurdas ją privertė atiduoti savo šešių mėnesių berniuką į prieglaudą ir įsidarbinti madam Šal įstaigoje, kad nereiktų badauti. Ji rūpinosi juo lyg savo pačios vaiku, perduodama visą neišeikvotą motinišką meilę šiam, švelniai tariant, aplamdytam berniukui. Verkdavo kartu su juo, kai jam ką skaudėdavo, apsipildavo prakaitu, kai jį tampydavo karštligės sukelti traukuliai, ir jos nenuilstama kova liudijo ją turint šventosios charakterį. Ji maitino jį – ne krūtimi, bet, atsižvelgdama į neįprastą burnos sandarą, pienu, išspaustu į buteliuką; perrišinėjo jam žaizdas, malšino skausmus, supdama užmigdydavo ir pirmoji įžvelgė jo dovaną.

Ši antgamtinė dovana, jei ryšimės taip ją vadinti, nes iš tikrųjų ji palikdavo pėdsakus jausmų pasaulyje, pasireikšdavo ne visada, o pirmaisiais gyvenimo metais Erkiulis dar buvo per mažas, kad pats ją suvoktų. Pamažėle įgijęs išminties, jis ne tik išmoks naudotis šia dovana, bet ir, klusdamas savisaugos instinktui, ją slėpti.

Pirmąsyk Magdalena Holt patyrė jo gebėjimą įsiskverbti į kitus žmones vieną popietę, kai jam buvo maždaug vieneri metai. Ji sėdėjo ant suoliuko kambarinės miegamajame laikydama berniuką glėbyje ir penėdama jį pienu, ką tik iki kraštų prispaustu į buteliuką iš jos neišsenkamų šaltinių. Staiga jis liovėsi čiulpęs ir įsispoksojo į ją. Magdalena Holt nustebusi susidūrė su šiuo žvilgsniu – ne vaiko, o likimo žvilgsniu – ir, apimta to paties svaigulio kaip kadaise daktaras Gėcas, staiga suprato, kad berniukas mato ją kiaurai.

Berniukas tarytum įžengė į jos vidų, prisimindavo ji vėliau, parodė jai užmirštą ilgesį ir, įspėjęs ne tik sąmoningas, bet ir nesąmoningas jos mintis, privertė ją pačią žvilgtelėti į savo sielos veidrodį. Iš pradžių tai, ką jos atminty atgaivino berniukas, tebuvo jausmų protrūkis, keista bespalvė migla,

bet palengva ji įgavo paveikslėlių, tikriau – paveikslėlių serijos formą. Šioje vidinėje paletėje ji, savo nuostabai, išvydo žvejo trobelę gimtojoje saloje, šiaudiniu stogu ir baltintomis sienomis; ji ėjo per kiemą vedama už parankės vyro, kurį atpažino kaip giminaitį. Ūmiai ji suprato, ir širdis skausmingai susitraukė, kad visą gyvenimą mylėjo šį vyrą, nors niekada neišdrįso net sau prisipažinti; taip pat ji suprato, kad vieną dieną ji sugrįš ir už jo ištekės, pasiims iš prieglaudos sūnų, ir visa tai, ką ji širdies gelmėse vaizdavosi kaip didžiausią laimę, pagaliau išsipildys. Šis ryžtas buvo toks stiprus, kad ji, kaip jai pasirodė, akimirką prarado sąmonę. Niekada negalvojo apie šį vyrą kitaip nei apie vieną giminaitį tarp kitų – liesą, mikčiojantį, jaunystėje dirbusį jūreiviu anglų linijiniame laive, požvairį ir strazdanotą. Ir vis dėlto, suprato ji taip aiškiai, kad, rodės, toji mintis ją susprogdins, ji mylėjo jį dar būdama maža mergaitė, labiau nei ką nors kitą, bet, suvokusi, jog tokia meilė uždrausta, nustūmė ją į pasąmonės užkaborius mėgindama sunaikinti ir jau tarėsi ją pergudravusi, juokdavosi staiga jos užklupta ar net neatpažindavo; ir nors slapta, širdies gilumoje, jos meilė vis dar gyvavo nė kiek nesilpdama, ji įsitaisė vaiką nuo kito vyro, girtuoklio ir nevykėlio, kuris paliko ją vieną nelaimėje. Ir tai tiesa, suprato ji krūptelėdama: visa, ką ji išvydo padedama berniuko ir kas įgavo iš slapčiausio jos troškimo dalelių sudėliotą haliucinacijos formą, visa tai tiesa, ir šis staigus praregėjimas žada jai ne vien džiaugsmą, bet ir kančią. Ir staiga berniukas išnyko iš tos vietos jos viduje, kurioje ji aiškiai jautė jį glūdint, ir kai ji nukreipė žvilgsnį žemyn, jis jau miegojo jos glėbyje.

Po kelerių metų Magdalena Holt, aiškių aiškiausiai suprasdama, kad tai, ką ji patyrė tą žiemos dieną, yra ne kas kita, kaip jos slapčiausių troškimų distiliatas, pamėgins rimtai pasižiūrėti į savo svajones ir sėkmingai jas įgyvendins. Ji niekam nesipasakodavo apie praregėjimą, bet nuo tos dienos iki pat savo išvažiavimo žvelgė į berniuką visiškai kitomis akimis ir išliko jam dėkinga visą gyvenimą.

Kadangi jai pasirodė, jog esama ryšio tarp jos praregėjimo ir berniuko apetito, ji pradėjo itin dėmesingai duoti jam buteliuką. Mėgindavo pritraukti jo žvilgsnį vedžiodama pirštą priešais akis. Tuomet dažniausiai jis atgręždavo į ją sudarkytą savo veidą, bet nieko ypatingo neįvykdavo. Iš tikrųjų ji tapo berniuko dovanos objektu tik dar tris kartus, ir paskutinis buvo susijęs su katastrofa.

Antrąkart ši dovana atsiskleidė taip pat maitinant, ir viskas nutiko panašiai. Staiga berniukas įbedė į ją seną lyg kalnai žvilgsnį, ir ji vėl pajuto jį skverbiantis į jos mintis, net išgirdo silpną gargaliavimą, suprasdama, jog tai jo kalbos užuomazgos. Ir vėl iš dumblino pasąmonės dugno iškilo užmiršti jos troškimai, iš pradžių veik neįžiūrimi, paskui vis ryškesni ir ryškesni, kol įgavo vizijos jėgą.

Ji išvydo save palinkusią prie storo folianto su didinamuoju stiklu rankoje, ant stalo gulėjo žąsies plunksna ir ragelis rašalo, pasidaryto iš kamparo ir sutrintų ąžuolo gumbelių. Tai irgi buvo sena, tikrovės nuginta jos svajonė – ieškoti Dievo, ir iš tikrųjų, įžengusi į amžiaus rudenį, ji leisis dar sykį pakrikštijama keliaujančio menonito ir našlystės metus paskirs Šventojo Rašto studijoms, nors tą akimirką tokia mintis jai atrodė juokinga, nes jau daug metų jos širdis buvo užsklęsta tikėjimui.

Trečio karto, paties banaliausio, ji niekada neužmirš, mat kaip tik tuomet Erkiulis Barfusas pirmąkart prašneko jos sąmonėje ką tik išmokęs vaikščioti. Buvo pavasaris, sekmadienio popietė, kai merginos atleidžiamos nuo darbo, ir niekieno nepastebėtas berniukas pavojingai prisiartino prie kūdros su vandens lelijomis ir vandenį švirkščiančiomis nimfomis – keletą metų didėjant įplaukoms, madam Šal sodo kampe įtaisė šią grožybę. Magdalena pastebėjo jį stovintį ant paties krašto, iš susižavėjimo mosuojantį rankų ataugėlėmis ir tarytum užburtą kiniškų auksinių žuvelių, vis išnyrančių iš vandens įkvėpti oro. Ženklais jis kvietėsi Henrietą Fogel, mergaitę, gimusią tą pačią naktį; su šia mergaite jis niekada nesiskir-

davo. Magdalena Holt išsigando, kad jis įkris į kūdrą, ir pribėgusi jį sučiupo. Išgąsdintas berniukas pravirko.

Ji sūpavo jį glėbyje jausdama, kaip gaurai ant jo nugaros pasistoja iš baimės, kūnelis dreba, ašaros liejasi jai ant krūtinės; ji glostė jo didelę klaikią galvą, maskatuojančią ant plonyčio kaklo, – ji visad baimindavosi, kad vieną dieną jis pats save uždusins. Ir tuomet tatai pasikartojo – šįsyk jis net nepažvelgė į ją: įsiterpė į jos neramių minčių srautą ir kažkokiu vaiduoklišku balsu labai aiškiai ištarė: *Pastatyk mane ant žemės!*

Ji taip ir padarė, nors labiau iš netikėtumo, nei paklusdama jo įsakymui, ir tarytum paskatinta, taip pat mintyse paklausė: *Ką pasakei?*

Ir dar sykį, nejudindamas lūpų ir nežiūrėdamas į ją, nes jo dėmesį vėl patraukė auksinės žuvelės, jis prakalbo. Ji išgirdo jo žodžius savo galvoje labai aiškiai:

Tu išgąsdinai mane! Duok ramybę!

Po daugelio metų ji prisimins berniuką su ja kalbėjus daniškai, bet jai užteko proto susigaudyti, kad tikriausiai kiekvienas pašnekovas jį išgirsdavo savaip – tai, ką ji suprato kaip žodžius, iš tikrųjų buvo ne žodžiai, o mintys; jis įstengdavo būti suprastas už ribotų bet kurios kalbos horizontų. Ir vis dėlto tai buvo taip asmeniška, jog ji tučtuojau suprato: šis balsas yra jo ir tik jo, nors mažumėlę duslesnis, nei būtų kalbėjęs iš tikrųjų, tarytum jos galvoje būtų buvus prastesnė akustika.

Nepaisant visų nesėkmingų mėginimų prisiminti ką nors panašaus, ji suvokė savo potyrio mastą: berniukas ne tik atspėdavo jos mintis, sąmoningas ir nesąmoningas, bet galėdavo staiga prabilti jos viduje, lyg tai būtų lengviausias dalykas pasaulyje.

Ketvirtas, paskutinis epizodas atsitiko po daugelio metų, prieš pat jai visam laikui išvykstant iš Kėnigsbergo, – ji išplaukė žvejų škuna su Danijos vėliava tvirtai pasiryžusi iškeisti praėjusių dienų siaubą į laimingesnę ateitį. Tai, kad ji neteko vienos krūties, jau buvo žinomas faktas, ir berniukas

atėjo jos paguosti, nes tuo metu ji verkdavo kone be paliovos. Kamuojama nuolatinių skausmų užsisklendė lyg sraigė savo kiaute. Jai norėjos, kad jis išeitų, bet, nespėjusi ištarti nė žodžio, ji išgirdo berniuką savo keistu vaiduoklišku balsu dainuojant jos viduje paprastutę lopšinę, kadaise pačios jam dainuotą tikintis, kad vargšelis pajus bent jos balso virpesius. Ji girdėjo savyje jo balsą visiškai aiškiai, kai jis kreipėsi į ją, girdėjo paguodos žodžius, kupinus meilės ir tyros vaikiškos užuojautos.

Nenusimink, pasakė jis, *viskas bus gerai... greitai tu iš čia išvažiuosi...*

Ir po daugelio metų ji prisimins jį kažkaip religingai. Prieš pat mirtį parašys draugei iš Odensės: „Nuo jo nieko negalėjai nuslėpti, ir tai būdavo toks palengvėjimas, lyg atlikus viso gyvenimo išpažintį".

Taigi Erkiulio Barfuso dovana atsiskleisdavo ne visiems, ypač jam išmokus ją valdyti.

Tie, kurie susidūrė su šiuo reiškiniu pirmaisiais šešeriais berniuko gyvenimo madam Šal įstaigoje metais, savo pojūčius palaikydavo kažkuo kitu, ir tai visais atžvilgiais būdavo didelis palengvėjimas protui.

Pavyzdžiui, Ankei Štritmater, vienai merginų, antraisiais darbo viešnamyje metais pairo nervai po to, kai jai įkirto nežinia kaip į namą pakliuvusi gyvatė. Kartą, Erkiuliui Barfusui užėjus į jos kambarį, ji staiga taip šaižiai sukliko, kad vos nesudužo krištolinės taurės, sustatytos įstiklintame bufete, ir neteko sąmonės. Klausinėjama vėliau pasakojo girdėjusi mirusių vaikų balsus, paskui jai pasirodęs tėvas – atėjęs jos išprievartauti.

Taip pateiktą tiesą lengvai suvokė daugelis merginų, ypač tos, kurių į prostituciją nepastūmėjo nei karas, nei badas ir kurių tėvai neišvijo iš namų po skandalo dėl prarastos garbės. Dauguma jų tapo tėvų ar brolių geidulių aukomis. Kai kurios turėjo supratimą apie kraujomaišą, kitos – ne. Panelė

Štritmater priklausė prie pastarųjų ir niekad gyvenime nebūtų prisipažinusi, kad netikėti prisiminimai, sukrėtę ją berniuko akivaizdoje, tiksliai atkartojo scenas tragedijos, vykusios tarp jos namų sienų, ir ne vieną kartą, o daugybę, nuo to laiko, kai jai sukako šešeri, iki akimirkos, kai būdama keturiolikos vieną audringą rugpjūčio naktį pabėgo iš namų; jos sąmonė atmetė šiuos vaizdus, kaip jūreiviai atsikrato nereikalingu kroviniu, kad laivas nepaskęstų. Ji suvertė kaltę savo nervams, nusilpusiems po gyvatės įkandimo, bet dėl visa pikta vėliau vengdavo likti viena su berniuku tame pačiame kambaryje.

Kitos merginos tvirtino girdinčios keistus šmėklų balsus ir kaltino netoli įstaigos esančias kapines, garsias tuo, kad ten buvo laidojami savižudžiai. Kurios ne kurios niekad nesuprato, kad jų viduje kalbėjo Erkiulis, arba tatai išsiaiškindavo kaip haliucinacijas, sukeltas nuovargio po meilei paaukotos bemiegės nakties. Bet dauguma apskritai niekad netapo berniuko dovanos objektu, nes ilgainiui jis patyrė, kad pernelyg laisvai ja naudotis ne tik pavojinga, bet ir neatsakinga.

Maždaug nuo savo krikšto dienos, kai mirtis atsitraukė neribotam laikui, Erkiulis Barfusas tapo išimtimi namų, kuriuose viešpatavo perkama meilė. Į jo asmenį, lyg į kokį nesavanaudiškos meilės altorių, nukrypo patys tyriausi jausmai. Jo išvaizda madam Šal merginų negąsdino, nes patirtis jas buvo išmokiusi baimintis išsigimusios sielos, ne kūno. Žvelgdamos į berniuką, jos tarytum pasisemdavo jėgų suvokdamos, kad esama dar žiauresnio likimo nei jų pačių. Erkiulis ateidavo ir išeidavo kada panorėjęs, o nuo tos dienos, kai Magdalena Holt liovėsi jį penėti pienu iš buteliuko, jis labiau neprisirišo nė prie vienos merginos, išskyrus savo vienmetę Henrietą Fogel.

Madam Šal kėlė tik vieną reikalavimą: nuo šeštos vakaro, kai pradeda rinktis pirmieji svečiai, berniukas turi būti laikomas paslėptas.

Ir nors ji niekada nė žodeliu neužsimindavo apie priežastis, visi puikiai suprato: berniukas atrodo taip baisiai, kad gali atbaidyti klientus. Taigi nuo šeštos vakaro iki vėlyvos nakties, kai išsiskirstydavo paskutiniai svečiai, jis būdavo užrakinamas kambarinės miegamajame viršutiniame aukšte.

Tai buvo darbo valandos, ir įstaigoje įsigalėdavo ypatinga atmosfera. Meilės išsiilgę vyrai, gėdydamiesi ar deginami aistros, išsirinkdavo širdies damą vienoje iš salių, kuriose merginos, meilės garbei išsikvepinusios ir itin lengvais drabužėliais, sėdėdavo eilėmis, ir pranykdavo atskiruose varganuose kambarėliuose su įprastais gultais, praustuvais ir rankšluosčiais. Namai virsdavo svajonių pakrautu laivu, ir Erkiulį kartais apimdavo keistas jausmas, tarytum jį liūliuotų jūros bangos.

Po daugelio metų, neįprasto savo gyvenimo pabaigoje, jis prisimins šiuos vakarus, kurių nuotaiką įkvėpdavo pro užrakintas kambario duris. Vidiniu savo virpesių dažniu jis patirdavo visas namų paslaptis: jaunų studentų jaudulį prieš pirmąją meilės naktį, slopius aistringos meilės pasiaiškinimus, septyniolika kalbų reiškiamas mintis, baimę, slypinčią merginų kikenime, kardų dvikovą tarp dviejų feldfebelių, susipešusių dėl naujos merginos prielankumo. Jis prisimins liūdnus primestos meilės aromatus, nuvytusių sielos žiedų ir užšalusių jausmų šaltinių kvapą; širdies skausmą, kai keliamos šampano taurės po nenuoširdžių sveikinimų; dirglią ginčų ir muštynių nuotaiką; fejerverkų šviesas, girtų vyrų užmaršumą; meilės nesėkmes ir pralaimėjimus, visų pavidalų graudulį ir tūkstančius troškimų, pasiekdavusių jo sąmonę iš visų įstaigos kampų.

Likęs vienas, jis lengvai susiedavo atklydusias mintis ir aistras su tais kambariais ir tomis smegenimis, kur jos būdavo gimusios, – visas įmanomas mintis ir troškimus, nes jis, Erkiulis Barfusas, turėjo ypatingą dovaną. Šiuose namuose kaupėsi visokiausi troškimai: švelnumo, skausmo ilgesys, noras patirti ekstazę ar paragauti uždrausto vaisiaus ir net troškimas sukelti kančią kitam.

Troškimai, išvardyti paskutiniai, iškylantys iš tamsiausių sielos gelmių, iš metų metais besikaupusio kartėlio ir neapykantos klodų, Erkiulį gąsdindavo labiausiai, nes jis suprato juos esant neatskiriamus nuo pačios žmogaus esmės. Jis galėdavo susekti jų šaltinį, atspėti nesveiką aistrą; nematydamas nei žmonių, nei jų veidų pajusdavo jų kraupias fantazijas. Kai atsitiko tragiška istorija su Magdalena Holt, jis jau žinojo, kas tai padarė, nes susekė nusikaltėlį gerokai anksčiau, į viešnamį įsisukusiame minčių ir aistrų verpete.

Kiek Erkiulis prisiminė, visada dievino mergaitę, kuriai paslaptinga lemtis lėmė ateiti į pasaulį tą patį vakarą kaip ir jam. Ši meilė užsimezgė pirmųjų dienų brėkšmoje, kai pasaulis jo galvoje dar neturėjo apybraižų. Jis neatminė, kada pirmąsyk ją išvydo, nes ji visad būdavo šalia taip įprastai kaip oras, kuriuo jis kvėpuodavo, kaip naktis ir diena. Jie būdavo girdomi pienu tame pačiame kambaryje, miegodavo vienoje lovoje, žaisdavo toje pačioje smėlio krūvoje prižiūrimi tų pačių nelaimingo likimo moterų, buvo tos pačios įstaigos, nežinomų tėvų vaikai, susaistyti daugialypės meilės paslapties.

Henrietos motina, kaip ir daktaras Gėcas, tą sausio naktį skambant varpams klausė savęs, kodėl laimė nieko nenutuokia apie teisybę, ir kartais ją apimdavo jausmas, kad viskas jau seniai užrašyta likimų knygoje ir šio įrašo negali pakeisti joks žmogus, o pats autorius niekad neprisipažins padaręs klaidą: jos nelaimės draugė turėjo mirti, kad ji pati liktų gyva, o vargšas berniukas, paklusdamas tragiškiems gamtos dėsniams, turėjo gimti išsigimėliu, kad jos duktė būtų sveika. Kurį laiką po vaikų gimimo šios mintys taip dažnai ją apnikdavo, kad ji jautėsi pavojingai įsiskolinusi apvaizdai. Ji net norėjo atpirkti savo laimę, jos manymu, visiškai nepelnytą, įsisūnydama berniuką, bet madam Šal, kurios žodis buvo įstatymas įkainotos laimės karalystėje, visas motiniškas pareigas atidavė naujokei Magdalenai Holt.

Beje, formali vaikų giminystė buvo visiškai nereikalinga jų ryšiui patvirtinti, nes jie buvo ne kraujo, o sielos dvyniai. Jie veržėsi vienas prie kito vos pradėję šliaužioti. Nė vienas neįsivaizdavo galįs ką nors daryti be kito, ir neretai, atėjus laikui miegoti, juos tekdavo jėga išskirti. Abiem vienu metu šaudavo galvon tapačios mintys, abu išalkdavo ir ištrokšdavo tą pačią akimirką, juokdavosi ir verkdavo dėl tų pačių priežasčių. Kai kam tokie sutapimai atrodydavo šiurpūs, pavyzdžiui, kai vaikams pirmi pieniniai dantys išdygo tą pačią liepos penktadienio popietę ar kai jie pirmuosius žingsnius žengė tą patį pavasario rytą, audrai drebinant madam Šal įstaigos pamatus. Nuostabą keldavo ir faktas, kad vaikai, regis, suprasdavo vienas kitą be žodžių, žaisdavo tylėdami ir atspėdavo vienas kito norus net nepersimetę žvilgsniais. Lygiai taip pat nesuprantamai vienas jų visad žinodavo, kur yra ir ką ketina daryti kitas.

Merginos graudindavosi žvelgdamos į šią keistą porą: dailiai sudėtą mergaitę ir baisų apsigimėlį, ir bėgant metams ši nedermė dar labiau išryškėjo, nes Erkiulis Barfusas taip ir liko vos per metrą persiritęs nykštukas, o Henrieta Fogel išaugo aukšta mergaitė.

Ne tik Erkiulis buvo slepiamas nuo pasaulio, bet ir pasaulis buvo slepiamas nuo jo žvilgsnių. Jis nieko nežinojo apie tai, kas dedasi už viešnamio sienų, ir nesutikdavo kitų žmonių, be madam Šal ir jos merginų. Dieną niekad neperžengdavo ligustrų gyvatvorės sodo pakrašty, ir, laikydamosi nerašytos taisyklės, merginos niekad nesivesdavo jo į miestą eidamos pasivaikščioti ar tvarkyti reikalų. Ne todėl, kad mokamas paslaugas teikiančioms merginoms būtų pritrūkę drąsos jį parodyti, – priešingai, jos saugojo berniuką nuo pasaulio, neretai nepakantaus bet kokiems nukrypimams. Todėl tą dieną, pirmąsyk susidūręs su jam nepažįstama aplinka, jis buvo itin sukrėstas.

Buvo Velykos, tiksliau, Didysis ketvirtadienis, pagal metų laiką šilta, bet vėjuota diena. Erkiuliui ėjo septinti metai. Jis

su Henrieta žaidė sode, merginos genėjo vaismedžius, kai staigus vėjo gūsis pagavo kartūninę mergytės kepuraitę ir per aukštą ligustrų gyvatvorę nusviedė į plytų siena aptvertą gretimą kiemą, priklausantį senam arklininkui. Mergytė palydėjo kepuraitę nuostabos kupinu žvilgsniu, ir Erkiulis Barfusas, nė akimirką nesudvejojęs, žengė pirmą istorinį žingsnį už saugios meilės viešpatijos. Dešine koja nuspyręs kairį batą, kojų pirštais jis atstūmė vartelių velkę ir pasileido tekinas, negalvodamas, nedvejodamas, negirdėdamas vidinio balso įspėjimų; kupinas nesuprantamo džiaugsmo pasileido basas viena koja per žiemos audrų išmaltą ir duobėtą kelią.

Nesustodamas jis įbėgo į arklininko kiemą, kur prie sienos, šalia dar neišsiskleidusio narcizo, gulėjo Henrietos kepuraitė. Jis pakėlė ją koja ir įsikando dantimis, kaip visad darydavo norėdamas pernešti kokį nors daiktą; jis triumfavo, kad jam pasisekė patarnauti savo draugei, – ir staiga pasijuto stebimas.

Priešais jį stovėjo persigandęs berniukas, pirmą sykį gyvenime regintis tiesiai iš liaudies pasakos išlipusią figūrą, sugalvotą gąsdinti vaikams. Erkiulis, pajutęs berniuko baimę, pats ne mažiau išsigando ir išmetė kepuraitę. Bet kai, mėgindamas nuraminti berniuką, nusišypsojo, tasai pradėjo rėkti, šaukti žmones.

Erkiulį bemat apsupo įsiutusi minia – vyrai, moterys, vaikai ir seneliai su senelėmis. Jis išgirdo jų minčių zvimbesį, minčių, kupinų tokios baimės ir tokios neapykantos, jog akimirką išsigando, kad jose nenuskęstų: „Išgama... ir iš kur ši velnio išpera pasipainiojo ant kelio Didįjį ketvirtadienį?"

Niekas nebūtų prisiminęs, kas sviedė pirmą akmenį, o Erkiuliui viskas susimaišė – triukšmas, svetimi žmonės – ir atmintin neįkrito jokie veidai.

Vėliau, guosdama jį kambarėlyje, Henrieta tuo keistu jų bendravimo būdu papasakojo, kad gaurai ant jo nugaros pasistojo iš baimės, bet jis pats neprisiminė, kaip jam pavyko grįžti namo, ir dar įsikandusiam kepuraitę. Jis susirietė šalia

jos į kamuoliuką, vis dar per daug susijaudinęs, kad susitaikytų su pagiežingu pasauliu, ir veik nejusdamas akmenimis sumuštos galvos skausmų. Ji pakėlė jam prieš akis kepuraitę, ir jis nusišypsojo paguostas minties, kad nukentėjo dėl meilės.

Įvykis buvo daug sakantis, nes nebuvo tokios aukos, kuriai jis nesiryžtų dėl šios mergaitės, – mylėjo ją be galo, nesvarstydamas, neieškodamas paaiškinimų ir nereikalaudamas kokio nors atlygio. Vasarą jis skindavo jai gėles ir apsukdavo puokštes šilkiniu siūlu. Madam Šal, atsitiktinai išvydusi jį basą trepenant lysvėje ir atsargiai laužant stiebelius dviem kojų pirštais, o paskui renkant gėles į sukąstą puokštę, savo gyvenimo rudenį paprašys dailininką atvaizduoti šią gęstančioje atmintyje išsaugotą sceną kaip ontologinės meilės pavyzdį. Erkiulis Barfusas drožinėjo mergaitei medines figūrėles – žinoma, irgi kojomis. Prasimanydavo istorijų jai prajuokinti. Kojomis sušukuodavo jai plaukus ir išpindavo kasas taip vikriai, kad įstaigoje tai tapo legenda; jis užčiūčiuodavo ją kojomis, kai ji nerimaudavo; ir švelniai apkabindavo per liemenį, kai ji nuliūsdavo ir pravirkdavo...

Henrieta savo ruožtu Erkiulį mylėjo taip pat beatodairiškai. Jis visad būdavo šalia jos, ir ji taip susigyveno su jo išvaizda, kad nepastebėdavo išsigimimo. Priešingai, jis atrodė jai nepaprastai patrauklus, su niekuo nepalyginamas. Jai irgi nereikėdavo jokių paaiškinimų jausmams, kartais tokiems stipriems, kad jie tarytum gyvendavo savo gyvenimą. Kiek ji prisiminė, jis visad kalbėdavo su ja naudodamasis tuo, ką mes, mažumėlę supaprastinę, vadiname mintimis, bet ji taip priprato prie šio bendravimo būdo, kad neįžiūrėdavo nieko keisto. Kai jai iškildavo koks nors klausimas, ji suformuluodavo šį galvoje ir tučtuojau išgirsdavo atsakymą, beje, jam būdingu balsu, iš esmės nesiskiriančiu nuo įprastų žmonių balsų.

Žinodama, kad ji nešioja nelaimingos Heinricho fon Kleisto meilės vardą, ji vėliau pasakos, kad iš baimės Erkiulio dovaną ji nuslėpusi net nuo motinos. Mat ji, kaip ir jis, intuityviai

suprato, kad jo sugebėjimai žmones būtų labiau išgąsdinę nei sudarkyta išvaizda.

Ji neįsivaizdavo pasaulio be šio berniuko ir vaikiškai tikėjo, kad pasaulis sukurtas tik juodviem. Užtat ji visad gindavo visus jo poelgius, net prieštaraujančius įstaigos taisyklėms. Aštuonerių metų ji pradėjo kovoti, kad būtų sušvelnintas jo vakarinis karantinas, bet, supratusi, jog nieko nepeš, pareikalavo būti uždaroma kambaryje su savo draugu nuo pirmo svečio pasirodymo iki paskutinio išvykimo. Ir ji laimėjo, nes niekas neturėjo drąsos pasipriešinti meilei, artimai fanatizmui.

Netrukus po Erkiulio ir Henrietos dešimtojo gimtadienio nutiko tragiškas įvykis, kuris paskiau buvo aiškinamas kaip madam Šal įstaigą vėliau ištikusių nelaimių pranašiškas ženklas. Katastrofa užklupo vasario naktį, kai visi, išskyrus mūsų herojų, miegojo. Tuo metu jo dovana buvo tiek išsirutuliojusi, kad jis girdėdavo svetimas mintis net sapnuodamas. Niekas neprasprūsdavo pro jo čiuptuvus, tad jis pabudo nusikaltėliui vos įlindus į sodą.

Jis žinojo, kad tas tipas yra sode, lyg būtų matęs jį dienos šviesoje. Ir jis neabejojo, kad tai vienas iš įstaigos lankytojų.

Henrieta Fogel miegojo greta, panirusi į angelo sapną. Iš visų kerčių jį atakavo kraupios to žmogaus fantazijos, žmogaus, apsėsto noro suteikti kitam kančią. Jo sąmonėje svetimos mintys įgavo detalių vaizdų formą, tokių baisių, jog jis mėgino šiuos nuvyti, kad nepravirktų.

Vyras sėlino sodu lyg medžiotojas, perlipo tvorą, metėsi prie pašiūrės, fasadu nuslydo iki terasos. Erkiulis viską vaizdavosi labai aiškiai – visraktį, padažnėjusį pulsą, šaltą tikslumą, išlaužtą spyną, ranką, sukančią rankeną.

Dabar jis jau name, pirmame aukšte, ir atsargiai tykina tamsoje, kad nieko nepažadintų.

Erkiulį nukrėtė šiurpas supratus, jog vyras sustojo tiesiai po juo, dviem aukštais žemiau, ir, kai ši neapykantos sankaupa žmogaus pavidalu vėl sujudėjo ir peršliaužusi kori-

dorium ėmė ropštis į antrą aukštą, kur miegojo merginos, jausmai Erkiulio sieloje peržengė visas ribas – jis neabejojo, kad mirs iš siaubo. Paskui vėl stojo tyla ir Erkiulis suprato: vyras laukia prie Magdalenos Holt durų.

Vėliau jis pats nesuvokė, iš kur jam atsirado jėgų pakilti iš lovos ir išeiti iš kambario. Sverdėdamas nusigavo iki laiptų. Buvo visiškai tylu. Akimirką jis dar vylėsi, kad iš jo tik piktai pasišaipė vaizduotė, bet netrukus dievobaimingos viltys išsisklaidė, nes dabar jis pajuto, kaip kad paprastas žmogus jaučia druskos skonį ar dūmų kvapą, jog jį pažadinęs tipas stovi prie Magdalenos Holt lovos ketindamas įgyvendinti savo kraupias fantazijas. Erkiulis ne iš karto įsidrąsino nulipti laiptais ir vėliau priekaištaudavo sau dėl baimės, sutrukdžiusios jam apversti indų spintelę ar imti trankyti duris, pažadinti visus namus ir priversti nusikaltėlį sprukti, – nes vos po kelių minučių jau buvo vėlu.

Mėnesienos užlietame Magdalenos Holt kambaryje viešpatavo tyla. Durys buvo atviros. Ji gulėjo ant čiužinio pririšta prie lovos atramų, be sąmonės, skuduru užkišta burna. Visas kūnas skendėjo kraujyje – kairė krūtis buvo nupjauta ir pradingusi kartu su nusikaltėliu.

Pavasarį buvo pradėtas policijos tyrimas. Tie pėdsakai, kuriuos pavyko aptikti, niekur nenuvedė. Maža naudos buvo ir iš kitų merginų. Po vieną klausinėtos, ar joms nepasitaikė klientų su neįprastais pageidavimais, – bet tokie klientai greičiau būdavo taisyklė nei išimtis, kaip padarė išvadą vienas žandarų. Pati Magdalena Holt nieko neprisiminė – nuo smūgio į galvą ji neteko sąmonės miegodama. Tardytojas taip pat pastebėjo, kad merginos prastai prisiminė ne tik klientų vardus, bet ir išvaizdą. Baimė buvo neatskiriama nuo jų būties, ir tai nesveikai silpnino atmintį. Erkiulio Barfuso niekas neapklausė, nes, viešnamyje esant lankytojų, paprastai būdavo uždaromas; o jei ir būtų buvęs apklaustas, jo liudijimas greičiausiai būtų dar labiau viską sujaukęs...

Gegužės pabaigoj Magdalena Holt išvažiavo iš įstaigos paženklinta visam gyvenimui, bet pergalingai tikėdama, jog sugrįžusi į savo vaikystės salą ištekės už žmogaus, kurį, padedama Erkiulio, suprato mylinti ir su kuriuo jau keletą metų susirašinėjo. Ji ilgai sirgo ir išgyveno tik įsikišus apvaizdai. Jos baisios kančios, o vėliau išvykimas paliko įspūdį, kad nelaimės tik prasideda. Namų atmosferą užnuodijo įtarimai. Merginos užsisklendė ir tapo atsargios. Kai kurios atsisakydavo gultis su nepažįstamais vyrais, kitos įsitaisė karingą įprotį miegoti pasikišus po pagalve durklą. Apie kruviną įvykį pasklidę gandai atbaidė dalį svečių. Kiti negalėdavo ir pagalvoti apie viešnamį, kuriame lankosi smalsūs žandarai. Vasarop įstaiga prarado kone pusę apyvartos. Klientų vis mažėjo, ir kai kurios merginos paprasčiausiai pabėgo iš anksto neįspėjusios, prisidengusios nakties tamsa ir palikusios tik keletą skarmalų ir greitosiomis pakeverzotą atsisveikinimo laiškelį.

Kaip tik tokiu nuosmukio metu Henrietą Fogel nutarta parduoti laisvos meilės rinkos aukcione.

Henrieta pagal savo metus buvo itin gerai išsivysčiusi, aukšta mergaitė, ir daugelis manė ją esant vyresnę, nei rodė gimimo liudijimas. Vyrai jau palydėdavo ją ilgesingais žvilgsniais, ir ne vienas svečias šnabždomis klausdavo madam Šal, ar ji ne per didelė nešioti kasas. Namuose, kur viskas parduodama, o ištikimybė daugių daugiausia tėra miegūsta svajonė po sočių sekmadienio pietų, niekas nekliudė parduoti dešimtmetės nekaltybės už didžiausią pasiūlytą kainą. *Jus primae noctis,* pirmosios nakties teisė, Europos viešnamiuose tuo metu buvo paklausi prekė, galinti pataisyti šlyjančius įstaigos reikalus. Be to, viešnamyje išauklėtai mergaitei nekildavo abejonių, kad vieną dieną ji nueis motinos pėdomis, nes tada, kaip ir dabar, profesija dažniausiai būdavo paveldima.

Šiaip ar taip, mergaitės motina ir madam Šal šiam sunkiam sprendimui ryžosi tik verčiamos netvirtos ekonominės pa-

dėties. Merginos iš paskutiniųjų stengėsi parengti ją būsimam išbandymui tarytum atlikdamos neoficialų įšventinimo ritualą, susidedantį iš tūkstančio patarimų ir įspėjimų. Jos išmokė ją gudrybių, kaip greičiau ir mažiausiomis pastangomis sukelti vyriškiui palaimą, kokie būdai saugiausi, kokios pozos mažiausiai skausmingos, kaip naudinga užsimiršti ir kaip lengva nuvyti nuolatinį šleikštulį gvazdikėlių vyno ir kamparo antpilu. Jos aiškino, kaip paprasčiausia atsikratyti kliento, kai lytinis aktas jau baigtas, kaip kelti kainą ir iki kiek derėtis. Jos primygtinai ją ragino niekada neįsimylėti, nors kartais tai padeda išvengti pažeminimo, niekada nesipriešinti instinktams, ypač jei už tokią nuolaidą klientas nepasiūlė atitinkamai sumokėti. Jos patarinėjo kai kuriuos meilės žodžius ir gestus pataupyti, kad ne visi nusivalkiotų iki tos dienos, kada ji, nepaisant visko, sutiks vyrą, galintį užtikrinti jai laimingesnį gyvenimą, ir taps teisėta kokio nors buržua žmona, – apie tokią ateitį be perstojo svajojo dauguma merginų. Jos išmokė ją, kaip saugotis ligų ir nėštumo, kad už bučinius reikia imti papildomą mokestį, kaip apsiginti nuo girtų jūreivių. Jos apipylė ją smulkiomis dovanėlėmis: aksesuarais, papuošalais, kvepalais ir amuletais, saugančiais nuo gėdingų ligų ir nešančiais sėkmę.

Henrieta visų šių patarimų klausėsi nerūpestingai, kone abejingai. Ji leidosi mokoma perkamos meilės meno, panirdavo į muskusu kvepiantį miegamųjų pasaulį, priimdavo ritualines dovanas, matuodavosi sukneles ir kaspinais puoštas skrybėlaites, ožiuko odos batelius ar nėriniuotus apatinius ir didvyriškai kovėsi su baime prieš aukcioną. Kartais jai pavykdavo užmiršti būsimą išbandymą, nes galvodavo apie Erkiulį Barfusą.

Jis buvo apimtas nevilties. Priblokštas gyvenimo neteisybės bemaž nevalgė. Žinojo, kad mergaitės ateitis nulemta senių seniausiai, bet meilė atsisakė tuo tikėti. Jis neįsivaizdavo didesnės neteisybės nei tai, kad ją ruošiamasi parduoti kažkokiam bevardžiam vyrui.

Pirmą kartą gyvenime jis suvokė, kad egzistuoja tokia sąvoka kaip ateitis ir ji tamsesnė už naktį. Jis žvelgdavo į šią tamsą ir nieko nematydavo, nes ten nebuvo vietos tokiems kaip jis. Jis net neįsivaizdavo savęs tokioje vietoje ir pirmąkart suprato, kad ligšiolinis jo gyvenimas tebuvo laikina būsena ir kad tos, kurios jį priglaudė ir apgaubė seseriška meile, netrukus gali paklausti, kas toks jis esąs iš tikrųjų ir ką čia veikiąs. Jis tarsi pažvelgė į kapą.

Iki aukciono likus dviem savaitėms, jis, atrodo, mirtinai nusilpnintas nevilties, susirgo karštlige. Madam Šal pasamdytai žiniuonei teko griebtis viso profesinio meistriškumo, kad grąžintų jį į gyvenimą po nakties, kai, regis, jau nebebuvo jokios vilties, ir visi aiškiai girdėjo, kaip sunkiai pokštelėjusi – lyg kamštį traukiant iš butelio – jam sustojo širdis. Jis sveiko lėtai, ir tik Henrietos malone. Mergaitė budėdavo prie jo patalo nuo ankstaus ryto iki vėlyvos nakties, kai miegas užklupdavo ją sėdinčią ant lovos krašto, viena ranka apkabinusią jo gauruotą nugarą, kitą padėjusią ant atverstos Biblijos. Ji girdė jį iš šaukštuko sultiniais, dėjo garstyčių kompresus ir mažindavo karštį ledų maišeliais. Klejodamas jis regėdavo jos veidą, šokantį kambaryje, bet šis veidas tebuvo nematomos rankos nuplėšta kaukė, po kuria slypėjo jos ateitis – popieriaus lakštas, bet ne tuščias, o išmargintas nelaimėmis. Stumdomas košmariškų lyčių pasąmonės upėje, apimtas sielvarto, kurio jėga, įgavusi kitas formas, būtų įstengusi pakeisti istorijos eigą, jis laukė galo.

Ir šit atėjo aukciono vakaras. Apatinis aukštas prigužėjo svečių, skimbčiojo taurės, merginos išmaningai juokavo; po vienos kitos valandos turėjo prasidėti varžytinės.

Girgždindami kiemo žvyrą privažiuodavo nauji ekipažai, įstaigą apgaubė lipni geidulių ir troškimų migla. Merginų gyvenimo nelengvino jokios aplinkybės – kas vakarą priverstinai įsižiebiančios laimės viltys užgesdavo su kiekvienu nauju lovon nusivestu klientu.

Savo palėpės kambarėlyje Erkiulis kvėpavo apnuodytu, bemeiliu oru, keikdamas mirtiną likimo ironiją – tuo pačiu oru kvėpavo ir netrukus Henrietą turėsiantis vyras. Verkdamas jis daužė galvą į sieną bergždžiai tikėdamasis prarasti sąmonę.

Ūmiai įstaigą nusmelkė keista įtampa, ir jis suprato, kad aukcionas prasidėjo. Aiškiai juto kambaryje sukiojantis beprotybę, nelyginant koridorium atklydusį rudeninį vėją. Dusdamas nuo ašarų, jis svarstė, už kokią neatleistiną nuodėmę galėjo būti nubaustas tokia nelaime. Sugniuždytas nevilties, be perstojo regėdamas Henrietą, stovinčią didžiosios salės kampe su vienais apatiniais, apsuptą beveidžių vyrų, jis tikriausiai valandėlę neteko sąmonės, nes staiga atsipeikėjo siaubui taip sugniaužus gerklę, kad, rodės, tučtuojau mirs. Žmogus, vos neatėmęs gyvybės Magdalenai Holt, kambaryje vienas su Henrieta.

Gerokai vėliau, žvelgdamas iš valkataujančio katino akių nuo Dancigo buržuazinio namo palangės, jis detaliai prisiminė po to vakaro nutikusius įvykius, dėl kurių, nepraėjus nė savaitei, jis buvo išrautas su šaknimis ir išsviestas į negailestingų metų sukimosi apie saulę orbitą – nebešviečiančios saulės orbitą. Jis bėgo koridoriais, lipo laiptais. Prisiminė svečių nuostabą, vyrus, atsigręžusius į jį su veiduose įsibrėžusiu pasišlykštėjimu ar suglumimu, merginas, mėginančias pastoti jam kelią, prisiminė, kaip kažkas siaubingai sukliko pergąsdintas jo pasirodymo; jis lėkė pulsuojančios nesveikos aistros pėdsakais, maldaudamas Dievą, kad nieko neatsitiktų Henrietai. Pravėrė vieno numerio duris. Moteriškais drabužiais apsitaisęs vyras atsigręžė ir nusišypsojo, bet po akimirkos jo šypsena virto pasidygėjimo grimasa.

Jį glumino šią įstaigą apraizgę instinktai, stipriausi kūnų ir sielų geiduliai. Apimtas siaubo, jis pasileido toliau šlubčiodamas trumpomis kojytėmis, gniuždamas nuo milžiniškos galvos svorio, bet visą laiką regėdamas Henrietą Fogel.

Salėje stovėjo keli kaip dūmas girti nuogi svečiai, palinkę prie parkritusios ant žemės merginos užrištomis akimis. Jis pravėrė dar vieno numerio duris – ten du vyrai dalijosi viena mergina; jos veidas buvo neatpažįstamai perkreiptas gėdos. Grupelė jūreivių rodė jį vienas kitam pirštais, nervingai kikendami, o du iš jų, dvyniai, prisiminė apsigimusią savo seserį. Jis bėgo pėdsakais, tik šiuos pėdsakus nuolatos perkirsdavo kiti.

Jos numerį surado pačiame priestato gale. Pamėgino atidaryti duris, bet buvo užrakintos, tad ėmė jas trankyti galva ir kojomis. Triukšmas pritraukė žmonių: ką tik iš jo besijuokusius jūreivius, karininką paradiniu kiteliu, bet basą ir be kelnių, pažįstamas merginas, vos prisidengusias po ranka pakliuvusiais skudurais.

– Kas atsitiko? Dėl ko šis triukšmas? – paklausė kažkas, bet berniukas, regis, negirdėjo, tik trankė ir trankė duris galva ir kojomis.

Iš visų pusių jį pasiekdavo minčių nuotrupos: *Vargšas vaikas... toks išsigimęs... nereikėjo leisti jam gimti...* Grūstyje netikėtai išdygo madam Šal. *Aukcionas baigėsi, luošiuk,* – pajuokavo kažkas. – *Mergaitė parduota. Šimtas aštuoniasdešimt aukso markių. Už tokius pinigus galima gyventi visus metus, įskaitant meilę ir pusryčius.*

Bet jis trankė duris, kol kažkas atrakino jas iš vidaus.

Erkiulis niekada neužmirš žmogaus, dar tik ištarsiančio galutinę repliką jo gyvenimo dramoje, – lakstančių mėlynų akių, ūsų su blizgančiais prakaito lašeliais, išlaidyto aksominio švarko, prasegtų kelnių iki kelių. Jis nužvelgė juos šaltomis akimis, vieną po kito, ir pagaliau pastebėjo luošą berniuką.

– O čia kas per išgama? – paklausė atsisukęs į madam Šal. – Ar jūs vadovaujate viešnamiui, ar beprotnamiui?

– Nuolankiausiai prašau atleisti, pone teisėjau, – prašneko ji. – Berniukas sukėlė tokį triukšmą, ir mes išsigandome, ar neįvyko nelaimės.

Pro durų plyšį Erkiulis išvydo Henrietą. Ji sėdėjo ant lovos krašto baltu lyg kreida veidu, bet dar apsirengusi. Šįsyk, tarė jis sau, suspėjau.

– Pasirūpinkit, kad šis žvėriūkštis paliktų mus ramybėje.

Susirinkusieji išsiskirstė į sales bei atskirus numerius, ir madam Šal dar kartą atsiprašė dėl įvykio. Ji pasirūpinsianti berniuku, pažadėjo, jis neseniai sirgo ir dar nėra visiškai atsigavęs. Ūsorius linktelėjo ir gestu parodė norįs uždaryti duris, bet tą akimirką Erkiulis įsibrovė į kambarį.

Ir vėl kilo sąmyšis. Erkiulis įsikibo į Henrietą, ir ši staiga graudžiai pravirko. Vėl subėgo merginos žiūrėti, kas atsitiko. Madam Šal mėgino jį atplėšti nuo mergaitės, bet ūmiai apmirė lyg ištikta paralyžiaus ir mirtinai išblyško smarkiai sunerimusi dėl savo proto. Mat galvoje ji išgirdo balsą, vaiduokliška balsą, kuris, kaip ji suprato, priklausė Erkiuliui ir kuris labai aiškiai pasakė:

Šis žmogus nupjovė krūtį Magdalenai Holt!

Nustelbdamas merginų klegesį ir širdį draskančią Henrietos raudą, teisėjas užriaumojo:

– Išveskit prakeiktą išgamą, kol neatsitiko nelaimės!

Net jei Erkiulis būtų išgirdęs šiuos žiaurius žodžius, jie nebūtų jo išgąsdinę, nes jis tegalvojo, kaip išgelbėti mergaitę. Jis nepajuto spyrio į nugarą, bet madam Šal, vis dar sukrėsta vaiduokliško balso ir įsitikinusi, kad pati Šventoji Dvasia prakalbo joje Erkiulio balsu, tai pastebėjo ir padarė galą įsišėlusioms aistroms nustumdama teisėją.

– Gana! – pareiškė ji lediniu balsu, atsiradusiu gyvenant ant katastrofos ribos. – Ponas fon Kyzingenas gali atsiimti pinigus mano kontoroje. Mergaitė neparduodama!

Nepraėjus nė savaitei, įstaiga buvo uždaryta. Nepadėjo nei protestai, nei peticijos įtakingiems ponams, metų metais užtardavusiems madam Šal veiklą, nei maldavimai pasigailėti. Sprendimą pasirašė Kėnigsbergo teismo teisėjas – Klausas fon Kyzingenas.

Madam Šal artimiausiu laivu buvo išplukdyta į Taliną, kur senyvas jos gerbėjas išleido didžiulį turtą, kad išvaduotų ją nuo kaltinimų sąvadavimu. Dauguma merginų atsidūrė garsiajame Dancigo moterų kalėjime, kur ne viena pasimirė dėl skurdo. Kitos išsibarstė po pasaulį. Apie Henrietą Fogel ir jos motiną kalbėta, kad joms pavyko pabėgti pas gimines į Saksoniją, nors kiti tvirtino, kad jos susipyko ir išsiskyrė, o mergaitė pateko į Berlyno viešnamį.

Mūsų herojaus laukė ilgi tamsos ir pažeminimų metai.

II

Vieną rugpjūčio sekmadienio pavakarę vienuolis Julianas Šusteris stabtelėjo prie jėzuitų vienuolyno Heisterbacho, iškilusio Aukštutinės Silezijos kalnuose, refektorijaus lango ir apsidairė su mina, neslepiančia didžiulės nuostabos. Jo dėmesį patraukė ne minia žmonių, susirinkusių prie vienuolyno vartų ir laukiančių stebuklo, ne du novicijai sode, įsigilinę į dvasinius Lojolos pratimus, ir ne abatas Kipenbergas, susiraukęs vaikštinėjantis po galeriją, apniktas tamsių minčių, kuriose nemenkas vaidmuo teko ir Šusteriui. Jo dėmesį patraukė net ne reginiai, bet keistas balsas, tarytum kalbantis jo viduje kažkokiu niekada nepatirtu būdu.

Šusteris pamanė, kad šitas balsas skamba lyg sumišusio berniuko. Galbūt, pamanė jis, tai jo paties balsas, atsklidęs iš kokio nors tamsaus atminties užkaborio.

Kiek laiko... vos girdimai klausė balsas, *kiek laiko aš klaidžiojau po mirties slėnį...*

Paskui prasidėjo ūžesys, ir daugiau žodžių nebegalėjai išskirti.

– Keista, – burbtelėjo Šusteris, stebėdamas abatą, kažką šnabždantį vienam iš novicijų, – senatvė visad prasideda, kai žmogus, pats to nepastebėdamas, ima šnekėtis su savimi; ir tai dar ne viskas: jis dar ir tiki, kad jo kažkas klausosi.

Ir iš tikrųjų, jo epochos požiūriu, Šusteris buvo senas žmogus. Nors jo vardas bylojo ką kita, jis, kaip ir ordino įkūrėjas Ignotas Lojola, buvo kilęs iš Iberijos. Bet, stebėdami jo plieno spalvos liūto karčius, tvirtą ir galingą kūną, išmankštintą nuotykių kupinais mokymosi metais, tik nedaugelis būtų atspėję, kad jam netrukus sukaks aštuoniasdešimt ketveri.

Jis vėl išgirdo vidinį balsą ir, nors neįstengė sugauti žodžių, suprato, kad kalbama apie kažkokią netektį.

Mažumėlę nugąsdintas negailestingai artėjančios senatvės požymių, jis mėgino įsiklausyti į minios erzeliavimą už vienuolyno vartų.

– Bepročiai, – sumurmėjo jis. – Duok valstiečiams valią, ir jie dar šiandien paskelbs jį šventuoju. Visa tai baigsis katastrofa.

Ši mintis jį vėl išgąsdino, nes nuskambėjo lyg pranašystė, bet staiga jis išgirdo balsą, šįsyk ne tą vaiduoklišką ir ne savo paties, dudenantį iš atminties labirintų; šįsyk pro atvirą langą į jį kreipėsi abatas.

– Ką darysim, Šusteri? – atsiduso jis. – Juk negalim nuvyti jų jėga.

Kipenbergas buvo perpus už jį jaunesnis, kilimo austras, išsilavinimą gavęs Romoje pas kardinolą Teobaldį. Jis buvo vienas jėzuitų ordino kūrėjų prūsų žemėje sunkiais persekiojimų metais, ir už švelnaus žvilgsnio slėpėsi nepaprastas organizatoriaus talentas. Šusteris spėjo, kad vieną dieną šis talentas jį iškels į kongregacijos vadovus.

– Kodėl mes neleidžiam berniukui jiems pasirodyti? – paklausė Šusteris. – Juk dėl to blogiau nebūtų. Valstiečių reikalavimai kuklūs. Jiems rūpi viena kita pabėgusi telyčia ar pamestas medalionas. Jie įsikalę, kad berniukas kažkokiu būdu mato nuo kitų akių paslėptus daiktus. Prietarus įveiksime tik žiniomis.

– Neturim teisės, – atsakė Kipenbergas. – Nei ordino vardu. Nei vienuolyno žemėje, kol patys neišsiaiškinsim, kaip jis...

Abatas nutilo, ir Šusteris galvoje dar kartą išgirdo balsą: *ieškoti,* ištarė šis labai aiškiai, *man reikia rasti...* ir vėl viskas virto neaiškiu ūžesiu.

– Žinote, Kipenbergai, – tarė jis, – mano jaunystės metais Muzikos valstybėje mes išviliodavome indėnus iš džiunglių vargonų garsais. Jiems, laukiniams, tai buvo stebuklas, o be stebuklų jie atsisakydavo tikėti.

– Bet šitie žmonės ne laukiniai, – atkirto abatas. – Jiems nereikia misionierių. Čia katalikų kraštas. Man labai neramu, Šusteri, ir jums vertėtų susirūpinti. Vakar išties baiminausi, kad prasčiokai neįsiveržtų į vienuolyną. Ar nepastebėjot, kad minia kiekvieną dieną auga? Ten susirinkę šimtai žmonių, o gal tūkstančiai... Beje, kaip berniukas – ar vis dar atsisako kalbėti?

– Kažin ar jis gali kalbėti, – atsakė Šusteris. – Man atrodo, jis negirdi. Paprašysiu daktaro jį apžiūrėti. Negalima atmesti įtarimo, kad kurčias.

– Kurčias negriežtų vargonais, Šusteri. Jums derėtų žinoti.

– Galėjo apkursti vėliau. Galbūt nuo šoko vaikystėje. Greičiausiai jis rastinukas.

– O kaip protauja?

– Keista, bet, regis, suvokia bemaž viską, kas jam sakoma. Galbūt skaito iš lūpų. Tik nesuprantu, kodėl jį išsirinkau. Juk jis niekam netinka, tik vargonuoti. Parankinio darbas jam per sunkus, o kojomis vandens nenešiosi, kaip ir nerūšiuosi ropių...

Šusteris vėl pametė minties giją: nuo to laiko, kai berniukas atsidūrė vienuolyne, jam pasidarė sunku susikaupti, jis tolydžio nugrimzdavo į apmąstymus, vidurnaktį pabusdavo nuo košmarų ir nebeužmigdavo, kol kalnų viršūnių nenušviesdavo aušra. Jis net neprisiliesdavo prie muzikos instrumentų, bet koks noras groti dingo berniukui vis labiau gilinantis į garsų pasaulį. Jis juto, kad jį kamuoja abejonės, bet nesuprato, iš kur jos atsirado ir kokia jų esmė.

– Berniukas mane jaudina ne mažiau nei vienuolyno apgula, – toliau kalbėjo Kipenbergas. – Ir jūs, Šusteri, teisus: neįmanoma išmokti vargonuoti per tokį trumpą laiką, tikriausiai jis mokėsi dar prieš patekdamas mūsų globon. Iš kur jis atsibastė? Štai ką mums reikia išsiaiškinti.

– Atrodo, buvo paliktas ant beprotnamio laiptų. Bent jau taip man pasakojo: vidurnaktį, siaučiant pūgai.

– Vargšelis... – nuleido balsą abatas. – Be to, neramu dėl novicijų. Vakar pradingo dar vienas, nepalikęs nė atsisveikini-

mo laiškelio. Ir jūs neįsivaizduojat, ko aš prisiklausau per išpažintis: tikėjimas apleidžia net tyriausias sielas... Šusteri, ar girdite, ką sakau?

Šusterį vėl išpylė prakaitas. Buvo rugpjūčio vidurys, nežmoniškai kepino. Jis išsitraukė nosinę iš diržo kišenės ir rūpestingai nusišluostė sprandą. Pakvipo šviežia duona, minios gaudesys, regis, prislopo. Abatas sako tiesą, pamanė jis, tikėjimas apleidžia novicijus, ir jis žinojo, kad ir šis faktas susijęs su berniuku, nors dar nesuprato kaip.

– Atleiskite, – linktelėjo jis, – aš eisiu į savo celę. Esu praleidęs ir maldą, ir mišias. Metas vienam pasikalbėti su Viešpačiu.

Eidamas į dormitoriumą, Julianas Šusteris svarstė, ar esama kokio ryšio tarp berniuko nebylumo ir metų, kuriuos jis praleido prieglaudoje, ir ar atsakymas į šį klausimą kartais neslypi vargonų vamzdžiais išgaunamose be galo liūdnose jo harmonijose. Ši mintis neatrodė neįtikima. Naujųjų laikų prieglaudos buvo nenusakomos, ir iš vienos tokių įstaigų Ratibore vienuolynas rinkdavosi berniukus darbui virtuvėje – tarp silpnapročių pasitaikydavo ir tokių, kuriems galėdavai patikėti lengvesnius darbus. Vieną balandžio rytą Šusteris pats ten nuvažiavo ketindamas susirasti pamainą idiotui, neseniai mirusiam nuo priepuolio, ištikusio kepant velykinius pyragus.

Jis niekada nepamirš scenos, pasitikusios jį rūsyje: berniukas sėdėjo prirakintas grandine prie kablio sienoje lyg žvėris. Šalia jo stovėjo medinė lėkštė su maisto atliekomis – tokių vienuolyne net kiaulėms neduodama. Pakratai, ant kurių jis sėdėjo, buvo prisigėrę išmatų. Smirdėjo taip baisiai, kad net utėlės laikėsi atokiai. Šusteris buvo matęs išsigimėlių, – Venecijoje, kur per karnavalą jie eidavo atskira grupe, ir Egėjo jūros saloje, kur graikai ištremdavo savo bedalius, – bet niekada tokių baisių.

– Kodėl jūs laikot jį prirakintą? – paklausė Šusteris.

– Jis gąsdina kitus globotinius, – atsakė sargai.

Bet kažkas Šusteriui bylojo, kad jie patys bijo berniuko.

Kol jie nuėmė grandinę, jis klausė save, kokių planų galėjo turėti Viešpats, duodamas gyvybę tokiam savo kūriniui. Kūnas buvo taip gamtos sudarkytas, kad iš pradžių jis nepastebėjo muštinių ir pjautinių žaizdų, randų, pūlingų nuotrynų, paliktų taip giliai įsirėžusių kojų pančių, kad bemaž matėsi kaulas. Jis suprato, kad berniukas kas dieną mušamas, ir galvodamas apie tokį žiaurumą taip persigando, jog nesąmoningai sukalbėjo „Sveika Marija".

– Kuo tu vardu? – sukuždėjo jis tamsoje.

Bet berniukas tik papurtė galvą. Ėmęs klausinėti apie jo kilmę beprotnamio vadovus, Šusteris turėjo pripažinti, kad niekas nieko tikra nežino. Kažkoks klajojantis varkalys atradęs jį leisgyvį iš bado ant kelio netoli Breslau ir pasiuntęs prieglaudon. Išvydęs berniuką neturint ausų kriauklių, Šusteris nustebo, jog šis apskritai ką nors girdi, bet vėliau, išryškėjus vaiko muzikiniam talentui, nusprendė, kad kurtumas nevisiškas ar bent jau neįgimtas. Galbūt šis defektas netgi naudingas: berniukas tarytum girdi tai, ko kiti neįstengia suvokti.

Kol minia prie vienuolyno vartų vis augo, Šusteris kone valandą vienas šnekėjosi su savo Dievu, o pokalbį baigęs ir nė per aguonos grūdą nepagudrėjęs, liko sėdėti prie studijų stalo. Išsiblaškęs jis vartaliojo „Legenda Aurea"*, knygą, į kurią gilinosi pastarąjį mėnesį, paskui atsidusęs padėjo ją į šalį ir priėjo prie lentynos.

Valandėlę Šusteris stebeilijo į nugarėles ieškodamas veikalo, galinčio atitraukti mintis nuo pastarojo meto įvykių. Liudolfo Saksoniečio „Baltasis Kristus", Tomo a Kempio „Apie Kristaus sekimą"... Bet nespėjus nieko išsirinkti, jį vėl įveikė nuovargis. Jis atsisėdo ant gulto ir ėmė apžiūrinėti kuklią celę – stalą, suolelį, krucifiksą ant sienos.

---

* „Auksinės legendos" – šventųjų gyvenimų ir žygdarbių legendos, XIII a. surinktos Jakobo de Voraženo.

Iš koplyčios jo ausis pasiekdavo vargonų garsai. Grojo berniukas, bet kai pasigirdo varpų skambesys, kviečiantis vakarinei maldai, jis niekaip negalėjo suvokti jo: *prim, ters*... net nežinojo, kelintą kartą skambina.

Jis priėjo prie lango. Nuokalnėje už lauko virtuvės būriai žmonių sėdėjo laukdami berniuko pasirodymo. Daugiausia jaunos moterys, bet netrūko senukų ir invalidų, tikinčių, jog berniukas ne tik turi pranašo dovaną, bet ir moka išgydyti visokius negalavimus. Prie šulinio žaidė vaikai. Kiek žemiau paupy ganėsi palaida karvė. Kai kurios valstiečių šeimos buvo atsinešusios pintines su maistu. Prekeiviai siūlė iš būdelių alaus ir riestainių. Pastarąjį mėnesį vienuolynas virto tarsi piligrimystės vieta.

Šitie žmonės, pamanė Šusteris, jusdamas, kaip sprandu teka prakaitas, nepriima transcendentinio Dievo, jie reikalauja stebuklo, kad įtikėtų. Bėgant metams žvelgdamas į gėles, upę, medį, jis pats patirdavo, kaip siela jungiasi su dievybe. Amerikoje jis girdėdavo Dievo balsą džiunglėse, regėdavo kūrėjo planą termitynuose, jaguaro akyse, gvaranių žavėjimesi muzikos instrumentais. Bet šitie žmonės visiškai nemoka pajusti Dievo medyje ar įžiūrėti dangaus karalystės upėje. Medyje jie mato tik lentas sandėliui, upėje – tinklus ir žuvis, o apsėtame lauke – duonos kepalą. Juos turi išmokyti skaityti ir rašyti arba penėti nederliaus metais, nes tik mokėjimu prisitaikyti ir praktišku darbu jėzuitai laimi sielas tikėjimui.

Stovėdamas prie celės lango, jis taip krūptelėjo, kad vos nepargriuvo išgirdęs savyje aiškesnį nei iki tol vaiduokliškąjį balsą.

Henrieta, ištarė šis. Tik vieną žodį: *Henrieta!*

Bandydamas susieti įvykius, vykstančius prieš akis vienuolyne, su prieš pusę žmogaus amžiaus pasaulio pakrašty įgyta patirtim, Šusteris pastaruoju metu vis dažniau prisimindavo jaunystę. Istorija prasidėjo tuoj po dvyliktojo gimtadienio, kai jis, ketindamas tapti vienuoliu, atkako į jėzuitų

ordiną Cherese, Ispanijoje. Tai atsitiko valdant Burbonams, ir kadangi Šusteris pasirodė esąs muzikalus, nuspręsta, jog jis mokysis kantorium ir vargonų meistru pas garsų vienuolį muzikantą Santjagą Kasteloną, žymiausią to meto vargonininką. Per noviciatą, nuvargintas vienuoliško gyvenimo monotonijos, jis užsirašė dirbti misionierium ir Ost Indijos fregata buvo pasiųstas į Ispanijos valdas kitapus vandenyno. Bet ne vienas: kartu plaukė išardyti vargonai, ordinui dovanoti Ferdinando IV tikintis, kad jie padės atversti į tikrąjį tikėjimą paskutinius gvaranių karius, – visas dvylikos balsų dramblio kaulo klaviatūros bei paauksuoto fasado komplektas.

Šusteris niekada nepamirš to gegužės vakaro, kai per musonų sezoną upiniu laivu jis atkeliavo į Asunsjoną ir buvo priplukdytas prie kranto girto valtininko, tarškėjusio tokiu ispanų ir indėnų kalbų kratiniu, kad jis veik nesuprato nė žodžio; nepamirš deginančio vėjo, įkaitusių dulkių ore, smarvės iš pelkės, kur buvę vergai gyveno lūšnose ant polių. Šunys ir grifai pešėsi dėl atliekų atvirose kloakose. Tarp vežimo ratų šmaižiojo žiurkės, kai jis dardėjo į jėzuitų vienuolyną drauge su tėvu Zepu, senu kameriniu muzikantu iš Vienos rūmų kapelos, – pasiremdamas savo keturių dešimtmečių patirtim, jis turėjo išmokyti Šusterį sielų gaudymo meno, kai muzika turėjo būti graibštas.

Šusteris mieste praleido penkias naktis, kol vargonai buvo perkrauti į mažesnį upinį laivą, o jis pats pailsėjo po kone tris mėnesius trukusios kelionės: iš pradžių pasato išpūstomis burėmis per Atlantą, vėliau – su mulų vilkstine iki paties ispanų Amerikos centro – dieviškojo Paragvajaus.

Jam rodėsi, kad jis atsidūrė kitoje planetoje. Būdamas novicijum niekada nepasiilgdavo namų, bet tas ilgesys, kurį pajuto dabar, – asketiškų vienuolyno patogumų, įprastos maldų tvarkos, taktiškų Santjago de Kastelono paskaitų apie vargonų harmoniją, – buvo stačiai nepakeliamas. Moskitai pavertė jo naktis niežulio pragaru. Dienomis jis ėjo iš proto nuo karščio. Maitų ir lavonų smarvė, puvėsių dvelksmas iš pel-

kės atėmė bet kokį apetitą. Miestą su jo begaliniu skurdu, ligoniais ir mirštančiaisiais grioviuose jis vaizdavosi lyg pragaro prieangį. Ispanus džiunglės irgi pavertė laukiniais, o indėnų būgnijimas ir ekstaziški šūkalojimai pripildė jo naktis košmarų. Sėsdamas su tėvu Zepu į laivą, kuriuo jie Apos upe turėjo nusigauti į pirmykščius šiaurryčių miškus, Šusteris baiminosi niekada nebeišvysiąs Senojo pasaulio, nes viskas – miestas, džiunglės, žmonės – tarytum pranašavo nelaimes, laukiančias gyvenimo gale.

Pirmomis dienomis, sėdėdami denyje po brezentiniu stogeliu, jie vis dar matydavo kaimus ir juose verdantį gyvenimą. Prie lieptų supdavosi pririštos valtys. Palei lūšnas stovėdavo prijaukinti šarvuočiai. Pakrantėmis lakstydavo ir jiems mojuodavo nuogi vaikai. Lagūnose nesigėdydamos maudydavosi nuogos moterys. Bet ketvirtą dieną žmonės staiga išnyko, ir visą likusį kelionės laiką jie matydavo vien kaimanus, besišildančius smėlio seklumose ir pražiotais nasrais gaudančius plaštakes.

Po trijų savaičių jie pasiekė tikslą – misiją Konsepsjono provincijoje, į vakarus nuo sudūlėjusio Marakajaus kalnų masyvo. Ją sudarė kelios medinės bananų lapais dengtos lūšnos ir grubiai nutašytų palmių rąstų bažnyčia, apsupta džiunglių. Tuo metu Šusteris jau buvo netekęs trijų kilogramų, o jo lininiai marškiniai supuvę nuo drėgmės.

Kunigas, tėvas Leanderis, pasitiko juos ant kuolų įrengtoje prieplaukoje. Kiek aukščiau šlaite po spalvingu baldakimu stovėjo grupelė indėnų, laikančių, kaip iš pradžių dingtelėjo Šusteriui, pučiamuosius vamzdelius šaudyti užnuodytomis strėlėmis. Bet, kunigui aprodant misijos pastatus, laukiniai staiga užgrojo keturbalsę pjesę, madingą Europoje prieš keletą metų, – paaiškėjo, kad tariamieji ginklai iš tikrųjų yra fleitos. Jis netikėjo savo ausimis. Tai tarytum prieštaravo visiems gamtos dėsniams – išgirsti muziką šitame paskutiniame krikščionybės forposte!

Vargonus iškrovus upinis laivas vėl išplaukė į Asunsjoną

su dvidešimt keturių indėnų irkluotojų komanda; jiems sumokėta degtine. Instrumento dalys buvo sveikos, tik parūdijo keletas apkalų. Milžiniškose dėžėse gulėjo riukpozityvas, mediniai manualai, hauptverkas, brustverkas ir oberverkas, vamzdžiai, pedalai ir du tuzinai itališkų alyvmedžio dumplių, kurios po kelių savaičių išpūs vamzdžiais labialinius garsus, ir šie nuaidės per džiungles nustelbdami karingą papūgų čirškesį ir išbaidydami rėksnes beždžiones. Šusteriui netrukus turėjo sukakti dvidešimt metų, bet dabar, sėdėdamas ant dėžių su florentietiškais bosiniais vamzdžiais šešėlyje, krintančiame nuo apgriuvusios koplyčios, kurios verandoje, sulipę į hamakus ir pasidėję ant krūtinės lankus, nuogi laukiniai miegojo pogulio, ir stebėdamas, kaip nelyginant žalias medžiotojas iš visų pusių sėlina džiunglės, jis suprato, kad pragyventi metai nėra savaime suprantamas daiktas...

Už dešimties kilometrų nuo misijos prasidėjo paskutinių gvaranių karių kontroliuojama teritorija. Kone prieš tris amžius pirmieji jėzuitai ėmė vilioti laukinius iš miško. Indėnai gvaraniai mėgo muziką: juos stačiai apžavėdavo spinetų, smuikų ir pučiamųjų instrumentų garsai. Kalbėta, kad kai kuriuos pagauna transas nuo ispaniškų trimitų, o kai kurios gentys misionierius palaikydavo dievais, nes jiems pakluso instrumentai, kurių garsų nemokėdavo pamėgdžioti jokia džiunglių būtybė. Su muzika, kaip masalu, ir su pažadais išmokyti laukinius groti instrumentais, nusileidusiais, jų manymu, tiesiai iš rojaus, jėzuitams pavyko juos pakrikštyti ir įkurti upių krantuose šimtus pavyzdinių kaimų.

Didžiulės džiunglių sritys buvo iškirstos ir paverstos derlingais laukais. Kiekvienas kaimas turėjo savo indėnų orkestrą, dažnai puikų, nes laukiniai iš prigimties buvo labai muzikalūs. Paragvajaus upės žemupy gyvenvietės išaugo į miestelius. Jiems visiems vadovavo misionieriai jėzuitai, tokie kaip tėvai Zepas ar Leanderis, drąsūs vyrai, nebijantys nieko, išskyrus savo abejones per antgamtiškas perkūnijas. Pabėgusių vergų medžiotojų, mameliukų, į misijų teritoriją neįsi-

leisdavo. Luji Blano ir Karlo Markso idėjų, atsiradusių Europoje po šimto metų, užuomazgos išsirutuliojo Muzikos valstybėje kitapus vandenyno – gyvenvietėse nebuvo privačios nuosavybės: visą turtą indėnai dalydavosi bendrai.

Šusteris turėjo užduotį sumontuoti didingą instrumentą, kurio harmoninė jėga pritrauktų prie Dievo paskutines laukinių sielas, ir jis ėmėsi darbo su pasiaukojimu, įkvėptu iš dalies Dievo, iš dalies dykrų baimės. Antrą savaitę po atvykimo jis liepė tuzinui indėnų, kanojomis atplaukusių iš gyvenvietės upės žemupy, – už maždaug dienos kelio, – iškirsti keturių kilometrų džiunglių taką iki plynaukštės. Jie naudojosi mačetėmis taip pat sumaniai kaip ir styginiais instrumentais, kuriais vakare perteikdavo žvaigždėto dangaus didybę, taip pat vikriai kaip gaudydami papūgas; jas laikydavo nendrių narveliuose ir pardavinėdavo vokiečių pirkliams. Šusterį stebindavo jų melodingos dainos ir tai, kaip jie išsitepliodavo veidus raudonos žievės dažais, kad atbaidytų piktąsias džiunglių dvasias. Bet klausinėjami apie laukinius indėnus, neva gyvenančius kažkur netoliese, jie tik paslaptingai nusišypsodavo.

Tako gale jis liepė iškirsti aikštelę. Kai kurios vargonų dalys buvo tokios sunkios, kad baisu nešti, nes galėjai išmesti, ir Šusteris ilgai suko galvą, kol tėvas Zepas pasiūlė ridenti jas neišpakuotas iš dėžių ant rąstų, o skardžiuose tempti virvėmis ir skrysčiais. Dar savaitės prireikė, kol indėnai atgabeno visas dalis ir, Šusterio prižiūrimi, surinko vargonus po demblių stogu. Indėnai nebeprisilietė prie savo instrumentų: jie tyliai tupėdavo miško pakrašty baidydami moskitus palmių lapais, ir jų tylėjimas buvo toks grėsmingas, kad Šusteriui per nugarą bėgiodavo šiurpuliai.

Kažkur čia, pasislėpę už žalios džiunglių sienos, srityje, šimtus metų vicekaralių žemėlapiuose žymimoje balta dėme, gyveno paskutiniai laukiniai kariai gvaraniai. Asunsjone Šusteris girdėjo prasigėrusius metisus pasakojant apie kerus, išvarančius iš proto net labiausiai užsigrūdinusius kareivius, apie

laukinius, konservuojančius žmogieną medgyvačių nuodais ir kepančius ant laužo misionierių širdis, paskanintas aitriosiomis paprikomis. Jis netikėdavo šiais plepalais, nors naktimis, kai džiunglės prisipildydavo daugiaprasmių garsų, pamiškėje žibėdavo jaguarų akys, o nuo upės sklisdavo skenduolių raudos, jį apnikdavo abejonės.

Tą pačią dieną, kai vargonai buvo surinkti, indėnai staiga pranyko. Šusteris negalėjo paaiškinti, kaip tai įvyko: kai jis apsidairė aikštelėje, jų nebebuvo, tarytum džiunglės būtų prarijusios. Tėvas Zepas grįžo į Asunsjoną sutikti delegacijos iš Vatikano, o Leanderis buvo misijoje su dviem maliarija susirgusiomis moterimis. Jis klausėsi papūgų tarškesio, vabzdžių simfonijos, keisto spragsėjimo džiunglėse, nepaliaujamai augančiose ir mirštančiose džiunglėse, ir kaip tik tada, akimirką sukrėstas kūrinijos didybės, jis atsisėdo prie vargonų ir užgrojo.

Grojo keletą valandų nesustodamas, kojomis be perstojo pumpuodamas orą, improvizavo manualais, labialiniais ir liežuvėliniais balsais, virštoniais – fugas, choralus, menuetą. Mėgino įsivaizduoti, kaip šis keistas daiktas atrodo iš džiunglių slėptuvės akims, galbūt niekada neregėjusioms baltojo žmogaus. Keistas sostas ar riaumojantis žvėris, apžergtas žmogaus, kaip paskutinę Apokalipsės valandą? Kai jis sustojo, jau buvo sutemę, bet džiunglėse tvyrojo keista tyla; net cikados pagarbiai nuščiuvo.

Šusteris atsiklaupė ir sukalbėjo visą rožinį, o paskui, patikėjęs savo likimą Dievui ir numalšinęs troškulį puodeliu melasos, užmigo tarp dviejų anakardžių ištemptame hamake.

Kai atsimerkė, jau švito, medžiuose meilės serenadas plyšojo rėksnės beždžionės. Jis atsikėlė, vėl atsiklaupė ir pasimeldė prašydamas Dievą jėgų baimei įveikti.

Pamiškėje aplink vargonus sėdėjo grupė nuogų indėnų gvaranių su pučiamaisiais vamzdeliais rankose.

Tas rytas prieš šešiasdešimt metų įstrigo Šusterio sąmonėje su tokiomis ryškiomis detalėmis kaip nė vienas vėlesnis prisiminimas. Nuolatos kovodamas su slaptu patogumų ilgesiu,

jis išgyveno džiunglėse veik penkiolika metų. Ilgainiui tapo jėzuitų misijų legenda, įkūrė keturias pasiturinčias gyvenvietes, iš kurių didžiausia turėjo tris tūkstančius sielų, ir taip tobulai išmoko laukinių kalbą, kad net buvo paskirtas redaguoti dvitomio žodyno, sudaryto kongregacijos pageidavimu, kurio visi žodžiai, net tolimiausių tarmių, buvo transkribuoti ir išversti į lotynų kalbą.

Ištverti gyvenimą šiame tolimiausiame krikščionybės forposte galėjo tik Šusterio kūno sudėjimo žmogus. Jis atlaikė dvi choleros epidemijas, kruviną indėnų sukilimą, užleistą skorbutą, tropinę karštligę, varginusią ištisą mėnesį, keturis nuodingų gyvačių įgėlimus ir pusės metų vergiją pas mameliukus, kai paskutinė jo įkurta gyvenvietė buvo sudeginta iki pamatų ir jis pasirinko nelaisvę kartu su laukiniais, – juos mylėjo taip karštai, kaip būtų mylėjęs savo vaikus, kurių likimas jam nelėmė turėti. Kai jėzuitai pamažėle buvo priversti pasitraukti iš tos valstybės, kuriai jie atnešė šviesą ir kurią taip rūpestingai ir nesavanaudiškai globojo, jį apėmė begalinė neviltis. Ištroškę valdžios karaliai išvarė juos iš *Terra Divina* pirmykščio miško vidury, atmetę jų pastangas atkurti rojų iš naujų žmonijos genealoginio medžio ūglių – indėnų kilmės Adomo ir Ievos.

Ir vis dėlto Šusteris neabejojo, kad kažkas sieja berniuką su laukiniais, tarp kurių jis praleido jaunystę; štai kodėl tą karštą rugpjūčio vakarą, praleidęs maldos valandas ir su nerimu klausydamasis keisto, jau ėmusio kamuoti vaiduokliško balso, jis mėgino nustatyti galimą ryšį.

Pradėjo nuo berniuko. Pirmas įvykis, liaudies išaukštintas kaip stebuklas, pasitaikė piemeniui Dytmarui Fromui – jis tvirtino, jog jam užtekę žvilgtelėti į berniuką, kad suprastų, kur ieškoti pasprukusios avies: dauboje, mat ji ten nuklydo, kai jis, apleidęs piemens pareigas, užėjo aplankyti pažįstamos mergaitės.

– Aišku kaip ant delno, – pasakė jis. – Aš spygsojau į šią pabaisą tetrokšdamas rasti savo avelę, ir ūmiai man atsivėrė akys!

Kiek vėliau vienas valstietis su berniuko pagalba surado prieš trisdešimt metų prapuolusį sidabrinį dubenį. Paprastų paprasčiausiai priėjęs prie vaiko ir staiga išvydęs viziją. Valstietis buvo pats užkasęs dubenį obelyne per kažkurį karą, siautėjant plėšikams, bet paskui užmiršęs tą vietą. Jis prisiekinėjo berniuką parodžius jo vidinėms akims tikslią lobio vietą, saugomą Švenčiausiosios Mergelės su auksiniu skeptru rankoje ir mechaninių drugelių aureole, spindėjusia taip smarkiai, kad akimirką jis apakęs.

Viena moteris, Konstantina Paul, – žinia, pagarsėjusi kaip isterikė, – manė berniuką esant savotišku veidrodžiu, kuriame kiekvienas matąs savo nepažįstamą Aš. Ji pati sakėsi išsigydžiusi nuo neaiškios širdies ligos – tik atsisėdusi prie vienuolyno vartų ir pasiklausiusi, kaip jis griežia vargonais.

– Berniukas man padėjo pažvelgti į savo sielą, – pasakojo ji kaimo kunigui. – Telaimina jį Dievas!

Ir daugiau žmonių tvirtino berniuką esant mesmeristu ir gebant įžvelgti kitų mintis; per atstumą jis išgydęs juos nuo įvairiausių negalių: dantų skausmo, ūžimo ausyse, bjauraus burnos kvapo, vidurių užkietėjimo, šlubumo, silikozės ir net aklumo, nors pastarasis atvejis Šusteriui ne be pagrindo kėlė abejonių.

Labiausiai jis nerimavo dėl novicijų. Berniukui atsiradus vienuolyne, jų pradingo net septyni. Vienas kategoriškai išdėstė, kad Dievas – viršūnių išmonė masėms engti ir kad pasiaukojama Kristaus mirtis – grynas mitas, nes nukryžiuotas buvęs kelių plėšikas, o Galilėjos dailidės sūnus, kuriuo įtikėję jie sukūrę savo melagingą religiją, su motina pabėgęs į Siriją, tai paliudijęs apaštalas Paulius, tuomet dar vardu Saulius, sutikęs Jėzų kelyje į Damaską.

Šusterį jaudino tai, kad novicijus prieš savo išsišokimą kone visą savaitę praleido su berniuku vienas, mokė jį pagalbinių virtuvės darbų, kuriuos, beje, tasai dirbo kojomis.

Kitas per išpažintį atvirai pasisakė nepajėgiąs laikytis skaistybės įžado, o dar du ėmė ir pradingo nepalikę jokio pasiaiškinimo.

Sklido gandai, kad berniukas apsėstas velnio, ir keletas vyresnių vienuolių savavališkai nusiuntė pas Kipenbergą patikėtinį su prašymu, kad šis, laikydamasis vienuolyno taisyklių, grąžintų „velnio išperą", kaip jie vadino vaiką, prieglaudon. Dar kitus ištikdavo nepaaiškinami ašarų priepuoliai: vidurnaktį kuris nors prabusdavo dormitoriume ir imdavo klaidžioti koridoriais garsiai kūkčiodamas ir melsdamas Dievą atleisti nežinomą nuodėmę...

Tokios tat mintys sukosi Šusterio galvoje ieškant sąsajų tarp įvykių vienuolyne ir savo jaunystės Amerikoje, kai staiga, tarytum viską supratęs be žodžių, jis prisiminė tą prieblandos valandą prieš keturiasdešimt penkerius metus, kai stovėjo prieš kažkokį Tihuaną, arba Chuaną, kaip vadino ispanai. Tai buvo žiniuonis iš vieno šiaurės kaimų, aklas nuo gimimo, žadėjęs išgydyti Šusterį nuo dizenterijos, vienodais laiko tarpais vargindavusios jautrų europiečio žarnyną.

Patirtis Šusterį išmokė neniekinti indėnų gydymo meno, išaugusio iš džiunglių būtinybės, karštligiškos gyvačių įgėlimų tikrovės, deginančių nuodingų augalų dyglių, vampyrų kraujo troškulio ir parazitų alkio, todėl jis susirado žiniuonį suviliotas gandų, neva šis galįs išgydyti visas ligas, išskyrus tas, kurias su išskirtinėmis jų kančiomis atsivežė į žemyną patys ispanai.'

Šusteris susirado žiniuonį prie lūšnos, kurią nuo viso kaimo skyrė agavynas. Nors ir aklas, Tihuanas kažkaip jį pastebėjo. Stulbinamai orientuodamasis erdvėje, jis paėmė Šusteriui už parankės ir įsivedė į lūšną.

Gulėdamas ant žemės, Šusteris stengėsi nepastebėti keleto susiraukšlėjusių galvų, kažkada nušniotų genties priešams ir spoksančių iš palubės įžeistomis minomis. Prietemoje jam atrodė, kad žiniuonio akys žiba savaime. Žiniuonis sumurmėjo užkeikimą paminėdamas Dievo Motinos vardą ir džiunglių dvasias, kurios, indėnų nuomone, Šusterį apnikusios legionais. Šusteris užsimerkė tarytum užhipnotizuotas.

Jis niekad taip ir nerado tinkamų žodžių apsakyti tam, ką patyrė tą dieną, nerado jokių raiškos būdų, kaip pavaizduoti tą keistą kelionę į save patį. Vėliau Šusteris pasakos, jog jis tarytum pavirto vėjeliu ar skersvėju ir, įvykus gastroskopiniam stebuklui, buvo įsiurbtas į savo burną, – karštą drėgną urvą, kur it nugaišęs banginis žlagsojo išburkęs mėlynas liežuvis, – paskui nuslydo raukšlėta stemplės šachta ir pasijuto plevenąs virš kilsuojančios, pleškenančios jūros.

Tai buvo tiesa. Jis nusileido į savo skrandį, regėjo batatų ir kukurūzų paplotėlių gabaliukus, ką tik suvalgytas upines midijas, plaukiojančias paviršiuje lyg aptirpusias lytis, ir, savo nuostabai, niurktelėjęs į dvokiančią klampynę, tokią drumzliną, kad veik nieko negalėjai įžiūrėti, atsidūrė nuotake, kunkuliuojančiame srutų šuliny, kur, kaip jis suprato, prasideda storoji žarna. Keliaudamas šituo vaiduoklišku tuneliu nelyginant ilga gyvatės išnara ar kruvinomis katakombomis, sprausdamasis per nuolatos užgriūnančias kūno atmatų lavinas, pro pulkus parazitų, įsikabinusių į žarnų sieneles, jis savom akim išvydo, kaip Tihuanas stebuklinga jėga juos atranda ir sunaikina. Ir taip valanda po valandos, mylia po mylios jis vinguriavo neapsakomai dvokiančiu tamsiu ir kruvinu tuneliu, kol šis susiaurėjo suspaustas konvulsijų, sukrėstas seisminių savojo kūno bangų, ir jis išlėkė atgaliniu keliu į Tihuano lūšnos prietemą.

Be galo sukrėstas Šusteris vargais negalais atsiklaupė. Pasitrynė akis ir vėl užsimerkė pamanęs, kad atsipeikėjo iš haliucinacijos. Bet tai, ką jis patyrė, tik sustiprino įtarimą, kad žiniuonis tyčia mėgino jį išvesti iš proto atsikeršydamas už kolonizatorių nusikaltimus, nes kažkuriuo savo sąmonės tašku labai aiškiai girdėjo jo balsą: *Džiunglių dvasios apleido Šusterį, jos nekenčia baltojo Dievo, bet aš jas prikalbinau... už savo paslaugas Tihuanas teprašo stuopos degtinės...*

Dvasiškai išsekęs, bet po krūtine aiškiai jusdamas, kad viduriavimas pagaliau išgydytas, Šusteris atsistojo ir išėjo iš lūšnos tyliai melsdamasis šventam Pranciškui Ksaverui, misionierių globėjui.

Štai čia ir yra jų sąlyčio taškas, ūmiai suprato jis tą vėlų vakarą Silezijos vienuolyne, – žiniuonio ir apsigimusio berniuko. Galbūt Konstantina Paul, ištikta atvirumo priepuolio, per išpažintį kaimo kunigui pasakė teisybę: berniukas – kaip ir Tihuanas – moka įsiskverbti į sielas, išnaršyti jas ir net mintimis su žmonėmis kalbėtis.

Prieglaudoje praleisti metai Erkiulio Barfuso vos neišvarė iš proto. Jis net nesuvokė, kiek laiko ten išbuvo. Tik neaiškiai prisiminė aukščiausiojo teismo magistratą fon Kyzingeną, asmeniškai uždėjusį jam grandines ir įsakiusį savo vežėjui išvežti jį iš Kėnigsbergo.

Taip prasidėjo beprotiška kelionė užsnigtais keliais, jie važiavo visą savaitę naktimis, jam nedavė nei valgyti, nei gerti ir galiausiai švintant leisgyvį iš bado išmetė ant vieno iš Silezijos kelių. Jis atgavo sąmonę tik atsidūręs prieglaudos pragare.

Net įpusėjus gyvenimo rudeniui, jį vis dar kamuos beprotnamio prisiminimai, tie gyvi lavonai, slankiojantys salėmis, seilėti, rėkiantys, verkiantys, įkalinti savo pritemusios sąmonės labiau nei rakinamų durų; jei neminėsim klaidžiojančių mirusiųjų sielų, gyvenime patyrusių tokių baisybių, kad praradusios orientaciją jos nepajėgė susirasti kelio į dangaus karalystę, kurią, be jokios abejonės, buvo užsitarnavusios.

Prieglaudoje buvo įvairiausių psichinių ligonių: idiotų, turinčiųjų Dauno sindromą, sergančiųjų nuomariu, isterikių, tylių ir neramių pamišėlių, taip pat alpstančiųjų ir kenčiančiųjų nuo nervinės karštligės priepuolių. Žmonės ten užgesdavo lyg užpūsta žvakė. Ne tik visokio amžiaus moterys ir vyrai gyveno ir mirdavo už užrakintų prieglaudos durų, bet ir vaikai, nelaimingos likimo aukos, niekad negirdėjusios kalbų apie gailestingumą. Kai kurie buvo gimę prieglaudoje – vaisius dviejų nusivylusių žmonių, pradėtas per naktinius pasimatymus ant šiaudais pakreiktų grindų. Dar kitų tėvai buvo prižiūrėtojai, o motinos – grandine prirakintos prie moterų skyriaus sienos.

Septynerius metus jis išgyveno šitame šešėlių pasaulyje, galėjusiame paskatinti Dantę sukurti naują šedevrą. Jis niekad nebijodavo ligonių, nes aplinkoje, kur nesilaikoma jokių taisyklių, jie atrodydavo veikiau sveiki nei sergantys. Jis bijodavo prižiūrėtojų.

Vieną naktį, prieglaudoje jam gyvenant pirmą mėnesį, jie, keršydami už neišaiškintą vagystę, aklai pasirinko auką – dešimtmetę mergaitę. Mušė ją, kol pavargo, lazdomis ir grandinėmis, mušė, kol visai neteko jėgų, o auka jau seniai buvo išleidusi paskutinį kvapą. Tada padarė pertrauką, juokdamiesi išgėrė vyno, o paskui toliau pliekė lavoną, kol tasai pavirto skudurų, kraujo, kaulų ir sukapotos mėsos gumulu. Šitie žmonės viešpatavo paskutiniame pragaro rate, ir Erkiulis kiaurai permatė juodas kaip naktis jų sielas. Jie turėjo vienintelę aistrą – kankinti kitus – ir džiaugėsi, kad vyresnybė dovanojo jiems tokią galimybę. Jis suprato, jog tokių žmonių esama visur, žmonių, sukurtų iš tos pačios tamsios materijos, spinduliuojančios blogį, ir stebėjosi, kaip išvis išgyveno žmonių padermė – tokie pagedę, jie seniai turėjo sunaikinti vienas kitą.

Toje beprotnamio dalyje, kurioje jis glaudėsi, nevaržomai šeimininkavo du broliai Mosbrugeriai. Jaunesnysis, paniuręs neūžauga, nemokąs kitaip bendrauti, nei nuolatos kriuksendamas, savo aukas tvatydavo iki sąmonės netekimo. Vyresnysis, rauplėtas tironas dvikovoje nurėžta nosim, įprato vogti ligonių maistą. Kalbėta, kad broliai kažkuria proga pasmaugė berniuką pirma jį išprievartavę, ir nors tai tebuvo gandas, Erkiulis niekada tuo neabejojo, nes šie žmogaus pavidalo žvėrys, kaip jis ne kartą įsitikino, galėjo ryžtis bet kam.

Kai netikėtai išvaduotas Erkiulis, savo nuostabai, atsidūrė jėzuitų vienuolyne ir – prižiūrimas Juliano Šusterio, nebepasiekiamas kankintojams – įsigilino į kvintų ratą bei tercijų panašumus, jis ilgai abejojo, ar nesapnuoja, negalėjo suprasti, kaip liko gyvas. Tik atsitiktinumas, manė jis, aklai jį pasirinko ir išgelbėjo atsitiktinumas.

Galbūt jam padėjo ir reta jo dovana, leidžianti numatyti žmonių poelgius. Pasitaikydavo, kad jis sužadindavo savo prižiūrėtojams troškulį, nukreipdamas jų mintis į alaus bokalą, arba įvarydavo niežulį, ir jie, užuot jį mušę ar vogę jo valgį, kriuksėdami sudribdavo ant suolo išgerti alaus ar pasikasyti tariamai utėlių sukandžiotų vietų.

Jo gyvybę palaikė ir mintis apie Henrietą Fogel. Prisiminimai apie mergaitę neleido besąlygiškai kapituliuoti prieš beprotybę ir nusilenkti likimui, išpranašautam vos jam gimus; jis susitarė su savo dalia dėl paliaubų neribotam laikui, atsisakydamas jos gailestingumo – mirties gailestingumo. Tomis akimirkomis, kai jis niūriame rūsyje su nuostaba jusdavo kiekvieną pulso tvinksnį, kiekvieną skolintu laiku gyvenančios širdies susitraukimą, jam pavykdavo išsikviesti mergaitės paveikslą.

Jis spėliodavo, kur ji atsidūrė. Ar vis dar su motina, ar jos išsiskyrė? Ar ji paveldėjo motinos profesiją? Turėdavo sau priminti, kad ji jau ne mergaitė, o moteris, ir vaizduodavosi ją tokią pat gražią kaip seniau, o gal dar gražesnę, jei tai apskritai buvo įmanoma. Meilė užpildydavo visus jo sąmonės užkaborius, dar neužimtus beprotybės. Jis buvo pasiruošęs atsisakyti visko, kad tik susitiktų ją bent minutėlę, ir dažnai iš baisaus ilgesio užmiršdavo, kokioje baisioje vietoje yra pats. Žinojo, kad ji laukia jo, ir gyveno tik vildamasis kada nors ją surasti.

Jis svajojo pabėgti, nors suprato, kad neįmanoma. Beprotnamis buvo saugomas, lyg ten būtų laikomos didžiausios valstybinės paslaptys. Jis matė, kaip kiti mėgindavo ištrūkti, bet jų pastangos nueidavo perniek net nespėjus įkvėpti laisvės oro: sugauti jie būdavo įmetami į karcerį dvidešimt pėdų po žeme – šios bausmės baisumų nė vienas jų negalėjo paliudyti, nes iš ten gyvas niekas negrįždavo.

Pamažėle jis ėmė nekęsti prižiūrėtojų. Stebėjosi savo jausmų stiprybe, tamsia aistra, neturinčia jokių ribų. Neapykanta, suprato jis, kur kas galingesnė gamtinė jėga už retą jo dovaną – koncentruotos šviesos pluoštas, ne tik galintis vis-

ką nušluoti kelyje, bet ir sudeginti patį šviesos skleidėją. Jis taip nekentė prižiūrėtojų, kad šios neapykantos jėga prilygo nebent jo meilei. Bet jis stengėsi jų neerzinti žinodamas, kad yra visiškai priklausomas nuo įgimtos jų gailestingumo stokos ir kad jiems užtektų pačių prasimanytos dingsties vienu taikliu lazdos smūgiu pasiųsti jį mirusiųjų karalystėn.

Tikriausiai tie metai būtų buvę paskutiniai Erkiulio gyvenime, jei nebūtų įsikišęs Šusteris, nes su kiekviena aušra, laukdamas neišvengiamų baisybių, jis juto, kaip senka jėgos. Užteko tik užmesti žvilgsnį į aplinką, kad suprastum: jie čia laikomi ne norint paslėpti nuo pašalinių akių, kaip visais laikais būdavo slepiami bepročiai ir apsigimėliai, – jie paprasčiausiai naikinami. Prižiūrėtojai mušdavo juos lig kruvinųjų už menkiausią klaidelę, vogdavo jų valgį, kad kuo greičiau nuvarytų į kapus. Šėlstančiuosius laikydavo narvuose. Kai kuriuos rodydavo smalsuoliams: už grašį jie galėdavo pasižiūrėti pro grotas, kas ten sėdi.

Paskutinė žiema buvo siaubingai šalta. Kiekvieną rytą kuris nors iš jų būdavo randamas ant aslos mirtinai sušalęs, stipriai prisispaudęs prie nelaimės brolio, nes tikėjęsis bent truputėlį sušilti, – kartais su palaiminga šypsena, tarytum bylojančia, kad mirtis atėjo kaip išvaduotoja, maloniais žodžiais kviesdama į puotą dangaus karalystėje, apie kurią gyvi jie niekad nebuvo girdėję.

Erkiulis įžvelgdavo slapčiausias šių žmonijos skeveldrų godas, nes svajonės ir troškimai jų neapleisdavo iki paties galo. Jie trokšdavo pačių paprasčiausių dalykų: bent sykį sočiai pavalgyti ar laisvai įsilieti į žmonių srautą; jis girdėdavo jų beprotiškas mintis, jausdavo beviltišką meilės ilgesį, nebylių troškimą kalbėti, vasariškos šilumos geismą krečiant šalčiui, girdėdavo begarsius maldavimus nežeminti orumo, susekė klaikų vienos čekės norą išsimiegoti – ji pateko prieglaudon veikiau todėl, kad pastaruosius dešimt metų nesumerkė akių, o ne dėl andromanijos ir mergiškos isterijos diagnozės, kurios prireikė jos atsikratyti panorusiam globėjui.

Kai tą ledinį Velykų rytą jėzuitai jį surado it šunį prirakintą prie sienos, šašuotą ir nusėtą pūliuojančiomis žaizdomis, jis nesuprato, ar jam nesivaidena akyse ir ar nepasirodė viena iš daugybės savų ar svetimų haliucinacijų, neatsiejamų nuo jo kasdienybės. Buvo taip nusikamavęs, kad kai kas jau skaičiavo likusias jam gyventi dienas, o ir pats ne kartą juto į sprandą kvėpuojant mirties angelą, atskriejusį tamsoje pasiimti kokio nors vargšelio, užsitarnavusio šią paskutinę malonę.

Jis suprato, kad tomis dienomis tik noras atkeršyti vertė ir toliau plakti jo širdį, vis abejojant, po truputį apmirštant, ilginant pauzes tarp bejėgiškų pulso tvinksnių, ir net prisiminimus apie mergaitę, kurią mylėjo labiau už viską pasaulyje, jis palaidojo dvokiančiuose šiauduose ant aslos, tamsoje, šalia mirusiųjų, palengva vėstančių nelyginant iš krosnies ištraukta duona. Pašėlusi, iki baltumo įkaitusi neapykanta padėjo jam kautis su mirties parankiniais, visų pirma su dviem broliais, septynerius jo gyvenimo metus pavertusiais pragaru. Jis nepaliaujamai svajodavo atkeršyti visiems skriaudikams, sukėlusiems tiek skausmo. Prisiekė, kad jie visi gaus pagal nuopelnus. Kada nors jiems bus pateikta sąskaita ir jie sumokės su kaupu.

Tik atsidūręs vienuolyne, jis suvokė, kad košmaras baigėsi. Žiūrėjo į savo išsigelbėjimą kaip į atsitiktinumą, laimingą logikos spragą – juk vienuoliai turėjo išsirinkti ką nors kitą, su visomis galūnėmis, juk jie ketino įkinkyti savo tarnus į darbą.

Muzika tapo tarytum pirmais žaizdų kompresais, ir jis atsidavė jai su visu atgautos laisvės džiaugsmu. Tą popietę, kai Julianas Šusteris, vis dar neįsitikinęs, ar jo globotinis iš tikrųjų kurčnebylys, ženklais ir gestais parodė jam vargonų harmonijos pagrindus, jis suprato, jog muzika neatsiejama nuo jo įgimtos dovanos, nes muzika – tai susistemintas sielos gelmių ilgesys.

Jis girdėjo muziką tose paslaptingose sferose, kur buvo jos šaknys. Garsai turėjo minčių atitikmenis, ir jis pajusdavo šiuos

kaip virpesius, bėgančius jo kūnu. Jis suvokdavo juos neapolietiškose sekstose – jos priversdavo abatą nerimastingai susiraukti prisiminus seniai užmirštas nuodėmes; tonacijų vėjarožėje, atitraukiančioje vienuolių dėmesį nuo iškilmingos dešimtos Sekminių maldos, harmonijose, perskrodžiančiose juos iki širdies gelmių ir sukeliančiose nenumaldomo ilgesio virpulį net pačiose smulkiausiose venų galūnėlėse. Jis stebėjosi savo pažanga: jis išties *girdėjo* muziką, – nors ne ausimis, o siela, – laisvai išverstą į paslaptingos jo dovanos tonų kalbą, stebėjosi ir tuo stebuklu, kad kojų pirštai neprarado jautrumo per šešetą žiemų, praleistų lediniame rūsyje. Ir jis skirdavo muzikai kiekvieną laisvą valandėlę, tebevaromas iš proto kraupių prisiminimų, neapykantos prižiūrėtojams, neapykantos visai žmonijai, nepastebėdamas sumaišties, kurią pats sukėlė nenujausdamas, kad kelia vienuoliams abejones, kad aplinkinių kaimų valstiečiai jau ima jį laikyti stebukladariu. Jis griežė ir griežė, ir jį gydė kiekviena meilę šlovinanti moduliacija, kiekviena septakorde paslėpta dominantė, priderinta prie nepaprasto grožio pagrindinio tono, o kiekviena įvaldyta chromatinė gama, lydinti jo minčių laviną, sujungdavo tolimiausias tonacijas, kuriose skambėdavo tas pats motyvas – Henrietos Fogel ilgesys.

Dar nežinodamas, kad apsigimusio berniuko lemties gijos netrukus susimegs, vienuolis Šusteris užmigo savo celėje Aukštutinės Silezijos vienuolyne netoli Heisterbacho kaimo. Minia prie vartų vis gausėjo; prie jos prisijungė ir valstiečiai iš toliausių kalnų kaimų, nes gandai apie stebukladarį jau buvo peržengę ribą, už kurios pagunda pereina į masinę isteriją.

Švintant jį pažadino atkaklus beldimas. Atidaręs duris, jis išvydo Kipenbergą, stovintį koridoriuje su naktiniais marškiniais.

– Kas atsitiko?

Abatas buvo mirtinai išblyškęs. Rankoje jis laikė žvakę.

– Dėl Dievo meilės, paskubėk! Jie šturmuoja vienuolyną!

Šusteris greitai apsirengė, įsikišo diržo kišenėn rožinį ir sumurmėjo gėdingą maldelę prašydamas atleidimo, kad yra priverstas praleisti „Tėve mūsų“, pasižadėtą sukalbėti kas rytą vos atsikėlus...

Novicijų dormitoriume viešpatavo visiškas chaosas. Pusnuogiai vyrai bėgiojo į visas puses ieškodami savo daiktų. Šusteris girdėjo išgąstingas jų maldas, kažkas kūkčiojo, kažkas raudojo. Nedaug trūko, kad kiltų panika. Jis dirstelėjo pro langą ir nustėro. Apačioj buvo pilna žmonių, purvinų, išsekusių. Pusprotės valstietės kumščiais trankė sienas ir duris.

Šusteris kažkur netoliese išgirdo visais plaučiais šaukiant abatą, mėginantį nustelbti triukšmą:

– Kur berniukas, Šusteri? Mes turime jį paslėpti. Ar nematot, jie visai sukvailiojo!

– Ar jis ne savo celėj?

– Ne. Aš liepiau jį surasti.

Iš refektorijaus atsklido nieko gero nežadantis dūžtančio lango dzingesys. Minia ėmė dar labiau staugti.

– Jie tučtuojau įsiverš! – dusdamas sušuko abatas. – Berniukas juos užkerėjo!

Šusteriui iš kairės kampe spraudėsi jaunas novicijus, drebėdamas iš baimės ir spausdamas prie krūtinės skapuliarijų*. Toliau koridoriuje susimetė grupelė vaikinų su kastuvais rankose – jie, regis, rengėsi ginti vienuolyną iki paskutinio kraujo lašo. Bet Šusteris greitai susigaudė apsirikęs dėl jų tikslų, kai vienas užriaumojo:

– Kurgi tas velnio išpera? Metas jo atsikratyti visiems laikams!

Atsigręžęs į abatą, Šusteris riktelėjo:

– Jei jo nesudraskys į gabalus valstiečiai, tai padarys mūsų broliai. Turime jį kuo greičiausiai surasti!

Lydimas Kipenbergo, Šusteris išėjo iš dormitoriumo ir pasuko kairiojo vienuolyno priestato linkui. Švito; pro langus jis matė kylant saulę virš klintinių kalnų, dar pasaulio kūrimo pradžioje įgavusių snaudžiančių amazonių formą. Kalnų papėdėje liūliavo minia. Žmonių buvo visur, jie apjuosė visą vienuolyno pastatą, daužė kumščiais duris ir langus reikalaudami berniuko, staugė iš susijaudinimo, staugė dėl savo skurdaus gyvenimo, dėl vergovės, pažeminimų, duonos, įmaišytos su beržų ūglių žievėm, dėl amžino tampymosi su vaikais, bado, išbandymų ir kad Dievas per savo išdidumą niekad neišklauso jų maldų. Ir jiems, graudžiai praregėjęs pamanė Šusteris, išties reikia berniuko, nes tokia vargana jų būtis, kad jie paskutinę viltį deda į gandą apie stebukladarį.

Jie nerado jo nei kairiajame priestate, nei virtuvėje. Apžiūrėjo visus sandėlius, lavatoriumą, užėjo į celę, kur berniukas paprastai miegodavo, – viskas perniek. Abatui kaktą išpylė šaltas prakaitas. Jis atsirėmė į Šusterį ir karštligiškai dusdamas sušnabždėjo:

– Koplyčioje. Aš pamiršau dirstelti į koplyčią.

---

* Katalikų vienuolių tunika be rankovių.

Grėsmingai akompanuojant žmonių taranui, daužančiam vienuolyno vartus, jie nuskubėjo koridoriais. Paskutinis užtvankos uždoris, pamanė Šusteris, be kurio pasipriešinimo jie būtų negailestingai paskandinti.

Jie pasuko už kampo ir atsidūrė prieš duris į bažnyčią. Iš ten, bemaž nustelbti visuotinio triukšmo, sklido vargonų garsai, daugiametės nevilties harmonijos, verksminga nelaimingos meilės melodija.

Šusteris pravėrė duris ir įžengė į dar didesnę tamsą nei koridoriuose. Žmonės kumščiais trankė langus. Visur šmėžavo vaiduokliški veidai pražiotomis burnomis ir karščiuojančiomis akimis; stūgaujanti minia reikalavo berniuko.

Jie rado jį ant suolo prie vargonų, užkėlusį kojas ant klaviatūros ir spoksantį prieš save tuščiomis akimis; ir staiga Julianui Šusteriui dingtelėjo, kad atskiros patirtys gali liestis, o stebuklas – kartotis amžinai, nes, kaip ir tą sykį prieš pusę amžiaus Tihuano lūšnoj, jis išgirdo savy vaiduoklišką balsą, balsą, kuris persekiojo visą dieną, tačiau dabar jis suprato šį balsą priklausant berniukui.

Padėk man, maldavo balsas, *dėl Dievo meilės... aš turiu iš čia ištrūkti...*

Šusterį ištiko svaigulio priepuolis, kraujas plūstelėjo iš galvos lyg ištraukus kamštį, ir jis susmuko ant grindų pilkai nugeltęs tarytum Jėzaus kryžiaus skiedrelė, saugoma vienuolyno relikvijų skrynutėj. Mat dabar jis labai aiškiai pajuto savyje berniuką, pajuto, kaip jis iš nevilties įsitaisė Šusterio sąmonėje ir skaito net menkiausias mintis taip lengvai, lyg šios būtų atspausdintos knygoje.

– Švenčiausioji Dievo motina, – sukuždėjo jis. – Berniukas iš tikrųjų velnio apsėstas!

Daugiau pasakyti nespėjo, nes atsitiko tai, ko jis labiausiai bijojo. Pasigirdo duslus trakštelėjimas, ir vartai neatlaikė. Tai buvo lyg Didysis tvanas, prisiminė jis vėliau: rėkiančių ir staugiančių žmonių minia užplūdo koplyčią. Ir kažkur tarp isteriškų veidų ir mostaguojančių rankų jis išvydo persigandusį berniuką, sūpuojantį nelyginant plūduras iškeltų rankų jūroje.

III

Šeštojo jausmo čiuptuvais ieškodamas paslaptingo asmens, kuris kalbėjo su juo pats būdamas nematomas ir dar tokiu, be jokios abejonės, provokuojamu tonu... prie pat bažnyčios Navonos aikštėje, toje vietoje, kur tuo metu dar aktyvus Dievas užaugino šventai Agnietei plaukus, kad pridengtų jos gėdą prieš žmonių minią... tiksliau, tame mažučiame kvadratinio metro lopinėlyje, kur kankinė, pasak legendos, stabtelėjo ir kilniaširdiškai pasiuntė maldą už savo budelius... kaip tik ten stovėjo Erkiulis Barfusas...

Na štai, jaunuoli, ištarė balsas jo viduje, *ir ko taip išsigandai? Juk pats tuo užsiiminėji nuo ryto ligi vakaro. Begėdiškai landžioji į žmonių sąmonę, klausaisi jų slapčiausių minčių, naršai gyvatiškus atgailos raizginius, knaisiojiesi po širdies kančias, kaitini jų didybės maniją, brauniesi pro dygliuotus menkavertiškumo jausmų brūzgynus, atkapstai jų abejones – ar žemė gali būti apvali, jei, kad ir kur žvelgsi, ji atrodo plokščia lyg keptuvė – ir atskleidi daugialypį įgimtą jų ribotumą. Jie numirtų iš gėdos sužinoję, jog tu juos šnipinėji; kada nors vis tiek turėsi susitaikyti su mintim, kad viskas gali apsiversti, kad atsiras toks žmogus kaip aš!*

Jis apsidairė į visas puses tikėdamasis pamatyti jį užkalbinusį asmenį, bet išvydo tik masę žmonių, kuriems, būdamas žemaūgis, vos siekė iki juosmens, – banguojančią minią, čia rėkiančią, čia besijuokiančią, verkiančius vaikus, raustančias moteris, vyrus kelnėmis iki kelių ir purvinomis ašutinėmis, maukiančius vyną iš odinių maišų ir nepadoriai gestikuliuojančius aktoriams, vaidinantiems ant ratuotos scenos ilgajame aikštės pakrašty.

Kas tu? – nervingai paklausė Erkiulis, nežinodamas, ko iš tikrųjų nori šis įsibrovėlis: pakenkti jam ar paprasčiausiai pasismaginti.

Aš esu to paties molio kaip ir tu, nelaimėli, nes ar galima įsivaizduoti kraupesnę dovaną už mūsų?Koks įdomumas gyventi, kai nebėra jokių paslapčių? Išvysti gražią moterį ir pamanai: koks žavus kūrinys! Bet po akimirkos apsinuogina jos supuvęs vidinis pasaulis, nesuvokiamos sielos tamsybės, kvailumo ir apmaudo pelkės, kai ji pažvelgia į tave su pasidygėjimu. Išvysti mažą berniuką ir pamanai, koks nesugadintas žmogutis, bet šis juokingas bandymas sutaurinti mažylį baigiasi tuo, kad iš vaikiškos širdelės gelmių pasigirsta ta pati sena dainelė: „Kai užaugsiu, būsiu kareivis ir žudysiu ką sutiksiu!" Už saldžiausios šypsenos slypi žudikas, už kunigų meilės žmonėms – panieka ir valdžios troškimas. Mūsų dovana ilgainiui padaro mus cinikais – neginčijamas faktas...

Greta stovinti moteris, susitikusi jo žvilgsnį, persižegnojo ir pakėlė ant rankų dukrelę, kad apsaugotų nuo reginio, galinčio užtraukti nežinia kokią nelaimę. Erkiulis pamėgino perskaityti jos lūpas, bet šios krutėjo per greitai, ir jis tik nugirdo, it tylų krebždesį, jos mintis: *Apsigimėlis... ar šitai neužtrauks nelaimės? Alesandras sakė, kad jiems nieko nereiškia žmogų nužiūrėti...* Jis nuramino ją, nuneigė jos baimę, ir moteris atsargiai nusišypsojo netikėtai užlieta harmonijos jausmo, užliūliuota ramybės, kurios šaltinio nepajėgė atspėti.

Pats matai! – tarė balsas jo viduje. *Tokie kaip mes visad turi spėti žingsniu prasišauti į priekį, praverti užpakalines duris į žmogaus širdį, skubiai kuštelėti keletą raminamų žodžių ir išnykti, kol jie susigaudys mus ten buvus... nes ten užklupti neišvengtume raganų laužo ar bent jau beprotnamio, kurio baisumus, jei neapsirinku, pats esi patyręs...*

Vaiduokliškas balsas nusijuokė, bet nesišaipydamas, veikiau taip liūdnai ir užjaučiamai, kad Erkiulis prisiminė Šusterį.

Ką tu apie tai žinai? – paklausė jis.

Beveik viską. O ką manei? Kad vienintelis žemėje turi tokių gabumų? Tokių yra daugiau, nei tau atrodo, sibilių ir minčių spėjikų

laikai dar nepraėjo, nors švietėjai iš paskutiniųjų stengiasi palaidoti mus gyvus formulėse, o kunigai mielai numarintų. Aš esu vienas iš aiškiaregių, tarnaujančių teisybei, ir šiek tiek tave pralenkiau, nes tu manęs nematai, nežinai, kas aš toks, o aš tave stebiu jau daug dienų, tiksliau, keletą savaičių: nuo to laiko, kai atvykai į Romą lydimas to seno abejojančio vienuolio, nuo tada, kai ėmei išpūstom akim klajoti po amžinąjį miestą, pirmąsyk tapęs laisvu žmogum, – laimės kūdiki!

Scenoje daktaras prikaišiojo jaunajam Pulčinelai jo kvailumą ir meilės iniciatyvos stoką, o prie Kolombinos, atkišęs peilį, sėlino žmogus juoda kauke. Minia žiūrėjo apstulbusi.

– *Malocchio, malocchio* – pikta akis! – sušuko kažkas, ir jei mūsų herojus būtų galėjęs išgirsti, tikriausiai būtų krūptelėjęs iš gėdos, pamanęs, jog šis kaltinimas skirtas jam – šeštajam jo jausmui, vidinei akiai, bet jis suprato, kad žmogus iš minios įspėjo Kolombiną, nes jos gyvybei iškilo pavojus: užmiršusi visą pasaulio blogį, ji nugrimzdo į prisiminimus apie savo mylimąjį, nerūpestinga mina vis kvėpindama jo nosinę.

Žmonės mėgsta teatrą, atsiduso balsas jo viduje, *tiesą sakant, ir mus jis maitina. Ar niekad neketinai įsidarbinti aiškiaregiu? Patikėk, tu juos nustebintum, jie apipiltų tave dovanomis ir pagyrimais, nes niekas taip neglosto žmonėms širdies, kaip jų pačių minčių patvirtinimas jiems palankiu būdu, ypač jei žmogus nuliūdęs ar nekenčia savęs labiau už viską pasaulyje. Pritaikyk kur nors savo talentus, išpešk iš jų naudos stodamas į mūsų draugiją, šok mūsų Festa stultorum. Nespėsi nė išsižioti, kai tave apibers auksu, atsversiančiu tave patį, koks nors debilus kunigaikštis, nes tu priblokši jį nuostabiomis pranašystėmis, pagrįstomis apgailėtinomis jo paties paslaptimis, kurios, jo manymu, niekam nežinomos, bet kurias tu permatei iš pirmo žvilgsnio!*

Minia ėmė svaidyti keiksmus į sceną, kur Kolombina, begėdiškai sužeista peiliu iš nugaros, plūdo nekaltosios kraujais, o verkiantis Arlekinas, spausdamas rankoje durklą, ištarė paskutinę repliką.

Vargšeli, tarė vaiduokliškas balsas, *tu, regis, visai sutrikai. Tokia gausybė žmonių, tokia gausybė minčių ir jausmų sumaišė tau galvą... Bet pasisaugok, jaunuoli, tokie kaip tu lengvai patenka į sunkią padėtį. O jei pažvelgsi į tavo veidą... kodėl tu neužsidedi kaukės, kaip daktaras ar Arlekinas? Išvengtum daugybės paniekinimų ir išgąstingų praeivių šauksmų, be to, būtų lengviau išlaikyti inkognito...*

Erkiulis Barfusas dar labiau susikaupė stengdamasis žmonių jūroje įžiūrėti asmenį, žaidžiantį su juo gūžynių, ir po valandėlės išskyrė neaiškias tariamo pašnekovo apybraižas – galbūt žmogus leido tai padaryti, nes sumaniau užsklęstos sąmonės Erkiulis dar nebuvo sutikęs.

Jis ieškojo liemens aukštyje, tarp vyrų kojų ir moterų sijonų, jausdamas, jog jo persekiotojas turi būti ne aukščiau už jį, jog šis asmuo arba tupi, arba yra pasilenkęs, kad lengviau jį stebėtų.

Neblogai, pagyrė vaiduokliškas balsas, *vis šilčiau ir šilčiau, jau kažkas! Beje, ką čia veiki visiškai vienas? Kur tavo globėjas jėzuitas?*

Vatikane, atsakė Erkiulis tuo pačiu dažniu kaip ir jo pašnekovas ir toliau dairėsi aplinkui neprisileisdamas sušvinkusios žuvies tvaiko, arklių mėšlo ir šiukšlių statinių smarvės, prieskonių aromato ir malonių kvapų iš gėlių krautuvėlių, nekreipdamas dėmesio į kažkokio girto žiūrovo niuksą – šis žmogelis tučtuojau įsistebeilijo į kraupią jo povyzą ir persižegnojo; išjungęs likusius veiksnius keturis savo pojūčius, kad niekas netrukdytų ieškoti erzinančio balso savininko.

Vatikane? Ar bent kiek nutuoki, kokius planus jie rezga ant tavo galvos? Tikriausiai nemanai, kad abatas tave čia atvežė šiaip sau, be jokio ypatingo tikslo? Tavim dėtas būčiau atsargesnis. O kaip ta mergaitė, kurios ieškai, ar susekei jos pėdsakus?Nusiramink, nepamiršk, kad aš iščiupinėjau tavo mintis kaip savo kišenę, juk tu dar nemoki jų slėpti. Dvi savaites sekiojau tau iš paskos, o tu nieko nepastebėjai.

O kodėl sekiojai man iš paskos? – nustebo Erkiulis.

Mane domina tokie žmonės kaip tu. Kaip profesionalą. Aš galėčiau tau padėti pritaikyti tavo gebėjimus. Bet visi turi būti išbandyti. Aš tave patikrinau, atlikau tam tikrus bandymus – norėjau pamatyti, iš kokio tu molio. Tikriausiai visa bėda dėl tos mergaitės, tu, regis, nepajėgi galvoti apie nieką kitą.

Ką tu žinai apie Henrietą? – nervingai paklausė Erkiulis.

Tik tai, ką parodė tavo įkyrios mintys. Beje, kaip pasisekė kelionė? Tu, kaip supratau, tikras piligrimas.

Kaip pasisekė kelionė? – pamanė jis. Kiekviena diena buvo lyg pirmoji pasaulio kūrimo diena. Nuo to laiko, kai jie išvyko iš vienuolyno, nepraėjo nė akimirkos, kad jis nebūtų susidūręs su iki tol nepatirtais išgyvenimais. Nepažįstami kvapai, kraštovaizdis, kuris keitėsi važiuojant į pietus: lygumos, upės, milžiniškos Alpės, žmonės, sutikti ar matomi pro diližano langelius, spalvos, neįprastų valgių skonis, pinijos ir alyvų giraitės, prieblandoje panašios į miegančius žvėris. Jį stebino pasaulio didumas ir įvairovė. Bet nematomas jo pašnekovas neklydo: tūkstančių tūkstančius kartų jis nuleisdavo savo lotą į žmonių jūros gelmes. Kažkur tenai, žemyne, vadinamame Europa, jis tikėjosi atrasti jos pėdsakus. Kažkur sudėtingame laiko ir įvykių raizginy, jungiančiame žmones, ji turėjo palikti kokį nors įspaudą, kilpelę. Nuo to laiko, kai jie išvyko iš Silezijos, jis gyveno vienintele viltimi – atsekti prisiminimus apie ją kitų žmonių širdyse. Juk galbūt kažkas ją matė, seniai ar visai neseniai, nors ir vieną akimirką, ir išsaugojo atmintyje vaizdą mergaitės, tos, kurios jis be atvangos ieškojo ir kurią mylėjo nepaisydamas jokių gamtos dėsnių.

Jis šniukštinėjo po žmonių sielas, dreifuojančias atsiminimų jūroje, sudužusias sielvarto archipelaguose, pasiklydusias svajonių jūrlapiuose, – užvažiuojamųjų namų prietemoje, kiaurai perpučiamose palėpėse, kur jie miegodavo vienoj lovoj su prekeiviais ir piligrimais, atsitiktinumų pritvinkusiose diližanų stotyse, Dievo užmirštuose kaimuose, triukšminguose miestuose, prie miestų vartų, kelio pakraščiuose,

arklių keitimo tarpustotėse, nenumalšintame žmonių ilgesy, kur lyg deglai staigiai įsižiebdavo skaudūs prisiminimai, elgetų gyvenimo istorijose, kurios jam primindavo liūdnas melodijas, kai jie tiesdavo rankas į praeivius nugrimzdę laimingesnėn praeitin – į saulėtus, šiltus, geresnius laikus. Jis ieškojo dieną ir naktį beprotiškai vildamasis, kad stebuklų laikai dar nepraėjo, bet nerado jokių jos pėdsakų.

Susiimk, pertraukė jo apmąstymus balsas, *liaukis galvojęs apie mergaitę ir apsidairyk!*

Erkiulis krūptelėjo. Vaidinimas baigėsi, aktoriai scenoje nusilenkė. Minia pamažu išsiskirstė, ir Romos saulėlydžio šviesoje jis išvydo kažkokią būtybę – instinktas jo neapgavo pašnabždėdamas, kad pašnekovo reikia ieškoti akių lygyje. Šis asmuo stovėjo vos už kelių metrų, mostais kviesdamas sekti iš paskos. Ir visai nebuvo pritūpęs, kaip spėjo Erkiulis, ar pasilenkęs, kad su nuostaba apžiūrėtų gyvą monstrą, – ne, tai buvo berniukas apdriskusiu juodu apsiaustu ir prisidengęs veidą Venecijos karnavalo kauke...

Dar spalio mėnesį vienuolyno vadovybė nusprendė pasiųsti Erkiulį į Romą, *Borgo Santo Spirito,* vyriausiąją jėzuitų būstinę, kad jį apžiūrėtų ypatingasis inkvizicijos demonologijos komitetas, po kelerių neveiklos metų vėl atgavęs senuosius įgaliojimus.

Pasak tos versijos, kurią Julianas Šusteris išgirdo iš abato Kipenbergo, jie norėjo nustatyti nepaprastų berniuko gabumų kilmę – ar jie ima peną iš šviesiųjų ar iš tamsiųjų šaltinių, o gal juos galima paaiškinti protu, remiantis naujausiomis apšvietos idėjomis, kurios po truputį, vienų siaubui, kitų slaptam džiaugsmui, skverbėsi ir į garbingą jėzuitų ordiną.

Savaime aišku, paties tyrimų objekto nuomonės niekas neatsiklausė, o Erkiulis taip džiaugėsi atgauta laisve, kad daugiau niekuo nesidomėjo.

Tą naktį, kai apylinkių valstiečiai šturmavo vienuolyną Silezijoje, jis pirmą kartą suvokė savo dovanos galią. Suprato

taip įsitraukęs į žmonių sielų naršymą, kad šie ėmė laikyti jį stebukladariu. Taip pat suprato, kad ne tik laimingas atsitiktinumas sutrukdė miniai sudraskyti jį į gabalus, bet ir drąsiai įsikišęs Julianas Šusteris, grasinimais ir pažadais nuraminęs įsiaudrinusią minią. Senasis vienuolis antrą kartą išgelbėjo man gyvybę, pamanė Erkiulis, ir aš turiu būti jam dėkingas...

Į Romą jie keliavo daugiau nei mėnesį, iš pradžių pašto diližanu per Vokietiją, paskui pėsčiomis ir rogėmis per Alpes ir galiausiai, pasiekę Italiją, ant mulų, parūpintų jėzuitų vienuolynų palei senąjį piligrimų kelią.

Erkiuliui viskas buvo nauja. Visą gyvenimą jis praleido už užrakintų durų ir bemaž nieko nenutuokė apie išorinį pasaulį. Nuo to laiko, kai jam sukako aštuoneri metai, jis nepaaugo nė vienu centimetru, tačiau atrodė keturis kartus vyresnis, nei buvo iš tikrųjų. Jam išdygo smaili barzdelė, skruostai apžėlė lūšies žandenomis. Nuo galvos nuslinko paskutiniai plaukeliai, bet tankus kailis ant sprando ir nugaros išliko, kaip ir skeltas gyvatės liežuvis ir baisi įduba veido vidury, galinti pergąsdinti labiausiai užkietėjusį kareivą ir iki pat gyvenimo galo persekioti jį košmaruose. Trumpomis kojytėmis, rankomis, panašiomis į vaistinio augalo šaknis, šiugždančiu plisuotos drobės apdaru, pasiūdintu vienuolių prieš kelionę, – nenuostabu, kad jis traukė aplinkinių žvilgsnius.

Vieną sekmadienio vakarą, po mišių, Insbruko užvažiuojamuosiuose namuose basomis kojomis skambindamas rojaliu, kai pompastišką maršą dešinės kojos pirštais užbaigė už širdies griebiančia diskanto trele, jis taip sujaudino muziką mėgstantį šeimininką, kad šis apsiverkė lyg kūdikis. Žmonėms atvėpdavo žiauna išvydus, kaip jis bato nosimi kasosi utėlės įkąstą vietą ar, atsisėdęs ant grindų, viena koja užsisega viršutines nėriniuotų marškinių sagutes, priekabiai žiūrėdamas į veidrodį kitoje kojoje. Net ir arkliams pabalo akys, kai kartą, stovėdamas ant vienos kojos, jis padėjo vežikui pakeisti kibirus su pašaru, o kitą kartą iššukavo jiems uodegas šnabždėdamas tiesiai jų sieloms gyvulių kalba.

Jei jis būtų nešiojęs kaukę, tikriausiai kelionė būtų buvusi lengvesnė, – balsas Navonos aikštėje ne be reikalo jį įspėjo. Pasitaikydavo, kad jį išvydę vaikai pravirkdavo, ir ne kartą Julianui Šusteriui teko panaudoti visą savo autoritetą, kad jiems leistų pernakvoti, – užvažiuojamųjų namų šeimininkai tvirtindavo neturį vietos net kiaulidėje, nors iš tikrųjų jie bijodavo užsitraukti Dievo bausmę priglausdami velnio išperą, ir dar „karnavaliniu kostiumu".

Panašūs kaltinimai Erkiuliui nebuvo naujiena, bet iki pat senatvės, kai sukaupta išmintis jį išmokė ramiai sutikti visokiausius pažeminimus, jis kiekvienąsyk pasijusdavo įskaudintas įžeidimų, ir šių įžeidimų nuodai kaupdavosi jo širdyje ėsdami ją iš vidaus...

Viename Tirolio kaime įtūžusi minia jų vos nenulinčiavo. Laukdami, kol vežikas pataisys sulūžusią ratų porą, jie nuėjo į aikštę. Buvo ankstyvas rytas. Nėščia moteris prie gėlių krautuvėlės, išvydusi mūsų herojų, staiga šaižiai suklliko ir apalpusi parkrito ant žemės spyglių lietuje, pasipylusiame iš laidotuvių vainikų. Įvykio vieton ėmė plūsti žmonės, ir netrukus juos apsupo itin grėsmingai nusiteikę kaimiečiai, kaltinantys negimusio kūdikio nužiūrėjimu. Vaisių pardavėjas tvirtino, esą jo prekės supuvusios pintinėse tą akimirką, kai diližanas sustojęs prie vieškelio, o kažkoks kitas prasčiokas sakėsi sapnavęs kaimą ištiksiant baisias nelaimes. Ir vėl juos išgelbėjo Šusteris – parodė dailiai užraitytomis raidėmis surašytą laišką, kurį prieš pat kelionės pradžią iš jėzuitų kongregacijos jam atsiuntė kardinolas Riveras. Didingu smalkos antspaudu ir septyniais įspūdingais spaudais pažymėtas laiškas apsigimusį berniuką pripažino esant garsiu stebukladariu, globojamu popiežiaus. Ir tik tada minia nenoromis atsitraukė.

Nepaisant šių nemalonumų, kelionė praėjo sklandžiai, nesusidūrus su vis žiauresniais kelių plėšikais, retai pasigailinčiais savo aukų, ypač bažnytininkų. Jie įveikė Alpes per pūgą, olimpine galia prilygstančią tai, kuri siautė Kėnigsberge tą naktį, kai gimė Erkiulis. Jau leidžiantis į slėnį juos pasiekė

gandai, kad ši pūga pasiglemžė dvidešimt keturių piligrimų gyvybes, kai nuo baisaus vėjo staugimo pasibaidę arkliai nudardino nuo skardžio devynerias roges. Atsidūrus Po slėnyje, vėl stojo vasara, ir Julianas Šusteris parklupdavo prie kiekvienos pakelės koplytėlės pabučiuoti Švenčiausiosios Mergelės paveikslo.

Kelionę gadino tik prastėjanti vienuolio nuotaika. Pirmas savaites jis buvo visiškai laimingas. Tarytum vėl pajutęs malonų jaunystės nuotykių vėjelio dvelksmą, jis šnekėdavosi su kitais keliautojais, kortuodavo su vežikais, gerdavo sidrą užvažiuojamuosiuose namuose stebėdamasis, kad istorijos apie kelyje pasitaikančius pavojus veik nepakito nuo jo jaunystės laikų. Jis džiaugėsi atsikratęs vienuolyno rutinos, troškaus smilkalų kvapo per ketvirtą dienos maldą, kapų tylos refektorijuje, šventos Kipenbergo išvaizdos ir ypač Paskutinio teismo nuotaikos, viešpatavusios vienuolyne nuo to laiko, kai ten atsirado Erkiulis. Bet, artėjant prie kelionės tikslo, jo nuotaika ėmė gesti, o linksmumą pakeitė nerimas.

Nuo tos nakties, kai galutinai įsitikino ypatingais savo globotinio gabumais, Šusteris ėmė į jį žiūrėti visai kitomis akimis. Instinktas jam bylojo, kad berniuko dovana nesusijusi su demoniškomis jėgomis, o yra kažkas kita, nepaaiškinama. Jis spėjo, kad berniukas vis dar labai susijaudinęs, todėl stengėsi jo neišgąsdinti.

Jis neklydo. Daug laiko praėjo, kol Erkiulis, pamokytas liūdnos patirties, įveikė savo įtarumą. Tik ketvirtą kelionės savaitę pradėjo kalbėtis su vienuoliu naudodamasis savo nepaprasta dovana. Iš pradžių atsitikdavo retai, bet, augant pasitikėjimui Šusteriu, Erkiulis atsiverdavo vis dažniau ir dažniau, nors ne taip dažnai, kaip vienuolis to nusipelnydavo.

Erkiulis žinojo turįs būti dėkingas vienuoliui už savo gyvybę. Todėl jam buvo skaudu matyti, kaip šis kankinasi.

Vienuolį kamuojančios abejonės gana greitai persmelkė visą ligtolinį jo gyvenimą, vienintelį jam pažįstamą gyvenimą, ir jo pasirinkimą, padariusį jį tuo asmeniu, kuriuo jis da-

bar buvo. Žmogui, visą brandų gyvenimą tarnavusį brolijai, tai buvo siaubinga. Šusteris abejojo Dievu, vis rečiau išklausančiu maldas, išklausančiu taip retai, kad tai panašiau į atsitiktinumą. Jis įtarė, kad likimas iš tikrųjų jam lėmė kitokį, ne vienuolio gyvenimą, kad šio gyvenimo partitūra jau buvusi parašyta, bet per nelaimingą atsitiktinumą jis pats, neklausydamas širdies balso, pasirinkęs kitą kelią, todėl jį ištiksianti nelaimė. Jį kamavo celibatas, kurį sulaužyti jau buvo per senas, kamavo balsai vaikų ir vaikaičių, kurių taip ir nesusilaukė, laimingas juokas šeimos, kurioje būtų galėjęs susenti kaip neginčijamas patriarchas giminės dvare tarp Chereso ir Sevilijos, – ir vienuolio gyvenimas jam vis dažniau atrodydavo skurdus ir beprasmis.

Artėjant prie šventojo miesto, jį apimdavo ir kitas, sunkiai apibrėžiamas rūpestis, kurio priežastys praslydo nepastebėtos ne tik mūsų herojaus, bet ir Šusterio, nes buvo jiems visai nepažįstamos. Šis rūpestis stiprėjo kas valandą, o tą vakarą, kai jie pagaliau pasiekė vyriausiąją jėzuitų brolijos būstinę, *Borgo Santo Spirito* Romoje, Šusteris atrodė taip susigraužęs, kad Erkiulis baiminosi jį bet kurią akimirką imsiant ir apsipilsiant ašaromis.

Šitaip nusiteikę jie apsigyveno svečių kambaryje, esančiame ordino ligoninės, *Hospital del Santo Spirito,* priestate netoli Šv. Petro bazilikos, – į celę panašiame kambarėlyje, kurio vienintelis langas žvelgė į užpakalinį kiemą, amžinai uždengtą šešėlio.

Dieną Šusteris išnykdavo, o parsiradęs po daugelio valandų pasitarimų su Vatikano dvasiniais valdininkais būdavo prislėgtas ir neramus. Pasitaikydavo, kad Erkiulis, prabudęs naktį, regėdavo, kaip jis guli lovoje įbedęs akis į drėgną dėmę lubose, ir tik apyaušriu jį staiga suimdavo miegas, išvaduodamas nuo sąžinės graužimo dėl to, kad nepajėgia susikaupti maldai.

Erkiulis dar nieko nežinojo apie planus, abato Kipenbergo brandinamus ant jo galvos, nežinomus net jo geradariui,

nors tasai, regis, kažką nujautė ilgo ir pavojingo gyvenimo išugdyta įžvalga. Priešingai, Erkiulis džiaugėsi laisve ir vylėsi, apsišarvavęs kantrybe, kada nors vis tiek surasti Henrietą.

Ir iš vaikiško smalsumo, tikėdamas, kad jam nieko negali atsitikti, tą pavakarę jis nusigavo į Navonos aikštę, kur kadaise šventa Agnietė meldėsi už savo budelius ir kur jį užkalbino vaiduokliškas balsas, kol kas jam dar nežinomu tikslu.

Genamas smalsumo, stebinančio jį patį, Erkiulis nusekė paskui berniuką Ponte Parlonės skersgatviais. Sparčiai leidosi sutemos. Tolumoje, už Albano kalnų, rinkosi audra.

Tarpunamiai buvo tokie siauri ir sausakimši, kad gyventojų nebedomino kaimynų paslaptys. Jie brovėsi per amatininkų kvartalus, pro mėsos krautuvėles ir odos raugyklas, tavernas, kur įkaušę vyrai lošė kortomis, o gatvės mergšės žvalgėsi pirmųjų vakaro klientų. Berniukas spraudėsi per spūstį katės vikrumu, perlipo miegantį girtuoklį, pralindo tarp vežimo ratų ir mulų skindamasis kelią su tokiu pasitikėjimu, lyg miestas būtų buvęs jo drabužis. Erkiulis du kartus pametė jį iš akių, bet tą pačią akimirką, kai jau būdavo beprarandąs viltį vėl pamatyti savo vedlį, pasirodydavo, kad berniukas laukia prie gatvės kampo.

Farnezės aikštėje kelią užtvėrė laidotuvių eisena. Erkiulis jau norėjo prisivyti savo mažytį čičeronę, kai tas staiga kilstelėjo ranką įspėdamas, kad jis per daug nepriartėtų, ir Erkiulis labai aiškiai savyje išgirdo šnabždesį: *Laikykis atokiau, tokioms būtybėms kaip mudu geriau nekristi žmonėms į akis.*

Jis pakluso, nors ir nesuprasdamas šio katės ir pelės žaidimo prasmės.

Jie patraukė išilgai žydų geto sienos. Vartus saugojo kareiviai, nes, nusileidus saulei, geto gyventojams buvo draudžiama išeiti iš jo. Džulijos gatvėje jie pasuko į kairę ir ėmė kuldenti Tiberio pakrante, kur stovėjo prekystaliai su šviežiais moliuskais ir vėžiagyviais, loterijos bilietų kioskai, grūdosi invalidai ir driskiai, kaišiojantys praeiviams išmaldos lėkšteles; paskui jie nuskubėjo rytų kryptimi, kol pasiekė Forumą.

Romos griuvėsiuose ganėsi karvės, ant korintinių kolonų cokolių drybsojo miegantys piemenys, o virš viso šio reginio pleveno nenatūrali migla – lyg pamišusio dailininko nutapytame paveiksle. Sutemos leidosi labai sparčiai. Kiek žemiau Palatino, prie antikinės vilos liekanų, berniukas vėl stabtelėjo ir jo palaukė. Dabar jie buvo vieni, žmonių niekur nesimatė. Jis davė ženklą sekti įkandin.

Kažkada mozaika išpuošto konsulų rūmų kiemelio grindyse riogsojo šulinys atitrauktu dangčiu. Berniukas niurktelėjo į šulinio tamsą, ir Erkiulis vėl išgirdo savyje jo balsą: *Tokie kaip mes geriausiai jaučiasi po žeme... nebijok... sek paskui mane... bet neatsilik, nes paklysi.*

Vėliau jis suprato, kad jie nusileido į Romos katakombas, bet tuomet jam pasirodė, jog jie eina per didžiulį išsišakojusį kelių aukštų rūsį. Jį nustebino požeminių koridorių labirintai, tuneliai, atsiveriantys iš kairės ir dešinės, tūkstantmečių pelėsių tvaikas, pro kojas šmaižiojantys vėdarėliai. Berniukas uždegė žibintą. Erkiulis nusekė jam iš paskos ničnieko neklausinėdamas.

Požeminėse salėse girdėjosi kimūs mirusiųjų atodūsiai ir lotyniškų sakinių nuotrupos, bastėsi Romos kareivių šmėklos, atkakliai ieškančios išėjimo iš požemių. Sykį jie praėjo kriptą, prikimštą žmonių kaulų. Vienuolių apsiaustais aprengti griaučiai tiesė į juos rankas gniauždami pageltusius dalgius, sunarstytus iš slankstelių, ir atkišę kirminų išvarpytus smėlio laikrodžius, padarytus iš kūdikių raktikaulių, – griaučiai priminė jam, kad ir pats yra mirtingas ir, jei pames iš akių savo vedlį, niekada iš čia nebeištrūks. Palubėj kabojo sietynai, padaryti iš žmogaus žandikaulių, sienas dengė milžiniški slankstelių ornamentai, o po priešistorinių šlaunikaulių skliautu ramiai ilsėjosi vaiko griaučiai.

Jie leidosi vis gilyn ir gilyn į labirintą, tarytum atsitiktinai pasuko į kairę, paskui, irgi tarytum netikėtai, – į dešinę, kol, pusvalandį klaidžioję drėgnais nesamų būtybių šešėlių pilnais tuneliais, kur didžiausioj maišaty kryžiavosi amžiai ir

epochos, atsidūrė aliejinėmis lempelėmis apšviestoje salėje. Erkiulį staigiai apžilpino šviesa, o kai akys apsiprato, jis pamatė, kad jį supa keisti žmonės.

Mes čia visi esame monstrai, sušnabždėjo jo galvoje paslaptingasis čičeronė. Ir teatrališku mostu, lyg stovėdamas scenoje prieš daugybę žiūrovų, berniukas nusiėmė kaukę.

Tai buvo ne berniukas, o suaugęs žmogus, tik labai mažo ūgio, ir Erkiulis iškart suprato, kodėl jis nešioja kaukę, – jo kaktoje žiurksojo viena vienintelė akis, kaip kiklopo.

Vingiuotomis Romos katakombomis jį pervedęs žmogus, vardu Barnabis Vilsonas, iš tikrųjų buvo kiklopas, nors vienintelė jo akis atsirado dėl apsigimimo ir negalėjo būti paveldėta žemutine giminystės eile iš mitologinių pabaisų, Homero poemoje pusryčiams ėdusių pasiklydusius jūreivius.

Vilsonas buvo kilęs iš Velso, Lanerčimedo kaimo. Kai jis septynerių metų didžiajame Kardifo gaisre neteko šeimos, likimo vėjai jį lyg kokį lapą nešiojo po visą Europą. Dabar jis vadovavo keisčiausiai Italijos varjetei, klajojančiai daugiau nei trisdešimties asmenų trupei, – jie gelbėjosi nuo bado už pinigus rodydami savo baisų apsigimimą.

Gyvenimo pabaigoj Erkiulis parašė apie jį ryšium su Italijos susivienijimu. Vilsonas kurį laiką tarnavo paties Garibaldžio patarėju – šiam postui jis buvo tarytum specialiai sukirptas, nes nesuvokiamu būdu iš anksto sužinodavo visus priešų planus ir atskleisdavo jų slapčiausius dekretus, dar nespėjus šių išsiųsti su kurjeriu. Bet tai buvo daug vėliau, o tuo metu, kai jie susipažino, Vilsonas buvo visiškai atsidavęs savo klajojančiai trupei...

Tai, ką jis išvydo tą vakarą Romoje, Erkiulį smarkiai sukrėtė, mat jis kažkodėl gyveno įsitikinęs, kad vienintelis turi ne tik tokią nepaprastą dovaną, bet ir išvaizdą. Iki tol jis niekada nesusitikdavo apsigimėlių, o iš to, kaip žmonės elgdavosi jį išvydę, tegalėjo padaryti išvadą, jog jį vienintelį ištiko ši nelaimė. Bet jo įsitikinimas sutirpo aliejinių lempelių švie-

soje, Barnabiui Vilsonui iš eilės pristatinėjant visus savo globotinius.

Jų išvaizda peržengė visas Erkiulio vaizduotės galimybes. Ten buvo dvilytis padaras, fantastišku vardu Gandalalfas Bonapartas, kuris tvirtino esąs nesantuokinis Napoleono vaikas; auksaplaukė garbanė, vardu Miranda Belaflor, kurios burnoje išsiteko keturi liežuviai; dvyniai Luji ir Luiza, suaugę motinos įsčiose, – jie tolydžio pertarinėdavo vienas kitą ir dažnai kivirčydavosi; ir, žinoma, pats kiklopas Barnabis Vilsonas, gebantis, kaip ir Erkiulis Barfusas, skaityti žmonių mintis.

Trupėje buvo ir kitų, turinčių nepaaiškinamų gebėjimų ir nemažai prisidėjusių prie keistosios varjetės išgarsėjimo Italijos turguose. Kad ir Leonas Montebjankas, galintis įžvelgti dešimties tūkstančių metų senumo istoriją ir atsakyti į visokiausius klausimus, pavyzdžiui, kur reikėtų ieškoti užmiršto Trojos miesto; beje, šią vietą jis nurodė taip tiksliai, jog vaikystėje jo pasirodymą vienintelį kartą stebėjusiam vokiečių archeologui Šlymanui po pusės amžiaus užteko įbesti kastuvą į neišvaizdžią Helesponto kalvą, kad Montebjanko žodžiai pasitvirtintų. Arba sinjora Ramona, nuo penkiolikos metų kas mėnesį tobulai išmokdavusi naują kalbą ir mokanti rašyti meilės laiškus šimtu šešiolika žinomų kalbų. Dar viena moteris gebėjo paversti auksu įvairiausius netauriuosius metalus, o turkų poeto vienintelė koja buvo apsitraukusi karštutėle gyvatės oda, nuo kurios galėjai prisidegti cigarą. Trupėje buvo ir Provanso nykštukas Lukrecijus III, savarankiškai įvaldęs *laterna magica* ir sudėtingu veidrodžių įtaisu rodantis nuostabiai tikroviškas garsių istorinių asmenybių fantasmagorijas. Bet visais šiais gabumais, kaip globėjiškai jam paaiškino Barnabis Vilsonas, gamta tik atlygino kūno trūkumus.

Po daugelio metų, prisiminęs tą naktį ir vėlesnį, prabėgus vos vieneriems metams, tragišką jos epilogą Genujoje, Erkiulis suprato, jog tuomet pirmąsyk gyvenime jis surado savo namus. Šie padarai buvo jo broliai ir seserys, jie padėdavo vienas kitam pajusti savo nelaimės santykinumą ir kaž-

kokią liūdną bendrystę. Kaip ir jis, jie buvo paaukoti ant žiauraus gamtos altoriaus ir egzistavo, regis, tik tam, kad gąsdintų savo amžininkus, tikinčius, jog sėkla gali būti prakeikta iki septintos kartos, jei kuris nors iš protėvių pardavė sielą tamsiosioms jėgoms.

Ėjo valandos, o Barnabis Vilsonas vis jam pasakojo apie savo globotinius – ir ne tik apie jų gyvenimą žmonijos nuošalėje, apie pažeminimus ir kančias, persekiojimus ir beprotnamius, bet ir apie laimę, kurią jie atrado vienas kitame, ir laurus, kuriuos pelnė ypatingas savo dovanas paskyrę tarnauti klajojančiai trupei.

Įkvėptas jų likimų, Erkiulis lyg per išpažintį nuodugniai išdėstė savo gyvenimą. Naudodamasis telepatija, abiejų įvaldyta nuo mažumės, jis papasakojo Vilsonui apie savo vaikystę, prieglaudoje praleistus metus, jėzuitų vienuolyną ir viską, kas tenai įvyko: apie valstiečius, palaikiusius jį stebukladariu, ir abejonių kamuojamus vienuolius, trumpai tariant, apie visus tuos įvykius, kurie su nepermaldaujamu gyvenimo nuoseklumu, atmetę bet kokias alternatyvas, atvedė jį į Romą. Ir dar jis papasakojo apie mergaitę, kurios nebuvo matęs nuo vienuolikos metų, bet nė akimirką nepamiršo, apie būtybę, tapusią jo būties prasme, jo svajonių alfa ir omega ir vieninteliu jo ilgesio meridianu – Henrietą Fogel.

Sujaudintas Erkiulio pasakojimo, Barnabis Vilsonas pasiūlė prisidėti prie trupės. Jau kitą rytą jie išvyksią penkiolika brezentu dengtų vežimų savo pritrenkiančiomis luošybėmis ir magiškais gabumais džiuginti Kalabrijos valstiečių, – žinoma, jei žiūrovai nusipirksią bilietą už du čentezimus. Šitaip, cirko direktoriaus manymu, jo šansai atrasti mergaitę išaugtų keliais šimtais procentų.

Erkiulis kruopščiai apsvarstė dosnų pasiūlymą žmogaus, kurį susitiko vos prieš keletą valandų ir kuris, regis, neturėjo kitų motyvų, nei užuojautą savo nelaimės broliams ir seserims, bet galų gale padėkojo ir atsisakė – jautėsi skolingas vienuoliui Šusteriui.

Itin nuliūdęs, paryčiais jis išsiskyrė su keistąja kompanija. Kai jie išlindo iš požemių netoli Forumo, už Koliziejaus jau brėško, ir Barnabis Vilsonas vaikišku piršteliu parodė jam *Borgo Santo Spirito* kryptį kitapus upės. Amžinojo miesto gaidžiai pragydo choru, ir Erkiulis jų giesmę išsiaiškino kaip atsisveikinimą visiems laikams. Bet jis apsiriko.

Tą pačią prieblandos valandą, kai vaiduokliškas balsas užkalbino Erkiulį Navonos aikštėje, Julianas Šusteris buvo popiežiaus menėje, įrengtoje didingame Vatikano pastate tarp Belvederio rūmų ir Etiopijos kolegijos. Su vis didėjančiu nerimu jis klausėsi jėzuitų kardinolo Aurelijaus Rivero samprotavimų apie jo globotinį.

– Klausimas neginčijamai keblus, Šusteri, ir jį išspręsti reikia taip, kad visi liktų patenkinti. Ordino generolas labai susidomėjęs stebi mūsų tyrimus ir tiki, kad mes sėkmingai juos užbaigsime. Aš siūlau kuo greičiau ištirti berniuką laikantis Martino del Rijo įvestų taisyklių.

Riveras, vadovaujantis ypatingajai kovos su klaidatikyste komisijai, vėl pripylęs vyno į Šusterio taurę, priminė jam kai kuriuos vienuolių ir jų atstovų Vatikane gyvenimo skirtumus.

– Vis dėlto mes gyvename devynioliktam amžiuj, – išdrįso paprieštarauti Šusteris. – Net Amerikoje neužsiėmėm *Recherche de Magique!**

– Teisybė, laikai pasikeitė, bet dėl vadinamosios pažangos aš darau visai kitokias išvadas nei jūs. Kad ir kaip garbintume protą, bet ar ne švietėjai mus atskyrė nuo Bažnyčios? Kalbėkim atvirai: mes turim konsoliduoti galią, grąžintą restauracijos.

Kardinolas jam stumtelėjo padėklą su alyvomis, ir Šusteris paėmė vieną, bet tučtuojau padėjo atgal tarytum atsispyręs pagundai.

---

* Raganų medžioklė *(pranc.)*.

– Eminencija, ką turit galvoj sakydamas, kad klausimą reikia išspręsti?

– Ar Kipenbergas jums nepasakė mūsų planų?

– Man buvo pavesta atvežti berniuką į Romą, kad jūs į jį pasižiūrėtumėt. Apie jokius planus nekalbėjom.

Riveras pažvelgė tarytum duodamas suprasti, jog žino kur kas daugiau, nei aprėpia diletanto protas.

– Kad ir kaip būtų, jūsų neturėtų graužti sąžinė, – pasakė jis. – Galite grįžti į Sileziją nors ir rytoj, aš užsakiau ekipažą su dviem arklių pamainom. Heisterbachas jūsų laukia kaip vienuolyno vyresniojo. Vienuolyne reikia kuo greičiau viską išsiaiškinti atsižvelgiant į tai, kas ten atsitiko. Aš siūlyčiau jums perimti iš Kipenbergo išpažinčių klausytojo pareigas. Vienuolynas apimtas anarchijos! Novicijai pradinginėja ar laužo įžadus, ir visa tai vyksta dėl kažkokio vargonuojančio monstro, kuris neva moka atspėti mintis ir dar yra kurčnebylys!

– Jums leidus, eminencija, aš pasiliksiu iki tyrimo pabaigos. Man būtų įdomu pasižiūrėti, kokius metodus taikote.

Riveras išspjovė alyvų kauliukus į paauksuotą dubenį ir nusišluostė lūpas šilkine nosine.

– Tikslas pateisina priemones, – pasakė jis. – Juk toks mūsų šūkis, kaip tvirtina neišmanėliai, ar ne tiesa?

– Tik tiek, kiek šis šūkis atitinka Dievo valią, – atsikirto Šusteris.

– O jei pasitvirtins gandai, jog berniukas ne tik moka spėti mintis, bet, dar blogiau, išgauti paslaptis, ką tada darysim?

– Prašyčiau atleisti, eminencija, bet aš vis dar nesuprantu, kur jūs kreipiate kalbą.

Kardinolas prunkštelėjo, bet tuoj pat nutaisė santūrią miną, tarytum parodijuodamas šventą Kristoforą, stebintį juos nuo sienos iš tapyto paveikslo.

– Juk ne be reikalo žmogus stengiasi atsikratyti kai kurių minčių ir refleksų, – sausai tarė jis, – ir slepia juos net nuo savęs. Kas mus ištiktų, jei to nebūtų? Juk ne tik Dievo balsas veikia mūsų protą. Silpnumo valandėlę įsibrauna ir kiti balsai...

Kardinolas pakilo iš krėslo ir ėmė vaikštinėti po menę suneręs rankas už nugaros. Jis sustojo prie altorėlio, ant kurio gulėjo atversta Biblija, ir pakrapštė viršelį labai dailiai nugludintu nagu.

– Jūs manot, kad berniuko lūpomis kalba velnias? – paklausė Šusteris.

– Prašyčiau mielas broli, susilaikyti nuo ironijos. Kipenbergas mane nuolat informuodavo apie įvykius vienuolyne. Aštuoni novicijai sulaužė įžadus, tiek pat pradingo, pusė tuzino, švelniai tariant, koneveikė Dievą. Įsivaizduokim, kad viso to priežastis yra berniukas, kad jis vienas įstengė pakrikdyti vienuolyną... bet ar įtikima, kad vienas?

Riveras nutraukė mintį – į menę įėjo gvardietis šveicaras su sidabrine skrynele, kurią pastatė ant stalo po milžinišku krucifiksu, puošiančiu vieną sieną. Gėdingai žvilgtelėjęs į Išganytoją, Šusteris pagalvojo: *Šis kruvinas kenčiantis Dievas gąsdina žmones, kodėl mes nesusiradom gražesnio tikėjimo simbolio?*

– Pats geismas nekaltas, – tarė jis. – Nuodėmingas mūsų požiūris į geismą.

– Labai išradinga. Ar jūsų nekamuoja klaidingi mokymai?

– Vienintelis dalykas, kuris mane kamuoja, tai vadinamieji jūsų planai.

Kardinolas vėl atsisėdo į krėslą.

– O kaip paaiškinsit, kad berniukas greičiau nei per pusę metų išmoko vargonuoti lyg konservatorijos studentas? Kojomis? Ir dar kurčias!

– Muzikalumas – dangaus dovana. Amerikoje mačiau, kaip laukiniai per keturias dienas išmokdavo groti fleita.

– Ir niekad nepamanydavot, jog nenormalu? Neklausdavot savęs: kaip gali laukinis staiga imti pūsti tromboną?

Šusteris suprato kardinolą palietus jo mėgstamą temą.

– Tiesą sakant, aš niekad nesuvokiau mūsų teologinio požiūrio į šį klausimą. Jei leisit, eminencija. Muziką kūrybiškai įkūnijo ir ištobulino krikščionys ir tie patys krikščionys ją neigė priskirdami demoniškai sričiai. Aš niekad nesupratau šio

paradokso. Viduramžių vienuoliai pavertė dainą religiniu instrumentu, išplėtojo harmoniją ir kontrapunktą, muzika tapo bažnyčios rūpesčiu, vis dėlto tuo pat metu, bet kurią akimirką, kai mes mažiausiai to tikimės, ji gali atsigręžti prieš mus. Nuo harmonijos pereidama į kažką kita, ji staiga tampa velnio įrankiu, ir dar niekas man įtikinamai nepaaiškino, kaip tatai atsitinka. Gal galėtumėt mane apšviesti?

Kardinolas atsiduso.

– Turiu žinių, kad esat užsispyrėlis, Šusteri. Tai būdinga ispaniškai vokiškai jūsų prigimčiai. Vos nepasakiau – habsburgiškai. Taigi, atsižvelgdamas į jūsų kilmę, apsimesiu, jog jūsų gudragalvysčių negirdėjau arba nesupratau. O ar pats esat susidaręs kokią nors nuomonę šituo klausimu?

– Kokiu klausimu?

– Ar pats nemėginot kaip nors ištirti vadinamųjų berniuko dovanų?

Šusteris susvyravo. Kažkas jį tarytum įspėjo per daug neprasitarti apie savo stebėjimus.

– Ne, – atsakė jis. – Jei nekreipsim dėmesio į faktą, kad jis labai greitai išmoko vargonuoti, nors, regis, ne tik neturi klausos, bet ir ausų grynai fiziologine prasme. Pripažįstu, jog tai sunku paaiškinti. Bet kadangi niekas jam nenustatė medicininės diagnozės, mums tai nieko nesako. Galbūt jis girdi kur kas geriau, nei mes spėjam.

– Ir aš taip manau, – nusišypsojo kardinolas, – kai kurie girdi kur kas geriau, nei mes spėjam.

Atidaręs skrynelę, Riveras ištraukė raktą. Jis atsistojo, ir brangi auksu siuvinėta kardinolo mantija tyliai nušlamėjo marmuro grindimis.

– Manyčiau, pats laikas valandėlę pakeisti aplinką, – tarė jis. – Ir tikriausiai geriau mane suprasite, jei jums parodysiu keletą iliustracijų...

Ne mažiau nei trims vienuolyno novicijų kartoms Julianas Šusteris diegė brolybės principus įsitikinęs, jog šie pagerins pasaulį atitikdami slaptą dievišką planą. Apsiginklavęs išra-

dingom, tvirtom kaip uola *Ratio studiorum* priemonėm, jis kalė savo mokiniams santūrumo, sąžiningumo, nuolatinio tobulėjimo sąvokas, gynė *Regnum humanitatis,* arba krištolinio skaidrumo humanizmą, sudarantį, jo manymu, brolijos siekių pagrindą. Bet šią prieblandos valandą stovėdamas rūsyje po ordino kanceliarija, kol kardinolas Riveras kišo raktą į senovinių ąžuolo durų spyną, jis pajuto, kaip staiga išklibo visi jo įsitikinimų pamatai. Jie praėjo pro tuziną ginkluotų sargybinių, saugančių niūrius užpakalinius kiemus, ir tris kartus Riveras, nepaisant jo rango, turėjo parodyti dokumentą, leidžiantį vestis Šusterį.

– Jei būtumėt mėginęs čia patekti pats, – tarė kardinolas, praverdamas duris, – jums būtų tekę keturis mėnesius laukti leidimo ir užpildyti bent penkiolika tokių biurokratiškų formuliarų, kad vargu ar jūsų nervai būtų atlaikę šį išmėginimą; būtų buvę nuodugniai išanalizuoti visi jūsų poelgiai nuo pat įstojimo į ordiną dienos ir, net užtarus trims aukšto rango funkcionieriams, kažin ar jums būtų buvęs išduotas leidimas vienai popietei.

Jie įžengė į vestibiulį primenančią patalpą, apšviestą sieninių lempų. Prie knygos, gulinčios ant vieno iš pultų, linksojo vienuolis. Riveras įsuko į veik nematomą taką tarp knygų šūsnių ir dokumentų lentynų. Šusteris sudrebėjo supratęs, jog jie atsidūrė inkvizicijai priklausančioje draudžiamų knygų bibliotekoje.

– Ak, Šusteri! Mes bemaž vienmečiai, ir vis dėlto likimas su mumis pasielgė skirtingai. Jums teko nuotykiai, o man – karjera. Kad jūsų paaukštinimas užkliuvo, gabumai niekuo dėti; iš tikrųjų jūs vertas aukštesnio posto ordine. Mane išties stebina, kad iki šiol jo negavot. Turite klasikinį išsilavinimą, įrodėt, kad puikiai susidorojate su praktiniu darbu, ypač Amerikoje. Kovojot su masonais ir švietėjais tuo metu, kai vien pasirodymas jėzuito apdaru žmogui galėjo kainuoti gyvybę. Žinot, aš girdėjau, kad jums atsirastų vieta Ispanijoj. Mūsų seni sąjungininkai Burbonai grįžo į sostą. Dar vakar

kalbėjau su Kordobos vyskupu per Bažnyčios susirinkimą. Ordino vienuolynui Granadoje trūksta abato – jūsų tėvynėje, Šusteri. Bet ten reikia vykti nedelsiant.

Šusteris nustebęs pažvelgė į savo viršininką.

– Ką turit galvoje?

– Poryt išplaukia laivas į Malagą. Ir, žinoma, atsakomybę už berniuką jūs perleisit man. Jo ištyrimas gali užtrukti.

– Šis pasiūlymas kiek netikėtas. Dar visai neseniai kalbėjot, kad esu laukiamas Silezijoje.

Riveras draugiškai apkabino jį per pečius ir nusišypsojo, mažumėlę per greitai ir mažumėlę per nuoširdžiai, kad Šusteriui nekiltų įtarimų dėl jo ketinimų.

– Kai geriau apsvarsčiau šį reikalą, man pasirodė, kad Granadoj jūsų tarnyba reikalingesnė. Siūlau pasinaudoti proga. Leiskit mums ramiai ir neskubant užsiimti berniuku, o pats pasirūpinkit savo kraštiečių palaima.

Jie priėjo salę, ne mažesnę už Heisterbacho novicijų dormitoriumą. Šusterį apėmė su baime sumišusi pagarba, kai atsidūrė prieš milžinišką rinkinį uždraustų knygų, išvengusių laužo. Tūkstančiai tomų stovėjo lentynose, storų knygų, įrištų į veršiuko odos ir marokeno viršelius, dulkėtų foliantų, pusės ir ketvirčio formato spaudinių. Šūsnys pageltusių pergamento ritinių gulėjo ant užrakintų spintų, iliustracijų knygos ir enciklopedijos užėmė ištisas sekcijas. Viršutines galėjai pasiekti tik palypėjęs kopėčiomis.

– Mes stovime priešais šventvagysčių jūrą, – rimtai pasakė Riveras, – kuri mus paskandintų, jei ne ši galinga užtvanka: *Index Tridentius**. Ar žinot, kiek metų prireikė Bažnyčiai, kad surinktų visą šitą bedievystę? Penkių šimtų! Tūkstančiai mūsų brolių krikščionių paskyrė šiai užduočiai visą gyvenimą, nes velnias, kaip žinoma, knygas rašo greičiau, nei žmonės spėja perskaityti.

---

* Uždraustos bažnytinės literatūros sąrašas, patvirtintas ir papildytas per katalikų kongresus Trente 1543–1563 m.

Salę apšvietė didžiulės varvelio lempos. Šviesos kolonose kybojo dulkės. Šusterį apėmė neaiškus jausmas, jog šią akimirką jau buvo išgyvenęs ne vieną kartą, nors neprisiminė nei kur, nei kada ir juo labiau – kodėl.

– Apsidairykit, – burbtelėjo Riveras. – Pontifikato ir Šventojo Rašto profanacija, absurdiškiausi kaltinimai, nukreipti prieš mūsų tikėjimą, Saliamono raktas, Liuciferio laiškai, kabala, velnio manualai. Šimtai metų nuoseklios cenzūros, išgelbėję žmones nuo Dievo bausmės, – jei šie raštai būtų paplitę, mūsų lauktų antras Didysis tvanas.

Žieduotu pirštu kardinolas parodė rankraščius, užrakintus didingoje įstiklintoje spintoje.

– Katarų ir spiritualų raštai, niekinantys Bibliją beginių ir begardų aiškinimai, flagelantų saviplakos instrukcijos. Maurų, žydų ir kalvinistų knygos. Donatininkų liturgija, šlovinanti velnią, satanistinės arijonų biblijos, bogomilų laiškų rinkiniai, kuriuose Dievas painiojamas su rojaus žalčiu. Žiūrint į tokią stabmeldystę protas gali pasimaišyti.

Riveras nejučia stvėrėsi už širdies, lyg pats šių knygų išvardijimas būtų baisi bedievystė.

– Čia matote dvasinius takus, – toliau kalbėjo jis, – kuriais nevalia žengti nė vienam žmogui. Šie takai eina palei bedugnę, nubloškiančią žmogų į giliausią tamsą, graudžiausią vienatvę!

Šusteris pasijuto lyg patekęs į išsiplėtusias žmogaus smegenis, kimšte prikimštas pavojingos informacijos, ir jo mintys grįžo prie berniuko. Apie kokius planus jie kalba? Ką ketina daryti jo globotiniui? Bet jo mintys nutrūko kardinolui priėjus prie kitos sekcijos.

– Ar esat kada nors sklaidęs Petro evangelijos klastotę? Nuo jos net vaikžudžiui plaukai pasišiauštų. Arba manichėjų bibliją? Šitie velnio pasiuntiniai mėgina įrodyti, kad ant kryžiaus mirė ne mūsų Viešpats, o eilinis pakelės plėšikas. Žmogaus kūnas – tik demiurgo išradimas, o kankinio mirtis ant kryžiaus nedaranti garbės jų tariamajam Dievui. Jie tvirtina Kristų buvus bekūnį, vien iš dvasios.

Riveras kažką sumurmėjo apie pasiklydusias sielas ir priėjo prie folianto, atversto ant pakylos, pritvirtintos prie sienos.

– Išleista Bolonijoje 1661 metais. Brėžiniai mašinų ir automatų, kurie, tikėkimės, niekad neišvys pasaulio.

Atverstoj iliustracijoj buvo pavaizduota kažkas panašaus į milžinišką vabzdį, vainikuotą besisukančiomis plokštelėmis, panašiomis į keturlapį dobilą.

– Helikspteronas, arba mašina laumžirgis, – su panieka metė Riveras. – Norėčiau tai suprasti kaip nekaltą dangaus karalystės ilgesį, bet yra kitaip – žmogus nori atsistoti Dievo vieton, nori su Juo susilyginti, užuot Jam tarnavęs.

Jis atvertė kitą brėžinį – kažkokį sparnuotą cilindrą.

– Dievas sukūrė tik keturis skraidančius padarus: angelus, paukščius, šikšnosparnius ir vabzdžius. Tą dieną, kai žmogus įgyvendins savo iškrypėliškas fantazijas ir pagamins skraidančias mašinas, mums ateis galas; tai bus paskutinis maištas prieš Kūrėjo planą, ir Viešpats sunaikins žemę.

– Ar įmanoma tokias mašinas sukonstruoti? – paklausė Šusteris, žiūrėdamas į brėžinį, kuris iš tikrųjų buvo dvidešimto amžiaus skraidymo aparatų eskizas.

– Teoriškai taip. Ir žvilgtelkit čia – dar kelios mašinos, idėjos, kurias įkvėpti galėjo vien tamsiausios jėgos.

Riveras atvertė naują puslapį – graviūrą, vaizduojančią automatą su stūmokliais ir vamzdžiais, iš kurio vožtuvų lyg iš nedidelio ugnikalnio veržėsi tiršti dūmai.

– Be abejo, garo mašina. Technika buvo žinoma jau antikos laikais, bet graikai labiau domėjosi filosofija nei inžinerijos menu. Kaip žinote, anglai pradėjo masiškai jas gaminti.

Jie peržengė kito, kiek mažesnio kambario slenkstį. Čia nebuvo knygų lentynų, tik užrakintos geležim apkaltos ąžuolinės spintos. Šusteris neaiškiai nujautė, kad čia saugomi patys pavojingiausi raštai, ir, Riverui rakinant vieną iš spintų, spėjo užmesti akį į visą eilę juodų satanistinių biblijų, sunumeruotų romėniškais skaitmenimis.

Burbėdamas sau panosėje, kardinolas ištraukė oda įrištą foliantą ir nupūtė nuo viršelių dulkes.

– Ši knyga gali būti labai naudinga, jei atsidurs gerose rankose.

Šusteris perskaitė pavadinimą pageltusiame tituliniame puslapyje: *Spiritus sucuba e incubu.*

– Foliante parodyti velnio konkubinato vaisiai, – sumurmėjo Riveras, – taip pat aprašyti įvairūs monstrai. Štai pažiūrėkit: Avinjonas, Benedikto XII pontifikato laikai! – Jis bakstelėjo į medžio raižinį, vaizduojantį berniuką su ragu vidury kaktos. – Garsus atvejis. Motina – puolusi vienuolė, tėvas – inkubas.

Šusterio atminty šmėstelėjo kelios demonologijos paskaitos, kurias jis išklausė prieš šešiasdešimt metų, ruošdamasis išvykti į Naująjį pasaulį: sukubė – demonė, lytiškai santykiaujanti su vyrais, inkubas – demonas, santykiaujantis su moterimis. Kalbama, jog jų sperma šalta kaip ledas, bet šių antgamtiškų santykių vaisiai dažniausiai neišgyvendavo – jie, kaip tvirtinama, būdavo suryjami per orgijas po juodųjų mišių.

Jis neištvėręs nusijuokė.

– Jei tikėtum bent puse to, ką žmogus sukūrė įkvėptas naktinių savo košmarų, pasaulis būtų baisi vieta gyventi.

– Iš kur žinot, brangus broli?

– Kas galėtų patikėti tokiais dalykais! – Šusteris parodė kitą iliustraciją, vaizduojančią berniuką su paršo uodega ir demono galva, išaugusia ant pilvo. – Neva šie padarai esą velnio konkubinato vaisiai. Tai tik sergančių sielų fantazijos.

– O kaip jūs paaiškinsit berniuko išsigimimą?

– Nejau jūs manot, kad jis atėjo į pasaulį per juodąsias mišias? Spragsint septynioms juodoms žvakėms, nulietoms iš nekrikštytų kūdikių riebalų? Jis gimė luošas, bet ne dėl įgimtų nuodėmių ir ne todėl, kad jo motina įsileido inkubą į savo miegamąjį, – ne, jis gimė toks, nes to norėjo Dievas, jo ketinimai mums nesuprantami.

Riveras liežuviu perbraukė per dantis.

– Iš jūsų tono, Šusteri, kartais atrodo, kad jūs užmirštat, jog aš esu jūsų viršininkas... Žvilgtelkit čia! Labai įdomu.

Šiame puslapyje buvo pavaizduotas suaugęs monstras. Luošumu jis labai priminė Erkiulį Barfusą: gauruota nugara, gumbai, skeltas liežuvis, nenormalus veido praskaras.

– Šis žmogus, vardu Silvestras da Kosta, gyveno šešioliktam amžiuj Lisabonoje. Keisčiausia, kad ir su jo asmeniu buvo siejamos tam tikros dovanos. Nors ir kurčias, jis laikytas aiškiaregiu. Inkvizicija, atlikusi tyrimą, pripažino jį nusikaltus raganavimu. Jis nužudytas per autodafė Burgose.

Kardinolas apžiūrinėjo iliustraciją su tokia panieka, kad Šusteris krūptelėjo.

– Tikiuosi, mūsų atveju nieko panašaus neįvyks, – pasakė jis.

Kardinolas užvertė foliantą.

– Žinoma, ne. Aš tik noriu jums pabrėžti padėties rimtumą. Leiskite priminti, jog toli gražu ne visi mūsų ordino funkcionieriai tokie apsišvietę kaip aš ar jūs, ir negalima turėti rusoistinių iliuzijų dėl jų taikomų metodų.

– Malonėkit mane išklausyti, eminencija... – Šusteris pristigo žodžių. – Aš, kaip ir jūs, be abejo, laikausi vienintelio teisingo požiūrio į mūsų buvusius priešus. Mes turime tvirčiausią pagrindą šlovinti Vienos kongreso darbą. Mano širdis nelinksta nei prie masonų, nei prie jakobinų, bet negalima nepripažinti fakto, kad gyvename naujais laikais. Garo mašinos atsirado ir pasiliks, ir, jei gerai jaučiu visuomenės siekių tendencijas, net ir mes sulauksime naudos iš šių laikų naujovių. Iš to, kas dėjosi juodaisiais istorijos metais, ne viskas priskirtina blogiui. Apšvieta turi jėgų, prisidedančių prie žmonijos gerovės: nauji gamtos mokslai, tyrinėjimai, technika...

Kardinolas Riveras metė į jį keistą žvilgsnį.

– Vertinu jūsų atvirumą, – tarė jis. – Bet ar garo mašinos duos ar neduos mums naudos, ne jums spręsti. Leiskim išvadas šiuo klausimu padaryti kitiems. Ir ne dėl to jūs atkakot į Romą. Norėčiau, kad berniuką atvestumėt į mano kontorą ryt iš pat ryto. Mes turime gerų šios srities specialistų. Tyrimas bus itin nuodugnus, tad kokių nors abejonių neturėtų likti. Reikia vieną kartą išsiaiškinti jo tariamų dovanų kilmę.

Kardinolas mostu parodė duris.

– Beje, – pridūrė, – išties manau, kad jums vertėtų pagalvoti apie pasiūlymą iš Granados. Berniukas gerose rankose, ir vos tik baigsis tyrimas, mes pasirūpinsim, kad jis patektų į vieną iš mūsų vienuolynų. Kam nors jis turėtų praversti. Paklausykit mano patarimo ir sėskit į Malagon plaukiantį laivą. Jūsų reikia Ispanijoj.

Šusteris išėjo iš uždraustų knygų bibliotekos prislėgtas, ir nors kardinolas stengėsi sušvelninti ordino brolio būgštavimus, jam ne itin pavyko. Šusteris atsisakė vakarieniauti su vyskupu ir, teisindamasis, jog jam prieš vakarines pamaldas dar reikią parašyti keletą laiškų, atsisveikino su kardinolu Vija Konsilacjonės gatvėje, Šv. Petro bazilikos kupolo paūksmėje, pažadėjęs kitą rytą sutartu laiku atvykti su berniuku.

Dėl veidrodžio, dengiančio trumpąją apžiūros kambario sieną, prie kurio praeities egzorcistai privesdavo raganavimu įtariamus asmenis patikrinti, ar matyti jų atspindys, kambarys atrodė didesnis, nei buvo.

Jis turėjo tik vieną langą, uždarytą spanjolėmis. Ant sienų kabėjo Švč. Mergelės paveikslai, drobė, vaizduojanti Lojolą tuo metu, kai jam ant kelio už La Stortos pasirodė Dievo vizija, ir procesijos kryžius, kažkada priklausęs Maltos ordinui.

Kampe stovėjo laboratorinis stalas su įvairiais instrumentais. Vidury kambario viešpatavo spinetas, o kiek toliau stūksojo keistas baldas, primenantis barzdaskučio kėdę.

Be Erkiulio ir Juliano Šusterio, į apžiūrą atvyko tik kardinolas ir inkvizitorius Sebastianas del Moras.

Pastarasis buvo liesas dominikonų ordino drabužiais vilkintis ponas su pensnė, suteikiančia jo veidui mokytumo. Sudėtingas ritualas, už kurį jis atsakė, įėjo į seniai parengtą planą ir turėjo vykti laikantis Martino del Rijo nubrėžtos linijos, leidžiančios nustatyti, ar tiriamasis susijęs su velniu.

– Ar monstras protiškai atsilikęs? – paklausė jis Šusterį.

– Berniuko protas visiškai normalus, jei kurtumo nelaikysim idiotizmo požymiu.

Del Moras nuleido pro ausis ironišką Šusterio toną ir iš odinio krepšio, kurį atsinešė veik be garso, apsuptas tamsaus paslaptingumo auros, įslysdamas į kambarį pro užpakalines duris, išsitraukė užrašų knygą, anglinį pieštuką ir tučtuojau jį paseilijo neįprastai rausvu liežuviu.

– Ar tiesa, kad jis įžvelgia mintis? – draugiškai toliau klausinėjo jis.

– Galimas daiktas, supranta iš lūpų.
– O ką manote pats?
Šusteris atsiduso.
– Ne aš, o jūs gavot užduotį atlikti šį tyrimą.
– Bet kaip minčių eksperimentas. Juk atrodo nepaaiškinama, ar ne? Mūsų ketinimai tikriausiai paslėpti nuo visų, išskyrus Viešpatį?
– Išpažintis mums rodo kelią iš nuodėmių kalėjimo, – atsakė Šusteris.
– Aš linkęs manyti, jog esama išimčių, – neatlyžo del Moras, vis kažką užsirašinėdamas knygoje. – Man rodos, mūsų mintis supranta ne tik Viešpats. Kas iš tikrųjų yra mūsų mintys? Ar jūs turite kokią nors nuomonę šiuo klausimu?
– Visų pirma tai mūsų veržimosi prie Dievo išraiška.
– Mintis yra sąžinės balsas, – pasakė del Moras. – Iš sielos gimsta sąmonė, iš sąmonės – sąžinė, o iš sąžinės – mintis. Tikiuosi, vokiečių pabėgėliai supažindino jus su naujaisiais filosofais. Ką sako Kantas? Mes matom pasaulį ne tokį, koks jis yra, o tokį, koks mums atrodo.
Mįslingai nusišypsojęs, inkvizitorius grįžo prie reikalo.
– Kada monstras gimė?
– Mes spėjam, kad antrojo dešimtmečio pradžioj. Maniau, kad jūs surinkot visus duomenis iš Kipenbergo laiškų. Beje... jei tarsim, kad berniukas, nors ir kurčias, šiek tiek girdi, kad jis yra taisyklės išimtis, *a priori*... gal vertėtų jį vadinti vardu.
– Iš kur žinot jo vardą?
Šusteris prikando lūpą, kad neleptelėtų ko neapgalvoto.
– Jis moka rašyti. Net prancūziškai, jeigu reikia. Kaip idiotas, jis nuostabiai išsilavinęs.
– Nurimkit, Šusteri, – įsiterpė kardinolas. – Tegul inkvizitorius uždavinėja klausimus, kuriuos jis laiko būtinais. Mes čia susirinkom ne ginčytis.
– Ar šeima katalikiška? – tuo pačiu draugišku balsu klausinėjo del Moras.
– Jis našlaitis, bet, matyt, pakrikštytas kaip katalikas. Mes atradom jį prieglaudoje su kryželiu ant kaklo.

– Konfirmuotas?

– Tuo metu, kai reikėjo eiti pirmosios komunijos, jis sėdėjo beprotnamyje.

Inkvizitorius pirmą kartą atsigręžė į Erkiulį Barfusą. Įsmeigė į berniuką žvilgsnį, neišduodantį jokių jausmų, lyg prieš jį būtų stovėjęs negyvas daiktas, – ir jei mes bent valandėlę būtume galėję pasinerti į Erkiulio pasaulį, būtume labai nustebę, nes del Moro, tiksliau, inkvizitoriaus, sąmonė jau keletą minučių buvo apjuosta neįveikiamos sienos, savotiškos minčių pertvaros, neatskiriamos nuo demonologijos metodo, mat egzorcistas stropiai laikėsi ritualo; nuo tos akimirkos, kai prasidėjo tyrimas, jis virto Dievo įrankiu, neleidžiančiu sau nei mąstyti, nei jausti, kad sukrečiančiose grumtynėse su tamsos jėgomis neprarastų proto ar net gyvybės.

– Ar pavyko ką nors sužinoti apie motiną?

– Ne. Bet spėjam ją buvus moterį iš gurguolės.

– Kodėl?

– Per karą kas antram kareiviui teko po vieną nesantuokinį vaiką. Jei jie nemirdavo badu, būdavo pametami. Ypač idiotai.

– O kur jis išmoko vargonuoti?

– Vienuolyne.

Del Moras nusiėmė akinius ir kruopščiai nuvalė juos nosine.

– Būtų įdomu jo pasiklausyti. Kurčnebylys monstras, griežiantis vargonais! Tiesą sakant, nieko panašaus nesu girdėjęs.

Erkiulis atsisėdo prie spineto. Inkvizitorius padėjo prieš jį gaidas ir gestais paaiškino, jog nori pasiklausyti, kaip jis groja. Erkiulis, nesitveriantis nerimu nuo tos akimirkos, kai atsidūrė apžiūros kambaryje, iš antro karto sugrojo pjesę be klaidų.

– Tai buvo Klementis, – burbtelėjo inkvizitorius. – Unikalu, ir dar kojomis! Kas jį išmokė?

– Aš, – atsakė Šusteris. – Tikiuosi, pats nepateksiu į pražuvusių sielų sąrašą dėl to, jog pasidaviau savo blogam skoniui ir įvedžiau monstrą į muzikos garsų pasaulį...

Del Moras šykščiai šyptelėjo, vėl nutaisė profesinio nešališkumo veidą ir privedė Erkiulį prie keistos kėdės kambario vidury. Su gydytojo ramybe jis nurengė berniuką, apžiūrėjo prakaituotą pilkos skrybėlės apsauginę juostelę, pakratė languotus pantalonus, išvertė apatinius baltinius ir ištyrinėjo bekulnius užsegamus batus, lyg juose būtų buvęs užšifruotas pranešimas, kurio jis, savo apmaudui, nepajėgia perskaityti.

– Šį kartą viskas, – pasakė jis, atsigręžęs į Šusterį. – Tyrimas truks ne ilgiau kaip parą. Bet norėdami, kad jis pavyktų, turime laikytis nustatytos formos. Prašyčiau iki rytojaus palikti mane su jūsų globotiniu vieną. Net demonologija, norėdama apčiuopiamų rezultatų, neapsieina be tam tikrų empirinių metodų. Grįžkit į savo kambarį, Šusteri. Mes pakviesim jus, kai baigsim...

Šusteriui išėjus, Romos saulė tuoj pat įlindo į debesį ir tolumoje pasigirdo grėsmingas perkūnijos dundesys. Savaime suprantama, Erkiulis to negirdėjo, kaip negirdėjo ir sauso inkvizitoriaus balso, kai šis, atsigręžęs į kardinolą Riverą, tarė:

– Eminencija, kad eksperimentas pavyktų, labai svarbu, kad vienas kitą suprastume. Jūs turit apie nieką negalvoti, kol ištirsiu šį padarą. Kad ir kas atsitiktų, neduokite valios savo mintims.

– Kodėl? – paklausė kardinolas.

– Patikėkite, šiam monstrui pavaldžios galingesnės jėgos, nei mes įsivaizduojam.

Del Moras atidarė savo krepšį ir išsitraukė keletą keistos formos metalinių detalių, iš kurių surinko kažką panašaus į medicinos instrumentą.

– Ar žinot, kas yra *Tyto alba?*

– Paukštis?

– Mažasis apuokas. Jis išgirsta miegapelės krebždesį už dviejų šimtų metrų. Arba kurmio kvėpavimą po metro storio žemių sluoksniu. Šio paukščio nepaprastai aštri klausa. Nors apuokas medžioja naktį, jo regėjimas prastas. Jis skren-

da veik be garso – stora pūkų danga sugeria visus garsus. Jo aukos... kurmis, pelė... bejėgės, jos net nieko nepastebi, kol medžiotojas nesuleidžia į jas nagų.

Inkvizitorius uždegė virš apžiūros kėdės kabančią lempą su reflektorium ir pakėlė prie šviesos otoskopą.

– Sakoma, kad ir šikšnosparniai panašiai specializavęsi, – toliau kalbėjo jis. – Akli, be uoslės. Bemaž jokių lytėjimo pojūčių. Bet klausa nepaprastai gera. Vienas iš jutimo organų tarytum išsivystęs vietoj kitų.

Kardinolas pažvelgė į jį sutrikęs.

– Ar jūs turit galvoje, jog berniukui vietoj klausos išsivystė dar kažkokia juslė?

– Aš turiu galvoje tik tai, kad mes turime būti itin atsargūs. Šis padaras gali pasinaudoti net mažiausia mūsų dvasios silpnybe. Užsklęskite savo sielą, eminencija. Sukalbėkite maldą, jei jaučiat būtinybę.

Inkvizitorius pakėlė savo instrumentą prie akių ir įsistebeilijo į Erkiulio kone užakusią klausos landą.

– Keista, – burbtelėjo jis, – būgnelio nėra! – Jis pasuko lempą į šoną, kad šviesa kristų patogesniu kampu. – Berniukas kurčias. Bet *sacculus,* erdvinės ir gravitacinės orientacijos organas, regis, nepažeistas. Tikiuosi, mums bus leista lavoną skrosti.

Jis ištraukė instrumentą ir nušluostė vatos gniužulėliu.

– Eminencija tikriausiai žino, – rimtai pasakė jis, – ką tvirtina vadinamieji evoliucionistai? Kad žmonės ir žvėrys kilę iš tų pačių jūros gyventojų. Ir kaip įrodymą jie pateikia ausį. Tiek žmogaus, tiek žvėrių vidinė ausis prisipildžiusi skysčio. Dėmesio vertas anachronizmas, tvirtina jie, kad mūsų klausą vis dar lemia taisyklės, galiojančios vandens aplinkoje. Tik perleistus per vandens filtrą garsus mes galime transformuoti, padarydami suprantamus mūsų sąmonei.

Riveras atsistojo pastebimai susinervinęs.

– Ką jūs norit pasakyti? – paklausė jis.

– Nieko ypatingo. Šiaip ar taip, šio berniuko protėviai kiti. Jo ausyse nėra jokio skysčio!

Jis išsitraukė iš krepšio žirkles ir įmerkė į indą su spiritu.

– Aš pašalinsiu visus plaukus. Nieko negalima palikti atsitiktinumui. Norėčiau, kad jūs vėliau juos apžiūrėtumėt. Ypač reikia atkreipti dėmesį į kaltūnus, nes juose jie slepia savo amuletus! Ir žūtbūt užsklęskit savo sąmonę, kad monstras jos neužvaldytų.

Ir keliais rankų judesiais, tokiais paprastais, kad sumišęs Erkiulis Barfusas jų bemaž nepastebėjo, inkvizitorius odiniais diržais pririšo jo kojas ir rankas prie kėdės ir pradėjo demonologinį tyrimą.

Inkvizitorius užtruko visą valandą, kol išvadavo Erkiulį iš plaukų. Ypač daug vargo pridarė kailiu apželusi nugara – del Moras ne mažiau nei keturis kartus galando skustuvą, kol apnuogino šią kūno dalį. Jis netikėjo savo akimis. Visa nugara buvo nusėta didžiuliais sukietėjimais. Oda buvo poringa ir žalsvoka, lyg apaugusi kerpėm. Tarpumentyje jis, savo nuostabai, atrado didelę įdubą, bemaž siekiančią priekinę krūtinės ląstos sieną. Netaisyklingai išaugę kaulai ištempė odą lyg palapinę. Keisti suragėję apgamai panėšėjo į akmenis.

Murmėdamas užkeikimus, inkvizitorius nuskuto barzdos pūkelius ir išsitaršiusias žandenas ir taip įniko tyrinėti monstro veidą, jog nepastebėjo, kaip pertvara, sauganti jo sąmonę, pasidarė pralaidi, kaip griuvo didžiausio susikaupimo siena ir jo mintys tapo lengvu tiriamo objekto grobiu.

...ieškau neabejotinų raganiaus ženklų... velnias visad ranka pasiekiamas... kodėl šis požymis nespėjo pasikeisti... nuo kiekvieno naujo mūsų metodo piktoji dvasia išmoksta apsiginti... panašus atvejis prieš keletą metų pasitaikė Paryžiuj... berniūkštis skaitė aplinkinių mintis... galėjai sužinoti, kur nusimetė daiktai...

Erkiulis nesuprato šio minčių kratinio ir dar labiau suglumo, kai demonologas iš krepšio išsitraukė į ylą panašų daiktą ir, murmėdamas užkeikimus, pabučiavo šį lyg komunijos vyno taurę.

...anot del Rijo, reikia ieškoti karpos arba apgamo... ar ant tokio sudarkyto kūno rasi, juk čia nieko nėra, be sukietėjimų ir kitokių nenormalumų... tepadeda mums Dievas visa tai baigti...

Ir, tarytum pagrįsdamas savo mintis, del Moras pradėjo kruopščiai ieškoti ant Erkiulio kūno raganiaus ženklo – nepastebimos karpos arba apgamo. Didžiojo raganų medžiotojo Martino del Rijo tvirtinimu, šis ženklas nejautrus skausmui ir nekraujuoja, kad ir kaip giliai smeigtum ylą, ir galutinai įrodo tiriamąjį esant vieną iš nesuskaičiuojamų velnio palikuonių.

Erkiulis matė tik atskirus aplinkos fragmentus: už lango prasidėjusį lietų, kardinolą, įkišusį pirštus į nukirptus plaukus, kurie užklojo grindis aplink kėdę tarytum tankus kilimas.

...rasti amuletą, juodąsias relikvijas, viščiuko koją, gyvatės atvaizdą... man nerūpi, iš kur ėmėsi tariamoji jo dovana, ir net jei kuris nors švietėjų paaiškintų ją formulėmis ir įrodytų, jog piktosios jėgos niekuo dėtos, vis dėlto jis įstūmė visą vienuolyną į anarchiją...

Del Moras iš visų jėgų ėmė badyti Erkiulį yla – nugarą, pažastis, padus. Iš tuzino žaizdų tryško kraujas. Skausmas buvo nepakeliamas. Berniukas pravirko ir ėmė konvulsiškai tampyti diržus – yla įsmigdavo į kūną iki penkių centimetrų. Visiškai ramiai del Moras pririšo jo galvą prie kėdės atlošo ir atsigręžė į kardinolą.

– Ar radot, Riverai, kokį nors amuletą ar velnio kryžių?

– Kol kas nieko.

Apkvaitęs iš siaubo, Erkiulis pamatė, kaip inkvizitorius nuėjo prie laboratorinio stalo, ir dabar jo mintis išgirdo labai aiškiai.

...greitai šis teatras baigsis... vyrai tuojau įsiverš pas Šusterį...

Ir staiga jis suprato. Jie atims gyvybę ne tik jam, bet ir jo geradariui Šusteriui. Gniuždančio praregėjimo akimirką jis suvokė viską: kad jiems nė motais jo nepaprasta dovana ir kad visai nesvarbu, ar jie sugebės ją paaiškinti ar ne. Jiems svarbu net ne jos buvimas, o tik buvimo galimybė.

Paleisk mane! suriko jis tiesiai į jau atlapotą Del Moro sąmonę.

Inkvizitorius susverdėjo išgirdęs šį begarsį riksmą, kuris nuaidėjo jo galvoje septynis kartus stipriau nei įprastas riksmas, – per trisdešimt egzorcisto tarnybos metų nebuvo patyręs nieko panašaus. Šalto prakaito išpiltu veidu jis atsigręžė į Riverą.

– Abejonių nėra. Berniukas apsėstas velnio! Dėl Dievo meilės, baikime šitai!

Tą akimirką Erkiulis Barfusas neteko sąmonės, ir tai išgelbėjo jam gyvybę. Mat bejausmis kūnas paskatino del Morą ir Riverą padaryti pauzę ir pasiteirauti apie itin svarbų įvykį statinyje už vieno kvartalo: keturi novicijai, pirmtakai devyniolikto amžiaus pabaigoje atsiradusių sapinjerų, – arba *Sodalitium Pium,* kaip vėliau imta vadinti slaptą Vatikano tarnybą, bendradarbių, – buvo ką tik išsiųsti nutildyti svarbiausio liudytojo.

Julianas Šusteris staiga atsimerkė. Jis gulėjo siauroje lovoje ir dairėsi, iš kur galėjo atsklisti jį pažadinęs balsas. Celėje nieko nebuvo. Tik jo paties abejonės, klastingai pasislėpusios tamsoje.

Bet paskui jis vėl išgirdo balsą – vaiduokliškąbalsą.

Erkiuli? – paklausė jis. *Ar čia tu?*

Greit mirsiu... – buvo jam atsakyta.

Ši žinia tarytum sušnarėjo. Jis įtempė ausis, bet dabar girdėjosi tik silpnas murmesys iš žemutinių koridorių, kur buvo įsikūrusi brolijos kontora.

Ir vėl jis savyje išgirdo balsą, šįsyk kur kas aiškiau.

Šusteri, mums reikia iš čia ištrūkti...

Erkiuli? – vėl paklausė jis. *Ar čia tikrai tu?*

Ir tučtuojau pasigirdo atsakymas.

Reikia skubėti... vyrai artėja...

Šusteris atsikėlė, bet kojos taip drebėjo, kad jis bijojo netekti pusiausvyros.

Kas jie?

Jų ketvertas... jie yra šiame name...

Vienuolis vėl apsižvalgė lyg tikėdamasis išvysti savo globotinį, bet išvydo vien nykias pilkas kareivinių sienas, ir vėl jį apniko abejonės, kurias tik vargais negalais nuvijo.

Apie kokius vyrus tu kalbi?

Nesvarbu... paskubėk...

Keturi jaunuoliai, kardinolo Rivero parinkti užduočiai, išties buvo vos už penkiasdešimties žingsnių nuo Šusterio celės. Vienas jų, jau nusigavęs iki brolijos kontoros aukšto, artėjo prie pastogės laiptų. Akimirką stabtelėjęs, jis pačiupinėjo varinės vielos kilpą diržo kišenėje.

Dėl Dievo meilės, paskubėk, paragino Šusterį vidinis balsas. *Eik į kairę, gale koridoriaus rasi duris į sandėliuką... daryk, kaip sakau, jei tau brangi gyvybė...*

Koridoriuj viešpatavo tamsa. Šusteris išgirdo žingsnius laiptuose ir kažkokio itin atsargiai tykinančio žmogaus kvėpavimą. Už dvidešimties metrų jis pamatė duris ir be garso įslydo į sandėliuką, užgriozdintą kryžiais ir smilkyklėmis.

Ant grindų patiestas kilimas, susuk jį... ten yra anga... pakelk dangtį ir lipk žemyn... jie artėja...

Iš kur visa tai žinai? – paklausė Šusteris.

Aš matau... ne, jaučiu... tu irgi pajusi, jei stengsies...

Bet Šusteriui net nereikėjo stengtis, nes būdravimo būsenoje, siaurame tarpelyje tarp alpulio ir mirties, kur taip lengva žengti lemtingą žingsnį, bet neįmanoma jo atšaukti, atsidūrusio berniuko balsas, įveikdamas laiką ir erdvę, skriejo per sienas ir sales, vingiuotais tvirtovės koridoriais, tos pačios tvirtovės, nuo kurios sienų Lojola stebėjo jam nebesuprantamą pasaulį, ir šis balsas akimirką susiejo Julianą Šusterį su sąmone vieno iš jaunųjų novicijų, pasiųstų jo nužudyti. Šusteris vos akimirką žvilgtelėjo į jo sielą, bet spėjo pamatyti jaunuolį, kuris po pusės amžiaus pasižymės kovose dėl pirmojo Vatikano susirinkimo ir palenks Lenkijos ir Lietuvos atstovus, kad šie balsuotų už nutarimą, pripažįstantį popiežiaus neklystamumą. Šusteris nesuprato, iš kur jis viską žino, juk tai ateitis, kaip nesuprato ir to, iš kur jam žinoma, kad to asmens šaltakraujiškumas padės jam su popiežiaus Pijaus IX rekomendacija tapti vienu iš didžiausią baimę keliančių savo laiko žmonių – *Sodalitium Pium,* slaptosios Vatikano tarnybos, vadovu. Jis buvo lenkų kilmės, vardu Vitoldas Kosakas, bet bendradarbių pramintas Lobu – vilku. Tačiau Šusteris puikiai suvokė, kad Erkiulis nesuklydo, – šis vaikinas ketina jį nužudyti.

Viešpatie, pamanė jis, pagautas siaubo, *Erkiuli, kurgi tu?*

Ten, kur tu mane palikai...

Kaip ir išpranašavo balsas, po kilimu Šusteris išvydo angą. Dabar aiškiai girdėjo garsus iš koridoriaus – kažkas atplėšė

jo kambario duris ir nusivylęs suriko. Liko vos kelios akimirkos, suprato jis, jie pradės ieškoti koridoriuj, traukyti užrakintas duris ir atras šį sandėlį.

Vidury dangčio kyšojo tvirtai įsuktas geležinis žiedas. Įtempus jėgas, jam pavyko dangtį pakelti. Apačioj atsivėrė prie sienos pritvirtintos kopėčios, vedančios į maisto produktų liftą.

Nulipk žemyn, liepė balsas, *įsiropšk į liftą ir atkabink vieną iš kablių...*

O jei jis manęs neišlaikys? – pagalvojo Šusteris. *Ar tai bus paskutinis mano prisiminimas?*

Koridorium artėjo žingsniai. Jis išgirdo vyrų šnabždesį, paskui kažkas tamsoje juos nutildė. Pasimeldęs apvaizdai, jis nulipo į šachtą, atidarė atsargines dureles ir įlindo į liftą. Kaktą išpylė šaltas prakaitas. Jis atkabino kablį, laikantį pintinę, ir krūptelėjo pajutęs, kaip ši ėmė leistis, iš pradžių lėtai, paskui vis greičiau ir greičiau, kol suveikė stabdžiai.

Jis minkštai nusileido ant spyruoklių rūsyje įsitikinęs, kad liftas išlaikė jo svorį tik per likimo neapsižiūrėjimą. Išsikebeniojęs iš pintinės nubidzeno lajinių žvakių silpnai apšviestu koridorium.

Pačiame gale yra durys, pasakė balsas. *Raktas guli virš staktos, atsidaryk duris ir užlipk laiptais...*

Šusteris paliovė stebėtis nurodymų tikslumu – jis išties rado raktą ir daugiau nebeklausinėdamas tiksliai vykdė visus nurodymus. Užlipo laiptais, pasuko į dešinę, paskui į kairę, atsitraukė į koridorių, paklusdamas įsakymui pasislėpė lango nišoje, prireikus sulaikydavo kvėpavimą ar sustingdavo ir galiausiai pasiekė užpakalines duris į apžiūros kambarį, kur mažiau nei prieš keturias valandas buvo palikęs savo globotinį.

Jis išgirdo, kaip kitoj sienos pusėj kažkas pabeldė į duris, paskui lenkų novicijaus Kosako balsas pranešė, kad Šusteris dingo ir kad jo nepavyko rasti net apieškojus visą pastatą. Iš kambario jį pasiekė susijaudinę balsai, paskui trinktelėjo durys ir toliau pokalbis vyko prieškambaryje.

Dabar įeik, sušnabždėjo vaiduokliškas balsas, *atrišk mane... ir spruk kiek galėdamas greičiau...*

Tai, ką Šusteris išvydo, priminė jam tą rytą vos prieš metus, kai jis atrado berniuką beprotnamio rūsyje. Netekęs sąmonės, Erkiulis sėdėjo pririštas kėdėje, primenančioje barzdaskučio krėslą. Iš atvirų žaizdų sudarkytame kūne sruvo kraujas. Nugaroje stirksojo yla, dešimt centimetrų įsmeigta į kūną.

Šusteris išvadavo jį iš diržų, paėmė lengvą kaip plunksną kūnelį ir nunešė prie užpakalinių durų. Prieškambaryje tęsėsi ginčas, jis girdėjo sujaudintą kardinolo balsą ir vėl nežinia kaip suprato, kad po kelių akimirkų jie sugrįš į kambarį.

Nunešęs berniuką koridorium šimtą žingsnių, paguldė prie durų į vieną skersgatvių. Erkiulis pamažėle peikėjosi.

Kur dieviška teisybė šios būtybės atžvilgiu? – pamanė Šusteris. Kur yra Dievas, kai jo labiausiai reikia?

Berniukas šniokštavo lyg plautininkas. Paskui atsimerkė, ir kurį laiką jo žvilgsnis klaidžiojo, kol susitiko su Šusterio akimis. Šusteris atsargiai nosine nušluostė kraują ir padėjo jam atsistoti. Jis parodė berniukui užpakalines duris, ir šis šlubčiodamas nubėgo skersgatviu...

Vėliau Erkiulis Barfusas sau priekaištaus, kad reikėjo neleisti vienuoliui grįžti į apžiūros kambarį. Bet galbūt Šusteris jau buvo apsisprendęs?

Po paros jį atrado piemuo Trasteverės vynuogynuose. Jo akis kapojo maitvanagiai. Ant kaklo matėsi plonutė mėlyna linija, lyg nubrėžta rašalu. Karabinierių protokole jis buvo aprašytas kaip „kūnas neatpažinto vyro, pasmaugto kilpa". Ant nuogo kūno tebuvo mažutis indėniškas amuletas, dirželiu pririštas prie riešo. Išplatintuose lapeliuose visuomenė buvo raginama suteikti žinių, kurios padėtų sugauti žudiką.

Bet Erkiulis Barfusas jau buvo toli ir nieko nežinojo apie vienuolio Šusterio likimą, kaip nežinojo ir to, kad už jo paties galvą buvo žadama apdovanoti.

IV

– Gyviau, gyviau, ponios ir ponai! Svaiginanti pramoga vos už du čentezimus! Mes turime viską, apie ką jūs galit svajoti, ir net tokių įdomybių, apie kurias svajoti negalit, nes tai, ką mes parodysim, peržengia žmogaus vaizduotės ribas. Kas yra septintasis pasaulio stebuklas prieš aštuntąjį ir devintąjį? Niekas nenusivils keliaujančia Barnabio Vilsono varjetės trupe. Atleiskit, gerbiamasis, ką pasakėt? Ką mes galim jums pasiūlyti? Štai kaip, geriau paklauskit, ko *negalim* pasiūlyti! Kruvinas Bruto durklas, konfirmacinis Napoleono kostiumas, tikra Veronikos skarelė, auksinis duobuo, kuriame ant grūstų ledų Erodui buvo patiekta Jono Krikštytojo galva, pabaisos ir išmirę žvėrys, buteliukas distiliuotų Dievo Motinos ašarų, po dešimt lirų už lašą; hidra, drontas, taip pat skruzdėda iš Brazilijos džiunglių – dar nė vienas žmogus nebuvo jos sutikęs, o jei ir sutiko, tai atsisveikino su gyvenimu. Ponios ir ponai, jei visa tai nepriimtina jūsų skoniui, galime sukurti jūsų portretą taikydami naujausią Londono Ist Endo madą – heliografiją. Hermano Bajolio atelje portretuoja šviesa, jūsų sielos išliks kolodijumi padengtoje plokštelėje ir jūs tapsit nemirtingi... Ar dar abejojat? Na, tada turim kai ką visiems. Galbūt jus kankina liga? Prie keliaujančios Barnabio Vilsono trupės neseniai prisidėjo mauras vaistininkas Ibrahimas, tepalų karalius ir nevainikuotas tinktūrų imperatorius, kurio mikstūros žinomos visame krikščionių pasaulyje. Garsiais jo tepalais gydosi didysis Badeno hercogas, o Saksonijos karalius, kurio kojų egzema vos nesukėlė karo su austrais, lyg mostelėjus burtų lazdele, išsigydė jo neprilygstamomis kojų voniomis. Iš savo vaistinės mauras Ibrahimas gali pasiūlyti

meilės piliulių, piliulių, padarysiančių jus nematomus, dorybingumo piliulių, nemirtingumo piliulių, piliulių nuo neaiškaus liūdesio, piliulių nuo įsikalbėtų negalavimų; dar jis gali pasiūlyti profesoriaus Šteinerto atjauninimo kursą ir garsiąją Brauno kontrastinę terapiją, išgydančią viską – nuo nuospaudų iki užsikrėtusių širdies žaizdų... Užeikit, ponai, nedvejokit, pasirodymas prasideda maždaug po ketvirčio valandos...

Barnabis Vilsonas neva prarado balsą, perdėtai garsiai užsikosėjo, ir jo rankoje staiga materializavosi vandens sklidina stiklinė. Priglaudęs stiklinę prie plyšio kaukėje, jis ėmė gerti, ir keisčiausia, kad gurkšnelis po gurkšnelio senkant vandeniui, tirpo ir stiklinė, kol, varjetės direktoriui garsiai atsirūgus, visai išnyko.

– Ar esat, ponios ir ponai, kada nors girdėję apie žirafą? – paklausė jis, nekreipdamas dėmesio į įspūdį, padarytą žiūrovams. – Šešių metrų aukščio, taškuota lyg musmirė, o kaklas kaip slibino... Garlaivis ir lokomotyvas nieko neverti, palyginti su sensacijomis, laukiančiomis jūsų klajojančiame Barnabio Vilsono cirke!

Ūmiai direktoriaus monologą pertraukė stiprus sprogimas viename iš dengtų vežimų, žiedu sustatytų prie turgaus aikštės; žiedo skersmuo siekė šimtą uolekčių, taigi pačios varjetės aikštelės smalsuoliai nematė. Su apsimestiniu siaubu jis griebėsi už širdies.

– Tai, ką jūs išgirdot, – sušnabždėjo jis paslaptingai, – buvo pramuštgalviški saksonų flogistonininko Bruno fon Zalco bandymai su švino cukrumi, arseniko alyva ir cinko milteliais. Flogistonu prisodrinęs orą, jis gali susprogdinti katedrą, visų rūšių netauriuosius metalus paversti auksu ir taip išjudinti materiją, kad mirusieji pakyla iš kapo ir paklaikę sprunka kiek kojos neša... Leiskit man toliau pristatyti laukinį žmogų Leopoldą, lasu sugautą begalinėje Namibijos dykumoje, Gandalalfą Bonapartą, nesantuokinį didžiojo Napoleono sūnų, Mirandą Belaflor, mergaitę su keturiais liežu-

viais, ir visaėdį ligūrą Žaną Polį – jis nurys skirtingos vertės monetas ir išspjaus jūsų nurodyta tvarka... Parodyk, ką sugebi, Žanai!

Aukštas ir itin liesas ponas, sudarkytas didžiulės plaukuotos išaugos, dengiančios pusę veido, kukliai nusilenkęs užėmė vietą šalia Barnabio Vilsono ant mažytės tribūnos, nuo kurios cirko direktorius rėžė savo įžanginę kalbą. Rankoje jis laikė stiklainį su gyvomis bitėmis. Rūpestingai atsukęs dangtelį, jis priglaudė stiklainį prie lūpų, pražiojo milžinišką koserę, – kalbėta, neva jis galįs praryti patrankos sviedinį, – ir visi aiškių aiškiausiai išvydo, kaip vabzdžiai suskrido jam į gerklę.

Visaėdis ligūras užsičiaupė, užsuko dangtelį ir visiškai ramiai, lyg tatai būtų vaistininko Ibrahimo piliulės nuo neįvardijamo liūdesio, garsiai nugurgė bites vieną po kitos.

Barnabiui Vilsonui davus ženklą, jis vėl plačiai pražiojo savo milžinišką koserę, ir žiūrovai savo akimis galėjo įsitikinti, kad vabzdžiai pranyko; tada, dar sykį nusilenkęs, ligūras, nuoširdžiam minios susižavėjimui, atsikrenkštė, ir bitės viena po kitos išlėkė lauk. Aidint griausmingiems plojimams, kalnų vėjo genami sparnuoti kamuolėliai nuskriejo prie įlankos, kur saulėlydžio nurausvintas plytėjo Nicos miestas.

Prisidengęs kauke, patenkintas Barnabis Vilsonas vienintele savo akimi nužvelgė minią. Aplink jį pusračiu dabar stovėjo keletas šimtų smalsuolių – moterų, vyrų, senelių, vaikų.

Netoliese iš dešinės pusės, savo džiaugsmui, jis pastebėjo senyvą surdutu vilkintį poną su žaisminga žilų plaukų kupeta, bangomis krintančia ant nuolaidžių moteriškų pečių.

– Gal ponas teiktųsi žengti žingsnį į priekį, už tai jis būtų apdovanotas nemokamu bilietu, – kreipėsi jis saldžiu kaip medus balsu, – ir leistų man parodyti dar vieną cirko sensaciją, paskutinį Kinijos imperatoriaus žaislą – fluidinį nuotolinio veikimo magnetizmą!

Ponas atrodė aiškiai pamalonintas, kad kaip tik jis išrinktas bandymui su paskutiniu Kinijos imperatoriaus žaislu, ir kol jis išdidžiai, nors mažumėlę netvirtais žingsniais artinosi

prie tribūnos, Barnabis Vilsonas iš talpios jūrininko liemenės kišenės išsitraukė Leideno stiklinę ir sustabdęs vyrą ant laiptų žaibiškai jį įelektrino.

– Magnetinis fluidas, paslapčių paslaptis! – sušuko jis teatrališkai drebančiu vaikišku balseliu ir vogčiomis už nugaros patrynė į zomšos skiautę stiklinę lazdelę. Ir surdutuotam droviajam ponui nespėjus susivokti, cirko direktorius vėl atsidūrė priešais ir, mistiškais viduramžių burtininko mostais išskėtęs rankas virš vyriškio galvos bei murmėdamas formules niekam nesuprantama kalba, – iš tikrųjų tai buvo valų, gyvenančių Kardigano įlankos salose, kalba, – su pasitenkinimu išgirdo sužavėtų žiūrovų atodūsius. Prie vyriškio surduto tučtuojau ėmė kibti visokiausi lengvi daiktai, skrajojantys ore: lapai, dulkių kamuolėliai, popieriaus skiautelės ir net pora gyvų bičių, neseniai išspjautų visaėdžio ligūro. Iš surduto blykčiojo mažyčiai žaibai, o pono perukas pleveno pakilęs virš galvos dešimt centimetrų, lyg kokia žila aureolė, žybčiojanti nuo elektros.

– Vienuoliktasis pasaulio stebuklas! – triumfuodamas sušuko Vilsonas. – Magnetinis fluidas, vadinamas elektra, – paskutinė Kinijos imperatoriaus dvaro naujiena! Ši nuostabi jėga netrukus apšvies mūsų miestus naktį paversdama diena, arkliai išnyks, nes atsiras elektrinės karietos, žinios per vieną sekundę bus persiunčiamos daugiau nei šimto mylių nuotoliu ir Dievo veidas nušvis dangaus skliaute, iš kur jis nustebęs žvelgs į gausybę išradimų, padarytų būtybės, kurią jis kadaise numinkė ant šlaunies iš gabalėlio molio.

Raudonas kaip vėžys surdutuotas ponas čiupo plevenantį savo peruką ir spruko iš turgaus aikštės. Žiūrovai džiūgavo, o prie artimiausios palapinės angos, naudodamasis sambrūzdžiu, Lukrecijus III jau degė lempas sudėtingai fantasmagorijai.

Davus signalą, tamsioje palapinės angoje prie pat bilietų kasos dabar, žiūrovų tikram, o Barnabio Vilsono suvaidintam siaubui, materializavosi vadinamoji žirafa, neseniai taip

vaizdingai direktoriaus apsakyta taškuota trisdešimties kojų pabaisa, spjaudanti ugnimi, akompanuojant pusėtinai suderintam varjetės dūdų orkestrui.

Žiūrovai išgąstingai atšoko, bet kai jau, rodės, kils panika, žirafą pakeitė kita fantasmagorija, vaizduojanti niūrią maudyklą, kur sėdimoje emaliuotoje vonioje plūduriavo garsaus revoliucionieriaus Marato lavonas.

– Ponai! – sušuko Barnabis Vilsonas. – Vos už du čentezimus prisikels mirusieji ir materializuosis arkangelai...

Per minią vėl nusirito atodūsių banga, kai Lukrecijus parodė dar vieną fantasmagoriją, šį kartą vaizduojančią mirtinai išblyškusį Robespjerą, – su titnaginiu pistoletu rankoje jis žengė keletą žingsnių prie cirko direktoriaus, iš visa ko sprendžiant, taikydamasis šauti jam į nugarą. Bet Barnabiui davus ženklą, Robespjeras virto kentauru, kuris pasileido palapinės gilumon, akompanuojant dviem stipriems sprogimams iš flogistonininko Bruno fon Zalco paraku išterliotos palapinės.

– Tik nesijaudinkit, ponai, – šypsodamasis nuramino žiūrovus Vilsonas, – už jūsų du čentezimus mes apsaugosim jus nuo visų vaiduoklių kėslų!

Liko tik vienas numeris, po kurio tą vakarą, kaip ir visais ankstesniais vakarais, turėjo atsidaryti bilietų kasa ir šimtai smalsuolių užpildyti varjetės palapinę Nicos priemiestyje. Palapinės angoje, iš kurios ką tik pradingo kentauras, atsirado itin nusmurgęs vos metro aukščio padaras didžiule beforme galva, subjaurota granitą primenančių sukietėjimų. Jo stuomuo buvo apnuogintas, ir žiūrovai aiškiai matė gauruotą nugarą, į augalo šakneles panašias rankytes, odos įdubas, kaulus ir slankstelius, stirksančius kur pakliuvo, tarytum, įkalinti išklaipytame kūne, jie būtų veržęsi laisvėn. Jis buvo apsitaisęs kojinėmis iki kelių ir škotišku sijonu, o veidą prisidengęs spalvinga venecijietiška katės kauke.

– Leiskite pristatyti mūsų paskutinį atrakcioną! – sušuko Vilsonas, neslėpdamas pasididžiavimo varjetės sensacija, pas-

taraisiais mėnesiais sumušusia visus įsivaizduojamus rekordus, – jos pasižiūrėti plūdo visos Ligūrijos pakrantės gyventojai. – Seras Erkiulis iš garsaus Berfutų klano, Škotijos aukštumų monstras. Jis taip pat lengvai, kaip kad kunigas cituoja Bibliją, perskaitys slapčiausias jūsų mintis!

Nenujausdamas, kad kardinolo žmonės seka jo pėdomis, škotų aiškiaregis Berfutas tą pavasarį tapo pagrindine cirko atrakcija. Jis atspėdavo moterų apatinių spalvą, ištraukdavo iš taro kortų malkos reikiamą kortą, darydavo mnemonikos fokusus, kurių negalėdavai paaiškinti neieškodamas abejotinų iliuzionisto sąsajų su aukštesnėmis galiomis, atskleisdavo intymiausias žiūrovų paslaptis ir smulkiai nupasakodavo jų namus, niekada ten nesilankęs.

Be to, prancūzišku klavikordu seras Berfutas paskambindavo operečių melodijas, kurias savanoriai paniūniuodavo mintyse, – o jis dėl visa pikta, nors Barnabis Vilsonas prisiekinėjo jį esant kurčnebylį nuo gimimo, dar užsikimšdavo ausis guminiais kamščiais ir įlipdavo į sandariai uždengiamą alaus statinę, kad tik išsklaidytų bet kokius įtarimus sukčiavimu.

Sensacija buvo ir tai, kad jis skambindavo kojomis, ir taip įsijausdamas, jog žiūrovai pajusdavo, kaip natomis atgyja visas susikaupęs jų ilgesys, o paskui pratrūksta tokiu neišsenkamo liūdesio tremolo, kad garsai tarytum pasipila ašaromis – niekieno nematomomis, bet visų jaučiamomis. Cirko afišoje jis buvo pavaizduotas su karnavalo kauke ir burtininko lazdele, įsprausta tarp kojos pirštų, ir varjetės palapinė, neapsimestiniam direktoriaus Vilsono džiaugsmui, visas septynias savaitės dienas užsipildydavo iki paskutinės stovimos vietos, kad ir kur jie nukeliautų.

Škotų telepatas Berfutas dažniausiai pasirodydavo paskutinis, po Lukrecijaus III jakobiniškų fantasmagorijų, laukinio žmogaus Leopoldo rizikingo numerio ant trapecijos, stulbinančių Leono Montebjanko pasakojimų iš praeities ir tur-

kų poeto, kuris su fakyro panieka skausmui leisdavo kuriam nors žiūrovui prisidegti cigarą nuo jo įkaitusios kojos.

Po to į maniežą įžengdavo Barnabis Vilsonas. Apsisiautęs burtininko mantija su zodiako ženklais, jis perskaitydavo paskaitėlę apie vidinį kurčiųjų pasaulį, apie jų regą, kur kas geresnę nei girdinčiųjų, apie fantastišką jų gebėjimą skaityti iš lūpų ir apie serą Edmundą Butą, svajojantį įkurti kurčnebylių valstybę Amerikoje. Beje, kaip tik ten Erkiulis Berfutas, jo paties žodžiais tariant, ketino nukakti, kai Vilsonas atsitiktinai jį susitiko Liverpulio smuklėje su bilietu į Ameriką kelnių kišenėje, įsigilinusį į siuvimo reikmenų krautuvėlės pardavėjo slapčiausias mintis – po keturis pensus už mintį, ir direktoriui prireikė daug jėgų ir ne vienos valandos, kad prikalbintų minčių spėjiką, atidėjus kelionę, įsidarbinti cirke ir taip išeiti su savo nuostabiais gabumais į viešumą.

Po šios paskaitėlės cirko direktorius nusilenkdavo, šviesos užgesdavo, tada arfininkė Liura, ne didesnė už kūdikį, užsiropštusi ant suoliuko, siekiančio jai iki krūtinės, subrązgindavo penkis kartus aukštesnės už ją pačią arfos stygas, ir žiūrovai apmirdavo iš nuostabos. Šviesoms vėl įsižiebus, maniežo vidury stovėdavo seras Berfutas, kojų pirštais tvirtai suspaudęs kortų malką.

Taip prasidėdavo serija cirko numerių, sukeldavusių žiūrovams įtarimą, jog varjetėje be aukštesniųjų galių įsikišimo neapsieinama. Mažumėlę drovėdamasis, kaukėtas minčių spėjikas prieidavo prie kurio nors iš sėdinčiųjų pirmose eilėse, ir Barnabis Vilsonas, per du žingsnius sekantis jam iš paskos, paprašydavo pasirinktą asmenį ištraukti iš malkos kortą, gerai įsiminti jos spalvą bei vertę ir vėl ją įkišti. Seras Berfutas stovėdavo užsimerkęs.

Tuomet minčių spėjikas, palinkęs į priekį, padėdavo malką ant palisandrinio staliuko, atsitiesdavo ir imdavo versti kortą po kortos jautriais kojų pirštais, kol galiausiai vikriai, bet atsainiai ištraukdavo reikiamą kortą. Šis fokusas iš pradžių didesnio žiūrovų entuziazmo nesukeldavo, jie vis dar

mėgindavo suvirškinti visaėdžio ligūro gebėjimą nuryti įvairių verčių monetas ir jas išspjauti prašoma tvarka arba paskutinę labai tikrovišką Lukrecijaus III fantasmagoriją, vaizduojančią nepaprastą žirafą. Bet tai, kas įvykdavo po to, nustebindavo ir pačius nepatikliausius.

Barnabis Vilsonas paprašydavo kurį nors žiūrovą apie ką nors pagalvoti, nesvarbu apie ką – daiktą, kitą žmogų, kvapą, skonį, girdėtą linksmą istoriją – ir sutelkti į šią mintį visą dėmesį.

– O dabar paprašysiu serą Berfutą pasinaudojant telepatija perduoti šią mintį man, – tardavo jis vaikišku balseliu, apsisiausdamas juoda mantija.

Manieže stodavo įtempta tyla. Škotų aiškiaregis tarytum įdėmiai įsižiūrėdavo į išrinktąjį žmogų, linkčiodamas įsimindavo tai, ką išgirdo savo magišku bangų ilgiu ir atsigręždavo į Barnabį Vilsoną.

Cirko direktorius laukdavo neva baisiai nekantraudamas: visas drebėdavo ir purtydavosi ir tik po vienos ar kelių minučių iškeldavo ranką parodydamas, kad žinia priimta. Tada, atsigręžęs į savanorį, sušukdavo:

– Seras Berfutas perdavė man jūsų mintį taip, kaip tai daro angelai!

O paskui jis, per daug nenukrypdamas, apsakydavo tai, ką išrinktasis būdavo pagalvojęs – apie savo sužadėtinę, duoną kasdienę, savo vargus ir negalias. Devyniais atvejais iš dešimties nustebę savanoriai jo pasakojimą patvirtindavo, o kitais taip aršiai neigdavo kokią nors gėdingą paslaptį, kad visai neseniai buvę nepatiklūs žiūrovai įsitikindavo Vilsoną sakant tiesą.

Kartkarčiais Vilsonas paprašydavo kurį nors žiūrovą aklai atsiversti knygą ir, išsirinkus sakinį, mintyse sau perskaityti, ir seras Berfutas, nė akimirką nesudvejojęs, sakinį pakartodavo. Taip pat tiksliai perteikdavo žiūrovų pasirinktas Biblijos ištraukas, mintyse sugiedotą psalmę, pardavėjo kvitą arba penkiasdešimties metų senumo meilės laišką, užsilikusį

nukaršusios senutės rankinėje. Kalbėta apie galimą šių triukų ryšį su vadinamąja heliografija, kurią Hermanas Bajolis demonstruodavo savo atelje šalia varjetės palapinės. Kiti tvirtindavo, kad viskas esą surežisuota iš anksto ir kad savanoriai iš tikrųjų begėdiškai apsimetinėja už pinigus. Sklido gandai ir apie piktųjų jėgų įsikišimą, ir daugelyje kaimų kunigai drausdavo savo parapijiečiams lankytis cirke.

Tam tikrų keblumų keldavo ir kitas numeris, kai Erkiulis atspėdavo, kas laikoma žiūrovų drabužiuose. Barnabis Vilsonas paprašydavo kurio nors savanorio pagalvoti apie daiktus, gulinčius kelnių kišenėje arba rankinuke, ir sijonuotas škotų aiškiaregis bemat užrašydavo jų pavadinimus ant grifelinės lentelės, laikydamas kreidą jautriais kojų pirštais. Šitas paradinis numeris ne sykį įstumdavo savanorius į skausmingą situaciją, kai seras Barnabis rasdavo pavogtą sidabrinį laikrodį žandaro kišenėje, pornografines kortas, užkištas už kapeliono kepurės graižo, arba pluoštą meilės laiškelių nuo ištekėjusios moters, paslėptų mokyklinėje kuprinėje jos užraudusio šešiolikmečio meilužio, kuris netgi buvo jos sutuoktinio, burmistro, giminaitis iš motinos pusės.

Paprastai jis pergalingai užbaigdavo pasirodymą prie prancūziško klavikordo. Persmelktas Henrietos Fogel ilgesio, paskambindavo graudžiausias versijas melodijų, kurias Vilsonas pasiūlydavo žiūrovams paniūniuoti sau panosėje. Ir visai nesvarbu, ar tai būdavo džiaugsmu trykštantis kadrilis, ar pompastiškas maršas, paniūniuotas keliaujančio pulkininko, Erkiulio perdarytos melodijos skambėdavo kaip muzikai pritaikytos meilę šlovinančios eilės. Jis taip įsiūbuodavo klausytojų širdis, kad kelios poros po jo pasirodymo susižadėjo.

Tuo metu auditorija būdavo taip sudirginta, kad niekas nebeklausydavo baigiamojo Barnabio Vilsono žodžio apie Lamarko teorijas, įrodančias bendrą žmonių ir gyvūnų kilmę ir kad panorę visi gali skaityti mintis, nes praeityje, kol dar nebuvo išrasta šnekamoji kalba, žmonės tik taip ir bendraudavo.

Šėlstant aplodismentų uraganui, seras Berfutas išskubėdavo iš maniežo, kad suspėtų į vakarines paskaitas cirko direktoriaus vežime.

Neišsenkamos Barnabio Vilsono žinios apie pasaulio paslaptis suvedė jį su Erkiuliu kaip mokytoją su mokiniu, ir mažasis kiklopas, apdovanotas tais pačiais gabumais, tapo Erkiuliui gyvu bilietu į mokslo lobyną, kur jis gaudavo atsakymus į visus jį dominančius klausimus. Ištisas valandas jis galėdavo klausytis apie keistus reiškinius, apie kuriuos Vilsonas pasakodavo neprasižiodamas arba išsitraukdamas kurį nors keturkalbės enciklopedijos tomą. Direktorius buvo susipažinęs su visomis idėjų tradicijomis ir istorinėmis epochomis, tiek pat gerai su technika kaip ir su filosofija, su proza ne mažiau nei su poezija, nors labiausiai jo širdis linko į mokslinius apmąstymus, ypač jei jam atrodydavo, kad šios galėtų pagerinti žmonių gyvenimą. Užsivertęs knygomis, foliantais ir iš laikraščių iškirptais sensacingais straipsniais, paniręs į cirko afišų, bilietų, planų, žemėlapių, gerbėjų laiškų ir cirko artistus vaizduojančių heliografijų jūrą, Vilsonas jam dėstydavo Sen Simono ir Džeremio Bentamo idėjas. Šių mąstytojų pasaulyje visi žmonės buvo lygūs, turtingieji šelpdavo varguolius, nebuvo jokių valdovų, o jei ir buvo, tai išrinkti tautos, moterys vertinamos ne mažiau už vyrus, vaikų niekas nemušdavo ir visoj žemėj lyg pasaulio sukūrimo rytą kvepėjo gėlės.

Jis jausmingai išklojo Šarlio Furjė idėjas. Šis didysis aiškiaregis iš Liono numatė idealų pasaulį, egzistuosiantį aštuoniasdešimt tūkstančių metų, iš kurių aštuoni tūkstančiai būsią tobulos harmonijos era, kai žmonės gyvensią taikiai ir luošieji nepatirsią pažeminimų. Šiaurės ašigalyje klimatas būsiąs švelnesnis nei Viduržemio jūros pakrantėse, tvirtino Vilsonas, jūros nebeteksiančios druskos, o ežerų vanduo pavirsiąs limonadu. Šitame idealiame pasaulyje, kuris, beje, pagal visus žinomus skaičiavimus, turėtų atsirasti dar jiems

gyvenant, būsią trisdešimt septyni milijonai Homero klasės poetų, devyni milijonai matematikų, prilygstančių didžiajam Izaokui Niutonui, ir septyni milijonai dramaturgų, drąsiai galinčių vadintis Moljeru. Furjė teorijos, kalbėjo Vilsonas, pasižymi aiškumu, kuriam lygių nerasi istorijoje, jos nepajudinamos dėl griežto savo nuoseklumo, pavyzdingai suklasifikuotos su pavadinimais *Prélude, Cis-lude, Citer-pause, Trance-appendice* ir *Utter-lounge.* Pastarasis skyrius ypač aktualus, mat jame beprotiškai drąsiai parodoma, jog žmogus, keisdamas susidėvėjusius savo organus gyvuliniais, ateityje tapsiąs nemirtingas. Tatai geriausias iš visų įsivaizduojamų pasaulių, tikino Vilsonas. Žmonės gyvensią falansteriuose, maždaug po 1652 asmenis kiekviename, ir misią tuo, ką duoda žemė; visą nuosavybę jie dalysiąsi bendrai ir svarbius klausimus spręsią susirinkę aikštėje.

Užmiršęs laiką ir erdvę, Barnabis Vilsonas toliau ausdavo savo svajones apie laimingesnį pasaulį, apie pavyzdines Roberto Oveno sodybas Škotijoje, apie socialistinius Overnė ir Burbonė kaimus, jau taikančius Mokytojo teorijas; apie luditų maištą Londone, kur fabrikų varguoliai su žymiu poetu, nors ir apmaudu, sudaužė mašinas manydami, jog šios išradinėjamos tik tam, kad jiems nebeliktų darbo. O juk iš tikrųjų jie klysta, teigė cirko direktorius, priešingai, mašinos – tai laimingesnės ateities raktas, nes jos sukuria turtus ir duoda žmonėms daugiau laisvo laiko. Mažasis kiklopas plačiai pasakodavo apie garo karietas – joms greitai nebereikėsią bėgių, nes važinėsiančios grįstomis gatvėmis ir kiekvienoje iš jų sėdėsią po šeimą, sekmadieniais keliaujančią iškylauti į Savojos kalnus; jis apsakinėjo fantastiškus Afrikos savanų žvėris – artimiausią sezoną ketinąs įsitaisyti žvėryną, kurio pagrindiniu atrakcionu tapsiąs dryžuotas arklys, vadinamas zebru. Porino jis ir apie ledinius namus, nepailstančio keliautojo neseniai atrastus šiauriausiose Atlanto vandenyno salose, ir apie milžiniškas piramides, senovės milžinų pastatytas Nilo pakrantėse.

Paskui jis nuklysdavo į mintis apie Moparteno gamtinės atrankos teorijas ir Biufono žemės kilmės hipotezę, tokią eretišką, kad ją galėjai tik pašnibždėti į ausį arba perduoti mintimis negirdint kunigams. Nustebusiam Erkiuliui Barfusui cirko direktorius paaiškino, jog Žemei esą kur kas daugiau metų nei šeši tūkstančiai, apskaičiuoti remiantis Biblija, jai net septyniasdešimt penki tūkstančiai, be to, Biufonas įrodė žmogų ir beždžionę kilus iš to paties protėvio, o tai patvirtina, kad gyvūnai turi sielą, todėl žmogui reikėtų maitintis daržovėmis.

Gretimame vežime cirko direktorius įrengė laboratoriją savo gausiems bandymams su cheminiais elementais ir įvairiais automatais. Šita mokslo keistybėms skirta šventovė buvo siaubingai prigriozdinta barometrų, teodolitų, stiklinių laboratorinių indų, išardytų mašinų, horologijų*, žvaigždėlapių ir prisukamų spyruoklinių lėlių, mokančių vaikščioti ir net kalbėti. Ten galėjai rasti ir Leibnico bei Paskalio skaičiavimo mašinų kopijų, taip pat garsaus Babidžo diferencijavimo ir analizės automato, tikro dvidešimto amžiaus pabaigos kompiuterių prototipo, brėžinių.

Gyvenimo rudenį Erkiulis nupiešė Vilsoną laboratorijoje, vilkintį ugniai atsparų kostiumą, rūkantį ilgą turkišką klintinę pypkę ir laikantį rankoje judančią švytuoklę. Piešinys buvo įtikinamas, nes į apmąstymus linkęs cirko direktorius mėgavosi bandymais nejausdamas jokių ribų. Prieš keletą metų jis rimtai mėgino muzikinės dėžutės principu sukonstruoti *perpetuum mobile,* be to, teoriškai pagrindė maisto virimą garais ir slapta tobulino išradimą, leisiantį apšviesti visą cirką – tai pasiekti jis ketino sujungęs keletą šimtų Leideno stiklinių su kaitriniais siūlais stiklo balionuose.

Vėliau jis sėkmingai pakils karšto oro balionu, taip pat visiškai atsitiktinai išras dinamitą, bet tučtuojau sunaikins

---

* Viduramžių laikrodžiai, kurie ne tik muša valandas, bet rodo ir datą, metus, mėnulio fazę ir kt.

jo gamybos formulę supratęs, kad jį galima panaudoti kruvinuose karuose.

Erkiuliui sukosi galva iš nuostabos. Jis klausėsi cirko direktoriaus išplėtęs akis kaip vaikas, slapta tikėdamasis, kad išsilavinimas ir išradimai irgi gali jį atvesti prie meilės tikslo.

Henrieta Fogel vis dar buvo svarbiausia jo gyvenime. Dėl jos jis ištverdavo visus vargus, dėl jos išgyveno po pasikėsinimų į gyvybę ir ieškojo jos taip pat nenuilstamai kaip prozelitas, ginantis savo naują tikėjimą. Kiekviename kaime, kuriame sustodavo cirkas, jis ieškodavo jos minioje arba sutiktų žmonių atmintyje. Jis atsisakydavo pripažinti, kad sėkmės galimybės labai menkos, tik kandžiai šypsodavosi, o kai kas nors jį užjausdavo matydamas jo bevaises pastangas, pakeldavo antakius, lyg tai tebūtų buvęs itin bjaurus pokštas.

Tais retais atvejais, kai vis dėlto jį apsėsdavo abejonės, vilties ugnelę vėl įpūsdavo Barnabis Vilsonas, nes, be domėjimosi šiuolaikiniu mokslu, cirko direktorius, įkvėptas poetų romantikų, puoselėjo ir meilės kultą. Meilė, sakydavo jis, yra ne tik gyvenimo prasmė, meilė savo čiuptuvais taip apraizgiusi visą būtį, kad be jos nepatekėtų saulė ir žvaigždės nešviestų danguje. O įrodymų, tvirtino jis, galima pasisemti iš Dievo įkvėptų poetų.

Po daugelio metų Erkiulis Barfusas jį prisimins kaip gelbėtoją, nes vaistas buvo parinktas tinkamai: eilėraščių rinkiniai, kuriuos jis skolinosi iš Vilsono, pravėrė duris į pasaulį, kur galėjai džiaugtis neatmiešta meile.

Jį stulbino skaldų gebėjimas iškapoti iš kalbos granito gražiausius žodžius ir užpildyti prasme tuščias vietas tarp eilučių. Jis rydavo jų eiles nekramtydamas ir negalvodamas apie virškinimą, čiulpte iščiulpdavo visą jų esmę, fanatiškai juos gromuliuodavo ir vėl nurydavo, termiškai apdorodavo begaliniu savo ilgesiu. Jis išmoko atmintinai Heinę, persirgo Kitso ir Bairono karštlige ir skaitė Žano Polio romanus vaizduodamasis, jog praskleidžia rojaus uždangą. Vilsono pa-

tartas, visą mėnesį paskyrė laisvės trokštančiam fon Kleistui, o paskui praleido širdį draskančią naktį su Novaliu. Jis kentėjo su Šileriu, gąsčiojosi su Hofmanu ir stebėjosi, kaip Miusė atranda skausmui tokių žodžių, kad tasai, priešingai bet kokiam protui, virsta malonumu. Gėtės eilėse jis pajuto tokią aistrą, jog negalėjo šios paaiškinti žodžiais; jos veikiau reikėjo ieškoti tarp jų, kur, apsimetusi tuščiu popierium, tykojo pasaloje meilė. Jis liejo ašaras su Helderlinu, dūsavo su broliais fon Šlėgeliais ir ekstaziškai džiūgavo su Puškinu. Su Lamartinu jis sudarė sąjungą iki gyvos galvos, o Leopardis jį užgriuvo tokia jausmų lavina, kad jis dvi savaites pragulėjo lovoje įveiktas migrenos. Neretai Barnabis Vilsonas atrasdavo Erkiulį jo vežime, iškankintą bemiegės nakties poetų draugijoje, sulaukėjusiuose meilės chorėjų krūmynuose, apsipylusį ašaromis beskaitant įmantrią Ėlenšlėgerio ar kurio nors kito madingo autoriaus poemą. Tai buvo laikas, – kaip vėliau sakys Erkiulis, – kai jo meilę Henrietai galėjai išreikšti rimais.

Įkandin poetų, kuriais tuo metu žavėjosi Erkiulis, į Italijos pakrantes ėmė traukti vis daugiau turistų; anglai atvažiuodavo įkvėpti lordo Bairono ir Šelio kelionių, vokiečiai – didžiojo Volfgango Gėtės. Dar toli buvo iki dvidešimto amžiaus masinio turizmo, bet Barnabis Vilsonas, kurio komercinė nuojauta galbūt nusileido tik jo mokslo naujovių aistrai, nusprendė aplankyti su cirku Genują. Buvo rugpjūčio pabaiga ir mieste knibždėte knibždėjo keliautojų. Erkiulis tarp šių žmonių tikėjosi aptikti Henrietos pėdsakus.

Prisidengęs kauke, kurią dabar, patartas Barnabio Vilsono, pradėjo nešioti, jis ilgai vaikštinėdavo po miestą. Stebėdavo šiauriečius itališka saule įdegusiais veidais; vyrus medvilniniais kostiumais, šnekučiuojančius tavernose, moteris baltomis suknelėmis su krinolinais, slankiojančias krantine, skrajojančias nelyginant plaštakės tiulinių skėčių šešėlyje. Nepastebimai jis sukiojosi minčių migloje, gaubiančioje jo su-

tinkamus žmones nežinomame matmenyje – vietinius gyventojus, turistus, amatininkus, buržua ir pardavėjus. Jis įžvelgdavo jaunų merginų nerimą, braudavosi per sudėtingas vidines pirklių apyskaitas ir nugirsdavo kišenvagių planus. Pasaulis išsiversdavo į kitą pusę ir apnuogindavo savo vidurius. Erkiuliui reikėjo ženklo, kad ir labai menko, atsitiktinio prisiminimo, išsaugoto kada nors ją sutikusio žmogaus.

Keletą sykių jam pasirodė, kad jis aptiko savo mergaitės pėdsakus: tylų jos žingsnių šnaresį prašalaičio atmintyje, jos kvėpavimo išgrynintą orą lyg žvėrelio plazdančios jos širdies tvinksnius. Ir tuomet jis imdavo kreisuoti savo svajonėse plaukiodamas per tirštą svetimo gyvenimo fragmentų sirupą, per lietų primenantį istorijos čežėjimą, kol kokioje nors aikštėje, skersgatvyje, minioje suvokdavo, jog tai tebuvo piktas vaizduotės pokštas. Akimirką jis pajusdavo, kaip žemė slysta iš po kojų. Pasaulis per daug didelis, pamanydavo jis, aš niekada jos nerasiu...

Jam įsimetė naujoviška liga – melancholija. Jis galėdavo ištisas paras tysoti savo vežimo lovelėje, įbedęs akis į lubas. Kankinamas nemigos, jis guosdavosi meilės eilėraščiais.

Rudeniop taip įsiliūdėjo, kad ėmė nepaisyti savo pareigų varjetėje. Barnabiui Vilsonui širdis neleido jam prikišti klaidų, įleidusių šaknis į meilę, bet kai žiūrovų srautas pastebimai sumažėjo dėl to, kad seras Berfutas išdygdavo per vėlai ar per anksti, o kartais ir visai nepasirodydavo, nes skaitydavo eilėraščius pajūryje šviečiant mėnuliui, Barnabis Vilsonas sukaupė visą valią ir grąžino jo vaizduotės balioną į žemę. Tada Erkiulis vėl ėmė tvarkingai atlikinėti savo pareigas nusprendęs neduoti sau nė sekundės poilsio, kol neatras mergaitės.

Iki tol jis niekad neišeidavo scenon su tokiu užsidegimu. Galėdavo smulkiai papasakoti nepažįstamų žmonių iš publikos biografijas, o kartą sukėlė sensaciją nauju mnemonikos triuku: užrašė iš kito galo šimto aštuoniasdešimties skaitmenų skaičių, kurį Barnabio Vilsono prašymu vienas žiūrovų išrinko iš matematikos knygos ir perskaitė mintyse skaitme-

nį po skaitmens. Jis taip įsismagino, kad savanoriams atkurdavo prisiminimus, kuriuos jie patys būdavo išmetę iš galvos ar šiaip užmiršę, arba pramanydavo naujų, tokių įtikimų, kad jie neabejodavo, jog tai, apie ką kalba seras Berfutas, iš tikrųjų įvykę, tik jie pamiršę, ir būdavo dėkingi Erkiuliui, padėjusiam viską prisiminti. Nė akimirką jis neprarasdavo budrumo.

Galbūt kaip tik šis jo gabumų sustiprėjimas, būtinybės nukreiptas į vienintelį tikslą, padarė jį aklą visiems kitiems pavojams. Bent jau taip jam atrodė vėliau, supratus, kokią nelaimę užtraukė aplinkiniams.

Nuo įvykių Romoje praėjo vos ne metai, o Erkiulis vis dar nieko nežinojo apie vienuolio Šusterio likimą. Kartais jėzuitas aplankydavo jį sapnuose, bet visad beveidis, nebylus kaip ir jis pats.

Jis gyveno šioje dūmų uždangoje iki pat to ryto, kai prie savo vežimo laiptelių pastebėjo raštelį. Siuntėjo adreso nebuvo, ir jam nepavyko sužinoti, kas raštelį atnešė. Jame buvo aprašytas Šusterio likimas – kaip jis rastas Trasteverėje pasmaugtas kilpa. Raštelis baigėsi įspėjimu: tegul Erkiulis niekad nemėgina išsiaiškinti, kas jo autorius.

Nuliūdintas naujienos, Erkiulis ėmė bastytis miesto gatvėmis. Iš sielvarto jis buvo kaip nesavas, vėl įsiplieskė prigesusi neapykanta.

Paniręs į niūrias mintis, jis nepastebėjo, kaip sutemo, atėjo vakaras ir sužibo žvaigždės; miestas ėmė ilsėtis. Jis bejėgiškai kepurnėjosi liūdesio jūroje apakintas ašarų, klupinėdamas slankiojo tuščiomis gatvėmis. Nieko nematė, nieko nejautė, tik begalinį sielvartą ir bedugnę neapykantą. Uosto kvartaluose jis klupinėjo ant atmatų ir šiukšlių, atsitrenkdavo į sandėlių sienas ir dėžes, įkišdavo koją į grindinio duobes, pargriūdavo, vėl atsikeldavo keikdamas savo gyvenimą, savo likimą. Nesistengė sulaikyti ašarų skverbdamasis per neištirtus sielvarto klodus.

Nejučia priėjo miesto pakraštį. Tik kai nepažįstamam kaime grėsmingai sulojo šunys, jis atsipeikėjo ir grįžo į cirko teritoriją.

Sustojo ant kalvos, nuo kurios atsivėrė visas miestas. Naktis buvo karšta, prisiminė jis vėliau, tvanka monolitinė ir nepaslanki lyg šlapiuojanti uola. Jo mintyse iškilmingai pražygiavo nakties paslaptys, žmonių sapnai, baimė, verčianti būdrauti nelaiminguosius, neužmiegančiųjų maldavimai poilsio. Toli apačioje jis išvydo direktoriaus vežimo langelyje degančią lempą ir susidomėjo, ar ir Barnabis Vilsonas jaučia tokį patį nerimą kaip ir jis.

Nuo jūros dvelkė sūrus kvapas, pakrantėje miegūstai ganėsi bangos. Prieplaukoje švartavosi dvi žvejų valtys, vanduo pašėlusiai trankėsi į bangolaužius, prie kranto aušros greičiu artėjo škuna sutrauktomis burėmis. Bet artėjo ir dar kažkas, tyliai, apgaubtas tamsos.

Persmelktas artėjančio pavojaus nuojautos, jis ėmė bėgti į cirką. Bet nesuspėjo – naktį staiga nušvietė deglai, cirko vežimai suliepsnojo vienas po kito.

Jis juto mirtinai išsigandusių draugų mintis, regėjo, kaip pro jį praslenka visas jų gyvenimas ir jie užgęsta su paskutine malda lūpose.

Jis susmuko ant kelio. Šį gaisrą sukėlė kardinolo žmonės, suprato jis, kaip kad nužudė ir Šusterį. Jie ieškojo jo, bet likimas kaip auką pasirinko jo draugus.

Jis pragulėjo ant kelio visą naktį. Raudojo iš sielvarto ir neapykantos, apverkė save ir baisų savo likimą, Henrietą Fogel, savo laimės oro pilis ir sugriuvusius svajonių kortų namelius. Tai galas, pamanė jis, pakilti jau nebepajėgsiu. Šįsyk žuvo visos viltys.

V

Pasaulis susideda iš virpesių ir svyravimų, pripildančių visatą ir sujungiančių žmones su materija. Jūs galit manim netikėti, bet kaip tik šitaip šią akimirką jūs skaitote mano mintis, kaip kad didysis Svedenborgas perskaitė madam de Martevil mintis ir atrado jos dingusį kvitą. Didysis Svedenborgas viską paaiškino. Labai seniai Edeno sode žmogui, kad jį suprastų, nereikėjo kalbėti. Adomas su Ieva suprasdavo vienas kitą priimdami minčių srautus. Ir kam rojuje ta žmonių kalba? Ten nepasitaikydavo jokių gramatinių nesusipratimų, jokių dviprasmybių, mikčiojimų, šveplavimų ir kalbos riktų... Adomas buvo pirmasis telepatas. O paskui įvyko mūsų nuopuolis, nes kartu su obuoliu žaltys įdavė žmogui ir tariamą žodį. Mes seniai esam puolę, drauguži. Tačiau žmogus sugeba vėl grįžti prie intuityvaus pažinimo. Didysis Svedenborgas pabrėžė kvėpavimo svarbą norint užmigti magnetiniu miegu. Reikia pamiršti aplinką, rašo jis, ir sukaupti dėmesį į maldą, kol ims trikti kvėpavimas ir nuoalpis nusives mus į dvasių pasaulį... Jūs, pone Barfusai, mokat skaityti mintis. Žinau, jūs ir dabar skaitot mano mintis. Aš pati, kaip žinot, kalbuosi su dvasiomis... Mano jaunystės metais Stokholme, toje siaubingoje Sodomoje, pats didysis Svedenborgas įvedė mane į atotykių mokslą. Visata susideda iš serijų ir pakopų, aiškino jis, ir aukščiausia mūsų sielos funkcija, Anima, per tarpines determinantes susisiekia su Viešpačiu: visa apimantis Fluidum Spirituosum...

Grafienė Tavastešerna, jo padėjėja *in spe,* pasitaisė pagalves už nugaros ir užsidegė vieną savo juodų aromatizuotų cigarų. Jis suprato ją labai aiškiai. Ji stengėsi perduoti kiekvieną niuansą.

Kas yra mintys? paklausė jis.

Ne kas kita, kaip fluidų virpesiai, drauguži!

O kas tada kalba?

Irgi virpesiai, bet pasiekiantys lūpas, kur dėl oro vibracijos jie virsta garsais... Patikėkit, tikroji kalba – tai mintis, kur kas tobulesnė nei gergždžianti gerklų artikuliacija. Štai kodėl mintis girdi ir angelai! Galimas daiktas, ir jūs pats, pone Barfusai, esat angelas, nors jūsų žemiškasis pavidalas visai nepanašus į angelo, veikiau demoniškas, keliantis pasidygėjimą... Bet leiskit man baigti! Angelai į mus kreipiasi irgi mintimis. Juk jūs, pone Barfusai, žinot, kad aš girdžiu šiuos angelų ir net dvasių balsus. Žmonių minčių negirdžiu, išskyrus jūsų, jūs taip dosniai su manim jomis dalijatės, bet angelų kalbą girdžiu taip aiškiai, kaip valstietis girdi pamokslą per Žvakių mišias. Tik lošiant kortomis jie atsisako man padėti. Tai peržengia mūsų galimybių ribas, sako jie, lošti kortomis, maloningoji ponia, mes negalime jums padėti. Bet juk aš turiu jus... jūs šįvakar tikriausiai manęs neapvilsit? Nuo šio vakaro daug kas priklauso. O rytoj dvasios pažadėjo man pasakyti, kur reikia ieškoti jūsų mergaitės.

Būkit gera, pasakykit man, kur ji...

Atleiskit, bet jūs turėtumėt aiškiau reikšti savo mintis. Aš jus girdžiu prastokai. O dvasių balsus šiame kambaryje girdžiu puikiai... kaip kad dabar! Viena jų tupi man ant peties, ar nematot?

Jis žiūrėjo išpūtęs akis, bet nieko nematė. Tik grafienę, sėdinčią su naktiniais marškiniais savo lovoje Kopenhagos Estergadėje. Ji buvo užsiklojusi antklode, nors jau vakarėjo. Kiek toliau kambaryje stovėjo jos tarnas, mauras Baptistė, ką tik įėjęs su arbatos padėklu rankose.

Aš nieko nematau...

Galimas daiktas... juk ne visi mato ir girdi dvasias. Baptistė šią akimirką irgi mūsų negirdi. Tam reikia turėti polinkį! Bet kaip tik šiuo metu ji tupi man ant peties. Man rodos, vokietis, o gal olandas... Ankstesniajame gyvenime jis buvo mūrininkas. Danguje irgi mūrininkas! Kaip tik mūrininkas! Mozaika ėmė skilinėti. Ir jis sako, kad jie dėlioja naują. Be to, keičia senus koklius.

Erkiulis stengėsi iš paskutiniųjų, bet net ir padedamas savo dovanos negalėjo išgirsti olando dvasios minčių. Ar bent ją pamatyti.

Mūrininkas danguje? – paklausė jis.

Taigi kad! Žemė sukurta pagal dangaus paveikslą, šitai aš jums jau aiškinau. Žinoma, ten esama ir mūrininkų, ir dailidžių, kaip ir čia. Tik pagalvokit, koks nuobodulys kamuotų mirusiuosius, jei būtų kitaip. Kai pačių geriausių žmonių vėlės patenka į dangaus karalystę, jūs neįsivaizduojat, kaip jos nustemba išvydusios, jog ten pilna visokiausių tarnybų, užduočių, pareigybių, dirbtuvių ir net audimo fabrikų, linų laukų, konditerijų, kubiliaus dirbtuvių ir alaus daryklų. Mat daugelis naujokių tikėjosi, kad po žemiškų vargų jų laukia amžinas poilsis. Bet joms tučtuojau atveriamos akys. „Nejau jūs manėt, kad, palikusios visus darbus, jūs tik amžinai dykinėsit, sėdėsit ir drybsosit kvėpdamos malonius kvapus ir ragaudamos rojaus vaisius?" – paklausiama atvykėlių. Ir kai šios atsako teigiamai, joms primenama, kad dykinėjimas tik silpnina ir todėl nesuderinamas su ilgalaikiu malonumu. Užtat danguje, kaip ir žemesniuose dvasių pasauliuose, yra ir pareigybių, ir tarnybų, teismų, gimnazijų, manufaktūrų... Visų pirma naujokėms parodoma didžioji biblioteka, kur jos baisiausiai nustemba išvydusios daugybę knygų, pergamentų, popierių, plunksnakočių ir rašalo, esančių danguje. Paskui jos nuvedamos į muziejus ir kolegijas, kur daromi dvasiniai pratimai. Ir į sporto aikšteles, kur angelai rengia bėgimo varžybas ir imtynes. Joms parodomi visi direktoriai, valdytojai, tarnautojai, auklės, vežikai, kailininkai, kalviai, felčeriai, burininkai, aludariai, bankininkai ir palūkininkai, mat danguje yra daugybė profesijų ir mirusiųjų nekankina amžinas nuobodulys. Vieni rūpinasi našlaičiais, kiti gano Dievo aveles, gieda dangiškame chore, skambina arfa, dėsto skaldų akademijoje. Kurie ne kurie išsiunčiami į žemesniuosius dvasių pasaulius, kad apsaugotų atvykstančiuosius nuo grasių demonų. Dar kiti dirba policininkais pragare...

Grafienė susiraukė ir vėl įsiklausė į tik jai girdimą olando dvasios balsą.

Palaukit, dabar jis vėl į mane kreipiasi... sako, kad jie, regis, jau aptiko mergaitę. Bet tiksliai atsakys tik rytoj. Kaip bus smagu, pone Barfusai... tik pagalvokit!.. vėl pamatyti savo mylimąją...

Ar tai išties įmanoma? – pamanė jis. Nejau jis atras Henrietą padedamas dvasių?

Kur ji? – vėl paklausė jis.

Nurimkit, drauguži. Juk mudu susitarėm. Jums teks palaukti iki rytojaus. Iš pradžių padėsit man sulošti kortomis su justicijos tarėju Konradu. Ir laimėti, svarbiausia – laimėti.

Kaip ji jaučiasi? Ar sveika?

Puikiai, puikių puikiausiai. Olando dvasia sako, kad ji nuolat apie jus galvoja. Niekaip negali išmesti jūsų iš galvos, nors kartais ir norėtų užmiršti.

Kodėl ji nori mane užmiršti?

Galbūt todėl, kad jus myli, nors esate toks atkarus monstriukas...

Kaip ji atrodo? Ar pasikeitė?

Kaip Šebos karalienė. Stotinga ir didžiakrūtė. Jos jautri širdis. Ir mėlynos akys!

Henrietos akys rudos...

Galbūt olando dvasia neskiria spalvų? Visa, kas yra žemėje, yra ir dvasių pasaulyje, net ir daltonikų... Matot, pone Barfusai! Dabar ji nupleveno nuo mano peties lyg dūmas, lyg mažyčio geizerio garai; dvasių pasaulis vėl ją kviečiasi, perliniuose vartuose reikia kloti naują mozaiką, skiedinys džiūsta ir olando dvasia turi jį drėkinti rojaus šaltinių vandeniu. Danguje visi baisiai užsiėmę...

Grafienė sriubtelėjo didelį gurkšnį arbatos ir užgesino cigarą į negro pastatytą peleninę. Valandėlę ji rausėsi tarp daiktų, išmėtytų ant patalų, – Svedenborgo knygų, laiškų, pudrinių, uostomojo tabako dėžučių, lošimo kauliukų ir kortų, paskui atsigręžė į Baptistę ir paprašė atnešti skrynelę su gydomaisiais kristalais – po azartinių žaidimų ir dvasinio Svedenborgo pasaulio tai buvo jos didžiausia aistra.

Dangiška kalba, vėl prašneko ji, garsiai nusišnypštusi į rankovę, *sklinda nuostabiais dangiškų formų žiedais! Ar žinot, kad angelų kalba atitinka kiekvieną šiuo metu pasaulyje vartojamą kalbą?Kaip ir jūsų kalba, pone Barfusai. Ar ne todėl mes taip gerai suprantam vienas kitą, nors jūs tesat luošas vokiečių nykštukas, o aš – švedų grafienė?Mat mintys yra tikroji Lingua franca. Angelų*

žodžiai, kalbėjo didysis Svedenborgas, pirmiausia įsiskverbia į sąmonę ir suformuoja joje aukštas ir veik nesuvokiamas idėjas; ir tik paskui jie nusileidžia iki įprastos žmonių kalbos. Angelų kalbos žodžiai tokie pat skambūs kaip ir tariami liežuviu bei lūpomis ir dažnai kur kas aiškesni. Jie ateina ne oru ir ne pro ausis, o iššyk įsismelkia į specialų smegenų organą.

Grafienė nusišypsojo parodydama visus tris likusius dantis. Nuo jos tvokstelėjo sena pudra, prakaitu ir bjauria burnos smarve. Ji niekada nesiprausdavo. Šiaurės miestuose apskritai nesiprausiama. Antra vertus, nesiprausiama ir dvasių pasaulyje. Kvapai, tvirtino grafienė, dvasių pasaulyje dažnai sukelia didelių keblumų. Ypač nemaloniai kvepia demonai – juk jie patys šito nejaučia.

Ji išsitraukė iš patalų kortų malką, bet ne žymėtą, skirtą apgaudinėti draugėms aristokratėms, o dar neatplėštą ispanišką.

Tik padarykit man paskutinę paslaugą, luošasis drauguži, ir išgelbėkit mane šįvakar. Justicijos tarėjas Konradas labai nori lošti pokerį, o mano finansinė padėtis itin kebli. Kas sumokės Baptistei?Jei ne aš, mauras mirtų badu. Ir kas suteiktų pastogę tokiam atkariam monstriukui kaip jūs? Rytoj dvasios jums atlygins...

Grafienė Tavastešerna, pažadėjusi jam su dvasių pagalba surasti Henrietą, buvo kilusi iš Švedijos. Bet ji gyveno Danijoje, Kopenhagoje, kur prieš daugelį metų pabėgo nuo kreditorių. Jis ir pats gerai nežinojo, kaip pas ją atsidūrė. Besibastydamas po pasaulį užklydo į Kopenhagą ir atsitiktinai pateko į grafienės, kurios domėjimasis antgamtiniais reiškiniais galėjo varžytis su jos aistra kortuoti, akiratį. Ji bemat įžvelgė jo gabumus.

Ir ne tik ji.

Prieš keletą mėnesių vieną rytą jis atsikvošėjo Londone. Nesuvokė, kaip tatai atsitiko. Regis, praėjo kelios savaitės nuo to laiko, kai jis dar turėjo visą sąmonę. Stovėjo nuogas ant demonstravimo stalo garsiajame „Athenaeum“ klube, apsuptas smalsių ponų. Džentelmenas iš teratologų draugijos rodė jo nenormalumus šnibždantiems žiūrovams.

– ...šitie pokyčiai įvyksta dar gemalo stadijoje. Priežasčių mes kol kas nežinom – sifilis, galbūt ankšta gimda...

Jis vyniojo lakštą po lakšto su kitų išsigimėlių iliustracijomis – albinosais, dvigalviais, kraniopagais, mikrocefalais.

– Ponai, atkreipkit dėmesį į veido praskarą... Ši nenormali kiškialūpystė rodo protinį atsilikimą. Mūsų monstras dar ir kurčnebylys. Ant nugaros pūpso tipiška išauga. Neseniai turėjau garbės Šv. Jurgio ligoninėje stebėti skrodimą, ir panašioje išaugoje mes aptikome dantų, plaukų, kremzlių ir net mažutes smegenų užuomazgas. Tai, ką mes čia matome, yra autozitas su būdingomis parazito savybėmis. Kai kuriais atvejais dar gemalo stadijoje atsiranda visiškai išsivystęs parazitas, dar viena galva ar net visas kūnas... galimas daiktas, kaip tik šitoje nugaros išaugoje jau esama parazito užuomazgos, ir palankesnėmis sąlygomis ji būtų išsivysčiusi į Siamo dvynį...

Visų šių aiškinimų Erkiulis negirdėjo – buvo kurčias ir tuo džiaugėsi. Tačiau jis išgirdo kažkieno mintį: *menkavertis, bet įdomus rasiniu požiūriu.* Pajutęs šleikštulį, jis atsitiktinai perdavė šį minties autoriui. Pono veidas po cilindru iš pradžių išblyško, paskui pažaliavo. Erkiulis nusijuokė, kai vyriškis puolė pro duris išsivemti.

„Štai kaip aš gyvenau pastaraisiais metais, – pamanė jis, – sapnuodamas apie prarastą meilę ir niekada neprabusdamas. Trankydamasis po pasaulį be jokio tikslo ir regėdamas tikrovę tik kaip horizonte prastai nutapytus kulisus."

Kiek vėliau tą pačią žiemą Kopenhagoje jis susitiko dėl Svedenborgo pametusią galvą grafienę. Jei ja tikėsim, Svedenborgas buvo naujos Bažnyčios pranašas. Londone skelbėsi esąs Išganytojas, atėjęs tam, kad leistųsi nukryžiuojamas žydų, išsirenginėdavo viešose vietose, stigmatizuodavosi per Velykas, atlikinėdavo kažkokius keistus kojų apiplovimus ir, ištiktas į baltąją karštligę panašaus priepuolio, kiauras paras šnekėdavosi su mirusiaisiais. Be to, jis skaitydavo mintis.

Grafienė, žinoma, mieliau vartojo naują žodį „telepatija" ir, aiškindama jo prasmę, kaip pavyzdį pateikdavo didįjį Stokholmo gaisrą, kurį Svedenborgas išvydęs būdamas už penkiasdešimties mylių. Po to eidavo garsi istorija apie tai, kaip jis atradęs seną madam de Martevil kvitą po pašnekesio su jos velioniu vyru ir kaip Svedenborgas gėręs kavą su karalienės Ulrikos Eleonoros broliu, nors tasai buvo miręs dar prieš ketvirtį amžiaus.

Kai grafienė jaunystėje susitiko su Svedenborgu Stokholme, jis daugiausia šnekėdavosi su vėlėmis ir, patekęs į transą, vaikštinėdavo aname pasaulyje. Kartą pas jį išgirdusi, kaip jis kabinete gyvai su kažkuo kalbasi lotyniškai, juokiasi ir skelbia trigubą tostą. Grafienė palaukusi, kol durys atsidarė ir Svedenborgas, žemai lankstydamasis ir spausdamas ranką, išlydėjo nematomą svečią į priebutį.

– Kas čia buvo? – paklaususi ji.

– Vergilijus, – atsakęs Svedenborgas. – Velniškai malonus vyras! Mes kalbėjomės apie Romos senybes.

Ilgainiui, tvirtino grafienė, ir ji pati perėmusi dalį savo nestoriaus gebėjimų. Jei ja tikėsim, ji be vargo bendraudavo su žymiausiomis istorinėmis asmenybėmis. Sakėsi esanti pažįstama su mirtimi nubaustu valstybės tarėju Štruenze ir žavėjosi jo mėginimais Danijoje įvesti apšvietą. Ji aptarinėdavo procesinę teisę su Makiaveliu, karybą – su romėnų karo vadu Krasu ir karalienės nužudymą – su pasimaišiusio proto Henriku VIII. Su velioniu popiežium Klemensu X ji jau seniai susirašinėjo. Žana Arkietė jai buvo kaip sesuo, o šventoji Birgita vaišindavo ją nematomais saldainiais. Bet artimiausias jos bičiulis tarp mirusiųjų, be abejo, buvo pats Svedenborgas, su kuriuo ji kasdien konfidencialiai šnekėdavosi.

Svedenborgas, kartodavo grafienė, Leibnico monadologiją sujungė su hilozoistiniu mokymu apie gyvas molekules ir spėjimu, kad kai kurie žmonės dar gyvendami žemėje yra artimai susiję su dangiškomis esybėmis.

Pastarosios vadinamos *Amores* ir daro įtaką žmogaus sielai. Kad išlaikytų pusiausvyrą tarp savo kūrinių ir neatsižadėtų nelemtai dosnaus ketinimo apdovanoti žmogų laisva valia, Dievas sukūrė ir piktąsias dvasias, neatsiejamas nuo žemiausių pasąmonės sluoksnių. Šios dvasios įsibrauna į žmogaus mintis ir jausmus ir perima jo charakterį. Kiekvienas žmogus turi du angelus sargus ir dar du demonus, iš paskutiniųjų gundančius jį sunkiai nusidėti.

Dvasios gyvena ir savuose pasauliuose, kurie gali būti geradaringi arba demoniški, nelygu kaip jų gyventojai elgėsi žemėje. Grafienė aiškino, kad dvasių pasaulyje žmonės atrodo visiškai taip pat, kaip atrodė gyvendami žemėje, tik yra anemiškesni ir šiek tiek permatomi. Jie taip pat susitikinėja su draugais ir giminaičiais, verčiasi tais pačiais amatais kaip ir žemėje, priklauso toms pačioms tautoms, išpažįsta tą patį tikėjimą ir gyvena tokiuose pačiuose miestuose.

Pavyzdžiui, esama dviejų Londonų, į kuriuos anglai patenka po mirties. Viename jų, maždaug toje vietoje, kur stovi birža, atrasime anapusinio Londono gubernatorių su jo tarnautojais. Vakaruose, iki pat Vopingo, gyvena tie, kurie nėra nei itin geri, nei blogi. Rytuose susitelkę geriausieji, o pietuose, aplink Ailingtoną – intelektualai. Tačiau Murfildse ir jo apylinkėse surinkti didžiausi nusikaltėliai – jie ten patenka vos atkakę iš žemės, ir taip miestas be perstojo apvalomas nuo padugnių. Londoniečių drabužiai, namai ir valgis tokie patys kaip ir dabartiniame Londone; jie geria alų, šokoladą ir arbatą, bet punšo duodama tik teisuoliams.

O kur gyvena kitos tautos? – paklausė jis.

Jos, be abejo, gyvena savo šalyse! – atsakė grafienė. Prancūzai – anapusinėje Prancūzijoje, prūsai – Prūsijoje... Pavyzdžiui, žydai gyvena mieste, vadinamame purvinąja Jeruzale. Ten jie maklinėja šiukšlinomis gatvėmis kęsdami šlykščiausią smarvę. Verčiasi įvairiausia prekyba, skolina pinigus, pardavinėja brangakmenius, nežinia kaip įsigytus danguje – galbūt padedant kabalai, ir jų gyvenimas purvinojoje Jeru-

zalėje toks panašus į žemiškąjį, kad jie mažiau nei kitos tautos pastebi, jog yra atsidūrę kitame pasaulyje.

Pasak grafienės, švedai aname pasaulyje – pati bjauriausia tauta. Saujelė geruolių gyvena Geteborge, o didžiausi niekšai, sudarantys daugumą, įsikuria dvokiančiame miestų konglomerate, be Boroso ir rytų Faluno, apimančiame ir jų pasibaisėtiną sostinę Stokholmą.

Būdingiausios švedų savybės, tvirtino ji, yra pavydas, valdžios troškimas ir karjerizmas. Jie niekaip neatsikrato žalingų papročių, nuolat vaikosi titulus, maukia degtinę ir lytiškai santykiauja. Visų blogiausi bajorai. Kaip ir žemėje, jie rinkdavosi Riterių rūmuose, ir Dievo angelai, dažnai stebėdavę posėdžius, tuoj suprato, kad šie žmonės visiškai nesugeba atskirti gėrio nuo blogio, todėl juos visus išvaikė iš postų ir dabar jie prašo išmaldos gatvėje.

Šiuos pasakojimus Erkiulis prisiminė grafienei laukiant justicijos tarėjo Konrado. Jis pats tūnojo sandėliuke prie miegamojo, kur grafienė jam liepė laukti atsakymo iš dvasių pasaulio. Jis mąstė apie Svedenborgą ir grafienę, susikalbančią su dvasiomis, bet dar neįvaldžiusią „telepatijos". Užtat jiems reikėjo vienam kito – jai jo, kad išloštų pinigų, jam jos – kad surastų Henrietą.

Justicijos tarėjas į dviejų kambarių butą Estergadėje atvažiavo tuoj po dešimtos. Tarnas jį įleido vergiškai lankstydamasis, paėmė iš jo paltą, cilindrą, pirštines ir šaliką, paskui palydėjo į miegamąjį, kur, apsupta gydomųjų kristalų, grafienė karaliavo savo lovoje. Viskas buvo paruošta lošimui. Ant staliuko gulėjo nepraplėšta kortų malka, šalia svečio laukė kėdė.

– Prašom atleisti, kad pavėlavau, – meiliai tarė justicijos tarėjas. – Valstybės reikalai nepaiso nustatyto laiko.

– Jums atleidžiama, brangusis Konradai, – atsakė grafienė, atkišdama pabučiuoti ranką. – Iš pradžių pareiga, paskui malonumai...

Be kortų stalelio ir kėdės, baldų kambary nebuvo. Sienas puošė pora natiurmortų su gėlėmis. Koklinė krosnis, langelis su dvigubais stiklais, žiūrintis į užpakalinį kiemą, ir sandėliukas užrakintomis durimis – štai ir viskas.

Po to, kai abu lošėjai vienas kito pasiteiravo apie sveikatą ir kitus reikalus, grafienė paprašė poną Konradą atsisėsti, pati sumaišė kortas ir pasiūlė svečiui jas perkelti ir padalyti. Žaidimas prasidėjo...

Pirmąją justicijos tarėjo ranką sudarė karalių pora bei trys skirtingos vertės kortos. Jis pasiliko porą ir nusipirko naujų kortų po dešimt riksdalerių už vienetą – dėl kainos jie susitarė iš anksto. Jis apsidžiaugė: viena iš naujų kortų buvo čirvų karalius.

Grafienė pakeitė visą ranką. Bet ir naujoji buvo ne ką geresnė – tik ketvertų pora. *Ką turi justicijos tarėjas?* – pagalvojo ji. Ir tučtuojau gavo atsakymą: *Tris karalius...*

Ji suprato, kad tęsti lošimo neverta, ir supasavo nepranešusi partneriui apie savo kortas.

Antras dalijimas priminė pirmą. Justicijos tarėjui vėl nusišypsojo laimė jau po antro pirkimo įsigyti tris tūzus. O grafienė, kuriai tučtuojau buvo pranešta apie jo ranką, – tik porą valetų. Ir vėl ji supasavo.

Visos kitos partijos baigėsi justicijos tarėjo naudai, bet banke, kaip ir pirma, veik nieko nebuvo. Vėliau jis prisiminė, kad grafienė tarytum iš anksto žinodavo jį turint stiprią ranką.

Sykį, kai jis turėjo dvi damų ir tūzų poras, ji supasavo net neprisipirkusi kortų, lyg nujausdama, kad neišloš. Kitą sykį atsisakė lošti justicijos tarėjui pakeitus visas kortas ir, savo džiaugsmui, pamačius laiptus, o jai prisipirkus vos vieną kortą – tai leido spėti, kad ji turi mažų mažiausiai dvi poras, o gal ir fulį. Kad pakeitus visas kortas į jo ranką papuolė laiptai, buvo bemaž neįtikėtina; jai derėjo ne tik lošti toliau, bet ir pirmai atsiskleisti po ilgų derybų.

Paskui ėjo kelios stulbinamai lengvos šeimininkės pergalės. Kas kartą, justicijos tarėjui mėginant blefuoti, ji permatydavo jį arba pasiūlydavo tokias dideles sumas, kad jis ne-

siryždavo tęsti. Justicijos tarėjas buvo patyręs lošėjas, tad, grafienei ceremoningai šnypščiantis į nosinę, greitai apsidairė.

Kambary nieko nebuvo. Vienintelė vieta, kur kas nors galėjo slėptis – sandėliukas, bet šis buvo toks mažas, kad jame vargiai tilptų vaikas. Be to, jis sėdėjo tokiu kampu, kad pro galimą durų skylutę jo nesimatė. Kortos – tuo jis įsitikino iš pat pradžių – nebuvo žymėtos, ir jis nė karto neišgirdo jokio garso, krenkštelėjimo ar ko nors panašaus, keliančio įtarimą.

Nenujausdamas, koks yra teisus, tarėjas suburbėjo:

– Jūs tarytum kiaurai matot mano kortas.

– Laimė šypsosi drąsuoliams, – atsakė šeimininkė, mįslingai šypsodamasi.

Grafienės Tavastešernos manymu, viskas ėjo pagal planą. Jos slaptas padėjėjas suteikdavo visą informaciją, reikalingą norint laimėti lemiamus bankus ir pralošti su mažiausiais nuostoliais, rankon pakliuvus prastoms kortoms. Mat Erkiulis Barfusas matė pono Konrado kortas, nors ir ne visai ryškiai, paties justicijos tarėjo akimis.

Jis snūduriavo ant tamsaus sandėliuko grindų pusiau nugrimzdęs į savo, pusiau – į svetimą sąmonę. Užvaldytas svajonių vėl išvysti Henrietą, neatkreipė dėmesio į grafienės galvoje gimstantį planą, tik vienodais laiko tarpais klusniai užmesdavo žvilgsnį į justicijos tarėjo kortas ir atsakydavo į nervingus grafienės klausimus. Ir šitaip rafinuotai blefuojant, – sukčių demaskuoti galėjo tik Svedenborgui prilygstantis aiškiaregis, – abu lošėjai laimėjo maždaug vienodai bankų, skirtumas buvo tik tas, kad Konradui atitekdavo kur kas tuštesni ir lengviau nusiperkami bankai. Dar prieš vidurnaktį jis pralošė visus grynuosius.

– Ar jūs priimat skolos raštelius? – paklausė jis, prakaitui žliaugiant sprandu.

Grafienė, kaip ir dera laimėtojai, žiūrėjo į jį maloningai.

– Man, brangusis Konradai, – tarė ji meiliai, – geriausias laidas – jūsų nepriekaištingas orumas.

Ir jie lošė toliau, tik dabar skolon...

Artėjant antrai valandai nakties, grafienė pažvelgė į sieninį laikrodį, kiek perdėtai nusižiovavo ir pasiūlė varžovui sulošti paskutinį kartą. Justicijos tarėjas nė trupučio nesudvejojo – pagautas šišo, jis laikėsi taisyklės, pagal kurią labiausiai užkietėję azartiniai lošėjai mielai kenčia pažeminimą, o didžiuliai nuostoliai tik skatina dar labiau rizikuoti.

– Sutinku, – atsakė jis. – Jei jūs dar pasitikite mano vekseliais.

Grafienė linktelėjo, perkėlė kortas ir padalijo.

Pirmoji justicijos tarėjo ranka pranoko visus lūkesčius. Tūzų trejetas, čirvų dama ir gilių valetas. Neva mažumėlę padvejojęs, jis pasiliko damą su tūzais ir prisipirko naują kortą, greitai pasirašęs skolos raštelį. Jis nusivylė išvydęs dar vieną valetą. Reikėjo atsikratyti damos, pamanė jis, vadovaujantis ne protu, bet amžinom gyvenimo šunybėm.

Jis nusipirko paskutinę kortą, užkišo ją už kitų ir pasižiūrėjo į ranką. Turėjo susitvardyti, kad nei žvilgsniu, nei neatsargiu drebuliu neišduotų susijaudinimo – rankoje buvo fulis: trys tūzai ir dvi damos. Jei tik jis sugundytų grafienę toliau derėtis, pamanė, galbūt jam pavyktų kiek atsilošti...

Grafienės kortos po dalijimo buvo prastos, ir ji pasiliko tik vynų karalių. Tačiau prisipirkus dar keturias kortas, atsitiko neįtikėtinas dalykas: ji gavo likusius karalius ir dabar rankoje turėjo karalių ketvertą. Be abejo, iš savo slapto padėjėjo tiksliai žinojo, ką justicijos tarėjas turi rankoje. Ji dėl akių pasiruošė prisipirkti dar vieną kortą ir ryžosi įgyvendinti savo planą.

– Brangusis Konradai, – kreipėsi ji, – aš būsiu dosni. Prieš nusipirkdama paskutinę kortą norėčiau jums pasiūlyti atsilošti viską, ko netekote. Jūs atrodot baisiai susijaudinęs. Ir aš žinau, kad jums bus sunku paaiškinti žmonai, kur dingo šitiek pinigų.

Ji padarė apgalvotą pauzę, per kurią dėl visa pikta dar sykį pasiklausė Erkiulio apie varžovo kortas.

– Aš jums siūlau galimybę viską atgauti per vieną lošimą, – pasakė ji.

Justicijos tarėjas pažvelgė į ją nustebęs.

– Ir kokio užstato iš manęs norėtumėt? – paklausė jis. – Skolos raštelio dėl tokios pačios sumos?

– Už mano dosnumą, savaime aišku, jūs atsidėkotumėt tam tikra rizika...

– Kokia?

– Tuščiu čekiu.

– Tuščiu čekiu? Jūs norit mane nuskurdinti!

Grafienė atsiduso.

– Jūs – lošėjas, – tarė ji. – Galit atsisakyti mano siūlymo, ir mes paskutinį sykį sulošim kaip paprastai. Bet galit ir sutikti, nes jus vilioja būsimas jaudulys. Matot, aš ketinu nusipirkti dar vieną kortą. Nežinau, ką jūs turit savo rankoj, bet ką tik prisipirkot paskutinę kortą, taigi bent jau iki tol ranka nebuvo pilna. Aš dabar irgi nusipirksiu kortą, bet prieš tai pateikiu jums savo siūlymą. Aš dedu du tūkstančius... o jūs atskleidžiat mane su neužpildytu čekiu... Žiūrėkit į visa tai kaip į loteriją. Viskas arba nieko!

Justicijos tarėjas dvejojo. Jo ranka buvo ne tik pilna, bet ir labai stipri. Jis mėgino atspėti, ko ji tikisi – laiptų ar spalvos? Jei ji atsivertų su fuliu, jis laimėtų, nes turi tris tūzus. Neįtikėtina, kad jai pakliuvo ketvertas po to, kai ji iškart atsikratė keturių kortų ir dabar keičia dar vieną. Paprasčiausi apskaičiavimai rodo jį turint laimėti. Bet iš esmės, suprato jis, svarbu ne algebra, o, kaip ką tik užsiminė grafienė, pats jaudulys.

Nuo viršutinės lūpos nuvarvėjo prakaito lašeliai. Jis juos nulaižė ir veik nepastebimai linktelėjo.

– Sutinku, – ištarė galų gale. – Su sąlyga, kad paskutinę kortą nusipirksit už du tūkstančius.

Ir, kol šeimininkė dėjo pinigus į banką, jis, sunkiai rydamas seilę, pasirašė neužpildytą čekį. Drebėjo iš susijaudinimo, juto spazmuojant pilvą ir nedidelį šleikštulį, neišvengiamai sugriebiantį azartinį lošėją prieš didelę riziką, nesvarbu, ar ši būtų susijusi su pokeriu ar su valstybės reikalais.

Grafienė atsirėmė į pagalves. Pasižiūrėjo į paskutinę kortą, nors galėjo šito ir nedaryti, – valetas.

– Padėkit čekį į banką, jei norit atsiverti, – priminė ji, – bet dar ne vėlu apsigalvoti...

Bet justicijos tarėjas neapsigalvojo. Jis stumtelėjo tuščią čekį į banką ir paklojo ant stalo savo fulį. Grafienė atsikrenkštė.

– Aš jus ką tik įstūmiau į skurdą, – pasakė ji, parodydama karalių ketvertą.

Visas tas valandas, kol grafienė lošė su justicijos tarėju, Erkiulis svajojo, kaip jis pasimatys su Henrieta Fogel. Nejau padedant dvasioms tikrai galima surasti pradingusį žmogų? Bet viltis, kaip žinoma, yra nuolatinė nelaimingųjų palydovė. Didysis Svedenborgas, pamanė jis, šiaip ar taip, buvo nepaprastas žmogus. Ir galbūt teisybė, kad kiekvienas žmogus turi angelą sargą.

Sandėliukas buvo itin ankštas. Net ir čia, sukrauta palei sienas, kūpsojo nedidelė svedenborgiana: sapnų dienoraščiai, *Arcana Caelestia** ir „Dieviškoji apvaizda". Erkiulis klausė savęs, kas įvyks jam vėl išvydus Henrietą. Jis net negalėjo įsivaizduoti šitos akimirkos. Po tiekos išsiskyrimo metų Henrieta virto būtybe iš sapno. Galimas daiktas, ji susitiko ką nors kitą. Galbūt jos net nebėra gyvos. Bet Erkiulio fantazijose ji vis dar jo laukia, kaip kad ir jis pats niekad nesiliovė jos ieškojęs, ir dar gražesnė nei seniau, o jos meilė akimirksniu pateisina visą jo gyvenimą.

Ir šitaip, visai nepastebėdamas, kad lošimas baigėsi ir justicijos tarėjas Konradas, ištiktas šoko ir praradęs visą savo turtą, išsinešdino iš dviejų kambarių buto Estergadėje, Erkiulis tebesvajojo vis pakurstomas savo vilčių. Jis susapnavo malonų sapną, kaip, padedamas dvasių, atranda Henrietą Olandijos vieškelyje. Pavasaris. Žydi alyvos. Žmonės laimingi. Mergaitė atrodo kaip prieš daugelį metų Kėnigsberge – neapsakomai graži. Jai ant peties tupi kažkokia vėlė, o ji pati

* „Dangiškosios misterijos".

šnekasi su Svedenborgu. Jis metasi prie jos žinodamas, kad tą akimirką, kai jie išsiskyrė, laikas sustojo...

Pabudo po pusiaudienio. Pro sandėliuko plyšius skverbėsi šviesa. Jis pamėgino atidaryti duris, bet buvo užrakintos. Ėmė belsti kojomis, bet niekas neatėjo atrakinti.

Praslinko dar para, kol durininkas visai atsitiktinai užėjo jį tamsiame sandėliuke karštligiškai klejojantį ir leisgyvį iš troškulio.

Butas buvo tuščias. Be pėdsakų išnyko Svedenborgo biblioteka, lova, baldai, grafienės kortų malkos ir gydomieji kristalai.

Keiksnojančio durininko išvestas į kraupiai šaltą Kopenhagos gatvę, Erkiulis guodėsi tik tuo, kad vis dėlto liko gyvas. Gyvenimas, mąstė jis, dabar vienintelė mano viltis. Tik pats gyvenimas, sudaręs sutartį su laiku, gali padėti atrasti mergaitę.

Jis klajojo daug metų. Įveikė šimtus kilometrų – šiaurės platumomis, miškais, upėmis ir Dievo užmirštais krantais. Ir visai nesvarbu, kokio žemėlapio laikėsi, visur jį pasitikdavo tas pats nelemties kraštovaizdis.

Miestuose jis elgetaudavo: begėdiškai apnuogindavo savo luošą kūną, išsitiesdavo prie bažnyčios ir koja atkišdavo praeinantiems išmaldos dubenėlį. *Kokia pabaisa,* girdėdavo jis jų mintis, *kaip turėjo nusidėti jo motina, kad Dievas ją šitaip nubaustų...*

Jis juokdavosi iš jų. Netikėjo jų Dievu. Tokiems padarams kaip jis dievų nėra. Kaip jie turėtų atrodyti, jei būtų sukūrę jį pagal savo paveikslą?

Pasislėpęs tarp bagažo, jis diližanu atkako į Brandenburgo lygumoje įsikūrusį miestą – Berlyną.

Krautuvėlėse jis įteigdavo pardavėjams, kad jie jaučia dūmų kvapą, ir išgindavo juos į sandėlį pasižiūrėti, ar nekilo gaisras; arba jie tarytum išgirsdavo, kad juos kažkas šaukia, ir nusigręždavo, o jis tuo metu pasikišdavo po marškiniais duonos ar sūrio gabalėlį. Jis priversdavo juos išbėgti į gatvę, nes jiems ūmiai pasirodydavo, kad pro jų krautuvėlę rieda karaliaus karieta, nugramzdindavo į primirštus atsiminimus, paskatindavo minti kokią nors mįslę ar spręsti aritmetikos uždavinį, pažadindavo troškimą nuvažiuoti prie jūros, pagrobti moterį ar pradėti naują gyvenimą kolonijose. Tuomet jie taip panirdavo į savo mintis, kad jis būtų galėjęs nepastebėtas išvogti visą kasą.

Jis suprato, kad jo dovana yra ginklas. Galėdavo žmones priversti staiga įsimylėti, užmiršti laiką ir erdvę arba be jo-

kios matomos priežasties pratrūkti ašaromis iš sielvarto, užklumpančio visai netikėtai ir išplintančio į smulkiausius kapiliarus. Kartais jis pripildydavo jų širdis begarsės muzikos, nuostabių harmonijų, ir jie užsimerkę jomis žavėdavosi.

Vyninėje jis buvo sučiuptas nusikaltimo vietoje, begvelbiantis ąsotį dženeverio, olandiškos kadaguogių aliejumi paskanintos degtinės. Šeimininkas jį nutvėrė ir ėmė šauktis policijos. Erkiulis jam užleido niežulį, kuris akimirksniu apėmė visą kūną. Vaizdas buvo baisus: rėkdamas iš siaubo, vyras griuvo jam prie kojų, draskėsi iki kraujų rankas ir maldavo Dievą nutraukti jo kančias. Erkiulis išėjo apsvaigęs nuo savo galios...

Rudenį mieste pasklido gandai. Prietaringi gyventojai pasakojo apie burtininką, atkakusį nuversti Hohencolernų, ir apie raganas, velnio pasiųstas nubausti Prūsijos už Septynerių metų karo nusikaltimus. Kalbėta, jog šėtonas pasirodąs raupsuoto neūžaugos pavidalu, bet kol kas Erkiulio su šiom pasakom niekas nesiejo.

Legendinės madam Mendelson salone Vilhelmštrasėje jis sėdėjo užrištomis akimis kapitono krėsle ir pasakojo apie kambary esančius žmones, iš kur jie atvykę, kas jie tokie, skaitė jų slapčiausias mintis. Karininkai nustebdavo, kai jis užrašydavo grifelinėje lentelėje jų vardus ir pulką, moterys parausdavo, kai jis atskleisdavo jų kavalierius, o vienas generolas leitenantas susigėdęs išlėkė iš salono, kai Erkiulis prakalbo apie suklastotus čekius, kuriais šis atsilyginęs giminaičiui. Nuo jo būdavo paslepiami įvairūs daiktai, ir jis nusakydavo jų formą ir spalvą, lyg laikytų juos rankoje; žmones stulbindavo jo kortų triukai ir mnemonikos gabumai.

Vieną vakarą jis iškeverzojo grifelinėje lentelėje eilėraštį ir pergalingai apsidairė. Pirmoje eilėje iš nuostabos šūktelėjo kažkoks ponas. Tai buvo poetas Šamiso, tos dienos rytą pusiau sapnuodamas pradėjęs šią epigramą ir vis dar apie ją galvojantis.

Gandai apie aiškiaregį sklido greitai. Prieš Kalėdas madam Mendelson salone prisigrūsdavo tiek žmonių, kad ji

turėjo rengti bilietų loterijas. Tada jam viskas nusibodo ir jis pradingo.

Ilgesys jį ginė toliau. Visur jis ieškojo žmonių, prisimenančių mergaitę. Bet nieko nerado.

Hamburgo linksmybių kvartaluose jis iššvaistė paskutines savo santaupas. Jis pastebėjo, kad merginos juo bjaurisi, prisiminė madam Šal įstaigą ir suprato likimą kartojantis.

Jis užrašė jos vardą ant lapelio. Rodė sutiktiems žmonėms, bet niekas nebuvo apie ją girdėjęs. Vogčiomis jis apžiūrėjo jų mintis, bet rado tik gyvenimo netektis, tuštumą, gėdos jausmą, malšinamus opijum ir degtine. Iš nevilties nusipirko keletą savaičių švelnumo. Pinigams pasibaigus, buvo išmestas gatvėn.

Kiauras naktis jis klaikinėjo po uosto kvartalus. Merginos jo kratėsi kaip ligos. Suteneriai palydėdavo spjūviais. Kartais primušdavo.

Jis miegodavo pavartėse su valkatomis. Sapnuodamas girdėdavo jų sapnus. Tai buvo keisti tipai – į laivą nespėję įlipti jūreiviai, nuotykių ieškotojai, vyras, visad pasirodantis geltonų peteliškių spiečiuje, pamišęs aiškiaregis, kuris pabėgo supratęs juos abu esant vieno miško paukščius. Jis jautė greit mirsiąs, tik nežinojo kaip ir kur.

Visiškai nuskurdęs grįžo į Berlyną. Atrodė siaubingai, žmonės jį dažnai palaikydavo šmėkla. Jis nieko nebelaukė iš gyvenimo, tetroško, kad šis greičiau baigtųsi. Mirtis buvo skola, sumokama tik vieną kartą.

Jis tarytum tapo nematomas. Žmonės jo veik nepastebėdavo. Jis miegodavo kapinėse, nes jau priklausė prie mirusiųjų. Elgetauti nebepajėgė. Iš bado regėdavo haliucinacijas, jį kamuodavo mintys, kurių iš tikrųjų nebūdavo arba kurios būdavo taip toli, kad jis neturėdavo jų girdėti. Jį aplankė Julianas Šusteris. Inkvizitorius del Moras ant jo kapo lotyniškai pasakė kalbą. Grafienė Tavastešerna juokėsi iš jo Svedenborgo dangaus aukštybėse. Jis regėjo, kaip prie griovio, ku-

riame jis gulėjo, sustojo karieta ir išlipo angelas balto atlaso suknele, rankoje laikantis skėtį; geltonos šilkinės pirštinės siekė alkūnes. Švytintis angelas pasilenkė prie jo ir sušnabždėjo:

Erkiuli... nejau čia išties tu?

Ir jis pajuto, kad gyvybė grįžta ir kad jos šaltinis trykšta už visatos ribų. Prie jo tikrai palinko ji – mergaitė, kurios ieškojo pusę gyvenimo.

VI

...Leisk man tapti tavo klausa, Erkiuli, kaip vaikystėje... ar prisimeni, kaip aš tau apsakydavau balsus, merginų kikenimą, skalbinių plazdesį ant virvės, vėjo šnaresį, gąsdinantį arklius... Dabar, po daugelio metų, aš klausiu savo atminties: kaip skambėdavo mūsų žingsniai, kai bėgiodavome po namus? Kaip teškėdavo lietus, krisdamas ant rankos, kaip plakdavo mūsų širdys? Aš – tavo klausa, Erkiuli, aš girdžiu per laiką... girdžiu jų balsus, šaukiančius iš praeities... balsus savo motinos, Magdalenos Holt, madam Eugenijos Šal. Ir vyrų balsus, jų keiksmus ir komplimentus... aš nežinau, ar tu klausaisi, Erkiuli, galbūt tu niekad nemokėjai skaityti mano minčių, galbūt suprasdavai mane, nes mylėjai.

Ar nori, kad tau apsakyčiau tuštumą? Tuštumą, kai užpučiamos žvakės ir išeina paskutinis svečias, tuštumą, kai žmonės pradingsta išsinešdami dalelę tavo gyvenimo, kai tave išrauna su šaknimis... Tuštumą, kai vėl susitikau aukščiausiojo teismo magistratą, tuštumą motinos akyse jos mirties valandą... Kada tai atsitiko?Nebeprisimenu. Gatvės mergšė laiko neprisimena, jos algebra paprastesnė – kiek odekolono ji suvartoja per metus, kiek korsetų nusipirks už turtingo kliento arbatpinigius, po kelių tarpstočių atvažiuos naujas klientas, kiek varvelio sudegina jos spingsulė per naktį... ak, aš prisimenu tave, mano pirmasis garbintojau... kaip tu mane guosdavai verkiančią, kaip sūpuodavai neužmingančią, kaip gindavai mane, vogdavai man, kaip čiulpei kraują man iš piršto, kai įsipjoviau į stiklo šukę... Bet dabar mano atminty šaukia jis, ar girdi jį, Erkiuli, – teisėją, sugriovusį mūsų gyvenimus... aš viską tau papasakosiu, visą savo gyvenimo istoriją... jei tik turėsi kantrybės išklausyti ir iškart nepasmerksi...

Šš! Heinrichas stovi prikišęs ausį prie durų, stebėdamasis, kodėl čia taip tylu. „Man reikia su Erkiuliu pasikalbėti vienai", – pasa-

kiau jam, bet ar jis gali suprasti, kaip mudu šnekamės! „Juk luošys kurčias ir bežadis! – nusijuokė jis nervingai, kol tarnas padavė jam pypkę. – Gal jis skaito tavo mintis?"

Vakar bibliotekoje, kai tau pasakojau apie savo santuoką, jis nieko nenujautė. Manė, kad dėlioju pasjansą, o aš apnuoginau jį prieš tave, brangusis. Negalvok blogai apie Heinrichą. Jis paėmė mane iš pataisos įstaigos, atsivedė į šiuos namus su tarnais ir paukščiais narveliuose, namus, kuriuose yra du tuzinai kambarių ir keturios karietos įvairioms reikmėms, virėjas, trys liokajai su livrėjomis, šešios kambarinės, tarnaitė, prižiūrėtojas ir vežikas, kalbantis prancūziškai be akcento. Pamilęs jis ištraukė mane iš vargo, kaip kad aš ištraukiau tave iš griovio.

Kas yra meilė, brangusis? Iš ko ji susideda?Aš skaitau apie meilę Stendalio knygose, matau ją tapytojų drobėse, girdžiu kompozitorių etiuduose, bet ji juokdamasi išslysta iš jų gniaužtų kaip tik tada, kai jie tariasi ją sugavę. Kur tu buvai visus šiuos metus? – klausia manęs meilė. Kur aš buvau?Mirusiųjų karalystėje, kol sargai apleido savo pareigas ir man pavyko paspruki...

Heinrichas stovi prie durų ir klausosi, galbūt net žiūri pro rakto skylutę... Tegul žiūri – ką jis gali pamatyti? Nieko, kas sukeltų nepasitikėjimą. Jo žmona sėdi šezlonge, paveldėtame iš jo motinos... luošas neūžauga krėsle tabaluoja kojomis. Už praviro lango šviečia saulė, iš sodo veržiasi garsai, bet jo žmona sėdi užsimerkusi ir ritmingai kinkuoja galva, lyg klausytųsi širdy skambančios melodijos. Priešais ją – svetimas žmogus, kurį ji atrado gatvėje, jos įbrolis, kaip ji tvirtina... tas keistas bežadis ponas, veidą prisidengęs šilkine kauke.

Kodėl tu nešioji kaukę, Erkiuli? Prieš mane tau nereikia apsimetinėti, nusiimk ją, ir aš tave pabučiuosiu... Ne, ne dabar, kai Heinrichas stovi prie durų. Tegul mūsų paslaptis dar pabūna neatskleista...

„Ką juodu veikia? – svarsto mano vyras. – Iš kur jie pažįstami, kas sieja mano žmoną su šituo luošiu... su šituo elgeta, kurį ji įsisodino mūsų karieton ir kuriuo rūpinasi, lyg sesuo – broliu..."

Mes važiavom per karališkąjį žvėryną ir, jei dešinysis arklys ne-

būtų buvęs toks rambus, o vežikas sustojęs praleisti pašto ekipažo, mes dabar čia nesėdėtume ir Heinrichas nestovėtų prie durų... „Abu tarytum miega, – galvoja jis, – arba tuoj tuoj sumerks akis ir atsėlinęs miegas pasiglemš beginklius žmones..." Jis nenujaučia, kad šitaip aš kalbuosi su tavim ir kad meilė pati save apibrėžia.

„Kas jis? – paklausė manęs Heinrichas per pietus. – Malonėk atsakyti, Henrieta. Tavo įbrolis? Nejau iš tikrųjų nori, kad patikėčiau?"

Bet nuo vakar įtarumo krislas jo akyse dingo. Nuo pasakos, kurią jam pasekiau, jis išblyško. „Viešpatie, nejau teisybė? Kodėl nepapasakojai anksčiau..."

Jis tiki, Erkiuli, kad mes esam įbrolis ir įseserė, kad mes pagaliau vėl susitikom po sunkių išbandymų, ir žemėje nebėra Gabrielės Fogel, galinčios paneigti mūsų giminystę...

Įženk į mane, Erkiuli, kaip įžengdavai mūsų vaikystėje... įženk, ir aš tave nešiosiu. Pažvelk į save pro mano vyzdžius... tu glūdi už mano vokų savo ir mano sąmonėje vienu metu... aš atsimerkiu ir žiūriu į tave, o tu moki pažvelgti mano akimis... tu žiūri į save... ir ką regi?

Tu regi mažą vyruką, vos per metrą aukščio, vilkintį žalio aksomo švarką su frako skvernais. Mano įbrolis Erkiulis dėvi pilko šilko marškinius su žabo, prancūzišką šalikėlį ant kaklo ir trikampę kaukę ant veido. Ant kojų – vaikiško dydžio bateliai su sidabrinėmis sagtimis. Jis jau visai plikas. Juodos žandenos, panašios į miško sraiges, bėga nuo smilkinių iki kaklo. Jo galva labai didelė, ir gydytojai spėja, kad joje kaupiasi skysčiai. Rankų nėra. Švarko rankovės tuščios, bet jų kiaurymėse šmėkščioja tarytum suakmenėjusios dumblių šakelės – tai jo bejėgės plaštakos, tinkamos nebent paukščiams baidyti. Ant nugaros kupra, o gal tik kreivai išaugusios mentės? Jo krūtinė kaip nupešto viščiuko, tačiau kojos vikriai laksto rojalio klaviatūra, stulbindamos baroną Heinrichą fon Belovą. Jis negali kalbėti, kliudo komplikuotas veido praskaras ir skeltas lyg gyvatės liežuvis, jis net nežino, kaip skamba žodžiai, nes jų negirdi, kaip kiti žmonės, ausimis, o jaučia siela. Jis kurčias, tvirtina neregiai, nors kiti spėja jį suvokiant kažką neprieinama klausai.

Tu turi man papasakoti, Erkiuli... kas tie paslaptingi žmonės, kurie tavęs ieško? Paskutinį kartą jie čia lankėsi prieš mėnesį. Aš leidau Heinrichui su jais pasikalbėti. Jie parodė jam įtakingų asmenų pasirašytą popierių ir teiravosi apie kažkokį Barfusą, protiškai atsilikusį kurčnebylį neūžaugą ir monstrą. Heinricho paklausti, ko jie nori, atvykėliai grėsmingai priminė savo galingus globėjus... Kai jie pirmąsyk paminėjo tavo vardą, Erkiuli, man širdis ėmė džiūgauti, nes tai buvo įrodymas, kad esi gyvas ir netoli...

Kodėl žmonės tavęs bijo, brangusis? Net tarnaitės gąsčiojasi. Kai vakar parsiradom po išvykos, išgirdau jas šnabždant apie tave... Jos tavęs bijo, o aš juokiuosi iš jų...

Jei tik jos žinotų, kad aš nėščia... Heinrichas dėkos Dievui už šį stebuklą. Daktaras Herclis tvirtino jį esant nevaisingą... ir jis niekad nesusigaudys, kaip yra iš tikrųjų...

Aš tiek daug turiu tau papasakoti, Erkiuli, apie prabėgusius metus, Dancigo bažnyčių varpus, įstaigą, kurioje dirbau, merginas... ir mirties angelą, nusileidusį ant manęs moterų kalėjime. Ir apie Heinrichą, mano gelbėtoją, išvadavusį mane ir paėmusį už žmoną.

O dabar jis stovi prie durų ir klausosi... ir girdi vien mūsų kvėpavimą ir neaiškiai šiuršant galvoje susitvenkusius klausimus: kas per vienas šis luošys, kurio mano žmona pasigailėjo atradusi gatvėje, ir kodėl jo ieško, šito įbrolio iš Kėnigsbergo viešnamio?

Aš tavęs niekad nepamiršau, Erkiuli. Ir kaip būčiau galėjusi pamiršti? Juk tai tas pat, kaip pamiršti kvėpuoti. Jėgų man teteikė viltis vėl tave išvysti. Galų gale ėmiau tave regėti visur, net ten, kur tavęs negalėjo būti. Ir bijojau tik vieno: kad niekad tavęs nebeišvysiu. Bet Dievas išklausė mano maldas ir įvyko stebuklas. Tu turi man viską papasakoti, viską apie savo matytą pasaulį, apie tai, kas nutiko ilgame kely. Aš noriu pasidalyti tavo prisiminimais, net ir karčiausiais, turiu pasivyti savo laimę...

Dabar Heinrichas atsitraukė nuo durų ir šaukia tarnui: „Paruošk karietą, Helvesai, man reikia važiuoti su reikalais į Potsdamą!" Kai mano Heinrichą kas nors glumina, jis ima rūpintis reikalais: Dalemo malūnais, Nikolazės dvaru, Oranienburgo plytinėmis, audimo fabriku su angliškomis mašinomis ir Rostoko baržų

statykla. Mano vyro turtas vertinamas dviem milijonais. Trūksta tik paveldėtojo, tik sūnaus, perimti šeimos titulams. Jei gims berniukas, Heinrichas bus devintam danguj iš laimės. Mes laimėsime laiko.

Nebijok, brangusis. Čia tau neatsitiks nieko blogo. Mano vyras palaiko mus, nors aš jį ir apgavau. Jis niekada neišduos tavęs tiems žmonėms. Mintis apie paveldėtoją prislopins jo abejones. „Jei susilauksim berniuko, – pasakė jis kartą, – pakrikštysim jį senojo kurfiursto garbei. Jei mergaitės – ji gaus karaliaus dukters Šarlotos vardą." O jei kūdikis gims luošas, kaip jo tikrasis tėvas, ar tada jam nekils įtarimų? Ne, jis klausys tarnaičių ir savo tetų, kurios suvers kaltę piktai akiai ir tam faktui, kad poniai laukiantis vaiko namuose buvo išsigimėlis.

Dabar jis išvažiuoja. Jei klausysies mano ausimis, jį išgirsi... klausykis, Erkiuli: kieme žvengia arkliai, bilda karietos ratai – mano vyras leidžias į kelionę.

Nusiimk kaukę, mes vieni ir niekas mūsų nepamatys. Leisk man tave pabučiuoti. Ar jauti naują gyvybę manyje? Nebijok, Erkiuli. Čia tavęs niekas nenuskriaus. Jei jie tave suseks, mes išvažiuosim, su Heinrichu arba be jo. Mes radom vienas kitą. Visa kita visai nesvarbu...

Kai po pusės šimtmečio likimo vėjai Erkiulio dukterį Šarlotą atginė į Helgeandsholmeno vargingų našlių prieglaudą Stokholme, ji darkyta švedų kalba papasakojo draugei apie savo motinos negandas Dancigo moterų kalėjime. Kelias, atvedęs Henrietą į Prūsijos dvaro aplinką, buvo toks erškėčiuotas, kad silpnesnės dvasios žmogus būtų sustojęs pusiaukelėje. Gyvenimas, kalbėdavo jos duktė, su jam būdingu neteisingumu nubaudė ją kur kas labiau, nei galėjo jai palinkėti net priešai.

Istorija atrodė tokia nepanaši į tiesą, kad iš pradžių niekas ja nepatikėjo, ir praėjo daug metų, kol apie ją atsitiktinai sužinojo Fredrikos Bremer draugija ir išleido kaip brošiūrą, pavadintą „Vokiečių kalinės likimas". Bet tuomet jau ėjo 1915-ieji metai ir iš epochos, kuriai priklausė jos motina, nebuvo likę net gėlių, segamų prie krinolino.

Tą popietę, kai Henrieta vėl išvydo Erkiulį, nuo jų išsiskyrimo buvo prabėgę trylika metų. Gandai apie tai, jog ji su motina pradėjo naują gyvenimą pas gimines Saksonijoje, tebuvo pasaka, prasimanyta į neviltį puolusio Gabrielės Fogel gerbėjo. Jos iš tikrųjų susirado giminaitę, bet anaiptol ne laimingomis aplinkybėmis...

Gabrielės Fogel sesuo nuo 1800-ųjų dirbo skurdžiame Dancigo viešnamyje. Ten, uždarius madam Šal įstaigą, motina su dukra ir patraukė.

Iš gailesčio jas priglaudė kambaryje su dviem merginom, ką tik atkilusiom iš Pomeranijos su kažkokiu degtinės fabrikantu, kuris savo verslą varė papirkinėdamas fiskalinių žinybų tarnautojus. Įstaiga buvo niūri. Naktį stalais lakstyda-

vo žiurkės, siautėjo ligos ir nesiliaudavo girtuoklystės. Paleisti iš laivo jūreiviai nusipirkdavo valandėlę meilės už alaus bokalą, su valkatomis merginos guldavosi mainais už valgį, o fabrikantas šlavė pinigus atidaręs smuklę priebutyje. Ir jau nebebuvo kaip ilgiau atidėlioti to, kas neišvengiama, – nuo atvykimo nepraėjus nė savaitės, Henrieta pradėjo dirbti prostitute.

Ji niekad nepamiršo vyro, atėmusio jai nekaltybę. Jis dvokė supuvusiais dantimis ir elgėsi žiauriai, nors to visai nereikėjo. Po to ji verkė, bet, kaip jai mėgino paaiškinti motina, toks jų darbas: ji turinti užsigrūdinti, kad ateity nepastebėtų bjauraus vyrų burnos kvapo ir nepraustų kūnų, utėlių, šėlstančių prakaituotose pažastyse, parazitų, apnikusių jų sielas, ir niežų skurdžioje miegamojo kalboje.

Ji mėgindavo užsimiršti galvodama apie Erkiulį. Iš tikrųjų pirmaisiais metais ji nieko kito ir nedarė: nuolatos svarstydavo, kur jis galėtų būti ir ar išvis dar kur nors yra tasai vargšas berniukas, toks beginklis prieš likimo išbandymus. Ir nors žeminama, ji niekada nepuldavo į neviltį, priešingai, pralaimėjimai tarytum duodavo peno svajonėms, nes juo žemiau ji smukdavo, juo artimesnis darydavosi Erkiulis jos vaizduotėje.

Vėliau jai atrodydavo, kad šiuos pirmuosius metus Dancige ji praleido tarytum sirgdama somnambulizmu. Daiktų apybraižos išnyko, ji neprisimindavo jokių veidų, tik kūnus, nenutrūkstamą grandinę svetimų kūnų, susiliejančių į vientisą anapus laiko egzistuojantį vyro kūną, su kuriuo ji diena iš dienos užmigdavo ir pabusdavo.

Tik penktais metais ji pabudo iš šio košmaro, kad patektų į kitą. Vieną žiemos vakarą fabrikantas ją nuvežė į viešbutį miesto pakrašty. Livrėją vilkintis liokajus juos nuvedė į rytietiško stiliaus rūkomąjį su turkiškais kilimais išklotomis grindimis, kaljanu priešais krėslą ir senoviniais jūrlapiais ant sienų. Fabrikantas pasitraukė į gretimą kambarį, kur garsiai susiderėjo su ją užsakiusiu turtingu klientu, o paskui, pažadėjęs iš

ryto pasiimti, išvažiavo. Vis dar nieko nenujausdama, ji atsisėdo į krėslą ir ėmė domėtis prabanga, kurios nebuvo regėjusi nuo madam Šal įstaigos klestėjimo laikų; ji uodė į kambarį įsigėrusį brangaus tabako kvapą, žiūrėjo į plakatą, vaizduojantį Havanos cigaro skerspjūvį: apvalkalą, polapį, įdarą, ir užrašą nesuprantama kalba, aiškinantį skirtumą tarp *madurado* ir *claro**. Ji net nepastebėjo, kai jis išdygo už krėslo atlošo, išvydo tik atsigręžusi pasižiūrėti, iš kur sklinda paslaptingi garsai, – vėliau suprato buvus žmogaus kvėpavimą. Tačiau jį išvydusi iš siaubo neteko žado – tai buvo aukščiausiojo teismo magistratas fon Kyzingenas.

Žandarų uždaryta į moterų kalėjimą, ji kurį laiką savęs klausdavo: nejau jis neišleido jos iš akių nuo to laiko, kai jos išvažiavo iš Kėnigsbergo? Bet greičiausiai reikėjo kaltinti nesuprantamą niekšų sėkmę: jis rado ją atsitiktinai. Po to, ką jis padarė jai tą vakarą, ji ne tik norėjo mirti, bet ir iš tikrųjų sklandė tarp gyvenimo ir mirties, ir vien miglotas angelo sargo įsikišimas ją išgelbėjo. Henrieta niekad, išskyrus tą vienintelį kartą, kai jos klausėsi Erkiulis Barfusas, niekad ir niekam nepasakojo, kas tada įvyko, ir mums nederėtų aprašinėti šios nakties savo kronikoje, ne tiek dėl pasipiktinimo, kurį ji galėtų sukelti skaitytojams, kiek dėl to, kad šiai istorijai su visomis makabriškomis smulkmenomis papasakoti vargu ar atsirastų tinkamų žodžių.

Kitą rytą į viešbutį atvažiavęs fabrikantas rado ją ištiktą šoko. Ji gulėjo ant kušetės šeimyninėje išblyškusi, apatiška, paplūdusi kraujais. Tai buvo uvertiūra kur kas didesnės tragedijos, kurios pirmas veiksmas prasidėjo po mėnesio...

Vos atsigavusi po žiaurių kankinimų, ji vėl buvo iškviesta į tą patį viešbutį susitikti su tuo pačiu klientu. Visa, kas po to atsitiko, netrukus iškilo viešumon, ir ši istorija Dancigo įlankoje buvo aptarinėjama dar daug mėnesių. Kai kas palaikė

---

* Cigaro spalvą nusakantys terminai: *madurado* – nuo tamsiai rudo iki juodo, *claro* – nuo žalzgano iki rusvo.

mergaitės pusę, tvirtino, kad ji nenusikalto gindama savo garbę. Kiti į reikalą žiūrėjo rimčiau – jie manė, jog už pasikėsinimą į Prūsijos teisingumo atstovą, paskirtą karaliaus, taigi apdovanotą Dievo malone, būtina griežtai nubausti.

Vengiant skandalo, teismas nebuvo sušauktas; be to, mergaitė buvo nepilnametė, tačiau, nors teisėjas iš paskutiniųjų stengėsi nuslėpti įvykusios dramos detales, jos vis tiek pasklido.

Žmonės žinojo, kad gatvės mergšė peiliu subadė aukšto rango klientą ir kad šis vos ne vos išliko gyvas, išgelbėtas greito sumanaus chirurgo įsikišimo. Pagal vieną versiją mergaitė skalpeliu mėgino jam perpjauti miego arteriją, pagal kitą – įsmeigė peilį į pilvo apačią. Ilgainiui labiausiai paplito pirmoji versija, nors arčiau tiesos buvo antroji.

Pirmas, išgirdęs baisius riksmus iš numerio, į nusikaltimo vietą atskubėjo viešbučio šeimininkas. Jis atrado mergaitę, stovinčią vidury kambario – nuogą, mirtinai išblyškusią, su kruvinu skustuvu rankoje. Prie jos kojų susirietęs gulėjo aukščiausiojo teismo magistratas; iš jo papilvės tryško kraujas. Per kvotą viešbučio šeimininkas tvirtino mergaitę atrodžius pakvaišusią. Laimė, viešbutyje gyveno gydytojas. Dėdamas kompresus, jis sustabdė kraujavimą ir greitosiomis paruoštame numeryje susiuvo žaizdas.

O Henrietą be teismo nutempė į verpyklą*.

Tai buvo košmaras. Dėl baisios grūsties kalinės pasikeisdamos miegodavo ant grindų. Antklodžių nebuvo, kaip ir išvietės. Merginos greitai išmokdavo peštis dėl dvokiančios pliurzos, įstaigos vadovų vadinamos sriuba.

Vėliau, aiškindamasis savo būsimos žmonos likimo aplinkybes, Heinrichas fon Belovas padarė išvadą, kad ir jos motina magistrato įsakymu po keturių dienų pakliuvo į tą patį kalėjimą, nors ir į kitą skyrių. Dokumentų, patvirtinančių jo spėliones, nebuvo, bet įvykiai rutuliojosi taip logiškai, kad atrodė suplanuoti.

---

* Taip vadintas moterų kalėjimas, kuriame kalinės dirbdavo verpėjomis.

Kalbėta, kad magistratas per užpuolimą buvęs taip smarkiai sužalotas, jog nuolatos kentė skausmus. Beje, kelios merginos paliudijo jo keistas užgaidas, prisiekinėdamos dėl sužalojimų jį tapus visiškai netinkamą normaliam miegamojo gyvenimui. Bet jis atsikeršijo pamažėle vykdomu mirties nuosprendžiu.

Gabrielė Fogel mirė nuo išsekimo, sulaukusi vos trisdešimt penkerių metų. Lavonas buvo atrastas prie lango, kur mirtis ją užklupo apgailėtinos būklės, – išsitepusią išmatomis, be dantų, nuplikusia galva; griaučiai buvo įsukti į skudurus. Ji svėrė ne daugiau už vaiką.

Henrieta vos nepamišo iš sielvarto. Ji nepamatė nė motinos kūno – prižiūrėtojai jį išvežė naktį ir palaidojo nežinomoj vietoj, net nepastatė kryžiaus velionei pagerbti. Greičiausiai ir Henrietą būtų ištikęs panašus likimas, jei jos istorijos nebūtų išgirdęs jaunas klestintis verslininkas Heinrichas fon Belovas.

Kilus skandalui, baronas atsitiktinai atsidūrė Dancige. Jis buvo įdėjęs pinigų į rizikingo kapitalo bendrovę, skolinančią pinigus sanitarinių prietaisų tiekėjams. Vokietijon įžengė pirmieji dujiniai žibintai, kaip ir klozetai su vandentiekiu, kurio vamzdžiai dabar pasiekdavo net viršutinius namų aukštus. Vos po kelių dešimtmečių ši veikla atves iki higienos revoliucijos, sužavėsiančios visą Europą.

Apie įvykį, aptarinėjamą visame mieste, baronui papasakojo kompanionas. Galbūt todėl, kad ir jis pats nuolat kaudavosi su teismais patentų klausimu ir buvo susipažinęs su plačiai įsigalėjusia korupcija, istorija jam įstrigo. Jis buvo tikras, kad ir šiuo *cause célèbre,* garsios bylos, atveju, susijusiu su gatvės mergše, šuo kur kitur pakastas.

Pasakojimo apie mergaitę jis neišleido iš galvos. Prisimindavo taip reguliariai, lyg tai sąlygotų svarbesnės priežastys. Jam padarė įspūdį tragedijos elementai: skurdas, kaip turto priešybė, neviltis – valdžios, dvigubas kerštas ir blogis, pasiekęs pergalę, nes valdžia visada teisi.

Netrukus fon Belovas išvažiavo į Bavariją, kur firma įsitraukė į vandentiekio projektą. Praėjo veik dveji metai, kol jis grįžo į Dancigą.

Jam kėlė nuostabą, kad jis negali užmiršti mergaitės. Prisidengus dingstimi, jog firma ruošiasi įdėti pinigų į naujas verpimo mašinas, taigi ir į kalinių priežiūrą, jam pavyko gauti leidimą aplankyti kalėjimą. Kalėjimo viršininkui jis pateikė sanitarinių sąlygų pagerinimo projektą, galintį sumažinti siaubingą kalinių mirtingumą, bet iš tikrųjų jam rūpėjo asmeniškai apžiūrėti įstaigą.

Jis buvo pervestas per teritoriją; pamatė fabriką, kur prie mašinų prirakintos moterys dirbo šešiolika valandų per parą, valgyklą, kalėjimo koplyčią, sandėlius ir galiausiai vadinamąsias miegamąsias sales, kur kalinės būdavo uždaromos nakčiai lyg į gyvųjų lavonų kriptą. Jam net nereikėjo, kad ją kas parodytų, – jis iškart suprato, jog tai ji.

Pirmame laiške, kalėjimo viršininkui išsiųstame mėginant ją išvaduoti, jis rašė: „Mergaitė net nenuteista, kaltinimų valkatavimu neįmanoma pagrįsti, o prievartiniu darbu atpratinti gatvės merginų nuo jų slogios veiklos dar niekam nepavyko".

Kaip atsitiko, jis negalėjo paaiškinti, bet jis ją pamilo iš karto, be išlygų, išskyrus kylančias iš jo titulų. Po daugelio metų medvilnės plantacijoje Rytų Afrikoje, tuomet dar Vokietijos kolonijoje, kur baigėsi jo gyvenimas, kamuojamas maliarijos ir gimtinės ilgesio, jis kliedėdamas šauksis to sąmonės praskaidrėjimo, ištikusio jį pirmąsyk ją išvydus. Vedžiojamas kalėjimo viršininko, jis pastebėjo ją kitame barako gale, sėdinčią ant grindų sukryžiuotomis ant krūtinės rankomis, kad sušiltų. Ji buvo apsikarsčiusi skarmalais, kojas apsivyniojusi skudurais, susivėlusi. Bet tarp viso šito pažeminimo, purvo, tamsos, vargo ir nepraustų kūnų smarvės ji jam pasirodė gražiausia iš kada nors regėtų moterų. Nuo jos sklido šviesa, tvirtino jis vėliau, nutvieskianti visą būtį.

Jam pavyko ją perkelti į privilegijuotų kalinių baraką. Kalėjimo vadovybė pažadėjo aprūpinti ją šiltais drabužiais ir

atleisti nuo sunkaus darbo. Paskui jis ėmėsi priemonių jai išlaisvinti.

Į pirmą kreipimąsi miesto policijos viršininkas per tą patį paštą atsiuntė neigiamą atsakymą. Tik vėliau jis suprato, kiek daug miesto valdybos tarnautojų iš paskutiniųjų kaišiojo pagalius jam į ratus. Prašymas burmistro kanceliarijai buvo atmestas kovos su užkrečiamomis ligomis dingstimi: tai, kad pusė moterų verpykloje atsidurdavo be teismo ir tardymo, žinoma, prieštaravo įstatymui, tačiau tarnavo moralės interesui. Vienas tarnautojas pridūrė: „Ir net neminint epidemijų galimybės, – pusė iš jų serga sifiliu!"

Mergaitė jį tarsi apsėdo. Jis išsinuomojo butą šalia Švč. Marijos bažnyčios ir lankydavo ją taip dažnai, kaip tik suspėdavo. Jį ramindavo jos dėkingumas. Kalėjimo viršininko paskirtame kambaryje jis galėdavo su ja kalbėtis nekliudomas, ir su kiekvienu nauju pasimatymu meilė šiai mergaitei, kuri jo klasės vyrui buvo uždraustas vaisius, vis stiprėjo. Poetai jį įtikino, kad meilė iš pirmo žvilgsnio išgydoma sunkiausiai ir kad skausmui sumažinti esama tik vieno vaisto: dar labiau mylėti. Ir jam tatai neatrodė itin sunku, nes jis šią meilę tarytum visą laiką nešiojosi kaip galimybę, bet ši galimybė įsikūnijo tik dabar. Slapta jis lygino save su Edvardu iš Gėtės „Atrankinės giminystės", užkluptu beprotiškos aistros perpus už jį jaunesnei merginai; Henrieta buvo jo Otilija.

Jis mėgino ją išpirkti kyšiu, bet nesėkmingai. Viena proga jis pasiūlė prižiūrėtojui du šimtus talerių, kad šis padėtų jai pabėgti, bet prižiūrėtojas buvo perkeltas į kitą vietą plano nespėjus įgyvendinti. Į naujus prašymus valdžios įstaigos atsakydavo šaltakraujiškai juos atmesdamos arba išvis neatsakydavo.

Manydamas, kad bent kol kas pavojus jai negresia, jis išvažiavo į Berlyną tvarkyti savo reikalų. Kovo mėnesį jį pasiekė slapta perduotas laiškas, neabejotinai rašytas jos ranka. Ji buvo apimta nevilties: be jokios priežasties grąžinta į baraką badavo, šaltis buvo nepakeliamas, ji buvo tikra, kad greitai mirs.

Grįžęs jis sužinojo kalėjime pasikeitus vadovybę. Lankyti Henrietos jam nebeleido. Miesto teismo pirmininku buvo paskirtas Klausas fon Kyzingenas.

Tokia yra meilė, rašo Gėtė „Atrankinėje giminystėje", kad ji vienintelė visada teisi, o visa kita nublanksta prieš amžiną jos teisumą. Fon Belovas prisimins šią sentenciją, kai po kurio laiko išsiveš būsimą savo žmoną į Berlyną, mat prie jos išlaisvinimo, nors tai mums pasirodytų kiek ironiška, prisidėjo naujas skandalas.

Iš nevilties baronas išsipasakojo pažįstamui. Susitikimas su teisėju jį įtikino, kad šis ketina atimti mergaitei gyvybę. Jis netgi pagrasino: jei fon Belovas ir toliau kaišios nosį į svetimus reikalus, galinti atsitikti nelaimė. Henrikas juto, kaip jį užplūsta neapykanta šiam žmogui. Vieno jo žodžio būtų užtekę mergaitei išvaduoti, bet jis sąmoningai trumpino jos gyvenimą.

Kitam fon Belovo pažįstamui, biržos makleriui lenkui, pagarsėjusiam netradiciniais darbo metodais, pavyko atrasti Dancigo burmistro Achilo kulną – prieš keletą metų tasai turėjęs romaną su britų konsulu. Atskleidus šią istoriją, galėjo kilti didžiulis skandalas ir nerimas diplomatiniuose sluoksniuose. Tai buvo gryniausias šantažas, bet veiksmingas: nepraėjus nė valandai po konfidencialaus fon Belovo pokalbio su burmistru, Henrieta išėjo iš kalėjimo.

Po daugelio metų, pasakodama savo motinos istoriją Fredrikos Bremer draugijos atstovei, Šarlota Fogel bendrais bruožais paaiškino, kad aukščiausiojo teismo magistratas iš paskutiniųjų stengėsi pakeisti burmistro sprendimą ir net turėjo parengęs planą Henrietai pagrobti. Bet ir jis susilaukė bausmės, pridūrė ji, nors daug vėliau, labai keistomis aplinkybėmis įsikišus jos biologiniam tėvui, aiškiaregiui Erkiuliui Barfusui...

Tą spalio dieną, kai Henrieta, išlipusi iš karietos Berlyno Grose Hamburgerštrasėje, pasilenkė prie Erkiulio, jis nebuvo tikras, ar tai vyksta iš tikrųjų ar tik sudrumstos smegenys iškrėtė jam dar vieną piktą pokštą. Veik be sąmonės jis gulėjo griovyje – ir šit jam prie kaktos pridėjo ranką dangiška būtybė ir liepė vežikui nunešti jį į karietą. Karietoje jau buvo vienas keleivis, gerai apsirengęs ponas, kuris užleido Erkiuliui vietą atsisėsdamas prie vežiko. Tik ekipažui ėmus važiuoti, jis suprato, kad kartais tikrovė pranoksta poeziją.

Ji gyveno pasakų pasaulyje, kurio jis niekad nebūtų galėjęs įsivaizduoti neišvydęs savomis akimis. Baronas priklausė prie naujos klasės žmonių: manufaktūrininkų ir pramonininkų, pasirodžiusių istorijos arenoje dėl spartaus technikos ir prekybos tobulėjimo. Iki tol dar niekad žmonės nebuvo sukaupę didžiulių turtų per tokį trumpą laiką ir dar niekad nebuvo tokios gausybės prabangos prekių – pasaulio kolonizavimas įžengė į savo pirmąją klestėjimo fazę.

Visa iki tol jo matyta prabanga nubluko prieš tai, ką jis išvydo fon Belovo rūmuose: krištolinių sietynų karuliai sulig stručio kiaušiniais, piliastrais ir itališkais peizažais ištapytos sienos, nuo lubų dirsčiojo paauksuoti amūrai; buvo įrengtos išvietės su nuplaunamuoju vandeniu, garinė virtuvė, apšildoma radiatoriais, dvi nešiojamos vonios – jose fon Belovas praleisdavo pusę dienos skaitydamas biržos naujienas keturiom kalbom, kol tarnas jį masažuodavo.

Kiekviename kambaryje buvo modernios lempos, paverčiančios naktį diena, lentynas ir komodas puošė įmantrūs antikvariniai niekučiai, žvėrių iškamšos begaliniuose korido-

riuose pergąsdino Erkiulį, salėse viešpatavo bydermejerio baldai, palisandro staliukai laikėsi ant pageltusio dramblio kaulo kojyčių; buvo kiniškų vazų, prancūzų meistrų paveikslų ir meno galerija, kur mecenatas fon Belovas sukaupė vokiečių tapytojų kolekciją. Erkiulis galėdavo ištisas valandas stovėti priešais Kasparo Davido Frydricho ar Šinkelio peizažus. Šinkelio, kuris buvo ir architektas, namai dabar Prūsijos sostinėje augo kaip grybai.

Per prašmatnias vakarienes grodavo samdomas dvidešimt keturių muzikantų pučiamųjų orkestras, sandėliukuose gulėjo kolonijinės prekės, atvežtos Ost Indijos kompanijų, į kurias fon Belovas buvo investavęs pinigų, vakarais būdavo geriama kava ar kakava, padėklai dekoruojami bevardžiais atogrąžų vaisiais. Baronas persirenginėdavo triskart per dieną, kad rastų pritaikymą visiems drabužiams, užsisakytiems pas prancūzų siuvėjus; svečius linksmindavo teatro spektakliais ir žaidimais, eilėraščius skaitydavo madingi poetai. Bibliotekoje šliaužiojo du didžiuliai vėžliai brangakmeniais inkrustuotais kiautais – dovana indų maharadžos, su kuriuo fon Belovas buvo pasirašęs brangakmenių importo sutartį.

Ir visos šios prabangos vidury glūdėjo magnetinis jo meilės polius – Henrieta Fogel.

Po daugelio metų, kai viskas buvo pasikeitę, Erkiulis Barfusas dažnai savęs klausdavo, kodėl fon Belovui niekad nekildavo įtarimų, kodėl jis nė karto neužmetė nepatiklaus žvilgsnio į užrakintą Erkiulio miegamąjį, kur jo žmona nutykindavo naktimis, krečiama meilės karštligės, ir neduodavo valios atstumto meilužio frustracijai. Nemokšiškas Henrietos melas nieko nepaaiškino, kaip ir jų negrabus mėginimas žaisti gūžynių tikintis, kad baronas užsiėmęs reikalais arba kad toks akivaizdus Erkiulio išsigimimas apsaugos jį nuo bet kokio įtarimo.

Jis buvo sukrėstas jausmų, nė kiek nenusilpusių per visus susilaikymo metus, aistros, kuri juos užvaldydavo apie vidurnaktį, jų bežodžių pašnekesių ir grynos energijos spin-

dulių – jie perskrosdavo Erkiulį vos ją išvydus. Meilė apėmė viską, nes meilė yra didesnė už gyvenimą. Henrieta pavertė tikrove tūkstančius meilės eilėraščių, jo perskaitytų Barnabio Vilsono bibliotekoje, kompozitorių muzika buvo skirta tik jai, kaip ir rožės pražysdavo tik jai: joje įsikūnijo viso pasaulio moterys. Ir ji buvo gražiausia jo kada nors regėta būtybė.

Jų simbiozė buvo tobula. Iš pradžių jie išsiskirdavo tik eidami miegoti arba panorę vienumoje apmąstyti vienas kito gyvenimą. Jis prisimindavo tą laiką kaip praktišką pritaikymą meilės kilmės teorijos, aprašytos Platono „Puotoje": jie buvo pradingusios to paties kūno pusės, kurios dabar vėl susiliejo.

Bet kiekvieną įsimylėjėlį it šešėlis persekioja pavydas, ir Erkiulis neišvengė šio tamsaus jausmo. Matant ją šnekantis su fon Belovu, jį apimdavo neapsakoma neviltis. Ir nebūtinai šią neviltį sukeldavo jos vyras; užtekdavo kokio nors svečio, tarno ar net be galo lėtai milžiniškomis marmuro grindimis šliaužiojančių abiejų vėžlių, kuriems ji parodydavo dėmesį. Tada jis įpuldavo į neviltį, tokią bedugnę kaip ir jo meilė, kol Henrieta meiliu žvilgsniu jį išvaduodavo ir jis akimirksniu vėl tapdavo laimingiausiu žmogum iš visų gyvųjų ir mirusiųjų.

Tų metų vasarą jie išvažiavo į šeimos dvarą prie Miugelzės ežero. Tai buvo sena medžioklės pilis, kurią fon Belovas įrengė tikėdamasis, kad jo paveldėtojas ten, gamtos prieglobstyje, praleis mokyklines atostogas. Mat tuo metu jau buvo aišku, kad Henrieta nėščia. Naujiena paskatino karštligišką veiklą: prasidėjo priėmimai, ir pro juos su dovanomis ir laimės linkėjimais iškilmingai pražygiavo pusė Berlyno aukštuomenės. Baronas nesitvėrė džiaugsmu: nuo minties, kad taps tėvu, jam vos neaptemo protas. Erkiulis, žinantis tikrąsias nėštumo aplinkybes, priešingai, nė truputėlio nenustebo – visa, ką jis patyrė paskutiniais mėnesiais, buvo taip netikroviška, kad joks stebuklas nebeatrodė neįmanomas.

Fon Belovą reikalai versdavo leistis į ilgas keliones, ir jie gyveno dvare vieni tarytum apkvaitę – nei praeitis, nei ateitis jiems neegzistavo. Tarnai išsižiodavo iš nuostabos, kai jo kojos imdavo lakstyti rojalio klaviatūra. Su Henrieta jis eidavo pasivaikščioti į Brandenburgo miškus, važiuodavo diližanu į Šprėvaldą, kur žmonės plaukiodavo kanalais susėdę ant plaustų. Jie apsilankė Drezdene ir susižavėjo šio miesto architektūra. Kad neatkreiptų kitų dėmesio, Erkiulis apsivilkdavo vaikiškais drabužiais ir prisidengdavo kauke. Dabarčiai buvo uždėtas imperatoriaus vainikas, ir tai padarė jį neatsargų.

Vieną pilies priestatų fon Belovas pavertė pavyzdiniu fabriku. Visoje Europoje fabrikų darbininkai gyveno siaubingomis sąlygomis. Vaikai, moterys ir vyrai purvinuose ir tamsiuose barakuose pamainomis dirbo prie mašinų po šešiolika valandų per parą, o kai užsakymų dėl konjunktūros svyravimų sumažėdavo, bemat būdavo atleidžiami. Išauklėtas vokiečių idealizmo dvasia, fon Belovas ėmė eksperimentuoti su humaniškesnėmis industrijos formomis. Jam neatrodė priimtina, kad ištisos šeimos turi mirti iš bado dėl padidėjusių muitų ar smukusio valiutos kurso. Jo naujame fabrike darbo diena trukdavo ne ilgiau kaip dvylika valandų per dieną, patalpos buvo erdvios ir šviesios, įmonė rūpinosi darbininkų būstais ir gydymu, o sunkmečiu baronas ketino bedarbiams mokėti pusę algos. Be to, jis atidarė mokyklas vaikams ir uždraudė jiems dirbti nesulaukus dvylikos metų. Net ir suaugusieji mokėsi skaityti ir rašyti, ir, barono nuostabai, nuo visų šių priemonių našumas padvigubėjo vos per kelis mėnesius. Erkiulis Barfusas negalėjo nesižavėti savo varžovu, nors šis vargu ar prisimindavo jo egzistavimą. Jis ir negalėjo artimiau susipažinti su Erkiuliu, nes Henrieta stengdavosi jų nesuvesti, o jei kartais jie atsidurdavo tame pačiame kambaryje, baronas jo tarsi nepastebėdavo. Tuo trumpu gyvenimo pabaigos laiku, kai susirašinėjo su Stokholman ištremta savo dukra, Erkiulis apibūdino baroną kaip garbingą ir geraširdį žmogų...

Santuoka padvigubina pareigas ir per pusę sumažina teises, juokais kartodavo baronas pažįstamiems, šnekai pakrypus į jo žmoną. Ir pacituodavo Šopenhauerį: laikas – tiesos sąjungininkas!

Vėliau Erkiulis suabejojo šia sentencija, nes labai greitai patyrė, jog mūsų visų išgyvenamas „dabar" skiriasi nuo ateities laiko, apibrėžiamo kaip „tada".

Nieko negalima tiksliai numatyti, net žmogui, apdovanotam mūsų herojaus gabumais. Laimė iškreipė jo tikrovės pojūtį, ir jis neišgirdo pavojaus varpo. Jei būtų buvęs budresnis, katastrofa gal ir nebūtų įvykusi. Pavyzdžiui, fabriko valdytoją, prižiūrėjusį fabriką fon Belovui išvykus, keletą kartų aplankė paslaptingi ponai. Bet juo labiau Henrieta artėjo prie prarajos, juo mieliau jie atsiduodavo fantazijoms. Savo dukteriai jis vėliau rašė, kad jie planavo išvažiuoti į Ameriką. Jau buvo susisiekę su garlaivių bendrove Bremene, Henrieta taupė pinigus ir net pradėjo kurti atsisveikinimo laišką vyrui. Jie surado vienas kitą, ir visi išsiskyrimo metai davė jiems teisę į ateitį.

Vėlų rudenį jie grįžo į Berlyną. Henrieta jau buvo tokia stora, kad akušerė baiminosi gimsiant dvynukus. Erkiulis paskutiniu metu ją matydavo rečiau, nes šeimos pareigos ir pastangos būti gera žmona atimdavo veik visą jos laiką. Jis kentė pavydą, jautėsi visų atstumtas.

Kai lapkričio devintosios rytą pasaulį išvydo Šarlota, jis buvo savo kambary vienas, nors ypatingi gabumai jam leido sekti visa, kas dedasi namuose. Juto, kaip didžiuojasi ir džiaugiasi baronas, vaikštinėjantis koridorium už gimdyvės kambario durų, juto Henrietos sąrėmių skausmą lyg savo paties ir net įžengė į dar bežadę savo dukters sąmonę. Pasaulis nuostabus, galvojo jis, tikrovė pranoksta visas svajones...

Tą pačią gruodžio pavakarę, kai mergaitė buvo kukliai pakrikštyta fon Belovo rūmuose, užvažiuojamuosiuose namuose „Auksinis gaidelis" prie Švč. Trejybės bažnyčios Berlyne susitiko trys vyrai. Smuklė buvo viršutiniame aukšte, atgręžta į kapinių tvorą, ir, atvėrusi langus, trijulė būtų galėjusi pamatyti Hofmano paminklą, stovintį mažiau nei už penkiasdešimties pėdų nuo stalo, prie kurio jie ką tik atsisėdo.

Tą pačią akimirką prie paminklo pagarbiai sustojo keletas jaunų gerbėjų, kurie, kaip ir vienas iš užvažiuojamųjų namų svečių, irgi buvo austrai. Bet smuklėje niekam nerūpėjo, kas dedasi prie įžymaus rašytojo kapo. Du vyrai braižė kažkokio namo planą. Trečias išsiblaškęs žiūrinėjo skrajutę, anonsuojančią dar tą patį vakarą užvažiuojamuosiuose namuose vyksiančias gyvūnų pjautynes. Kas ten bus? – svarstė jis. Dogas prieš vilkę, mirtinos gaidžių peštynės, o gal lūšiai leis sudraskyti beždžionę? Šis vyras vienintelis smuklėje susigaudė, kad prie kapo laikomos vėlyvos mišios už didžiojo fantasto vėlę, ir tai suvokti jam padėjo nepaprasti gabumai.

Jis buvo vardu Johanesas Langhansas, nors dažniausiai vadinamas elgetaujančiu vienuoliu. Į smuklę atkulniavo per kapines, nes buvo apsistojęs katalikiškoje prieglaudoje kitoje jų pusėje. Jis ėjo pro didžiulius mauzoliejus, užstojančius vaizdą, tad nei matė, nei girdėjo, ką veikia jaunieji jo kraštiečiai prie Hofmano kapo. Tačiau jis pajuto jų mintis kaip dūzgesį viename iš paslaptingų būties matmenų, nes elgetaujantis vienuolis, kaip ir Erkiulis Barfusas, skaitydavo mintis.

Klausydamasis šito dūzgesio, jis susimąstė apie naujas savo pareigas – neseniai buvo paskirtas po Vienos kongreso kancle-

rio Meternicho įkurtos slaptosios tarnybos patarėju. Langhansą tam darbui rekomendavo italų kardinolas Aurelijus Viveras ir kažkoks inkvizitorius Sebastianas del Moras; kaip tik šios mintys apie dvilypį lojalumą Vienai ir Vatikanui, pažadintos austrų vaikinų, sukosi jo galvoje, kai jis atkako į užvažiuojamuosius namus prie Švč. Trejybės bažnyčios kapinių.

Kiti du ponai prie stalo irgi buvo vienuoliai, nors iš jų išvaizdos to ir nesimatė. Jie dėvėjo civilinius drabužius: kelnes iki kelių, apsiaustus, skrybėles su graižu, o vienam prie šlaunies net kabėjo kalavijas.

Tai buvo du broliai, Hansas ir Erichas Maličiai. Šimtmečio pradžioje Reino žemę okupavus Napoleonui, jie neteko tėvų. Jų pasigailėjo pranciškonų kolegija Pfalce ir užuolankomis po kurio laiko juos užverbavo inkvizicija. Jaunesnysis dabar išskleidė ant stalo brėžinį.

– Brėžinys mums kainavo keturias aukso markes, – tarė jis. – Garbingų žmonių nebeliko.

– Kaip jūs jį gavot? – paklausė Langhansas.

– Valdytojas turėjo lošimo skolų. Mes ėmėm pas jį lankytis fon Belovo dvare. Kaip žinot, jis ten vadovauja fabrikui...

Brėžinys vaizdavo kažkokį pastatą, apsuptą sodo ir aukštos tvoros su vieninteliais vartais. Į ratinę vedė trumpa alėja. Du priestatai rietė kiemą, kur buvo pažymėti vaismedžiai. Durys ir langai buvo paryškinti storesniu angliniu pieštuku, kaip ir kambariai apatiniame kairiojo priestato aukšte.

– Kur miega monstras? – paklausė Langhansas.

– Kairiajame priestate, fon Belovas ten nekelia kojos. Užsuka tik jo žmona. Valdytojas sako ponią iš paskutiniųjų stengiantis, kad jie nesusitiktų.

Langhansas metė į jaunesnįjį brolį tokį skvarbų žvilgsnį, kad šis nuleido akis.

– Mums išvis nebūtų reikėję to valdytojo ar kokio nors brėžinio, jei jūs nebūtumėt pasibeldę į duris ir apie jį pasiteiravę. Jūs sukėlėt įtarimus. Dabar jie darys viską, kad jį apgintų. Mes įsilaušim ten lyg paprasti vagys.

– Kažin ar daugiau būtume pasiekę kitais būdais, – suabejojo vyresnysis brolis. – Tvirtinama, jog vaikinas moka pasidaryti nematomas. Kambarinė prisiekinėja praėjusi pro jį tuziną kartų, bet jo nepastebėjusi.

– Laikykimės to, ką žinom, o ne to, ką prasimano kvailiai, norėdami atkreipti į save dėmesį. Kodėl nesiėmėt priemonių vasarą, kai jie dvare buvo vieni?

– Ėmėmės, bet monstrą saugo angelas. Dusyk jau rengėmės pereiti prie veiksmų, ir abu sykius jie išvažiavo.

– Kodėl nenusekėt jiems iš paskos?

– Valdytojas mūsų prašė palaukti tinkamesnės progos.

Langhansas bakstelėjo į subrūkšniuotą brėžinio detalę viršutiniame kampe.

– O kas pavaizduota čia?

– Slaptos durys. Dalį knygų spintos galima pasukti iš slėptuvės, esančios už miegamojo. Apie jas žino tik fon Belovas su valdytoju. Baronas liepė įrengti slaptą išėjimą vos nusipirkęs namą. Dar prieš vestuves. Jis turėjo priešų ministerijose. Jį mėginta net nunuodyti. Kitą kartą jam grėsė dvikova, nuo kurios, kad ir ne itin garbingai, jis pabėgo. Belovo padėties žmogui priešų netrūksta, ir jis priverstas imtis apsaugos priemonių.

– Dvikovos – barbariškas paprotys, – burbtelėjo Langhansas. – Nesuprantu, kodėl žmonės žudo vienas kitą dėl tokio nešlovingo dalyko kaip garbė.

– Galbūt todėl, kad jie nieko neturi, – tarė jaunesnis brolis, – o fon Belovas užsiima įtartinais darbeliais. Kalbama, jog, šalia visų savo fabrikų ir geležinkelių, jis dar pardavinėja iš bažnyčių vogtus meno kūrinius. Manau, kad, padarę tvarką kairiajame priestate, galėtume patraukti tiesiai į barono miegamąjį...

Tačiau Langhansas jo nebesiklausė. Vos atkakęs į užvažiuojamuosius namus pajuto, kad juos kažkas stebi. Jis negalėjo pagrįsti savo įtarimų, bet nuojauta jo protą užvaldė lyg kokia įkyri melodija. Jis padėjo skrajutę apie gyvūnų pjau-

tynes į šalį ir, kol broliai kryželiu kažką žymėjo brėžinyje, apsidairė.

Užvažiuojamieji namai anaiptol nebuvo sausakimši. Apačioje keletas vežikų lošė kauleliais. Prie vieno stalo garsiai ginčijosi grupelė gvardiečių. Pora abejotino elgesio moterų žiovaudamos vaikštinėjo tarp gėrimų bufeto ir atitverto rūkomojo, kur, sprendžiant iš kvapų, galėjai nugrimzti ir į opijaus svajones. Smuklininkas kažką demonstravo tolimiausiame kampe. Apsuptas pustuzinio vyrų, jis tolydžio pratrūkdavo keiksmų kruša, džiuginančia būrelį.

Bet net ir už įprastų suvokimo ribų Langhansas nepastebėjo nieko ypatingo. Įprastas ilgesio ir kartėlio kesulas, povandeninės atstumtos meilės srovės, trumpi džiaugsmo ar skausmo proveržiai, minčių upės, pakriki paveikslėliai, plaukiantys sava vaga, be tikslo, be krypties, asociacijų susidūrimas, trunkantis tol, kol naktis ir miegas arba išgertuvės paverčia jas sapnais...

Johanesas Langhansas savo dovaną atrado kaip elgetaujantis vienuolis, gyvendamas Istrijoje. Tai nutiko jėzuitų persekiojimo metais, ir vienuolynas, pagarsėjęs griežtomis taisyklėmis, išliko tik todėl, kad buvo įsikūręs pačiame imperijos pakrašty. Manydamas, kad bus išvaikyti, abatas novicijams pasiūlė išbandyti atsiskyrėlių gyvenimą kalnuose. Langhansas dar pasižadėjo tylėti. Niekas to nereikalavo, bet jis buvo jaunas ir šventųjų legendos jam darė didelį įspūdį.

Kone dešimtį metų jis gyveno bendraudamas vien su vietiniais piemenimis. Tik vėliau jis suprato turįs įgimtą atsiskyrėliško gyvenimo talentą: nebijojo jokių sunkumų – nei pūgos, nei karščių, nei alkio, nei troškulio.

Kaip tik tada jis ir atrado savo dovaną. Iš pradžių ji buvo tokia silpna, kad jis palaikė ją bado sukeltomis haliucinacijomis, bet paskui ją pajusdavo vis stipriau ir stipriau, kol suprato, jog tai Dievo atlygis už tylos auką.

Kai prie jo urvo artindavosi žmogus, jis išgirsdavo šį už daugelio kilometrų. Su abatu palaikydavo vienpusį telepati-

nį ryšį ir stebindavo jį per piemenis siųsdamas laiškus, aprašančius savo viršininko rūpesčius ir patariančius, kaip juos įveikti.

Po kelerių metų vienuolyno vadovybė, gąsčiodamasi keistuolio, vis labiau panašėjančio į valkatą, apsikarsčiusio skarmalais ir nebylaus kaip akmuo, neatpažįstamai lieso ir apdovanoto kraupiu gebėjimu skaityti svetimas mintis, atleido jį nuo įžado ir pasiuntė į Vatikaną raštininkauti vyskupų kongregacijoje.

Praėjo keli mėnesiai, kol jis vėl išmoko kalbėti. Ryšys tarp balso ir minties buvo veik nutrūkęs. Jis buvo įsitikinęs, kad tik vienas turi aiškiaregio dovaną. Nebuvo žmogaus, kurio vidinis pasaulis jam neatsivertų; jis permatydavo juos kiaurai, žinodavo visas jų paslaptis, užuosdavo pūvančių jų sielų kvapą ir stebėdavosi bažnytininkų minčių ir kalbų skirtumais. Jis nujautė, kad šie gebėjimai jam pridarys bėdos. Tikras stebuklas retai sulaukia kanonizacijos, priešingai, po karo kaimo bažnyčiose pernelyg pagausėjo kalbančių šventųjų atvaizdų ir madonų, liejančių švento aliejaus ašaras.

Trečiais gyvenimo Romoje metais jis stojo prieš tiriamąją komisiją. Pirmą kartą susitikęs Sebastianą del Morą, suprato šį žmogų atskleidus jo dovaną.

Komisija nustatė, kad jo gabumai nėra demoniški. Jam uždraudė apie juos pasakoti, bet iš koridoriuose nugirstų pokalbių jis suprato, kad po mirties jį kartu su prioru ketinama paskelbti šventaisiais. Jis juokėsi iš šitų gandų žinodamas juos skleidžiant pačią inkviziciją, mėginančią jį apsaugoti.

Netrukus jam buvo paskirtas karantinas, duota specialiai įrengta kontora. Dar po dvejų metų del Moras davė jam postą organizacijoje, vėliau tapusioje bauginančia „Dievobaimingąja sandrauga". Jo reputacija taip pakilo, kad kardinolas Riveras rekomendavo jį kancleriui Meternichui kaip patarėją religijos klausimais, bet Langhansas slapta ir toliau dirbo inkvizicijai. Jam duodamos užduotys būdavo itin svarbios ir reikalaudavo tokio žmogaus kaip jis. Užtat ir dabar jis atsidūrė

Berlyne taip slapukaudamas, kad net Meternichas nieko nenutuokė apie jo buvimo vietą...

Sėdėdamas prie „Auksinio gaidelio" stalo, Langhansas įsižiūrėjo į brolius. Jie buvo įsitraukę į būsimos operacijos detales – brėžinį, priėjimą prie namo, apsaugą, užduočių pasiskirstymą. Jie atvyko į Berlyną bemaž prieš metus, pasklidus gandams, kad salonuose pasirodąs mesmeristas Barfusas. Bet šis jau buvo pranykęs. Liko tik iš lūpų į lūpas perduodamos amžinos legendos: neva berniukas galėjęs numatyti ateitį, perduoti žinią mirusiesiems ir paprašyti velnio paslaugų. Kurie ne kurie prisiekinėjo praėję pro jį pusės metro atstumu ir jo nepastebėję, kai jis rodė savo gebėjimą pasidaryti nematomas. Paskui žmonės ėmė kalbėti, kad jis nusigavo į Briuselį, Kopenhagą, Hamburgą ir galiausiai vėl sugrįžo į Berlyną, šįkart globojamas kažkokios baronienės fon Belov.

Gandai pasitvirtino. Jau bemaž dvi savaites Langhansas gyveno prieglaudoje prie Švč. Trejybės bažnyčios, kol broliai baigė parengiamuosius darbus, ir visą tą laiką jo neapleido nuojauta, kad kažkas ne taip.

Ir ši nuojauta, regis, turėjo pagrindą, mat itin keistu dažniu dabar jis pajuto kažkieno minčių, ar veikiau sąmonės, srautą, kurio negalėjo nei suprasti, nei lokalizuoti.

Jis vėl apsidairė. Jam nusišypsojo kažkokia žvairė. Virėjo parankinis griausmingai nusišnypštė į nosinę ir kruopščiai apžiūrėjo rezultatą. Kampe smuklininkas keikėsi vis garsiau.

Sąmonė, kurios jis negalėjo lokalizuoti, buvo kažkur visai netoli. Jis juto ją labai aiškiai, lyg svetimos mintys landžiotų tarp odos ir drabužių. Smuklininkas kampe, pastebėjo jis, nusičiupo lazdą ir ėmė kažką plumpinti, nors ką plumpina, už nugarų sienos nesimatė.

Keletas apgirtusių vyrų pratrūko kvatotis. Kažkas užriaumojo:

– Juk ji nieko neverta. Kiek už ją sumokėjai?

– Tris dukatus! Ir dar norėjo paimti dvigubai. Čia patekusi iš pradžių ji mokėjo visokių triukų: vaikščioti ant rankų ir net šokti lyg aukštuomenės dama. Tiesai nereikia žodžių, o melui jų niekad nėra per daug. Čigonpalaikis, ją pardavęs, mane paprasčiausiai apmovė.

Vyrai prasiskyrė duodami smuklininkui vietos, ir Langhanso akims atsivėrė visas vaizdas.

Tai buvo markata.

Beždžionėlė buvo prirakinta prie kablio sienoje, aprengta purvina lėlės suknele ir su naktine kartūno kepuraite. Grandinė buvo labai trumpa ir neleido jai pajudėti toliau nei porą pėdų.

– Nusipirkau šitą sumautą beždžionę, kad ji rodytų triukus svečiams! – plyšojo smuklininkas. – Bet ji, paikšė, nenori klausyti! Dabar tiks pjautynėms.

Beždžionėlė neišleido nė garso. Langhansas net pamanė, kad jai išpjautas liežuvis. Jis girdėjo tik kažkokios kalbos šiugždesį, persmelktą neapykantos ir gyvuliško skausmo. Beždžionės minčių pasaulis, suprato jis, veik nesiskiria nuo mažo vaiko, ir ši įžvalga jį nustebino.

Staiga baimingą markatos šiugždesį perskrodė kitokia minčių nuotrupa. Ji atsklido nuo vyresniojo brolio, nepatikliai žiūrinčio į Langhanso išsiblaškymą.

Jis vėl atsigręžė į brolius.

– Ar fon Belovas rūpinasi apsauga? – paklausė jis.

– Naktimis prie vartų budi sargas. Bet, išskyrus baroną, visi neginkluoti. Valdytojo tvirtinimu, bibliotekoje jis dėžutėje laikąs du olandiškus pistoletus.

– Jokių dogų?

– Ne, vienintelė kliūtis – vartų sargas. Bet dirstelkit čia, truputį toliau, jei eisit pasieniu... Matot – apmiręs kampas. Žibintininkas pražingsniuoja tuoj po vidurnakčio, vėliau – nė gyvos dvasios.

– Virtuvės durys bus neuždarytos, – įsiterpė jaunesnis brolis, – valdytojas pasirūpins. Slapti laiptai prasideda rūsyje, už sandėlio sienos.

Bet Langhansui nebereikėjo daugiau klausinėti. Visas brolių parengtas planas rėmėsi jo jau turimomis žiniomis, be to, jis aiškiai juto, kaip jie visą planą aliai kruopelytę perkrato galvose: fon Belovas su žmona miegos kitoj namo pusėj, jei baronas apskritai nėra išvykęs ir nenusprendė pernakvoti viename iš savo fabrikų, o jei ir būtų namie, tikriausiai kietai miega, nors ką gali žinoti, visko nenumatysi; vienas brolių eis sargybą prie namo, o kitas su Langhansu pro atdaras virtuvės duris itin atsargiai, kad nepažadintų kambarinių, nulips į rūsį, kur laikomos vyno ir alaus statinės, tada, prisėlinę prie valdytojo nurodytų slaptų laiptų, užlips į viršutinį priestato aukštą, ten užrakintame kambaryje miega monstras, galbūt užsirakinęs duris, nes nujaučia, kad jo kažkas ieško, taigi užliūliuotas saugumo, nieko nežino apie pastumiamas knygų lentynas, jis net nepastebės, kai du šešėliai įžengs į tamsų kambarį ir vienas jų, greičiausiai pats Langhansas, atsakingas už sėkmingą šio reikalo baigtį, prieis prie lovos, kruopščiai pažymėtos valdytojo plane, tyliai atitrauks užuolaidą ir, sugniaužęs išsigimusio minčių skaitytojo kaklą, nutrauks gyvybę, kuri, šiaip ar taip, ir atsirado per klaidą...

– O moteris? – paklausė Langhansas. – Baronienė? Kur ji bus rytoj naktį?

– Mes manom, kad barono kambariuose.

– Ką reiškia – „mes manom“?

– Tarnai šnabždasi, kad ji – monstro meilužė. Valdytojas tai girdėjo iš kambarinės. Sako, monstras yra jos vaiko tėvas ir kad naktimis ji laksto pas jį, visiems užmigus. Ir dar jie ketina išvažiuoti Amerikon...

Langhansas garsiai nusijuokė.

– Nesąmonė. Monstras visiškai negyvybingas. Kaip jis galėtų turėti vaikų? Ir kokia moteris įsileistų tokį padarą į savo lovą?

Nors įmanoma, tučtuojau pamanė jis. Su jo gabumais galima pasiekti sunkiai įsivaizduojamų dalykų.

– Baronas tikriausiai būtų pastebėjęs, – pridūrė jis mįslingai.

– Jis toks pats kurčius kaip ir monstras, bet tik kai kalbama apie jo žmoną. Dėl jos jis viską padarytų. Valdytojas sako, kad jis geria šampaną iš jos batelio, kaip lenkai, pakvaišę dėl moterų.

– Dievas davė žmogui dvi ausis, – įsiterpė vyresnysis brolis, – kad geriau girdėtų, ir dvi akis, kad geriau matytų. Bet tik vieną burną, kad mažiau kalbėtų. Valdytojas – pagyrūnas...

Bet Langhansas jau nesiklausė. Jo dėmesys vėl nuklydo prie prirakintos beždžionėlės. Jis pamanė, kad šis padaras galėtų jam duoti naudos, nes Barfusas tikriausiai saugosi.

Kitame kambario gale smuklininkas vėl ėmė pliekti markatą lazda. Beždžionėlė veltui mėgino išsisukti nuo smūgių. Ji tampė grandinę, draskė metalą, o paskui suleido dantis į lazdą.

– Aš tave pamokysiu, – beprotiškai rėkė smuklininkas, – aš tave pamokysiu, prakeiktoji!

Jis ištraukė lazdą iš markatos nasrų ir užsimojo iš visų jėgų. Langhansas baiminosi išgirsiąs trakštelėjimą, lyg per kelį laužiamos sausos šakos, kraupų garsą, kai lūžta gyvulio letena; jis netgi pajuto tarsi savo ranką ar koją...

Vėliau smuklininkas prisiminė kažkokį šnabždesį, kuris privertė jį išmesti lazdą ir atrišti beždžionėlę be jokios akivaizdžios priežasties; jis taip ir nesuprato, kad padarė šitai ne savo valia, o paliepus tyliam ponui, sėdinčiam su dviem draugais tolimame kampe.

Elgetaujantį vienuolį nukrėtė šiurpas. Beždžionėlė buvo kupina neapykantos žmonėms ir itin agresyvi – puikus ginklas rankose žmogaus, mokančio jį valdyti.

Vos atrišta, ji tučtuojau puolė smuklininką. Langhansui teko labai įsitempti, kad savo gabumais priviliotų markatą ir ši pagaliau atsitūptų jam prie kojų inkšdama iš gėdos.

Smuklininkui iš dviejų kojos žaizdų bėgo kraujas. Atsigręžęs į drebantį žmogų, Langhansas pasakė:

– Jūs turit pakankamai žvėrių pjautynėms. Aš perku markatą. Prašykit už ją kiek norit...

Sapne jis eina mišku ir girdi viską, ką girdėtų normalus žmogus. Paukščių giesmes, medžių vainikų šnaresį, upelio čiurlenimą, žmogaus juoką.

Jis žiūri į savo rankas ir mato, kad jos išaugo. Minkšta raumenų kalnų grandinė tęsiasi nuo riešo iki peties, mėlynos išsipūtusios venos primena upės deltą, kurios atšakos neša kraują į dvi tobulas plaštakas su visais pirštais. Ir jis pats užaugo, nykštuko kojytės tapo ilgos ir stiprios.

Jis žiūri į savo atspindį vandenyje. Praskaras išnykęs. Nosis stipri ir kilmingai kumpa. Iškiša liežuvį. Šis įprastai rausvas, ne dvišakas kaip gyvatės. Jo veidas nei gražus, nei bjaurus, paprasčiausiai kasdieniškas, ir tai jį džiugina.

Kvepia rudeniu, pūvančiais lapais, grybais, drėgnom samanom. Po kojomis trakšteli šaka. Stirnaitė progumoje atsargiai pakelia galvą ir pauosto, bet nepabėga. Jis niūniuoja kažkokią melodiją nepastebėdamas, kaip ji virsta daina.

Jis dainuoja?

Taip, dainuoja, ir daina skamba taip, kaip jis ir vaizdavosi, nes ji atsirado iš partitūros, kažkada jo grotos vargonais; vadinasi, vidinė muzika niekuo nesiskiria nuo girdimos ausimis. Žodžiai iš nuostabos įstringa gerklėje, bet galų gale jis prabyla garsiai ir aiškiai, kreipdamasis į save.

– Aš esu Erkiulis, – sako jis. – Erkiulis Barfusas. Kadaise buvau kurčnebylus nykštukas, luošys, bet dabar užaugau, išmokau kalbėti ir tapau įprastu žmogum, nei gražiu, nei bjauriu, tokiu kaip visi, lyg kas būtų mane išpūtęs iki reikiamo dydžio.

Žemė pasausėjo, gilumoje pasirodė smėlis. Takelis vingiuoja tarp žemų pušelių, jį supa garsai, miško garsai – kažkas

traška, girgždžioja, krinta kankorėžiai, čiulba paukščiai. Jis niekad neįsivaizdavo, kad pasauly tiek daug garsų, kad jie, tokie neregimi ir neužčiuopiami, galėtų pripildyti būtį. Jis užuodžia sūrų vandenį ir dumblius, takelis pasuka į vakarus, užveda jį ant kalvos – ir prieš akis atsiveria spindinti, kone sustingusi jūra.

Tingios bangos laižo krantą. Jūra iš visų pusių. Jis supranta, kad atsidūrė saloje.

Ant vienos kopos sėdi mergaitė. Jis šaukia ją vardu, bet ji negirdi. Jis vėl žiūri į vyriškas savo rankas, sausgysles riešuose, pirštų sąnarius – nieko netrūksta... nagai greičiau pilki nei rausvi, ant plaštakų matosi į sliekus panašios venos...

Dabar mergaitė jį pastebi ir moja, kad jis prieitų. Jis lipa nuo kopos, bet mergaitė kažkodėl neartėja, su kiekvienu jo žingsniu tarytum atsitraukia.

Į nugarą jam įgelia vabzdys. Jis suvirpa, nes vabzdys tupi toje vietoje, kur jis nepasiekia kojomis. Blusos visad kandžiodavo kaip tik šią vietą, ir niežulys tarp netaisyklingai išaugusių menčių būdavo ypač nepakenčiamas, nes jis negalėdavo pasikasyti. Ir staiga prisimena turįs rankas! Atsargiai perbraukia nagais nugarą. Gaurai išnyko, taip pat įdubos ir suakmenėjusios išaugos. Iš džiaugsmo jis vėl prašnenka. Cituoja prancūzų filosofo mintį, į kurią kažkada atkreipė jo dėmesį Barnabis Vilsonas: „Laimė – sapnas, kančia – tikrovė". Bet filosofas klydo.

– Iš tikrųjų viskas priešingai, – priduria jis šviesoku gomuriniu... ne, anaiptol, minkštu baritonu, gimininga viduriniam vargonų registrui. – Aš, žinoma, miegu, bet kai nubusiu, Henrieta bus šalia, ir tikrovėje aš esu laimingesnis nei sapne.

Jis pamažėle leidžiasi nuo paskutinės kopos prie tariamos salos kranto. Staiga už kažko užkliūva – be abejo, už sausumos vėžlio brangakmeniais inkrustuotu kiautu. Šis kinkuoja jam raukšlėta senio galva; Erkiulis supranta, kad vėžlys nori kažką pranešti, bet roplio mintys tokios lėtos ir archajiškos, kad jis negali jų išversti į savo kalbą, beje, tam ir laiko neturi – jo laukia mergaitė.

Ji prisidengusi veidą kauke, dabar pamato jis, šilkine jo paties kauke. „Henrieta!" – šūkteli jis, bet ji neatsiliepia ir jis supranta, kad ji kurčia, kad ji perėmė jo negalią ir kaukę pasiaukodama iš meilės. Tada jis nuima nuo jos kaukę, kad vėl apsikeistų su ja likimu, – ir mato, jog mergaitė tokia pat nuostabiai graži kaip ir kitą akimirką, kai jis atsimerkia...

Ji guli šalia jo miegamajame fon Belovo rūmuose. Kambarys užlietas pieniškai balta pilnaties šviesa. Niekas nemiega taip grakščiai kaip Henrieta, pamano jis, ji miega lyg šventyklos šokėja, ranka prispaudusi kaktą ir atkišusi lūpas bučiniui.

Kada ji atėjo?

Po vidurnakčio! Ji įtykino pro duris vikriai lyg katytė ir atsigulė šalia tavęs, Erkiuli, dvigubai už tave aukštesnė, dvigubai sunkesnė, daug kartų gražesnė, bet ne dvigubai mylinti, nes meilės, kaip tylos ar amžinybės, negalima matematiškai padauginti.

Naktis saugo namus lyg perekšlė. Visi miega, išskyrus vėžlius, be galo lėtai šliaužiojančius pirmame aukšte. Henrieta suinkščia pro miegus, ir jis dviem kojų pirštais pakelia ant veido jai užkritusią garbaną ir užkiša už ausies. Ir ji nusišypso toliau sapnuodama, ir, keisčiausia, jis irgi sapnuoja kartu su ja, nes pasistengęs gali sekti jos galvoje bėgančius vaizdus, ir, jo nuostabai, ji sapnuoja tą patį sapną, kurį ką tik sapnavo jis pats. Ji taip pat yra nepažįstamos salos pakrantėje, mato, kaip jis eina prie jos, ji taip pat prisidengusi kauke, nors jis jos sapne toks kaip visada, o ji girdi ir kalba kaip paprastai. *Erkiuli,* galvoja ji sapne, *Erkiuli, kodėl tu man paskolinai kaukę?*

Ir jis sėdi naktį neįstengdamas atsakyti, apimtas neapsakomos laimės, išnarsto šią, apžiūri tūkstančius nuostabių, ant patalų pasklidusių dalelių, ir vėl viską sunarsto pagal tą patį modelį, o gal visiškai naują, bet tokį pat tobulą; laimę, apie kurią negalėjo nė svajoti, laimę, daug kartų pranokusią drąsiausias fantazijas.

Bet nerimas, pastarosiomis savaitėmis tapęs ištikimu palydovu, jį verste verčia iš lovos. Jis atsargiai įsisiūbuoja, kad pavyktų apsiversti ant pilvo, rangydamasis nusigauna į lovos galą ir nusliuogia ant grindų stengdamasis pirmiausia pasiekti jas kojomis: jo aukščio žmogui lova – tikras skardis.

Per kambarį bėga mėnesienos takas. Šviesa apsupa jį lyg besvorė mantija. Jis atsisėda į suolą palangėje, vaikišką suolą su pakoja vietoj kėdutės. Atsargiai atidaro dėžę, dviem kojų pirštais ištraukia ketvirtį lapo ir padeda ant suolo. Atsuka rašalinės dangtelį, suspaudžia plunksną dešinės kojos nykščiu ir didžiuoju pirštu, padažo į rašalą, kvepiantį rožių aliejum, sugeriamuoju popierium nušluosto pakibusį lašą ir ima vedžioti raides.

„Aš, Erkiulis Barfusas, – rašo jis, – stoviu ant naujo gyvenimo slenksčio..."

Iš perdėto uolumo po pirmos raidės ant popieriaus pasklinda rašalo dėmė: nesvarbu, pamano jis ir rašo toliau – rašo, kad yra naujagimis, kad gimė kartu su savo dukterim, ne, pasitaiso, metais anksčiau: kai vėl susitiko Henrietą, tą nepamirštamą akimirką. Priduria keletą sakinių apie tai, kad visi jo vargo metai yra niekas, palyginti su viena laimės sekunde, praleista su mylimąja, apie bilietus į Ameriką – išvykimas numatytas po savaitės, apie jų planus ir atsargumo priemones, apie slapta susikrautus lagaminus ir atidėtus pinigus. Šarlotą, savo dukterį, jie pasiims drauge. Viskas smulkiai suplanuota, jie užsisakė karietą, nuvešiančią juos į Hamburgą-Altoną, apie jų planus žino tik viena kambarinių, žvairaakė Lizaveta, ji tvarko jų reikalus neklausinėdama, tad baronas ničnieko neįtaria.

Pagalvojus apie baroną, jam suvirpa širdis. Jo laimė taps fon Belovo tragedija. Baronas – taurus žmogus, ir jis, Erkiulis, jam skolingas – ar ne baronas išgelbėjo Henrietą?

Fon Belovas galbūt yra paskutinis garbingas baigiančios išmirti aristokratų giminės atstovas, ir Erkiuliui skaudu paveržti nuo barono moterį, kurią šis myli ne mažiau nei jis

pats... Jį užlieja pavydo banga. Jis negali nuo jos apsiginti, nes pavydas – nuolatinis niūrus meilės palydovas laidotuvių kostiumu, miniatiūrinė mirtis, paliekanti burnoje švino prieskonį. Šio jausmo objektas galėtų būti morališkai mažiau vertingas, bet pavydas nesukurtas derėtis, jis gyvena savą gyvenimą, šitas meilės apendicitas... ir jis raminasi prisimindamas Henrietos patikinimus, kad ji, žinoma, dėkinga baronui už visa, ką šis dėl jos padarė, bet tai nieko nereiškia vienvaldės meilės požiūriu.

Mėnulis įlenda į debesį, ir kambary įsiviešpatauja tamsa. Erkiulis kojų pirštais užčiuopia lempą, atsuka dagtį, pakelia stiklą ir prikiša dervuotą degtuką – viską atlieka su ortopedišku lengvumu, kuris užtikrintų jam vietą bet kokiam cirke. Lempa skleidžia blausią žalzganą šviesą lyg švytintis povandeninis augalas, jei jis galėtų tokį įsivaizduoti. Jis vėl padažo plunksną į rašalą ir užrašo tris žodžius, simbolizuojančius jo ateitį: Jungtinės Amerikos Valstijos.

Niekas nežino, kas jų ten laukia, bet kadangi žmogus neprisimena savo gimimo, kaip negali įsivaizduoti ir savo mirties, jis nujaučia amžinybę ir jau joje gyvena. Amerika, pamano jis, yra geografinė amžinybė, kartografinis sąvokos *visada* atitikmuo.

Jis taip smarkiai krūpteli, kad vos nepargriūva. Ant lango krašto, prie pinučių, tupi kranklys. Kranklys tyliai baksnoja snapu į lango stiklą, lyg norėdamas patraukti jo dėmesį. Erkiulis, savaime aišku, šio garso negirdi, bet jaučia vibraciją, – paukštis tikriausiai mato savo atspindį stikle ir mano, jog tai jo giminaitis.

Staiga įtempęs valią, jis atlieka fantastiškiausią triuką, kokį tik jam leidžia įgimta dovana: įsiskverbia į kranklio sąmonę ir žiūri į save paukščio sagutėmis. Paskui vėl sugrįžta į savo kūną, čiumpa plunksną ir rašo: „Kažin ar visi kraukliai mato nespalvotą pasaulį, ar tik šis kranklys yra daltonikas? Vaizdas neryškus, grūdėtas, ypač kaukė, juk aš užmiršau ją nusiimti prieš guldamas".

Kranklys pakyla nuo lango krašto – Erkiulis vėl įsitaisęs jo sąmonėje, nuskrenda iš pradžių prie kaštono kieme, kur jį budelio akimis nugąsdina pelėda; paskui vėl pakyla, kartu su Erkiuliu, – dešimt sieksnių, dvidešimt, keturiasdešimt, šimtas... tiesiai į mirgantį Berlyno dangų.

Apačioje jis jaučia miestą: skersgatvius, kiemus, arklides, puošnias gatves, rūmus ir lūšnas. Smarvė neapsakoma, visur voliojasi šiukšlės, grioviuose plaukioja negyvos žiurkės, ekskrementai metami pro langus ir balkonus, – bet tokie jau yra devynioliktо amžiaus miestai: milžiniški sąvartynai, kylančios civilizacijos atmatų duobės.

Paukščio sąmonė, pastebi Erkiulis, itin primityvi, jos mintys priverstinės, bemaž nesiskiria nuo instinktų. Be perstojo, keletą dienų jis gali kartoti tą patį: *poilsio, poilsio, poilsio* arba *gerti, gerti, gerti.* Kranklys į viską žiūri su tuo pačiu abejingumu, niekas negali jo nei labai pradžiuginti, nei sugniuždyti.

Naktis tamsi, tik vienur kitur blykčioja gatvės žibintas ar apšviestas langas, kur prie knygos sėdi studentas ar iki vėlumos dirba siuvėja. Kiaulidėse ir arklidėse miega gyvuliai. Srutų, šiukšlių ir žmogaus išmatų smarvė veik nepakeliama. Šalta, oras itin drėgnas.

Jis niekad taip laisvai nesinaudojo savo jėga, kaip paskutiniais metais. Valandų valandas jis gali keliauti su tais, kuriuos ėmė vadinti savo „nešikais“. Su kate. Arba paukščiu. Kartais su mulu ar jaučiu. Tik išimtiniais atvejais – su žmogum, geriausia – vaiku. Kartais jis nuskrieja nuo miesto keletą mylių. Jam užtenka akimirką įtempti valią, kad vėl sugrįžtų į savo kūną. Bet naktis ilga, jis vis tiek niekaip nenurimsta, tad ir toliau glūdi už kranklio akių, suka didelius ratus virš fon Belovo rūmų, nors nuo aukščio mažumėlę ir svaigsta galva, o pasaulį mato bespalvį, kol kranklys galiausiai nutupia ant valdytojo lango.

Tarnybiniame bute dega varvelio lempa, valdytojas stovi prie bufeto ir rengiasi. Kokie reikalai jį spiria tokį metą? Iš visa ko sprendžiant – kažkas labai skubaus. Tempdamasis

batus, jis karštligiškai ieško lempos gaubtuvėlio. *Jie jau čia,* galvoja jis, tik tai: *jie jau čia...* ir prisimena keletą rimtų vyrų veidų, kurių Barfusas niekad nebuvo matęs.

Kranklys vėl pakyla nesuvokdamas, kad jį lyg aitvarą valdo žmogaus valios siūlai. Dabar jis nutupia prie aštunto iš eilės lango, kur gyvena rusų kilmės tarnaitė Lizaveta. Išsiblaškęs sulesa kelis grūdus ant palangės, mažumėlę abejodamas dėl savo motyvų ir nepasitikėdamas silpnu savo būdu. Erkiulis neaiškiai užčiuopia jos sapną – kažką apie pinigus, mamą. Lizavetos vienintelės iš tarnų negąsdina jo išvaizda. Kai kada jis pastebi, kad ji jam simpatizuoja, o Henrietai ištikima tarsi duktė. Netrukus jai sukaks dvylika metų, fon Belovas nusipirko ją aukcione.

Kranklys dar sykį pakyla ir nutupia ant medžio gatvėje, už sodo tvoros. Jo, kaip ir Erkiulio, neima miegas – jis kažko neteko, nors jau nebeprisimena... gal savo patelės... o gal jauniklio? Mėnulis vėl pasirodo. Prie tvoros stovi trys vyrai. Keista, bet ant vieno iš jų peties tupi beždžionė. Tačiau kranklio nedomina keista kompanija, jis pamatė ant žemės duonos kriaukšlį – ir tą pačią akimirką, kai paukštis nusileidžia prie savo grobio, Erkiuliui kelionė nusibosta ir jis sugrįžta į savo suolą.

Mirtis, galvoja jis, nesuprasdamas iš kur šis žodis staiga išniro. Henrieta, supažindindama jį su sudėtingomis gyvenimo taisyklėmis, kartą papasakojo apie miesto repozitoriumus, kur fon Belovas būtų paguldytas atrastas be gyvybės ženklų. Į Berlyno repozitoriumus vežami žmonės, kai įtariama juos užmigus letargo miegu; jie paliekami morge su pririštu prie kojos varpeliu, ir tik po dviejų savaičių, kai kūnas pradeda dvokti taip ir nesuskambinęs varpeliu, jis išgabenamas į kapines ir palaidojamas pašventintoje žemėje. *Meilės repozitoriumas...* galvoja Erkiulis, bet taip ir nesuspėja užbaigti minties, nes kitiems nesuvokiamu dažniu pajunta valdytoją išėjus iš savo kambario. Jau kelios savaitės Erkiulį kažkas vargina, bet meilė daro jį neatsargų ir neskatina raustis vidinia-

me kitų žmonių pasaulyje. Jam užtenka savos jausmų griūties, kurią sukėlė Henrieta ir dukters gimimas.

Jis nuleidžia plunksną ir apsidairo. Henrieta miega kaip angelas. Ji – grožio įsikūnijimas. Ilgi gamtos sugarbanoti plaukai, amžinybę atspindintis šypsnys, taurus profilis, nosies triumfo arka, migdoliškos akys, baugštaus elnio eisena, tobulos krūtys, akių jūra, miklios kojos, paslaptingos ausys, jautrūs smilkiniai, šventas kaktos skliautas, egzotiškas vaisius – jos burna. Jis užsimerkia vydamas šalin mintį, jog netrukus teks ją žadinti, dar prieš aušrą, kad ji suspėtų nutykinti į savo kambarį, kol nubus namai.

Jis svarsto, ar jų dukrelė bus tokia pat graži. Daug mėnesių bijojo paties baisiausio, bet mergaitė gimė visiškai sveika. Jis regi jas ir save Amerikoje: juodu neapsakomai laimingi.

Paskui jis sėdėdamas užsnūsta – savaitė buvo ilga ir kupina parengiamųjų darbų prieš kelionę. Jis sapnuoja žiurkę, apsitaisiusią durtiniu ir su žalia vyskupo kepure ant galvos. Ji tiesia jam laišką, įspėjantį apie kažkokią baisią nelaimę. Tada jis vėl prabunda, tokia pačia poza, kokia jį nusinešė miegas, – sėdėdamas vaikiškam suole su plunksna tarp kojos pirštų, išpiltas šalto prakaito, lyg ši lemtinga naktis būtų jį užklupusi nusikaltimo vietoje.

Henrieta suinkščia pro miegus. Ji turi išsimiegoti, greit jiems prireiks visų sutaupytų jėgų, galvoja jis. Padeda plunksną, nušluosto rašalo lašą nuo kojos, tyliai prieina prie lovos, užlipa laipteliais, sukaltais jam valdytojo, ir atsigula. Jis paglosto jai veidą koja, ji vėl suinkščia. Jai tikriausiai trukdo mėnesiena ir lempa, pamano jis, stulbinamai greitu judesiu nusitraukia kaukę ir uždeda jai ant veido, kad apsaugotų nuo šviesos. Ji guli susirietusi ant šono, pritraukusi kelius prie krūtinės. Tamsoje ją galima palaikyti manim, pamano jis.

Jis vėl eina prie suolo, bet ūmiai sustoja ant mėnesienos tako vidury grindų. Šeštasis jausmas įspėja apie kažkokį judesį, jis susikaupia, ir nuo laimės aptemusioje sąmonėje išryškėja vaizdas – beždžionė!

Beždžionė, neseniai regėta paukščio akimis, dabar yra name.

Kaip ji čia pateko? Jis nežino. Jos sąmonė panaši į gyvenimą patyrusio vaiko ar protiškai atsilikusio suaugusiojo, ji nieko nemato tamsoje ir atrodo visiškai sutrikusi.

Jis praveria duris ir išeina į koridorių pasižiūrėti, ar jos ten nėra. Jokio judesio, tik vėjas siūbuoja sentimentaliai mėnulio apšviestų medžių šešėlius. Jis nulipa laiptais į pagrindinį pastatą. Prie žindyvės kambario sustoja. Ji sapnuoja mįslingą sapną, kuriame kažkas visą laiką kartoja: „Tai buvo antradienį, balandžio mėnesį". Prie žindyvės lopšyje miega jo duktė. Ir ji, naujagimė, sapnuoja, nors jos sapnas – luistai kaleidoskopiškai besimainančių spalvų, sumaišytų jos vidinėje paletėje. Neryškūs kontūrai, galbūt rankos, iškyla iš raudono fono. Sapnas bežadis, staiga jis jame išvysta savo paties kaukėtą veidą, kartu su ja prisimena žindyvės širdies tvinksnius, riebaus krūties pieno skonį, nuo kurio jai sudrėksta burna, ir motinos Henrietos kvapą. Tokie tat yra kūdikio sapnai, galvoja jis, migla, kurioje pasaulis pamažėle, labai pamažėle įgauna kontūrus. Ten dar nėra kalbos, nėra jausmų, išskyrus alkį ir troškulį, gerą savijautą ir pilvo skausmą. Gėris ir blogis – nepažįstamos sąvokos, kaip kad grožis ir bjaurumas; viso to ją pamažu išmokys gyvenimas, nors niekas ir neprašo.

Jis sutelkia dėmesį į miegančiuosius kitame priestate. Fon Belovas, pastebi jis, miega visiškai ramiai. Baronas sapnuoja itin retai, o kai tai nutinka, jo sapnai būna praktiški ir gramatiškai tvarkingi. Bet valdytojo kambary nėra.

Jo laimę ima graužti nerimas. Kodėl fon Belovas niekad nieko neįtarė? Naujųjų laikų pramonininkams laikas – neapibrėžta sąvoka, kitokia, nei iki šiol žmonės buvo pripratę. Laiką galima keisti ir pripildyti lyg ąsotį planų ir sprendimų, kurių tikslas – nauda. Laikas yra pinigai, dažnai kartoja fon Belovas, stebindamas aplinkinius, niekad neįtarusius tokio ryšio.

Erkiulis suglumęs apsidairo.

Kur yra valdytojas?

Prie virtuvės durų! – staiga suvokia jis.

Ir kažkur name, kažkokioje jam iki tol nežinomoje patalpoje, jis pajunta beždžionę su svetimu žmogum. Širdis ima pašėlusiai daužytis, jis bėga, kiek tik įkerta nykštuko kojytės, atgal, užlekia laiptais ir pasileidžia koridorium, kur medžiai ant sienų vaidina indonezišką šešėlių spektaklį. Jis užkliūva už kilimo krašto, atsitrenkia į komodą, kažkas nerangiai sukruta kertėje – be abejo, vienas iš brangakmeniais išpuoštų vėžlių.

Jis šnopuoja lyg astmininkas, mažučiams plaučiams trūksta oro, gerkle kyla kažkoks gurgesys ir atrodo, kad iš jo sudarkytų gerklų staiga ims ir išsiverš riksmas. Durys atdaros, kaip jis ir paliko, bet atstumta knygų spinta ir atsivėrusiose žiotyse šmėkšo anksčiau jo nematyti slapti laiptai. Kambarys užlietas mėnesienos. Lovoje, vis dar su jo kauke, guli Henrieta.

Ūmiai jis pradeda nebeskirti spalvų, mato viską lyg kranklio akimis, ir pirmąsyk gyvenime iš jo gerklės išsiveržia riksmas, toks kupinas siaubo, kad akimirksniu į kambarį sulekia visi tarnai. Ji guli visiškai ramiai, susirietusi į kamuolį, primenantį kaukėtą nykštuką.

Ant grindų numestas skustuvas. Persigandusi beždžionė kabarojasi užuolaida. Mergaitės gerklė perrėžta iki kaklo slankstelių.

VII

Christlischer Anzeiger, Ratiboras, sausio 14 d.

Tragiška savižudybė ar žvėriška žmogžudystė?

Paslaptinga mirtis, įvykusi prieš savaitę, padalijo mūsų miesto gyventojus į dvi stovyklas ir sukėlė aršius ginčus dėl mūsų epochos nusikalstamumo. Per Tris Karalius žemės nuomininkas J. Langemiuleris rado nežinomo vyro lavoną, kybantį ant medžio gretimo Jegerndorfo kaimo kapinėse. Langemiuleris, pavaduojantis varpininką ir visų gerbiamas už drąsą, parodytą per praėjusių metų miško gaisrą, tučtuojau iškvietė policininką Kėlerį, kuris skubiai atvyko su pastorium Heinemanu. Jie bemat atpažino mirusįjį – Š. Mosbrugerį, buvusį Ratiboro beprotnamio prižiūrėtoją, apie kurio dingimą antrą Kalėdų dieną pranešė brolis.

Kaip žinoma mūsų skaitytojams, lavonas buvo apžiūrėtas viešajame morge. Felčeris Jansenas kaip mirties priežastį nustatė uždusinimą kilpa, bet ant velionio kūno jis atrado ir daugiau smurto žymių. Mosbrugeriui prieš mirtį buvo kelis kartus trenkta į galvą buku daiktu, bet šie smūgiai, Janseno manymu, pavojaus gyvybei nesukėlė. Dešinė ranka smarkiai sužalota: trys pirštai nukirsti iki šaknų, į delną įlydyti keli gabaliukai švino ir storos grandinės grandis. Ant nugaros įrėžti žodžiai, kuriuos policininkas Kėleris perskaitė kaip „Septynerius metus“. Liežuvis persmeigtas aštriu daiktu. Mirtis greičiausiai ištiko pirmomis sausio dienomis.

Policininkas Kėleris pasibeldė į visų aplinkinių gyventojų namų duris, bet, kaip mūsų skaitytojams jau žinoma, nieko

svarbaus neišgirdo. Remiantis kapinių sargo parodymais, Mosbrugeris tikriausiai ant medžio buvo pakartas vos keletą valandų prieš tai, kai buvo rastas, šiaip ar taip, išvakarėse, kelioms šeimoms atėjus įžiebti žvakių ant savo artimųjų kapų, ten jo dar nebuvo.

Dėl švenčių velionio brolis ir artimiausias giminaitis K. Mosbrugeris į karališkąją žandarmeriją kvotai buvo pakviestas tik po keturių dienų. Pasak policininko Kėlerio, Mosbrugeris taip nervinosi, kad nutarta jį sulaikyti. Dar sykį jis apklaustas dalyvaujant karališkajam fogtui Brinkui, kuriam Mosbrugeris pranešė apie brolio dingimą.

Per kvotą Mosbrugeris tvirtino, kad nuo to laiko, kai prieš mėnesį jie abu buvo išmesti iš darbo beprotnamyje, brolį be perstojo kamavo mintys apie savižudybę. Po skandalo, apie kurį, kaip skaitytojai tikriausiai prisimena, „Anzeiger" jau yra pranešęs, brolių laukė teismo procesas.

Antrą Kalėdų dieną, kai K. Mosbrugeris paskutinį kartą matė savo brolį, šis skendėjo baisioje melancholijoje ir vis kalbėjo apie artėjančią mirtį. Mosbrugeris tvirtino atsisveikinęs su broliu užvažiuojamuosiuose namuose ir parėjęs vakarieniauti.

Remiantis „Anzeiger" prieinamais šaltiniais, pono Mosbrugerio dar nėra tarp įtariamųjų, nors, galimas daiktas, jis žino nusikaltėlio vardą. Nors visiškai aišku, kad lavonas buvo perkeltas į kitą vietą, savižudybė, anot policininko Kėlerio, dar neatmestina. Remiantis medicinos ekspertizės išvadomis, velionis galėjęs iš pradžių nusižudyti, ir tik paskui jo kūnas buvęs nežinomo nusikaltėlio sužalotas ir perneštas į kapines. Mūsų miesto gyventojai šiuo metu aptarinėja tiek savižudybės, tiek nužudymo motyvus. Mes visi esam labai susikrimtę. Naujieji laikai, kaip pasakė burmistro patarėjas Rau prieš pat išspausdinant šį numerį, atnešė ne tik fabrikus ir geležinkelius, bet ir vis žiauresnius nusikaltimus. Redakcija ir žandarmerija kreipiasi į visus asmenis, galinčius padėti atskleisti šį tragišką įvykį.

Christlischer Anzeiger, Ratiboras, sausio 20 d.

Mosbrugeris areštuotas

Penktadienį karališkasis fogtas Brinkas ryžosi areštuoti Karlą Mosbrugerį, įtariamą nužudžius jaunesnį savo brolį Štefaną. Sulaikytasis dar neprisipažino, bet, remiantis „Anzeiger" šaltiniais, atsirado liudytojas, kurio parodymai verčia kaltę ant Mosbrugerio. Policininkas Kėleris, kreipdamasis į visuomenę, pažadėjo visus supažindinti su naujausiais įvykiais, galinčiais nušviesti tragediją. Prokuroras deda visas pastangas surasti liudytojui, pastebėtam netoli kapinių. Jei šis liudytojas yra vienas iš „Anzeiger" skaitytojų, prašytume jį kuo greičiau susisiekti su valdžios organais arba redakcija.

Christlischer Anzeiger, Ratiboras, sausio 24 d.

Areštantui pareikštas kaltinimas

Jau kelios savaitės mieste svarstoma, ar K. Mosbrugeris kaltas dėl savo jaunesnio brolio mirties. Areštantas prisiekinėja Štefaną Mosbrugerį nusižudžius po to, kai pernai buvo išmestas iš darbo beprotnamyje. Kaip ponas Mosbrugeris gali būti toks tikras dėl šito reikalo, redakcijai yra mįslė, juk jis nematė brolio nuo Kalėdų, kai jie susitiko viename iš mūsų užvažiuojamųjų namų, ir tuomet tasai buvo gyvas. Kadangi ši istorija susilaukė didelio visuomenės dėmesio ir susidomėjimo, mes vėl trumpai ją išdėstysime.

Pernai prieš pat Kalėdas abu broliai buvo sučiupti vagiant valgį iš vargšų mūsų miesto beprotnamio globotinių. Naujajam prieglaudos direktoriui, didžiai gerbiamam buvusiam apskrities viršininkui Heningsdorfui, įtarimas kilo po to, kai jis gavo anoniminį laišką, rašytą, kaip manoma, kažkurio ankstesnio globotinio. Nuolatos vagiliaujama, regis, buvo dauge-

lį metų. Be to, įtarta brolius vogus ir globotinių malkas bei drabužius ir pardavinėjus turguje. Dėl šios priežasties per Kalėdas jie atleisti iš darbo. Heningsdorfas neatmeta, kad brolių veiksmai galėję privesti prie daugelio globotinių mirties, tad dar prieš Naujuosius metus nuspręsta iškelti bylą.

Užvakar, kai „Anzeiger" korespondentas kalbėjosi su karališkuoju fogtu Brinku, sulaikytasis dar nebuvo prisipažinęs. Mosbrugeris, kaip ir anksčiau, tvirtina brolį po skandalo nuolat galvojus apie savižudybę. Iš visa ko sprendžiant, įtariamasis savo prasimanymais mėgina apsunkinti tyrimą.

Christlischer Anzeiger, Ratiboras, sausio 30 d.

Mosbrugeris prisipažįsta nužudęs

Po dviejų savaičių daboklėje Karlas Mosbrugeris pagaliau prisipažino nužudęs jaunesnį savo brolį Štefaną. Atvejis, anot karališkojo fogto Brinko, esąs itin keblus, nusikaltimas pasižymi žvėriškumu, „būdingu mūsų epochai".

Pagal kvotos protokolą Mosbrugeris su broliu trečią Kalėdų dieną apsilankė „Trijų inkarų" smuklėje kaimyniniame Jegerndorfo kaime, kur jie susivaidijo dėl malkų vagystės Ratiboro prieglaudoje. Dėl šios vagystės jų laukė teisminis tyrimas. Dešimtą valandą, kaip pasakoja naujas liudytojas, broliai išėjo iš smuklės. Tai, kas įvyko po to, turėtų sukelti šoką kiekvienam padoriam mūsų krašto gyventojui: apleistoje kalvėje Mosbrugeris taip tvojęs jaunesniam broliui plaktuku, kad šis netekęs sąmonės, o paskui pririšęs jį prie geležinės sijos. Be to, kaltinamasis prikalęs žuvusiojo liežuvį prie sienos ir, išlydęs svarą švino, apipylęs juo kūną taip, kad dabar šis „buvo ne tik prikaltas prie sienos, bet ir dešine ranka prilydytas prie grandinės ir sijos". Keturias paras Mosbrugeris žvėriškai laikė brolį nelaisvėje, vis žiauriau mušė ir net išdrėskė kaltu „keletą žodžių" ant jo nugaros. Galų

gale užsmaugė jį kilpa ir nakties priedangoje nunešė lavoną į kapines šalia.

Šio neprilygstamo žiaurumo kaltinamasis kol kas negali bent kiek protingiau paaiškinti. Policininko Kėlerio manymu, Mosbrugeriui galvoje visai susimaišę – jis tvirtina, kad jį pakurstęs pats velnias. Mosbrugerį patį gąsdino ir persekiojo „nelabojo gundymai". Per kvotą jis pareiškė: „Mano veiksmams vadovavo kipšas, jis man nurodydavo, ką turiu daryti".

Prisipažinimą paremia daugybė kompromituojančių liudytojų parodymų. Parapijos siuvėja panelė Rachelė Mandelbaum sako minėtąjį vakarą sutikusi brolius kely tarp smuklės ir kalvės. „Trijų inkarų" smuklininkas, pirma tvirtinęs, kad negali prisiminti brolių, dabar pakeitė savo nuomonę. Kaltintojas vis dar ieško trečio liudytojo, vaiko, tikriausiai berniuko, pastebėto netoli kalvės Naujųjų metų išvakarėse.

Kaip tvirtina karališkasis fogtas Brinkas, Karlo Mosbrugerio atvejis aiškių aiškiausiai rodo pavojus, užgulusius mūsų modernią epochą: „Visur galima įsigyti ištvirkėliškų raštų, moralė pairusi, plūdimas į miestus veda prie skyrybų ir anarchijos".

Namas buvo itališko stiliaus ir apsuptas sulaukėjusio sodo. Žemę nupudravo lengvas sniegelis, bet jis nepastebėjo šalčio, nes jį šildė kailiniai. Tankūs katino kailiniai, jei kalbėsim tiksliau. Net ir žiūrėjo jis katino akimis.

Už lango kambary buvo tamsu, bet jis matė viską. Sienas dengė didžiulės raudonmedžio lentynos, linkstančios nuo knygų. Begalinė nugarėlių klaviatūra – knygos, žinynai, disertacijos, kartotekos ir įstatymų sąvadai. „Teisminiai gyvūnų procesai" – perskaitė jis ant vienos nugarėlės. „L'Uomo delinquente", „Nusikalstama asmenybė" – ant kitos.

Katino žvilgsnis slydo angliškais krėslais, kambario vidurį užgriozdusiu rojaliu, dokumentais užverstu rašomuoju stalu. Jis tik vargais negalais valdė gyvulį. Jėgų jam teikė neapykanta. Tik neapykanta, pamanė jis; neapykanta, įpareigojanti imtis veiksmų, neapykanta, neleidžianti jam užmigti begalinėmis savigraužos naktimis, neapykanta, niekad neduodanti poilsio nei ramybės, neapykanta, lediniu šalčiu it durtuvo smaigaliu atbaidanti visus kitus jausmus.

Kambario gale buvo gamtos muziejėlis. Ant žalvarinės lentelės išgraviruota: *Pantera unica.* Lentelė pritvirtinta prie cokolio, apiberto baltomis pjuvenomis, vaizduojančiomis sniegą: leopardas iš Himalajų, arba snieginis leopardas. Žvėris parodytas nenatūraliai šokantis ant azijinės auksinės katės iškamšos. *Felis temmincki.* Dėmėtoji hiena palinkusi prie kažkokio daikto – galbūt maitos.

O kur jo paties kūnas? Mažumėlę toliau, sulaukėjusiame sode, paniręs į vakaro tamsą. Ant kaukėto veido krito snaigės, bet kūnas miegojo nepastebėdamas nei oro, nei muziejėlio eksponatų.

Nuo viršutinės lentynos į kambarį žvelgė pora iškimštų paukščių. *Milvus milvus* – peslys. Šalia jo – palšasis grifas. Taksidermistas įamžino jį tupintį ant sausos šakos. Snape jis laikė kruviną mėsgalį. Lyg abatas savo rūsyje, pamanė jis.

Durys atsidarė, ir į kambarį įžengė tarnaitė su žibaline lempa rankoje. Mergaitė vieną po kito uždegė sieninius žibintus. Baigusi šį darbą, ji atsitūpė prie koklinės krosnies, išsėmė pelenus, įdėjo naujų anglių ir įpūtė žarijas. Atstūmė kaištį, kad geriau trauktų, vėl atsistojo ir ėmė smalsiai dairytis.

Priėjusi prie prašmatniai išdrožinėto rašomojo stalo, atsivertė knygą ir atsargiai pasklaidė puslapius. Pakėlė spaudeklį, pasigrožėjo porceliano figūrėle, vaizduojančia baleriną. Paskui staiga apmirė, pakėlė antakius ir greitai pastatė daiktus į vietą. Susitvarkė suknelę, patikrino prijuostės mazgą, brūkštelėjo ranka plaukus ir nutaisė nervingą šypseną; tą pačią akimirką durys dar sykį prasivėrė.

Į kambarį įžengė vyriškis. Prabėgę metai išretino jo plaukus palikdami viršugalvyje spindinčią tonzūrą. Jis užrakino duris, atsisegė marškinių apykaklę ir atsainiai pamojo mergaitei. Ji iš tikrųjų labai jauna, tik dabar pastebėjo jis, trylikos, daugių daugiausia keturiolikos metų.

Ar čia tas pats žmogus, kurio jis ieško? Prisiminė jį kitokį, juk matė tik vieną kartą, ir labai seniai, kai pasaulis dar gulėjo lopšyje. Ir vis dėlto neabejojo. Jis pasitikėjo savo neapykanta, vieninteliu žmogaus jausmu, kuriuo negalima suabejoti, ji gyvena pagal savo dėsnius ir jos su niekuo nesupainiosi.

Paklususi mostui, mergaitė suklupo prie vyro kojų. Jis prasisegė antuką, įkišo ranką į kelnes ir iškrapštė savo vyriško organo likučius.

Siūlė buvo susiūta prie pat apyvarpės, oda pajuodusi, galvutė virtusi beformiu nekrotizuotu sukietėjimu.

Mergaitė mėšlungiškai užsimerkė. Vyras, ritmiškai siūbuodamas strėnomis, vis giliau grūdo varpą mergaitei į burną; prisiminęs, kad užrakino duris, atsipalaidavo. Mergaitės lūpos drebėjo, akys buvo stipriai užmerktos... Varpa brinko ir

standėjo, vyras stūmėsi vis smarkiau ir smarkiau, mergaitė vos sulaikė vėmulį, ji springo, akyse pasirodė ašaros. Vyras šnopavo pražiota burna, dejavo... įsikibo jai į plaukus ir išplėtė akis. Paskui užsisegė antuką, pasitaisė kelnes ir vogčiom dirstelėjo į sieninį veidrodį.

Mergaitė tebeklūpėjo sustingusi. Vyras atkišo jai nosinę, ji išspjovė. Jis nušluostė jai burną, priėjo prie stalo ir pasinėrė į darbą.

Mergaitei išėjus, iš jo veido pamažėle pranyko raudonis. Išsiblaškęs jis pervertė keletą teismo bylų, bet paskui, apimtas nesuprantamo nerimo, atsistojo.

Gamtos muziejėlio eksponatai nukreipė jo mintis kita linkme, ir jis įbedė žvilgsnį kaip tik į tą knygą, į kurią ką tik buvo sutelkęs dėmesį katinas – „Gyvūnų teismo procesai".

Net ir ta baudžiamoji byla, kurią jis dabar nagrinėjo ir kurios baigtį turėjo paliudyti kitą dieną, turėjo sąlyčio taškų su senų laikų gyvūnų teismais, pamanė jis.

Jis prisiminė savo mylimą dėdę iš motinos pusės, gerbiamą prokurorą Rėsą iš Heidelbergo, mirusį prieš dešimtį metų, bet itin gyvą jo atmintyje. Jaunystėje, kai jis studijavo teisę Erlangeno universitete, o atostogas leisdavo pas dėdę, tasai jam papasakojo apie gyvūnų teismus, kuriuose pats dalyvavęs prieš trisdešimt metų. Tuo metu gyvūnams buvo taikomi tie patys įstatymai kaip ir žmonėms. Kartą teisme atsidūrė paršavedė su savo paršeliais, kaltinama kūdikio mirtim. Kiaulė teista pagal visas taisykles, šypsodamasis tikino Rėsas, – jos gynėjas dėvėjo peruką su kasyte ir buvo didžiai gerbiamas advokatų draugijos narys. Ji tardyta simboliškai, tačiau juridiniu požiūriu tiksliai. Jai buvo užduodami asmeniniai klausimai, į kuriuos, ji, savaime aišku, neatsakydavo.

„Kodėl jūs nekreipėt dėmesio į vaiko pagalbos šauksmus... ir kodėl su savo paršeliais nusitrenkėt į bendruomeninę ganyklą? Ar turėjot nusikalstamų ketinimų... Ar galite nurodyti kokias nors švelninančias aplinkybes?"

Užuot atsakinėjusi, paršavedė tik gręžiojosi kaltinamųjų suole, kur stovėjo, kaip ir kiti kaltinamieji, ir sutrikusi spoksojo į savo gynėją, teismo įgaliotinį Lėrą, besiruošiantį kalbai.

Salės gale teismą stebėjo smalsuoliai. Rėsas prisiminė paršavedės šeimininką, žemės nuomininką, kuris, priblokštas vaiko mirties, šūkčiojo savo kiaulei prakeiksmus ir garsiai plojo teisėjui, paskyrusiam už vaiko nužudymą griežčiausią bausmę.

Kiaulė pakarta po dviejų dienų Heidelbergo kartuvėse kaip tikra nusikaltėlė. Gaišena užkasta arime. Rėsas itin juokėsi iš paršelių likimo: jie išteisinti dėl kūdikiško amžiaus; kiek vėliau vienas jų pakliuvo ant Rėso stalo.

Paskatintas šių prisiminimų, jis išsitraukė iš lentynos foliantą, atsisėdo krėslan ir ėmė vartyti. Hamburge 1601 metais, perskaitė jis, gaidys buvo nuteistas sudeginti ant laužo už eretišką ir prigimčiai priešišką nusikaltimą – jis padėjo kiaušinį. Jei tokį kiaušinį išperėtų gyvatė ar rupūžė, jis, liaudies įsitikinimu, sukeltų aplinkai didžiulį pavojų: galimas daiktas, išsiristų basiliskas, sėjantis ligas ir mirtį.

Remiantis garsia citata iš Antrosios Mozės knygos dvidešimt pirmo skyriaus, gyvuliai buvo laikomi atsakingais už savo veiksmus kaip ir žmonės: *„Jei jautis subadytų mirtinai vyrą ar moterį, tas jautis turi būti užmuštas akmenimis; jo mėsa nebus valgoma. Jaučio savininkas bus nekaltas. Betgi jei jautis, kuris praeityje yra subadęs žmones, ir savininkas, nors ir įspėtas, nebuvo jo uždaręs, užmuštų vyrą ar moterį, tuomet ne tik tas jautis turi būti užmuštas akmenimis, bet ir jo savininkas turi būti nubaustas mirtimi.“* Taigi žmonės ir gyvuliai sulyginti prieš įstatymą ir, sujungiant Mozės įstatymus su romėnų teise, buvo padėti europietiškos civilizacijos pagrindai.

Toliau ėjo pastraipa apie arklių, bulių, jaučių, šunų ir net kačių padarytus nužudymus ir ištvirkavimą. Išnašoje papasakota, kaip kankintas kumeliukas, kad prisipažintų padaręs žalą. Kai kurių gyvūnų būdavo pasigailima arba iš kilniaširdiškumo, arba dėl puikios gynybos, ar, kaip paršelių atve-

ju – dėl nusikaltėlių mažametystės. Dviejose Švabijos parapijose nuo Bažnyčios buvo atskirti kurmiai, o ožka, sulaužiusi tvorą, turėjo susimokėti baudą pienu.

Offensa cujus nominatio crimen est, veiksmai, įvardijami kaip nusikalstami, pamanė vyras, atsigręždamas į langą, kur nustebęs išvydo žibančias katės akis. Visur laksto palaidi gyvūnai, burbtelėjo jis. Kaip kad šis katinas. Savaime aišku, jie padaro žmonėms žalos, tai patvirtina ir statistika.

Jis atsistojo ir padėjo knygą į vietą. Atsargiai priėjęs prie lango įsistebeilijo į katiną. Šis tebetupėjo ant lango krašto ir dabar nerūpestingai laižėsi leteną. Nė trupučio neatrodė išsigandęs, kuo ramiausiai pažvelgė vyrui į akis, mirktelėjo ir vėl ėmė laižytis.

Vyras barkštelėjo į langą piršto galu, bet katinas net nekrustelėjo.

Suglumęs vyras grįžo prie rašomojo stalo. Byla, kurią jis, kaip teisėjas, dabar nagrinėjo, keistomis detalėmis panaši į senųjų laikų gyvūnų teismus, dingtelėjo jam imant tvarkyti popierių šūsnis. Trūko tik vieno dokumento, kad galėtų padėti bylą į šalį, – nuteistojo mirties liudijimo.

Ši byla ir būsimas mirties bausmės vykdymas, apie kuriuos jis galvojo, patraukė žmonių dėmesį toli už Dancigo ribų. Neįmanoma paaiškinti – apibūdino reikalą dauguma prisiekusiųjų. Ypač daug ginčų ir įvairiausių aiškinimų susilaukė motyvai. Vyras, sėdintis prie rašomojo stalo, dar niekad nebuvo susidūręs su panašiom problemom.

Prieš dvejus metus miestas priėmė jėzuitų ordino siūlymą vyskupijos ribose steigti vienuolyną. Senasis vienuolynas buvo apleistas prieš keletą dešimtmečių, per religines Dancigo vokiečių liuteronų ir lenkų katalikų kovas. Už darbą atsakė abatas Johanas Kipenbergas, kiek žinoma, itin pareigingas vienuolis, daug metų vadovavęs klestinčiam vienuolynui Silezijoje.

Ordinas įsigijo pastatą senamiestyje. Nepraėjus nė metų, vienuolyne jau gyveno keturiasdešimt brolių, pusė – novici-

jų. Vienuolynas išlaikė šiltas vargšų prieglaudas, pradinę mokyklą neturtingiems vaikams ir užsiėmė misionieriška veikla tarp jūrininkų. Drauge su abatu iš Silezijos atsikėlė pustuzinis pagyvenusių vienuolių, ir kaip tik jie pradėjo vienas po kito dingti.

Apie šiuos dingimus galbūt niekas taip ir nebūtų sužinoję, – arba sužinoję kur kas vėliau, – jei vienas novicijų nebūtų savavališkai pranešęs žandarmerijai. Vaikinui, konvertitui, vardu Fišelis, įtarimas kilęs, kai abatas, paklaustas apie pradingėlius, paprašęs jo apie šį reikalą niekam neprasitarti, kad nepakenktų vienuolyno reputacijai. Tik tada, paaiškino Fišelis, jis pajutęs, kad kažkas ne taip.

Policmeisteris pradėjo įprastą tyrimą. Bet kai apklausai pakvietė Kipenbergą, tas ūmiai palūžo ir neišsisukinėdamas prisipažino nužudęs penkis savo ordino brolius. Tą pačią dieną policijai parodė vietą, kur užkasti kūnai, tiksliau, tai, kas iš jų liko – lavonai buvo susmulkinti į gabalėlius ir sukaišioti po vienuolyno koplyčios presbiterija. Nusikaltimas buvo visiškai nesuprantamas. Abatas negalėjo nurodyti bent kiek įtikinamesnių nužudymo motyvų. Prisipažinęs jis, regis, pajuto palengvėjimą, tarytum būtų nusimetęs nuo pečių sunkią naštą.

Vyras prie rašomojo stalo, tame procese buvęs teisėju, vienas pirmųjų perskaitė kvotos protokolus, stenografuotus pagal naująją Gabelsbergo sistemą. Nuo to gruodžio ryto, kai prokuroras asmeniškai perdavė jam dokumentus, jis perskaitė juos tiek kartų, kad mokėjo atmintinai.

Visų pirma negalėjo suprasti, apie kokį „berniuką" Kipenbergas kalba. Abatas tvirtino, kad jam įsakinėjo balsas, nepakenčiantis jokių prieštaravimų, balsas, verčiantis jį daryti vieną žvėrišką nusikaltimą po kito. Dėl visko esąs kaltas „berniukas", tvirtino Kipenbergas, tikrasis žudikas – „berniukas", nes kaip tik jis liepęs jam žudyti savo brolius. Bet paklaustas, apie kokį berniuką jis kalba, abatas imdavo arba išsisukinėti, arba apsipildavo ašaromis, nes tas pats „berniukas" draudęs jam išsipasakoti.

Kartą teisėjas inkognito apsilankė daboklėje. Abatas sėdėjo ant celės gulto tarytum visiškai nugrimzdęs į savo mintis, idiotiškai šypsodamasis ir žvelgdamas kažkur į tolį. Lūpos be perstojo krutėjo, bet suprasti, ką jis sako, negalėjai. Teisėjui teko kreiptis į jį keletą kartų, kol tas pakėlė akis.

– Padėkit man, – paprašė jis pagaliau tokiu beviltišku balsu, kad susirinkusius nukrėtė šiurpas. – Mane privertė berniukas. Jis man tiksliai liepė, ką turiu daryti.

Žmogžudystės buvo tokios žiaurios, kad laikraščiai nesiryžo skelbti smulkmenų. Kipenbergas laikė vienuolius uždarytus rūsyje, išnuomotame miesto pakrašty. Vieną privertė išgerti ciano vandenilio rūgšties, kitą prikalė prie sienos nukryžiuotojo poza ir dar įkišo jam į išangę procesijų kryžių. Dar du pavertė gyvais deglais, o paskui dalimis suvalgė pasiskaninęs „puikiais prieskoniais", kaip nė nemirktelėjęs prisipažino per kvotą. Penktą, kurio galvos taip ir nepavyko rasti, gabaliukais apipjaustė dar gyvą: iš pradžių nurėžė kojos pirštą, paskui rankos pirštą, lyties organus, ausis. Tada į rūsį įleido išbadėjusį valkautaujantį katiną. Vienuolis, prisipažino jis, buvo dar gyvas, kai gyvūnas pradėjo puotauti.

– Berniukas man tiksliai nurodo, ką turiu daryti, – kartojo Kipenbergas, klausinėjamas ekscesų priežasties. – Jį stumia tokia neapykanta, kokios neįmanoma įsivaizduoti. Tai kerštas už tai, ką mes padarėm Šusteriui.

– Koks berniukas? – vėl bandydavo išsiaiškinti kvotėjai. – Ir koks Šusteris?

– Minčių skaitytojas, – paslaptingai atsakydavo vienuolis. – Šusterio globojamas kurčnebylys. – Ir vėl imdavo isteriškai raudoti.

Šusterio vardas taip dažnai skambėdavo per kvotas, kad žandarmerija matė reikalą juo pasidomėti. Pasirodė, jog Šusteris – senas vienuolis jėzuitas, paslaptingomis aplinkybėmis pradingęs per piligriminę kelionę į Italiją.

– Mes tyčia jį pasiuntėm į mirtį, – aiškino Kipenbergas, – aš ir tasai penketas... tų, kuriuos berniukas man liepė nu-

žudyti... tai mes jį pasiuntėm į Vatikaną, užtat dabar berniukas keršija...

Vienas iš teismo pakviestų ekspertų iškėlė hipotezę, kad Kipenbergas esąs piromanas, nes tyrimo metu paaiškėjo, jog jis sudegino ne tik du savo ordino brolius, bet ir dalį vienuolyne sukauptų knygų, ir tai, anot liudininko, jam suteikę „neapsakomą malonumą". Neatmesta galimybė, jog abato veiksmus nulėmė keletas iškrypimų.

Savo išvadoje ekspertas suklasifikavo seksualinius nusikaltėlius kone Linėjaus dvasia. Sąrašas, be piromanų, apėmė sodomitus, pederastus ir ekshibicionistus. Be to, buvo išvardyti iškrypėliai, kurių vien pavadinimų užteko, kad teismo narius nukrėstų šiurpas: gerontofilai, linkę lytiškai santykiauti su labai senais žmonėmis, zoofilai ir zooerastai, teikiantys pirmenybę gyvūnams; po jų ėjo presbiofilai, prievartaujantys neregius, ir abiejų lyčių ginekomastai, kuriuos vienija vyrų su moteriškomis krūtimis garbinimas. Buvo paminėti ir vadinamieji invertitai, pasirengę pakloti turtą už vieną naktį su hermafroditu, jau nekalbant apie dispareneutikus, kurie jaučia begalinį pasitenkinimą sukeldami partnerei baisius gimdos skausmus."Galimas daiktas, keletą šių iškrypimų galima pritaikyti abatui", – sausai baigė išvadą ekspertas.

Senuosius gyvūnų teismo procesus čia primena išbadėjęs katinas, kurį abatas užleido ant paskutinės savo aukos, pamanė vyras prie rašomojo stalo. Dėdės laikais katinas tikriausiai būtų buvęs teisiamas kaip nusikaltimo bendrininkas.

Beje, abato nusikaltimai buvo tokie baisūs, kad ordino broliai atsisakė prieš mirties bausmės vykdymą, numatytą rytoj, suteikti jam komuniją. Net ir kalėjimo kunigas nepanoro atleisti nuodėmių pasmerktajam, ir ne mažiau kaip aštuoni kalviai katalikai pasisiūlė nukalti budelio kirvį. Tokių dalykų iki tol dar nebuvo pasitaikę: katalikui, ir dar abatui, atsakytas paskutinis patepimas.

Sklido gandai, kad per pastarąją savaitę abato plaukai tapę balti it kreida, o anapusinio gyvenimo baimė visiškai at-

ėmusi jam protą. Kalėjimo viršininkas pasakojo, jog paskutines valandas jis leido žiurksodamas į krucifiksą ant celės sienos, o jo kūną, lyg apsėstojo, tampė traukuliai ir konvulsijos. Prižiūrėtojus jis šauksmais įspėjinėjo saugotis, nes „berniukas" esąs kažkur netoli, nors ir pasidaręs nematomas. Keletą kartų jis klausęs jų, ar jie negirdį „berniuko" balso. Jis pats girdėjo labai aiškiai, kaip šis „juokėsi" iš jo ir „šaipėsi".

– Abatas visai nelaukia susitikimo su pragaru, – vienas prižiūrėtojų pasakė kalėjimo viršininkui neslėpdamas piktdžiugos, – jis jau yra ten.

Vyras prie rašomojo stalo tikrai netikėjo dvasiniu žmogaus rentabilumu, juoba savo paties. Jis puoselėjo mintį, kad moralė, kaip tokia, yra bevertė; tik faktai gali suteikti jai prasmės. Jėzuitai, galimas daiktas, būtų jam pritarę, nors, patyrę tikruosius jo motyvus, be abejo, būtų pasmerkę.

Jis prisiminė Kipenbergo advokatą, užbaigusį savo kalbą apmąstymo vertais žodžiais: „Mūsų teismas neturėtų liesti tos nusikaltimo pusės, kur nubausti ar išteisinti gali tik Dievas".

Tik Dievui žinoma tikroji nusikaltimo prigimtis. Bet jei yra Dievas, jis turėtų žinoti ir tikrąją teisėjo esybę, o ne tik jo moralinius trūkumus...

Laikrodis išmušė vienuoliktą, kai jis padėjo į šalį kvotos protokolą. Į langą barkštelėjo medžio šaka, ir atsisukęs jis pamatė, kad katinas vis dar tupi ant lango krašto.

Katinas arba serga, arba išsikraustė iš proto, pamanė teisėjas. Ką jam veikti ant lango?

Jis įveikė šiurpą. Per kvotą abatas papasakojo apie valkataujantį katiną, kurį jis prileido prie paskutinės savo aukos. „Margą katinėlį, – prisiminė jis gyvūną it seną numylėtinį. – Viena ausis buvo nuplėšta per pjautynes, kaktoje bolavo dėmelė."

Teisėjas atsistojo ir priėjo prie lango. Nejau tas pats katinas, sutrikęs pamanė. Ir šiam padarui trūksta ausies, nors dėmelė kaktoje greičiau pilka nei balta.

Kitą dieną, šeštadienį, teisėjas atsikėlė anksti, kad nepavėluotų į egzekuciją. Jo žmona, kilmingoji Rozalinda fon Kyzingen, beje, mažai nutuokianti apie tą tragišką istoriją, kurios suluošintas jis lytiškai nesantykiavo su ja veik dešimt metų, gulėdama lovoj mieguistai stebėjo, kaip jis atlieka rytinį tualetą.

Jis įsipylė vandens iš emaliuoto ąsočio, suplakė muilo putas ir išsitraukė skustuvą. Skusdamasis suabejojo, ar tiktų į egzekuciją nueiti išsikvepinus odekolonu. Jis prisiminė savo pareigas: su gydytoju jam reikės konstatuoti mirties faktą, pasirašyti mirties liudijimą ir pasirūpinti likusiu velionio turtu. Visa tai apgalvojęs odekolono atsisakė.

Jis išsipudravo talku pažastis, apsivilko marškinius krakmolyta krūtine, sidabrine saga užsisegė nuimamą apykaklę, apsivilko liemenę ir tamsią tarnybinę mantiją. Jis prisuko kišeninį laikrodį, kai žmona pakėlė galvą.

– Ten lauke kažkas tūno... – tarė ji. – Kažkas mus seka...

– Tau pasirodė.

Bet ji užsispyrė.

– Už lango kažkas tūno! Būk geras, pažiūrėk.

Teisėjas priėjo prie stiklinių durų, pakėlė žaliuzes ir taip krūptelėjo, kad vos nepargriuvo. Akių aukštyje, už kokio pusės sprindžio, įsikibęs į lango rėmų rišinį, tupėjo vakarykštis katinas. Nuo jo kvėpavimo aprasojo stiklas. Jis sušnypštė ir išsiepė dantis. Teisėjui daužėsi širdis žiūrint į jo gintarines akis, įkypus vyzdžius ir raudoną randą, kur kažkada kyšojo ausis. Katinas vėl sušnypštė, su neapykanta, kaip jam pasirodė, ir trim šuoliais nuliuoksėjo į sodą.

– Reikia ką nors daryti, – sunerimo žmona. – Nuo valkataujančių kačių nebeįmanoma apsiginti.

– Galbūt atsirado daugiau pelių, – pasakė jis.

– Tuomet reikėtų daugiau mokėti kenkėjų naikintojams. Kaip jis atrodė?

Teisėjas nupasakojo katino išvaizdą: margas kailis, dėmė kaktoje, nuplėšta ausis.

– Tikriausiai tas pats, – tarė žmona. – Jis šlaistosi apie namus jau bemaž savaitę. Vakar ryte vos neįdrėskė sodininkui.

Teisėjas pasitaisė prieš veidrodį sklastymą ir linktelėjo.

– Tarnai mėgino jį sugauti, – toliau kalbėjo žmona, – bet jis gudrus. Beje, Pomeranijoje užregistruota naujų pasiutligės atvejų.

Teisėjas greitai žvilgtelėjo pro langą. Katino nebesimatė. Tačiau dangų užtraukė debesys. Jis išėmė iš drabužinės skėtį.

– Ar ilgam išeini? – paklausė žmona.

– Iki pietų.

– Tikriausiai baisu žiūrėti, kaip vykdomas mirties nuosprendis.

– Tai mano profesinė pareiga.

– Prasčiokams malonumas. Verčiau, užuot nužudę jėzuitą, nudaigotų šitą katiną.

– Kipenbergas – žmogžudys. Jis nusipelnė bausmės.

– O kas žino, galbūt šis katinas – ne mažesnis žmogžudys. Pasiutligė ne juokai. Jis taip sušnypštė ant sodininko, kad šis išsigando. Man neramu dėl mergaičių: o jei ims ir joms įkąs?

Teisėjas susirūpinęs linktelėjo.

– Tu teisi. Pasikalbėsiu su burmistru. Reikėtų skirti daugiau pinigų kenkėjų naikintojams...

Po valandėlės nulipęs į valgomąjį teisėjas vėl išvydo katiną. Šįsyk jis tupėjo medyje prie virtuvės durų. Vežikas ir viena tarnaičių mėgino jį nubaidyti. Mergina metė akmenį, vežikas pagąsdino grėbliu. Katinas nerodė jokių baimės ženklų, tik šnypštė ir šiepė dantis lyg svarstydamas, ar nereikėtų pereiti į puolimą.

Tarnaitė, ta pati jauniklė, su kuria jis smaginosi pastarąjį mėnesį, atnešė pusryčius. Ji paraudo ir vengė žiūrėti jam į akis.

– Ar nežinai, iš kur atklydo šitas nevidonas? – paklausė jis, atkreipęs mergaitės dėmesį į sceną už lango.

– Jis pasirodė prieš savaitę, pone, – atsakė ji.

– O kodėl anksčiau jo nenuvijot?

– Jį ne taip lengva nuvyti, pone.

– Ką nori tuo pasakyti?

– Jis kandžiojasi, jei prieini per arti.

– Norėčiau, kad pasikalbėtum su sodininku. Tegul jis pastato spąstus arba jį nušauna, jei taip greičiau. Ir pasirūpink, kad mergaitės sėdėtų namie, kol pareisiu.

Valgydamas teisėjas perleido akimis neužpildytą mirties liudijimą. Trūksta tik dviejų parašų, pamanė, ir Kipenbergo byla atsidurs archyve, nors galutinai ir neužbaigta. Nusikaltimo motyvai vis dar neaiškūs. Kaip ir atsakymas į klausimą, kas yra tas „berniukas" ir kokius balsus girdi abatas. Nutraukęs apmąstymus, jis pasižiūrėjo į kišeninį laikrodį – jei nepaskubės, gali pavėluoti...

Kai išėjo į kiemą, vežikas buvo jau privažiavęs su brikele. Katino nebesimatė.

– Nurūko į mišką, – paaiškino vežikas. – Bet prisiekiu Viešpačiu, pone, netrukus vėl sugrįš. Jis tarytum ko ieško.

– Ko jis galėtų ieškoti?

– Nežinau. Lyg būtų ką nors pametęs. O jei bandai jam sukliudyti, įniršta.

Lietus tebekybojo ore. Teisėjas vylėsi, kad netrukus prapliups. Liūtis atgrasytų žmones nuo bausmės vykdymo vietos.

– Katinu užsiims sodininkas. Poros spąstų turėtų užtekti.

– Aš taip nemanyčiau, pone. Jis kažkoks kraupus. Tikras raganos katinas, jei leisit pasakyti savo nuomonę.

Teisėjas jau kėlė koją į brikelę, kai vėl pamatė katiną, dabar prie sodo vartelių. Jis liepė vežikui palaukti.

Apsiginklavęs suglaudžiamu skėčiu, ėmė artintis prie katino. Šis tupėjo ant žvyro visiškai sustingęs. Teisėjas metė keletą akmenukų, bet jis nepasitraukė. Tik žiūrėjo į teisėją visiškai taip pat, kaip žiūrėjo išvakarėse, – ramių ramiausiai, nenukreipdamas žvilgsnio.

Iki katino buvo likę ne daugiau nei metras, kai gyvuliukas staiga išrietė nugarą ir įsistebeilijo teisėjui tiesiai į akis. Teisė-

jas atsargiai iškėlė skėtį. Vieno stipraus smūgio užteks, pamanė, ir reikalas bus sutvarkytas.

Bet tą pačią akimirką jį užklupo visai naujas jausmas. Katinas ir toliau įtemptai stebeilijo jam į akis, ir teisėjui pasirodė, kad gyvuliukas kažką nori pasakyti. Tai, žinoma, nesąmonė, bet kitaip paaiškinti jis negalėjo: gyvuliukas tarytum stengėsi jam kažką be garso sušnabždėti, nors jis negalėjo suprasti žodžių.

Ūmiai teisėjui apsvaigo galva. Galbūt tai susiję su egzekucija, pamanė jis, su egzekucija ir nuolatiniu darbu pastarosiomis dienomis. Jis pajuto neįveikiamą norą paliesti gyvuliuką, paglostyti, jam pasirodė, kad katinas kaip tik šitai ir šnabžda: *paglostyk mane, paglostyk mane!*

Jis ištiesė ranką. Katinas įdėmiai žiūrėjo. Jis prislinko arčiau, stebėdamasis savo poelgiu. Katės nekalba, nešnabžda ir net nemąsto, dingtelėjo jam. Ir staiga jis pajuto smarkų skausmą. Katinas jam įdrėskė. Jis suriko iš baimės, ir tą pačią akimirką katinas nenatūraliai greitai išnyko krūmuose...

Kai teisėjas atvyko į egzekucijos vietą, ten jau buvo susirinkusi didžiulė minia – visokiausio amžiaus vyrai, moterys ir net keli vaikai. Rekrūtų būrys gavo įsakymą užtikrinti nuteistojo apsaugą. Vykdant bausmę ypač pasižymėdavo moterys. Jas apimdavo kažkoks žvėriškas kraujo troškimas, ir, nesiėmus atsargumo priemonių, galėdavo kilti riaušės. Teisėjas ne kartą girdėjo, kaip minia tiesiog staugdavo žmogžudį vedant ant ešafoto. Paskui, budeliui kirvį nuleidus, vemdavo.

Užlipęs ant liudytojų pakylos, jis pasisveikino su valdžios atstovais: burmistro sekretorium, gydytoju, karališkuoju fogtu, kaimo policininku ir kalėjimo viršininku.

– Nieko rimto, – burbtelėjo jis: atsakydamas į klausimą, kodėl plaštaka aprišta. – Pasidarbavo valkataujantis katinas.

Jaunam studentui medikui buvo leista apžiūrėti žudiko galvą iškart po dekapitacijos. Mokslininkus domino, ar, galvą atskyrus nuo kūno, išlieka gyvybiniai refleksai.

– Mirkčiojimas, – vardijo studentas, – akių judesiai, lūpų krusčiojimas...

Prie ešafoto krapštinėjosi budelis su padėjėju. Teisėjas jau buvo matęs šį žmogų – jo išvaizdos negalėjai pamiršti. Budelio pareigas ėjo nuo bausmės atleistas nusikaltėlis; už galvijų vagystes jam buvo nupjautos abi ausys.

Karališkajam fogtui paliepus, rekrūtai nustūmė minią palikdami taką prie ešafoto. Kelios moterys buvo apsirūpinusios puodeliais ir stiklinėmis. Jos tikėjosi prisivarvinti šviežio žmogžudžio kraujo. Neva padedąs nuo egzemos ir nuomario.

Pagaliau posūkyje pasirodė kalėjimo vežimas. Įsiaudrinusi minia suklego. Rekrūtai sustojo grandine, ir karališkasis fogtas skubiai perskaitė nuosprendį. Kipenbergui išlipus iš vežimo, vėl stojo tyla. Pasmerktasis vilkėjo kalinio apdarą, kojos buvo supančiotos grandinėmis, ant kaklo – juoda skarelė. Iš baimės jis sverdėjo tarsi girtas, prilaikomas dviejų kalėjimo prižiūrėtojų. Teisėjas pastebėjo, kad gandai pasitvirtino: jo plaukai išties balti kaip kreida.

Minia dar labiau įsiūžė Kipenbergą vedant prie ešafoto. Kalėjimo viršininkas jam pasiūlė burnelę, bet abatas, regis, nebematė, kas dedasi aplinkui. Staiga jis susmuko ant žemės, ir paskutinius metrus iki trinkos jį teko vilkti. Dabar jis verkė visiškai atvirai ir mėgino pasipriešinti neišvengiamybei spardydamasis ir daužydamasis. Jis buvo jėga prispaustas prie trinkos, nuplėšta skarelė, bet pančiai palikti. Budelis taktiškai žiūrėjo į šalį.

– Berniukas! – suriko Kipenbergas. – Berniukas juokiasi... ir iš jūsų, pone teisėjau... Dabar jūsų eilė!

Vėlesni įvykiai tik dar sykį priminė teisėjui tos dienos bjaurastį. Budelis, iš visa ko sprendžiant, buvo girtas. Pirmu kirčiu pataikė nuteistajam į petį. Aiškiai girdėjosi, kaip trekštelėjo kaulas. Kipenbergas neišleido nė garso, tik akys taip išvirto, jog matėsi vien baltymai. Budelis vėl užsimojo; šįsyk pylė per nugarą. Prastuomenė ėmė švilpti, laidyti budeliui

keiksmus, o viena moteris pirmoje eilėje nualpo. Tik iš trečio karto, kai Kipenbergas jau buvo praradęs sąmonę, budeliui pavyko dekapitacija. Tačiau kirtis teko ne kaklui, o atskyrė viršutinę abato galvos dalį nuo apatinės. Visas apatinis žandikaulis tebesilaikė ant kaklo. Dantų eilė buvo tobulos pasagos formos. Iš miego arterijos almėjo kraujas.

Fon Kyzingenas nusisuko. Kalėjimo viršininkas, pastebėjo jis, persisvėręs per turėklą lupo ožius tiesiai ant minios. O jaunasis medikas, priešingai, atrodė kupinas jėgų. Teisėjas išvydo jį už penkiolikos metrų, laikantį rankoje pusę galvos. Teisėjui jis priminė pamišusį Hamletą, pašėlusiai purtantį kruviną kaukolę su viltimi, kad ši jam mirktels...

Žvelgiant valkataujančio katino akimis, sodas tebuvo bevardės gamtos dalis. Jo nedomino nei namas, nei žmonės. Jau daugiau nei valandą jis tykojo prie pelėno landos atšlaitėje, skiriančioje sodą nuo miško. Pastaruoju metu į gyvuliuko sąmonę be jokio įspėjimo savavališkai įsiverždavo, o paskui pasišalindavo kažkokia tamsi jėga. Ši jėga tarytum užgniauždavo jo paties valią ir paversdavo jį klusniu įrankiu, paimdama nelaisvėn *iš vidaus;* jis paskolindavo savo kūną neaiškiais tikslais ir neklausdamas kodėl. Štai ir dabar jis priverstas atidėti savo medžioklės planus ir patraukti į sodą.

Jis ropštėsi per krūmus paniekinamai žvilgčiodamas į pinkles, sodininko iškabintas medyje prieš keletą valandų, ir dairydamasis žmonių, tų keistų padarų, ką tik nuvijusių jį beprotiškais riksmais; nusileido į griovį, prigludo prie žemės ir staiga sustojęs įsistebeilijo į mišką. Ten, pridengtas lajos, medžio šakumoje tarytum miegodamas sėdėjo labai mažo ūgio žmogelis su kauke ant veido. Žmogelio drabužiai buvo apkritę spygliais ir lapais, jis sėdėjo taip ramiai, kad tarpkojy pradėjo savo tinklą megzti voras... Bet katinui, kurio veiksmus lėmė tikslas, netrukus nusibodo stebėtis; slėpdamasis už fontano, jis nučėpojo prie namo ir po kelių minučių jau stovėjo priešais pravirą rūsio langelį.

Iš rūsio sklido pelėsių ir drėgmės tvaikas. Katinas stumtelėjo sąvarą letena, įlindo pro atsiradusį plyšį ir vikriai liuoktelėjo ant grindų. Valandėlę jis stovėjo ne visai suprasdamas, kas jį atginė į šį priešišką namą su jo nedraugiškai nusiteikusiais gyventojais, dar visai neseniai jį vaikiusiais ir net mėginusiais nušauti. Bet ir vėl nugalėjo svetima valia – valdingai palenkusi ir neklausydama jokių argumentų, ji be garso pastūmėjo gyvuliuką per tamsą į gretimą patalpą, kimšte prikimštą maisto produktų: alaus, silkių, sūdytos mėsos statinių ir įvairiausių kumpių bei dešrų, kybančių palubėje. Vargšui valkatėlei, neišlepintam taip lengvai prieinamais gardumynais, net seilė nudryko.

Bet, kad ir kaip jam norėjos pasilikti ir užsiimti visu šituo perteklium, kojos neklausė. Jei ne trumpa kačių atmintis, nuolatos reikalaujanti jausmų stimulo, saugančio nuo pražūties griežtai determinuotame pasaulyje, – pavyzdžiui, išsigandusios aukos širdies tvinksnių ar desperatiško pelėno pypčiojimo iš urvelio, išrausto pusę metro po žeme, – jei ne šis akivaizdus organinis kačių atminties trūkumas, jis, be jokios abejonės, būtų pakėlęs maištą prieš pirmyn jį varančią viršesnę jėgą.

Atsargiais medžiotojo žingsneliais jis užlipo laiptais.

Kažkas, galbūt tarnaitė, užmiršo sandariai uždaryti duris. Laiptinėn veržėsi šviesos pluoštelis. Katinas letenėle spustelėjo duris ir pamatė, kaip šios prasivėrė.

Jis atsidūrė apšviestoje priemenėje. Per namą ėjo begalinis koridorius su durimis iš abiejų pusių. Buvo visiškai ramu, jokių gyvybės ženklų.

Pažeme jis nutykino palei sienas dairydamasis ir uostinėdamas, bet dar nežinodamas savo užduoties. Iš kažkurio kambario atsirito juokas, virtuvėje barškėjo puodai, vėl pakvipo valgis, bet nepermaldaujama svetima valia nuginė gyvuliuką tolyn, prie naujų storu rytietišku kilimu išklotų laiptų, vedančių į antrą šių nepažįstamų namų aukštą, kur paprastai valkataujantys katinai neįkelia letenos.

Gavęs negirdimą signalą, jis sustojo. Dabar buvo tamsiame viršutinio aukšto vestibiulyje. Kažkoks garsas privertė jį palįsti po servantu. Neprotestuodamas jis ėmė laukti naujų nurodymų.

Po pietų namo parsiradusį teisėją pasitiko įsiaudrinusių balsų kakofonija. Tarnų grūstyje jis pamatė savo žmoną, pasivedė ją į šalį ir paklausė, kas atsitiko. Prakeiktas katinas sodininkui išplėšė akį, paaiškino ji susijaudinusi. Tas pats, kuris užpuolė teisėją ryte: jis, be jokios abejonės, pasiutęs.

Sodininkas gulėjo ant grindų sutvarstytu veidu. Prie nelaimingo vyro pasilenkė gydytojas.

– Vargu ar jis matys šita akimi, – atsiduso daktaras. – Aš nieko negaliu padėti...

Dabar žmona apie įvykį jam papasakojo išsamiau. Teisėjo palieptas, sodininkas paspendė spąstus, bet katinas į juos nekreipė dėmesio. Tada sodininkas mėgino jį išvyti iš sodo, bet, kad ir kaip stengėsi, gyvuliukas jo neklausė. Visi tarnai ir net ji pati galiausiai įsijungė į vaikytojų komandą, bet katinas juos tolydžio apgaudavo pasislėpdamas tai medyje, tai tankiuose buksmedžio krūmuose ir visose kitose įmanomose vietose, kurių jiems niekaip nepavykdavo atrasti. Galų gale sodininkas atsinešė šratinį šautuvą. Dvi valandas senyvas vyras gulėjo ant ratinės stogo, kol katinas vėl teikėsi pasirodyti. Jis net dusyk iššovė, bet nepataikė. Katinas sušnypštęs nuskuodė į mišką, besiribojantį su jų sklypu. Visi sugrįžo prie savo darbų tikėdamiesi, kad šįsyk pavyko jį įbauginti.

Bet po pietų, kai teisėjo paauglės dukterys išėjo į sodą, katinas vėl pasirodė. Dabar jis buvo taip įsiutęs, kad iš snukio dribo putos, „kaip šuniui", anot žmonos, ir puolė mergaites. Tik vargais negalais jos spėjo pasislėpti name, bet viena įsidrėskė kelį, o jaunesnioji, Marija, išsisuko koją ir bėgdama pametė sidabrinį karulį. Sodininkas vėl išėjo su šautuvu, bet katinas, tarytum atspėjęs jo ketinimus, prasmego skradžiai žemės. Po valandos, pasakojo žmona, jis vėl išdygo, tik šįsyk jau name!

Niekas negalėjo paaiškinti, kaip jis ten pateko. Tas katinas kažkuo kraupus, jis tarytum geba pasidaryti nematomas.

Suerzintas šito *intermezzo*, sugadinusio jam dieną, teisėjas nusekė paskui žmoną į namo viršutinį aukštą.

Rūkomajame viešpatavo siaubinga netvarka, ant grindų voliojosi stiklo ir porceliano šukės, keletas paveikslų buvo sudraskyti, du krėslai apversti. Ant kilimo matėsi kraujo dėmės. Kambarys panėšėjo į mūšio lauką.

Baisūną užtiko viena iš tarnaičių, paaiškino žmona. Ji užlipo į viršutinį aukštą atsinešti pietums staltiesės ir pamatė įžūliai ant lentynos užšokusį katiną. Jis taip sušnypštė, kad mergaitė išsigandusi tučtuojau pašaukė sodininką, ir šis, apsiginklavęs lazda, užlipo į rūkomąjį.

Priėjusi šią pasakojimo vietą, teisėjo žmona pradėjo tyliai kūkčioti. Katinas tarsi išsikraustė iš proto, teigė ji, išrietė nugarą ir taip šnypštė, kad seilės tiško. Sodininkas jį vaikėsi po visą kambarį; per sumaištį virto baldai, dužo vazos ir stiklai. Paskui, įvarytas į kampą, baisūnas staiga puolė: kone antgamtišku šuoliu jis metėsi ant sodininko ir išplėšė šiam akį. Sodininkas sukniubo ant žemės rėkdamas, kad nieko nemato. Katinas per suirutę pranyko.

– Kur jis dabar? – paklausė teisėjas.

– Kažkur name, – atsakė žmona. – Tarnaitė girdėjo jį dūkstant palėpėje, bet niekas nedrįso ten užlipti, nes žvėriūkštis visai paklaikęs.

Jie nulipo į svetainę. Tarnai grįžo prie savo darbo. Sodininkas dabar sėdėjo ant kėdės, gydytojas čiuopė jo pulsą. Teisėjas paklausė, kur yra šautuvas, ir jam buvo atsakyta, kad ten, kur visada – ant kablio įrankių pašiūrėje.

Po valandėlės teisėjas jau buvo palėpėje. Silpnoje šviesoje, krintančioje pro stogo langelius, vos galėjai orientuotis. Jis užkliuvo už senos kelioninės skrynios ir garsiai nusikeikė užsigavęs ranką į lubų siją. Įdrėksta vieta vėl pradėjo dilgčioti, ir jis krūptelėjo pamanęs, jog žmona galbūt neklydo tvirtindama katiną esant pasiutusį.

Patalpoje buvo tylu. Jis girdėjo tik prislopintus balsus iš apatinio aukšto, kur tarnai dengė stalą vakarienei. Katinui tikriausiai pavyko išsinešdinti, pamanė jis. Rytoj reikės pasikviesti medžiotoją.

Valandėlę jis pastovėjo užsimerkęs, vaizduodamasis, kaip galėtų pasismaginti su jaunąja tarnaite. Ji tikriausiai nesipriešins, kad ir ką jis darytų, – per daug jauna, baili ir bejėgė. Galėtų ją net nužudyti.

Jis jau rengėsi grįžti, kai staiga išgirdo kažkokius garsus ant stogo. Kiek toliau langelis buvo atviras, po juo priglaustos kopėčios.

Apimtas keisto svaigulio, teisėjas išlipo ant stogo. Po juo plytėjo miestas, Švč. Marijos bažnyčia, rotušė su savo smaigaliu, Artushofas, Lange Gasė ir Langer Marktas. Laivai uoste priminė žaislus. Tolumoje spindėjo Vysla ir jūra.

Ir staiga jis išgirdo savyje balsus: balsą kažkada jo paskandintos dešimtmetės mergaitės, kriokimą prostitutės, kuriai jis Kėnigsbergo viešnamyje nurėžė krūtį, ir balsą mergaitės, prieš daugelį metų Dancigo viešbutyje sužalojusios jį peiliu. Paskui pasigirdo juokas, isteriškas juokas, išprotėjusio katino šnypštimas ir gailios iš kalinių vežimo lipančio abato dejonės.

Ar tik nepradedu kraustytis iš proto? – pamanė jis.

Ant šelmens pamatė katiną. Šis stovėjo ant dviejų kojų kaip žmogus ir juokėsi iš jo visiškai žmogiškai, net snukio kampučiai buvo mažumėlę pakilę. Dabar teisėjas jį girdėjo visiškai aiškiai, katinas kalbėjo baugiai neskambiu balsu. *Prieik arčiau, juk aš visai šalia,* kvietė katinas, *prieik arčiau.* Teisėją nupurtė nesuprantamas drebulys. Aš išsikrausčiau iš proto, pamanė jis: štai taip, visiškai netikėtai, ėmiau ir praradau savitvardą.

Bet kažkas jį stūmė į priekį; katinas, pamanė jis, verčia mane dėlioti koją už kojos ant aplyto šelmens.

Sode, penkiolika metrų žemiau, jis išvydo žmoną. Ji šaukė jam būti atsargiam, lipti žemyn, bet balsas ginė jį tolyn; tikriau, ne balsas, o balsai, šimtai balsų, susiliejusių į milžinišką

vidinį chorą, ragino jį eiti pirmyn, pirmyn, žūtbūt – pirmyn. Raginimai buvo nepakenčiami, nesiliovė nė akimirką, stūmė jį prie šelmens krašto, kur ant užpakalinių letenų stovėjo katinas ir juokėsi kaip tikras žmogus.

Staiga jis pajuto stiprų niežulį sužalotame lyties organe. Niekad nebuvo jautęs nieko panašaus – tarytum tūkstančiai blusų kandžiojo ir draskė šakumą; jis niekad nemanė, kad galėtų šitaip niežėti.

Jo žmona, gerbiamoji Rozalinda Kyzingen, persigandusi iš sodo parterio stebėjo ant šelmens balansuojantį savo vyrą ir vėliau prisiminė, kad jis judėjo lyg vandeniu, tartum palengva plaukdamas per stogą, o kai nusprūdo, krito taip pat neįsivaizduojamai lėtai, plačiu lanku, kol atsitrenkė į akmenimis grįstą terasą.

Valkataujančiam katinui viskas atrodė kitaip. Jis matė prieš save nerangų gyvūną, mėginantį pabėgti nuo tikro ar įsivaizduojamo persekiotojo. Gyvūno akyse šmėkščiojo aukos siaubas... Bet labiausiai katiną stebino jo paties poza – kurių galų jis stovi ant užpakalinių letenų bjauriai išsišiepęs lyg žmogus?

VIII

Fosos kaime Abrucuose vyras atidaro drabužių spintos duris. Ant sienos už pakabų akimirksniu pasirodo demono veidas. Vaizdas kraupus, nes veidas smarkiai sužalotas: nosis nupjauta, viena akis išdurta, o abi ausys išrautos su šaknimis.

Vyras šnopšdamas uždaro duris ir susmunka ant grindų traukiamas nepermaldaujamos visuotinės traukos jėgos ir baimės, persekiojančios jį jau keletą savaičių. Bet jam suteikia naujų jėgų *tikėjimas,* nors pastarąjį žmonės dažnai nesveikai painioja su apgailestavimu ir baime to gyvenimo, į kurį jie atėjo ne savo noru, bet kuris vis tiek nepastebimai juos užvaldo.

Ir, iš anksto žinodamas, kas jo laukia, jis vėl atidaro duris. Mat taip buvo pastaraisiais mėnesiais: jį nuolatos užklupdavo kraupios staigmenos, bet pagaliau jos liovėsi stebinti ir tik pripildo sielą ledinio siaubo. Bet jis žino, kad sužalotas veidas išnyko ir spintoje nieko nėra, be naftalino rutuliukų paketėlio, krepšio su instrumentais ir jo palto, juodo, apvedžioto oda ir kabančio ant vieno iš pakabų, palto, į kurį jis įsisupa naktimis, gindamasis nuo šalčio ir baisių sapnų.

Košmarai, pamano jis, apimtas nevilties, apžiūrinėdamas sieną, kur ką tik pasirodė velnio snukis, neįsivaizduojamai tikroviški košmarai, verčiantys jį bijoti miego lyg kokios ligos. Bet joks žmogus negali gyventi be poilsio, ir galų gale švintant kūnas kelioms valandoms užsnūsta – nepatikimas kūnas, nekreipiantis dėmesio į jo valią ir atiduodantis jį demonams, kurie nekviečiami įžengia į sapnus.

Ištikimas savo devizui, – šėtono gudrybių apstu kaip žmogaus nuodėmių, – jis mėgina užsigrūdinti. Tikėjimas jam pa-

dės, pamano jis, keikdamas šitą kambarį, pagaliau tapusį jo kalėjimu, iš kurio jis nesiryžta išeiti net dieną, nes demonai saugo duris, keleiviams skirtą kambarį Dievo užmirštame Italijos kaime, kur jis atkako vydamasis iššūkį jam metusį varžovą. Bet tasai varžovas pasirodė stipresnis, nei jis tikėjosi, nes tokių galingų iliuzijų ir košmarų dar niekad nebuvo patyręs.

Jis išsitiesia ant gulto ir užsimerkia. Netikėtų regėjimų dienos šviesoje paskutinėm parom padaugėjo, o ir sapnai pasidarė ne sapnai, tik kelionės į siaubo šalį.

Nejau artėja lemiama akimirka, nejau netrukus pasibaigs šita ilga kelionė į tamsos karalystę? Pavyzdžiui, prieš valandą kambarys prisipildė aitrių dūmų, svylančios žmogaus mėsos smarvės, keisto žiežirbų spragsėjimo, bet apsidairęs jis nepamatė jokio degančio daikto. Po kurio laiko aiškiai išgirdo, kad kažkas jį šaukia vardu, o kai nevalingai atsiliepė pastarąją parą nebeklusniu balsu, nuaidėjo pašaipaus juoko kakofonija. Ir taip visą laiką – staiga kažkas pažadina belsdamas į sieną, o kai jis gailiai sušunka: „Kas ten?“, pasigirsta atodūsis arba kažkas erzinamai sušnabžda jo vardą.

Ir dar ne viskas. Bet kada jį gali užvaldyti muzika. Kūnas virsta koncertų sale, o jis pats – mėsos ir kaulų vargonais. Ir kažkas spaudo jo košmarų klaviatūrą grieždamas fugas, kantatas; pučia orą per baimės vamzdžius. Jis net neranda žodžių apsakyti šitam jausmui; garsai, regis, ims ir susprogdins jį iš vidaus, taip garsiai juo kažkas groja, groja ne juo, o jame, net baisu, kad plyš būgneliai ir sudvisęs ausų skystis ištrykš trigarsiais, intonuojamais velnio kamertono. Jį krečia šaltis, ima baimė, kad visi šitie miražai ir haliucinacijos išves iš proto. Jį gundo pats šėtonas, ir jis bėga nuo jo į apmąstymus.

O gal visa tai tik iliuzija? Kaip kad kančios ir ligos, suvokiamos vien iš Kūrėjo aukštumų? Bet jei žmogus nepajėgia pažvelgti į visas žemės kančias Dievo akimis, Kūrėjas ir jo kūrinija gali pasirodyti kaip blogio įsikūnijimas.

Dievas neatskiriamas nuo savo kūrinijos, tvirtina teologai. Bet jei jo sukurtam pasaulyje matom tiek daug blogio, galbūt ir Dievas yra blogas?

Ši mintis – irgi šėtono gundymas. Jei tai tiesa, kam žmogus turi skirti savo maldas? Jei žmogžudys turi tiek pat dieviškumo kaip ir jo auka?

Šėtonas egzistuoja, ir egzistuoja jame. Pasaulis nėra tobulas, vadinasi, ir Kūrėjas netobulas. Jo globėjai Vatikane... išsilavinę teologai... aišku, klysta tvirtindami, kad blogis iš tikrųjų nėra blogis, tik mažesnis gėris arba apskritai gėrio stoka...

Sparčiai temsta. Pro langą, kurio stikle reguliariai lyg pagal laikrodį išdygdavo demonai, jis žvelgia į kalnus. Dangus – lavono spalvos. Medžiai nuogi. Jis norėtų išeiti iš kambario, bet nesiryžta.

Ar tikrai blogis – gėrio stoka? – toliau mąsto jis. Kaip kad druska – saldumo, liūdesys – džiaugsmo, o juoduma – baltumo trūkumas? Šis mėginimas gelbėti Dievo šlovę staiga jam pasirodo juokingas. Šventas Augustinas rašė: „Blogis – tai tik gėrio susitraukimas iki ribos, kai jo nebelieka..." Bet kaip tada susieti Dievą, kuriam jis tarnavo visą gyvenimą, su tuo, ką yra priverstas patirti dabar, sekdamas karštais pėdsakais, vedančiais iš kaimo į kaimą; sužalotu veidu, ką tik matytu spintoje, su šėtonu, gundančiu jį kaip niekad iki tol ir verčiančiu pripažinti: „Taip, tu esi stipresnis už Viešpatį, nes Jis nesikiša".

O gal Dievas abejingas jo išbandymams? Ar paprasčiausiai kratosi atsakomybės? Bet juk vengimas kištis – irgi tam tikros pozicijos pasirinkimas.

Iš baimės jam darosi šleikštu. Jei pravertų lauko duris, į jį siūbteltų pragaro liepsnos. Kažin kodėl ugnis sukurta tokia karšta, kad gali suluošinti žmogų? Kodėl Dievas buvo toks dosnus, kurdamas kančios *galimybes?* Jei Dievas nebūtų sukūręs kančios, net didžiausių jos kraštutinumų, kartą pasakė jam senas prioras, pasaulis būtų netobulas. Tobulame pasaulyje turi būti visko. Bet koks apribojimas prieštarauja

Kūrėjo dosnumo principui. Vadinasi, turi atsirasti vietos ir baimei...

Tarpumenčiu žliaugia ledinis prakaitas, dvokiantis užvaikytu žvėriu. Ir vėl jis užuodžia dūmų kvapą, o paskui išgirsta balsą, nuo kurio darosi baisu, nes šis sklinda iš jo paties krūtinės: *Sebastianai, brangusis raganų medžiotojau! Ar aš tavęs neišgąsdinau?*

Jis parpuola ant kelių. Visas kūnas tamposi lyg ištiktas nuomario; konvulsijos supurto jį sulig kiekvienu pragaro suderintu akordu, įspaudžiamu į jo kūną. Vargonų garsai, išgaunami juokais leipstančio nematomo demono, kone baigia varyti iš proto.

Išsekintas baisių prisiminimų, Sebastianas del Moras įkrinta į miegą užvažiuojamųjų namų kambaryje Fosos kaime. Jį pažadina krenkštelėjimas. Atsimerkęs pamato ant savo krūtinės mažučiukę figūrėlę. Ne didesnis už nykštį žmogeliukas tyrinėja jo plaukuotą krūtinę. Žmogeliukas užsisodinęs ant nosytės akiniukus, vilki juodą dominikonų apsiaustą, po juo – purviną durtinį, ir staiga del Moras suvokia, kad nykštukas – tai miniatiūrinė jo paties kopija. Tačiau jo antrininkui, kuris tarytum jo nepastebi, trūksta ausų ir nosies galiuko. Rankoje jis laiko krepšį – tikslią kopiją del Moro krepšio, stovinčio spintoje.

Sebastianai, mano egzorciste, kužda vaikiškas balselis, sklindantis, kaip jam rodos, iškart iš visų pusių, *tu tikriausiai šito nelaukei. Mes jau tavyje, mūsų legionas, kaip sakoma... ir jei nori mumis atsikratyti, turėsi griebtis pažangiausių ritualų...*

Jis negali pajudinti galvos. Vartydamas akis apžvelgia kambarį. Jame nieko nėra. Sapne jis klausia savęs, ar kartais nemiega, bet tučtuojau prisimena, kad visai nesvarbu, kokia jo sąmonės būklė, nes pastaruoju metu košmarai jį persekioja nuolatos: tai, ką jis mato sapnuodamas, įsiterpia į gyvenimą prabudus ir, atvirkščiai, dieną regimi košmarai kankina ir miegant.

– Kas tu? – paklausia jis, bet, kaip ir tikėjosi, atsakymo nesulaukia.

Ant krūtinės mažuliukas antrininkas atidaro krepšį su demonologijos instrumentais. Jis ilgai stovi rinkdamasis reikiamą, kol išsitraukia vieną iš išorinėje kišenėlėje gulinčių aštrių ylų. Regis, ir toliau nesuvokia del Moro egzistavimo ir, pastarojo nuostabai, tame pačiame krepšyje susiranda porą dirbtinių ausų ir nosį, vargais negalais pritvirtina prie veido. Tada išgriebia mažutytį, bet visiškai žmogišką liežuvėlį ir, įsivėręs į adatą ploną kaip voratinklis siūlą, mikliai prisiuva burnoje.

Sebastianai! – vėl kreipiasi balsas, jau reikliau, *tu klausi savęs, kur mes galėtume būti, nes mūsų nematai nei miegodamas, nei pabudęs. Yra dėl ko pasukti galvą! O kokia dabar tavo būklė? Leisk man paaiškinti: tu miegi, bet pabudęs viską prisiminsi ir suprasi, kad visiškai nesvarbu, ar šie nepaprasti dalykai dedasi miegant ar dienos aky, nes tau sapnas ir tikrovė – tik dvi to paties medalio pusės...*

Jį surakinęs stingulys mažumėlę atsileidžia, ir jis pajunta palengvėjimą, nes jau gali sukioti galvą. Pastebi, kad ant staliuko prie gulto kažkas uždegė kandeliabrą.

Ant krūtinės mažutėlis antrininkas stveria ylą ir energingai įsmeigia į odą po kairiuoju speneliu. Skausmo jis nejaučia, tik ritmingą į mėsą besispraudžiančio instrumento dzingsėjimą.

Klausyk, vėl kreipiasi balsas. *Tu mūsų nematai, bet vis tiek tau neateina galvon protingiausias paaiškinimas – kad mes kalbam tavyje. Galimas daiktas, mes užvaldėm tavo kūną, kaip pagaliau užvaldom visus niekšus... Kaip? – klausi savęs. Ir kada? Tą akimirką, kai nepasisaugojai, be abejo... mes įlendam pro pirmą pasitaikiusią angą... tarkim, pro tavo šlykščią tiesiąją žarną. Ak, kaip mes tavęs nekenčiam! O kaip tu dabar mūsų atsikratysi? Išvarysi šventintu vandeniu?*

Demoniškas balsas pašaipiai nusikvatoja, ir del Moras krūptelėjęs suvokia, kad tai tiesa: jį išties apsėdo velnias.

Jis mėgina susikaupti maldai, bet blaško vargonais jame griežiama melodija. Iš pradžių jis išgirsta kažkokį Klemenčio

kūrinį, paskui Bachą, dar vėliau, keisčiausia, tą pačią fugą, tik atliekamą iš kito galo.

Ant krūtinės antrininkui pagaliau pasisekė praurbinti odoje skylutę. Jis girdi, kaip žmogeliukas čepsena ką tik prisiūtu liežuvėliu, paskui pratrūksta ilga kažkokios nesuprantamos kalbos tirada. Kraujo lašas, lyg raudonas perlas, išsiveržia iš krūtinės ir nuteka grioveliu tarp šonkaulių. Mažutėlis antrininkas nosine su popiežiaus monograma nusišluosto nuo kaktos prakaitą – darbas gerokai nuvargino.

Kol del Moras lyg užburtas stebi šią keistą sceną, iš dešinio spenelio ūžteli garų stulpas.

Del Morai, šunsnuki, prabyla velnio balsas. *Valanda išmušė! Laikas mus varyti lauk!*

Vidinė muzika nutyla, ir iš spenelio, iš kurio ką tik virto garai, išnyra žalzganas eteriškas demono snukis ir tučtuojau vėl pasislepia įduboje. Mažutėlis antrininkas irgi pradingsta, bet ant del Moro pilvo, po pat speneliu, vis dar barkšo praviras krepšys su gerai matomais instrumentais.

Ūmiai krepšys ima plėstis, kol pasiekia savo įprastą dydį, lyg kažkas, galbūt net pats del Moras, jį pūstų pro bambą.

Metas atlikti profesinę pareigą, kužda jame velnio balsas. *Metas ieškoti mūsų savo kūne visomis prieinamomis priemonėmis... Tai išties paskutinė tavo viltis...*

Jis atsimerkia ir sumoja, kad tai buvo sapnas. Bet staiga pamato ant pilvo tebebarkšantį krepšį. Neįtardamas, kad jis, paklusęs kažkieno įsakymui, pats miegodamas išsitraukė krepšį iš spintos, jis staiga tarytum praregi ir suvokia, kaip šią dilemą išspręsti.

Aš apsėstas, suvokia jis aiškių aiškiausiai. Velnias apsigyveno manyje, ir aš turiu jį išvyti...

Prie lango stovi paruoštas namų altorėlis. Ant baltos staltiesės dailiai išdėlioti instrumentai: švento aliejaus buteliukas, krucifiksas su relikvijomis, šventinto vandens sifonas. Didysis Romos ritualas, arba *Rituale Romane,* kaip jis vadinamas

demonologijos kalba, yra egzorcistinė ceremonija, kurios griebiamasi tik sunkiausiais demonų apsėdimo atvejais. Del Moras šį ritualą jau yra atlikęs, bet niekad sau pačiam. Dabar – šitame užkrėstame kambaryje – jis kruopščiai rengiasi visiems ceremonijos reikalavimams.

Ir, jau pasirengęs malda kreiptis į arkangelą Mykolą, jis vėl savy išgirsta nelabojo balsą:

Šunsnuki! Tikiuosi, kad žinai, ką darai... kad piktųjų dvasių varymas žmogui gali kainuoti gyvybę...

Balsas dar stipresnis nei pirma, ir, jausdamas, kad laiko liko visai nedaug, del Moras skuba skaityti toliau:

– *Sancte Michael Archangele, defende nos contra nequitiam et insidias diaboli esto praesidium.* Šventas arkangele Mykolai, saugok mus nuo velnio ir jo žabangų.

Kaip reikalauja liturgija, jis pabarsto grindis druska. Paskui užsigobia ant pečių violetinę lininę peleriną ir pabučiuoja taurę su komunijos vynu.

– *Exorcizo te,* – beria jis mišių žodžius, – *omnis spiritus immunde, in nomine Dei Patris omnipotentis, et in nomine Jesu Christi Filii ejus, Domini et Judicis nostri, et in virtute Spiritus Sancti.* Aš atmetu tave, piktoji dvasia, atmetu vardu Dievo Tėvo, Jo Sūnaus Jėzaus Kristaus, mūsų Viešpaties ir Teisėjo, ir Šventosios Dvasios.

Jis įsideda į burną ostiją ir palaukia, kol ši sutirps ant liežuvio. Demonas nusikvatoja galvoje, paskui pasigirsta kitas, vaikiškesnis balsas:

Nejau manai, kad tavo ostija įveiks mano gryną neapykantą? Tu net nenujauti, į kokius kraštutinumus gali mus pastūmėti neapykanta. Akis už akį, dantis už dantį. Mes turim susimokėti visas skolas...

Malda, galvoja del Moras tylant demono balsui, tik malda jį sustiprins, nes tik ji suteikia dieviškos jėgos, skirtos žmonėms.

– *Ut descedas ab hoc plasmate Dei,* – murma jis, – *quod Dominus noster ad templum sanctum suum vocare dignatus est, ut fiat templum Dei vivi, et Spiritus Sanctus habitet in eo.* Ir apleisk Die-

vo kūrinį, kurio kūnas iš Dievo palaimos yra šventovė, ir teišlieka ši šventovė apgyventa Dievo ir Šventosios Dvasios.

Pakaušyje demonas sukikena tarytum apgirtęs nuo komunijos vyno. Bet jis, nekreipdamas dėmesio, meldžiasi toliau:

– *Per eumdem Christum Dominum nostrum, qui venturus est judicare vivos et mortuos, et saeculum per ignem. Amen.* Ir pasirodys kaip mūsų Viešpats Kristus, atėjęs teisti gyvųjų ir mirusiųjų amžinąja ugnimi. Amen.

Kambaryje įsiviešpatauja tyla, ir del Morui sužimba vilties kibirkštėlė, kad nelabasis jau pasitraukė išgąsdintas švento žodžio. Bet iš patirties jis žino, kad tamsiosios jėgos, mėgindamos nutraukti egzorcisto ceremoniją, griebiasi įvairiausių gudrybių.

Užtat jis pasilenkia prie krucifikso ir jį pabučiuoja. Tada, pasispjaudęs pirštų galiukus, padaro kryžiaus ženklą ir paseilija kairę, paskui dešinę ausį.

– *Eppheta, quod est, adaperire,* – meldžiasi jis. – Atsiverkit!

Jis įsideda į burną dar vieną ostiją ir, kol ši tirpsta ant liežuvio, paliečia šnerves.

– *In odorem suavitatis. Tu autem effugare, diabole; appropinquabit enim judicium Dei.* Pranyk kaip blogas kvapas. Pranyk, velnie, Dievo įsakymu.

Demonas ima nerimauti. Jis girdi, kaip šis kažką burba, bet žodžių nesupranta. Krūtinės gilumoj suskamba tarytum naujas balsas, kaip jam iš pradžių pasirodo, bet galiausiai jis suvokia, jog tai vargonai. Jis vėl pabučiuoja krucifiksą, uždega dvi mišių žvakes ir iškilmingai savęs paklausia:

– *Abrenuntias satanae?* Ar atsisakai šėtono?

– *Abrenuntio!* – atsako jis. – Atsisakau!

Sidabruotame komunijos taurės paviršiuje atsispindi jo veidas. Jį gąsdina įkritę skruostai, žalsva spuoguota oda, kuokštais sulipusi purvina barzda.

– *Et omnibus operibus ejus?* Ir visų jo veiksmų bei mokymų?

– *Abrenuntio!*

Jis paima šventinto vandens sifoną ir apšlaksto savo drabužius.

– *Et omnibus pompis ejus?* Ir visų jo gundymų?

– *Abrenuntio!*

Demonas ir toliau laikosi ramiai. Tačiau kažkas sušlama komodoje. Kalnų vėjas, pastebi del Moras, sustiprėjo.

Jis atkemša šventinto aliejaus buteliuką ir įtrina lašelį kakton.

– *Ego te linio,* – toliau burblena jis, – *oleo salutis in Christo Jesu, Domino nostro, ut habeas vitam aeternam.* Patepu tave Jėzaus Kristaus, mūsų Viešpaties, pašventintu aliejum, dovanodamas amžinąjį gyvenimą.

Ceremonija artėja prie pabaigos. Del Moras stebisi, kad demonas nesipriešina, kad jis taip nuolankiai leidžiasi išvaromas, ir jau ruošiasi pradėti baigiamąją maldą, kai staiga vėl išgirsta balsą:

Visa tai labai linksma, Sebastianai... tu manęs taip ir nematai... net savo praeityje... nejau iš tikrųjų manęs neprisimeni, juk mes esam susitikę, nors ir kitomis aplinkybėmis. Bet, kaip žinoma, aklųjų karalystėje ir vienakis – karalius...

Del Moras pakelia balsą ir tęsia ceremoniją.

– *Credo in Jesum Christum, Filium ejus unicum.* Tikiu Jėzų Kristų, vienatinį Jo Sūnų...

Tu išvis niekuo netiki, juolab žmonėmis. Beje, mane laikai mirusiu... Tu ir tavo viršininkai... tikėjimas daro žmones naivius... o tavasis Dievas niekad neatskubėjo man į pagalbą, nors šios man reikėjo ne vieną kartą...

Del Moras pakeičia violetinę lininę peleriną balta, simbolizuojančia sielos tyrumą. Jis iš visų jėgų stengiasi atsispirti pagundai atsakyti velniui – ritualas griežtai draudžia kalbėtis su nelabuoju. Demonas pašaipiai juokiasi, ir kai del Moras atsiklaupia perskaityti palaiminimo, jį parverčia žemėn trigarsis pragaro vargonų akordas.

Nejau tikrai manęs neprisimeni? – stengiasi perrėkti vargonus nelabojo balsas. *Juk aš jau esu tau griežęs...*

Jam pasiseka atsikelti. Vargonai tebegriežia jame, ir vėl Klemenčio kūrinį, – jis niekad neįsivaizdavo tokios garsų jėgos.

– *Credo in Jesum!* – sušunka jis, nusimesdamas drabužį ir brėždamas ant krūtinės kryžių šventintu aliejumi.

Vargonai užgroja lėtą improvizaciją. Jį apima panika. Iš skylutės, kurią sapne pradūrė jo antrininkas, po pat kairiuoju speneliu, iškiša uodegą žalzganas gyvačiukas. Jis griebia už uodegos, pagautas siaubo, bet gyvatpalaikiui pavyksta vėl sulįsti į jo kūną, ir kambary nuaidi nauji demoniško juoko pliūpsniai.

Jį pradeda tampyti vėmulys. Ant pilvo ir krūtinės visur prasižioja skylutės, iš jų išlenda kirmėlių, lervų ir ropliukų galvos. Jis jaučia iš kūno kylant puvėsių smarvę, tarytum jau būtų miręs, o demonas vėl jam šaukia:

Šitiek nuodėmių susikaupė tavo krūtinėj... šitiek nusikaltimų, šitiek siaubo... ar tu tikrai matai, ką matai, ar tik aš iškreipiu tavo regą... na štai, prisiminsi mane, jei panorėsi... mažąjį vargonų virtuozą...

Ylos! – surinka jame kitas balsas. *Išvaryk jį sidabrinėmis ylomis!*

Del Morui atrodo, jog pats arkangelas Mykolas paskutinę minutę atėjo jam į pagalbą, užtat jis su dėkingumu stveria krepšį ir išsitraukia vieną iš aštriųjų ylų, kuriomis naudojasi tikrindamas, ar velnio apsėstųjų apgamai ir raganų žymės tebėra jautrūs.

Balsai jo viduje susilieja į chorą, tikrą kakofoniją... Matyt, pamano jis, velniai ir angelai kaunasi dėl mano sielos. Pro skylutę po kairiuoju speneliu vėl kyšteli bjaurus demono snukis, bet, jo palengvėjimui, vėl pasislepia krūtinėje, kai jis įsmeigia įdubon ylos smaigalį.

Kambaryje dabar dedasi keisčiausi dalykai, o gal iš tikrųjų jis mato juos tik savo iki beprotybės įkaitusioje sąmonėje? Staiga priešais išdygsta kardinolas Riveras, bet del Morui net galva apsvaigsta aiškiai suvokus, jog iš tikrųjų jis tik pateko savo mirtino priešo įtakon ir tasai tyčia jį pasiuntė šitais pėdsakais, viliojančiais vis aukštyn ir aukštyn į kalnus, kad galutinės grumtynės įvyktų be liudytojų. Vidinėmis akimis jis išvysta ir jėzuitą Šusterį, ir del Moras dabar žino, jog ir jis, ve-

lionis, tėra ritinėlis sudėtingame kosminių jėgų žaidime, – Šusteris, kaip ir kardinolas, ir visi kiti, žingsnis po žingsnio atvedę jį čionai.

Demonas kraiposi tai išsiropšdamas iš skylutės, tai jon sulįsdamas, ir del Moras vėl išgirsta valdingą balsą, kurį jo aptemęs protas priskiria arkangelui Mykolui:

Išvaryk demoną yla, Sebastianai, tai paskutinė tavo viltis!

Ir tą pačią akimirką, kai del Moras priglaudžia ylos smaigalį prie krūtinės, kaip tik toje vietoje, kur ką tik dirsčiojo nelabojo snukis ir kur plaka jo širdis, kambario gale atsidaro bufeto durelės. Žvakių šviesoje jis atpažįsta ant grindų išlipusią figūrėlę – tai apsigimęs berniukas, kurį jis prieš daugelį metų apžiūrinėjo Vatikane.

Jo sielą užlieja smagi Klemenčio muzika, ir pagaliau jis supranta, kad visa tai, kas jam dedasi, yra baisus kerštas, bet supranta per vėlai. Kažkas užpučia žvakes, ir viskas pajuosta. Paskutinįkart mėgindamas išvaryti velnią, jis jau įsmeigė ylą sau į širdį.

Borgo Santo Spirito, MDCCCXXXVII balandžio XX

Brangusis dvasios tėve!

Pikti gandai aplinkiniais keliais netrukus pasieks tavo ausis Neapolyje, todėl sumaniau juos pralenkti raminamu laišku, kuriuo, beje, pranešiu ir gerą naujieną, susijusią su tavo sūnėnu Džanfranku. Netikėk tuo, ką apie mane išgirsi, Ildebrandai, mano garbė yra ir išliks be priekaišto.

Nepaisant pastarojo meto tragiškų netekčių, išretinusių mūsų gretas ir sukėlusių, kaip jau rašiau, tam tikros sumaišties, šis pavasaris praėjo su konsolidacijos ženklu. Iš Dievo malonės ir paskatinti iki šiol gerai dokumentuojamos pontifikato sėkmės politiniais klausimais, mes pasiekėme konsensusą svarbiu klausimu, kurį vasarą aptarinėsime kongregacijoje ir mūsų nepalaužiamoje *Cor unum* taryboje. Kai imama kalbėti apie nacionalinę priklausomybę, Dievo baimei ne visada atsiranda vietos mūsų brangiųjų brolių širdyse, bet ką padarysi – nė vienas iš mūsų nesam tobulas.

Dabar geroji naujiena: pontifikalinės akademijos prefektas Lorencetis po daugybės debatų pasiūlė tavo sūnėną Džanfranką į naujojo Ženevos nuncijaus postą. Manau, ši naujiena dar nespėjo iki tavęs atskrieti. Norėdamas dar labiau jį pradžiuginti, daviau jam garbingą užduotį vasarą priimti daugybę *Ad Limina Apostolorum* lankytojų; atrodo, vos ne visi Šveicarijos vyskupai šiemet suplūs į šventąsias Romos vietas, tai turėtų paglostyti Džanfranko savimeilę.

Su geriausiais linkėjimais tau ir mūsų Kampanijos provincijos broliams baigiu šį skubiai padiktuotą laišką ir dar sykį prašau netikėti gandais.

Tavo ištikimiausias ir klusniausias tarnas
A. Riveras

Sant Andželas, Iskija, MDCCCXXXVII balandžio XXIV

Brangusis Aurelijau,

Tavo balandžio dvidešimtosios laiškas šiandien pasiekė mane Iskijos gydomojoje maudykloje ir pažadino iš seniokiškų apmąstymų. Kaip tu žinai, salos karštosios versmės palankiai veikia mano reumatą, ir aš dėkoju Dievo apvaizdai, kad kol kas, nors sveikata ir ne itin puiki, vis dėlto man netrūksta sveiko proto bei humoro.

Kaip tu spėjai, manęs neaplenkė gandai apie tavo reikalus, nors kol kas girdžiu tik paslaptingas nuotrupas ir atsitiktines užuominas. Savaime suprantama, nekreipiu į jas dėmesio, jos tik patvirtina seniai man žinomą faktą: kad tu turi nepavydėtiną gebėjimą įsigyti priešų.

Gyvenimas Neapolyje, kaip žinai, paprastesnis. Kardinolų ir vyskupų kolegijos intrigos dažniausiai praeina pro mus nepastebėtos, o tai, ką Romos arkidiakonas mano apie *Mandatum Docendi* laisvamaniams, mes net ir girdėti negirdėję. Užtat nuolankiausiai dėkoju už parodytą man pasitikėjimą supažindinant su svarbiaisiais Bažnyčios reikalais, kurie neginčijamai patenkina mano nemokšišką smalsumą, bet dar labiau mane džiugina asmeniniai reikalai, beje, ne tik asmeninė išpažintis.

Kaip man kartais tavęs trūksta, Aurelijau, mūsų vakarų bibliotekoje, pasivaikščiojimų kalnuose, darbo su vargšais. Ką tik, skaitydamas tavo laišką, prisiminiau pirmą mūsų vasarą, kuri visa savo sentimentalia jėga tarytum prašėsi nuta-

poma šviesiomis spalvomis. Patikėk manim, bėgant metams atmintis vis dažniau nuslepia nuo mūsų nemalonumus ir ištraukia švieson gražiausias valandėles, kad nuramintų mums sielas. Varginantis darbas, dideli nemalonumai, skurdo metai, vis panašesni į blogą sapną.

Tikiuosi neilgai trukus vėl tave čia pamatyti. Ne Laterano bažnyčios šešėly, bet čia, pietuose, tavo buvusiuose, o mano nuolatiniuose namuose!

Geroji naujiena apie Džanfranką mane ypač nudžiugino, ir aš prašyčiau tave perduoti jam nuoširdžiausius sveikinimus, kai vėl susitiksi jį pilies koridoriuose. O dėl tragiškų mirčių, ištikusių kai kuriuos mūsų slaptojo sambūrio narius, turiu pritarti tavo būgštavimams, perskaitomiems tarp laiško eilučių: brolija, nors ir atkurta, vis dar turi galingų priešų, todėl prašau tave būti budrų.

Tikėdamasis greitai susitikti – tavo senas mokytojas ir nuodėmklausys

Ildebrandas Montelis

Borgo Santo Spirito, MDCCCXXXVII gegužės XVI

Brangusis Ildebrandai!

Šį laišką rašau nepaprastai skubėdamas ir, kaip pastebėsi iš braižo, nediktuoju jo sekretoriui. Pastarojo meto įvykiai, apie kuriuos, bijau, dabar jau viską žinai, reikalauja neatidėliojamo paaiškinimo ir griežto diskretiškumo, kad dar labiau nepakenktų mano reputacijai. Užtikrinu tave, Ildebrandai, kad visi girdai apie mane yra paaiškinami, nedaryk skubotų išvadų!

Visų pirma turiu tau pranešti apie dar vieną mirtį mūsų gretose, nes ji, galimas daiktas, susijusi su prieš mane varoma kampanija. Šįkart mus paliko didžiai gerbtas, o kuriems ne kuriems ir kėlęs baimę inkvizitorius, dominikonų vienuolis S. del Moras. Jis buvo atrastas užpraeitą savaitę Asyžiaus

apylinkėse su širdin įsmeigta yla. Mano tarnas Silvijus nuvažiavo ten norėdamas susidaryti apie tragediją asmeninę nuomonę, bet negalėjo patvirtinti versijos, jog būtų įsimaišę mūsų priešai – kad ir kas jie tokie. Nenustatyta ir tiksli mirties priežastis. Galbūt žmogžudystė arba, neduok Dieve, savižudybė. Kaip žinai, Sebastianą aš laikiau vienu patikimiausių mūsų bendradarbių. Tepasigaili Dievas jo sielos.

Šis įvykis labai mane jaudina, ir aš negaliu padaryti kitokių išvadų, be tos, kad kažkoks asmuo, galbūt net keli, nori suardyti vidinę brolijos struktūrą. Galimas daiktas, dabar mano eilė? Juk miršta ir pradingsta svarbiausi žmonės. Broliai iš Reinlando, Maličiai, jau kuris laikas dingę be pėdsakų. Kitas ištikimas mūsų bendradarbis, Pirandelas, atsakingas už rekrūtų verbavimą, žiemą rastas Ligūrijos pakrantėje nuskendęs arba paskandintas. Tiek tat kalbos apie tai, kas labai panašu į gerai suplanuotą kampaniją prieš sąjūdį, kurio pradininku buvau aš ir iš dalies tu, Ildebrandai.

Dabar apie gandus, tikriausiai jau pasiekusius tavo ausis. Šias eilutes rašau tau, kaip savo vyresniam nuodėmklausiui nuo pat noviciato laikų: nepamiršk mus saistančių ryšių. Pastaruoju metu aš, švelniai tariant, pasidariau kaip nesavas. Galbūt dėl krūvio, prislėgusio mano sielą po tolydžio pasikartojančių nepaaiškinamų mirčių artimiausioje aplinkoje. Man net kilo įtarimas, kad veiksmai, kuriais jaučiuos nusikaltęs, iš dalies buvo padiktuoti iš išorės. Bet prisiekiu garbe – visa tai, kas atsitiko, atrodo blogiau, nei iš tikrųjų yra. Žvelgiant iš toliau, mano elgesį galima palaikyti neapgalvotu, netinkamu ar net skandalingu. Bet leisk man visas keistenybes paaiškinti, kai susitiksim, nes išdėstyti jas laiške ne visai tinka.

Taigi kaip tik šituo reikalu ir rašau šį laišką: nusprendžiau atvažiuoti į Neapolį, kad tau, senas mano nuodėmklausy ir dvasiškasis tėve, išpažinčiau visas nuodėmes, susijusias su pastarojo meto įvykiais. Bet pareigos – ypač didelių abejonių sukėlusios mano pozicijos gynyba – dar sulaikys mane Romoje

mažų mažiausiai mėnesį, arba keturias savaites, skaičiuojant nuo dienos, kai gausi šį laišką. O kol kas melskis už mane su visa dvasios jėga ir meile, kurios visad mane taip žavėjo.

Tavo Aurelijus Riveras

P.S. Artimiausiu metu mes turėtume melstis už amžinybėn iškeliavusį inkvizitorių S. del Morą.

Neapolis, MDCCCXXXVII gegužės XXVI

Aurelijau,

Per savo draugus prefektūroje aš galėjau sekti tavo reikalus Romoje kur kas įdėmiau, nei manai, ir, atsižvelgiant į naujus mane pasiekusius faktus, padėtis atrodo kelianti nerimą. Nemeluok man! Nemėgink nusimesti atsakomybės už pastarojo meto nusikalstamus savo veiksmus! Ir nekvaršink man galvos bailiais išsisukinėjimais ir begaliniais eufemizmais savo laiškuose: „pasidariau kaip nesavas", „atrodo blogiau, nei iš tikrųjų yra", „veiksmai, padiktuoti iš išorės"! Tai, ką man pavyko sužinoti, kelia didelį nerimą dėl tavo dvasinės sveikatos. Aš tolydžio girdžiu apie tave tokius gandus, kad vos įstengiu išsakyti juos žodžiais: šventvagystės, įvairiausios profanacijos, ūmūs pykčio protrūkiai – ir visa tai viešai, daugybės liudytojų, itin garbingų žmonių, akivaizdoje. Kalbama, kad tu elgeisi baisiai nepadoriai ir porą kartų net sumušei pareigūną. Toliau: negarbingi poelgiai, praleistos mišios, du rašytiniai nuncijų skundai akademijai ir pagaliau, – meldžiu Dievą, kad būtų neteisybė, – gandas, jog tu, Aurelijau, kažkada buvęs mano mylimiausiu mokiniu, šlykščiai iškoneveikei Bažnyčią apdergdamas ją tokiais ekskrementais, kad nenoriu ir net negaliu jų išvardyti. Aš reikalauju iš tavęs pasiaiškinimo, raštiško, dar prieš tau atvykstant į Neapolį. Beje, kai kurie asmenys tavo būsimą kelionę laiko apgaulingu manevru, tvirtindami, kad iš tikrųjų tu ketini bėgti į užsienį.

Taip pat paprašiau savo sūnėną Džanfranką nuolatos pranešinėti apie tavo veiklą artimiausiu metu. Brolija, jei gerai supratau, nebenori rizikuoti dengdama tavo darbus. Aš tau patarčiau susilaikyti nuo pagundų ir melstis. Tikriausiai tau vertėtų kurį laiką atsisakyti ir taip jau nepateisinamai apleistų pareigų. Galbūt atsikvošėti padėtų pasninkas ir nuolatinė gydytojo priežiūra. Lauksiu tavo laiško su grįžtamuoju paštu.

Ildebrandas Montelis

Roma, MDCCCXXXVII birželio II

Brangusis dvasios tėve!

Prašau tavęs: neatstumk manęs dabar, kai mano neviltį galima sulyginti nebent su mano nuodėmėmis.

Šįryt mane pasiekė žinia apie mūsų draugų iš Reinlando, Maličių, likimą. Jie neva nusinuodiję. O gal tatai atsitiko netyčia? Aplinkybės miglotos: nei liudytojų, nei atsisveikinimo laiško, nei žmonių, galinčių papasakoti, ką jie veikė po to, kai paslaptingai pradingo per Velykas. Pasimelsk už jų sielas, Ildebrandai, kaip kad tikiuosi tave pasimelsiant už mano, kai išmuš valanda.

Mane ėmė persekioti siaubingas įtarimas, kad su tuo, kas dedasi, kažkaip susijęs išsigimęs berniukas. Mintis, kad kažkas keršija už jo mirtį, nepalieka manęs ramybėje. Berniukas, kaip žinai, pašalintas iš kelio, bet visi asmenys, kuriuos iki šiol ištiko nelaimės, buvo vienaip ar kitaip įsipainioję į šį reikalą. Aš esu visiškai suglumęs. Niūriausiomis valandėlėmis mane suima baimė, kad mes padarėme kažkokią baisią klaidą, iš pirmo žvilgsnio tokią menką, jog laiku neatkreipėme į ją dėmesio. Tai mane paskatino parašyti laišką mūsų paslaptingai pradingusiam J. Langhansui iš Vienos. Per paskutinį mūsų susitikimą lapkričio mėnesį jis mane dar sykį patikino, kad aiškiaregio tikrai nebėra tarp gyvųjų. Nejau jis

galėjo turėti dingstį, vertusią man meluoti ar slėpti kokias nors mums nežinomas priežastis?

Šie svarstymai mane taip išvargino, kad neįstengiau išsyk atsakyti į tavo paskutinį laišką, kuriame teisėtai man priekaištauji dėl mano veiksmų.

Dabar laišką užantspauduoju, nes mano naujasis sekretorius kviečia mane skubiu reikalu. Dar šią popietę tikiuosi pradėti naują laišką, kuriuo pamėginsiu atsakyti į tavo klausimus.

Teduoda tau Dievas geros sveikatos.

Tavo nuolankus tarnas

Aurelijus

Brangusis Ildebrandai!

Toliau rašau laišką, pradėtą prieš pietus.

Esu labai nusiminęs ir meldžiu atleisti dėl žalos, mano padarytos slaptajam sambūriui. Žinau, kad, atsižvelgiant į pastaruosius įvykius, mano pasiteisinimai atrodo pavėluoti, tačiau – nerandu tinkamesnio palyginimo – mane tarytum užvaldė kažkokia svetima jėga, arba veikiau užvaldė ne mane, bet mano mintis ir norus, kokių net nemaniau galįs turėti.

Net nežinau, kaip reikėtų apibūdinti šituos jausmus, nes jie tokie pat keisti kaip ir gąsdinantys. Viskas vyksta tarytum prieš mano valią. Mano elgesys su kiekviena valanda vis labiau prieštarauja tikėjimui, susikerta su įsitikinimais ir klusnumu, kurių laikiausi nuo pat įstojimo į ordiną. Net ir rašydamas šias eilutes turiu sukaupti visą valią, plunksna nenori manęs klausyti, ne fizine prasme, o dvasine – ji veržiasi rašyti ne mano žodžius.

Taip, kaip tik taip – plunksna nori mane suniekinti, ir ne tik mane, bet ir tave, brangusis Ildebrandai. Kas tai per jėga, nepaliekanti ramybėje net mano kalbos? Man reiškiami kaltinimai, kaip supranti, yra teisingi, ir aš negaliu savo poelgių paaiškinti kitaip, nei kad tai padariau ne aš! Bet tuomet kas? – klausiu save.

Ar pastebi, kaip sunkiai rašau šias eilutes, kokia nelygi rašysena, kaip tau dar nematytai klaiposi raidės, lyg rašyčiau kaire ranka, ar pastebi rašalo tiškalus, nepavykusias atsklandas ir kaip, mėšlungiškai sugniaužęs plunksną, aš plūkiuosi stengdamasis užbaigti bent vieną rišlų sakinį? Toks jausmas, lyg išorinė jėga visą laiką trukdytų man užrašyti šiuos žodžius.

Ir diktuoti negaliu, nes visa, kas išeina man iš burnos, – ekskrementai, Ildebrandai. Aš sugalvoju viena, o pasakau visiškai ką kita, kažką baisaus, storžieviško ir šlykštaus, ir visi aplinkiniai nusigręžia nuo manęs. Aš nebeatsakau už savo kalbą, juoba už veiksmus. Melskis už mane, Ildebrandai, melskis už mano palaimą, kuriai iškilusi rimta grėsmė.

Jei ne mano naujasis sekretorius, padėtis būtų seniai tapusi nevaldoma. Jis prisiėmė atsakomybę sudarinėti mano dienos tvarką, saugo nuo įkyrių lankytojų ir įleidžia tik artimiausius bendradarbius.

Patikėk, Ildebrandai, šis laiškas – šiandien jau ketvirtas bandymas, visus kitus sudeginau. Savo siaubui, pastebėjau, kad puslapiai prisipildo ne mano žodžių, o keiksmų, prakeikimų, blevyzgų. Į tekstą braunasi ne mano sakiniai, žodžiai, kurių niekad nebūčiau sugalvojęs ir net nemokėjau taisyklingai perskaityti. Aš pamanau: užrašyk šitai, Aurelijau! Bet, sekdamas plunksnos ir rankos judesius, pamatau popieriuje susidėstant visai kitus žodžius. Net rašysena kitokia – svetimo žmogaus rašysena!

Visa, ką tu apie mane girdėjai, Ildebrandai, yra teisybė: visos tos nešvankybės, šventvagystės, bjaurastys, ekskrementai, profanacijos. Tai atsitinka lyg apsvaigus, nevaldomai, tarsi būčiau paprasčiausias automatas, padarytas pykčio pritvinkusio lėlininko. Tik pasinaudodamas visa savo valdžia ir padedamas sekretoriaus, vos ne vos užgniaužiau skandalą. Aš girdžiu savyje svetimą balsą, baisų balsą, linkintį man pikta, kurstantį daryti visus tuos šlykščius darbus, geidžiantį nuplėšti man garbę ir pražudyti mano gyvenimą. Paskutinę valandą jis įkalbinėjo mane padaryti sunkiausią iš mirtinų nuodėmių...

Mano dvasinės jėgos baigia išsekti, Ildebrandai. Aš baigiu šį laišką, kol piktoji jėga visiškai nepradėjo man diktuoti.
Riveras

Neapolis, birželio XXII

Brangusis Aurelijau,
Su viltimi ir baime siunčiu tau šį laišką, nes tu man neatsakei į ankstesnį. Duok žinią, kad esi gyvas, – štai ir viskas, ko tave prašau. Atsakyk man su grįžtamuoju paštu.
Tavo Ildebrandas Montelis

Neapolis, liepos I

Aurelijau!
Prašau tavęs dar kartą: kuo greičiau atsakyk į laiškus. Duok bent kokią žinią, kad esi sveikas! Tavo tylėjimas pripildo man širdį baisiausių spėlionių. Dar šį rytą mano laiškas grįžo neatplėštas. Aš paprašiau draugų surasti tave, bet tu nuo visų slapstaisi. Džanfrankas per pasiuntinį pranešė, kad tu atsisakei visų audiencijų. Jis neva kalbėjęs su tavo naujuoju sekretorium, ir šis pareiškęs, kad esi „neprieinamas". Ką jis turi galvoje, Aurelijau? Ir kas yra šis naujas raštininkas? Maldauju tave: atsiųsk apie save žinutę!
Ildebrandas

Neapolis, liepos VIII

Brangusis Aurelijau!
Iki šiol negavau iš tavęs jokios žinutės, dar vienas laiškas grįžo neatplėštas. Šį laišką nusprendžiau pasiųsti per kurjerį norėdamas įsitikinti, ar jis bent pasiekė tavo sekretorių, apie kurį

sklinda gandai, neva esąs nesukalbamas, paslaptingas ir nemūsiškis. Kas jis toks, šis atklydėlis, išprašantis lauk lankytojus dar tavo kontoros prieškambaryje, Aurelijau? Aš girdžiu neįtikimiausių gandų. Tavęs niekas nėra matęs daugiau nei mėnesį, visi mėginimai susitikti su tavim atsitrenkia į šio keisto mažaūgio sekretoriaus raštiškus pranešimus, jog tu esi arba „neprieinamas", arba „nenusiteikęs kalbėtis". Beje, šio sekretoriaus išvaizdos, be to, kad yra itin mažas ir nešioja kaukę, regis, niekas negali nupasakoti. Aš nesitikiu sulaukti atsakymo ir į šį laišką, panašu, kad tavo susirašinėjimas su išoriniu pasauliu nutrūkęs. Bet jei per dešimt dienų manęs nepasieks jokia žinia apie tave, aš nusprendžiau, jog pats nuvažiuosiu į Romą ir pareikalausiu, kad mane įleistų pas tave, ar bent išsiaiškinsiu, kur esi apsistojęs. Džanfrankas jau daug kartų mėgino su tavim susisiekti. Mūsų gretose plinta nerimas. Kalbama, kad tu susidėjai su mūsų priešais, kad esi nusidanginęs kažkur už Romos ir iš ten vadovauji sąmokslui prieš mūsų sambūrį. Nežinau, kuo ir tikėti, kol nepasikalbėjau su tavim akis į akį. Didžiausią baimę dabar man kelia tavo sveikata ir klausimas, ar tu išvis dar esi gyvas. Su Dievo pagalba tikiuosi vėl tave pamatyti ar artimiausiomis dienomis gauti kokią žinią.

Tavo Ildebrandas Montelis

Sabinebergenas, MDCCCXXX Petrinės

Mano broliams Kristuje ir ypač seniausiam mano dvasios tėvui, didžiai gerbiamam ir dievobaimingam Ildebrandui Monteliui, mano mokytojui nuo noviciato laikų, visą gyvenimą rodžiusiam pavyzdį, kaip reikia tarnauti Dievui, taip pat bendradarbiams kanceliarijose ir kongregacijose, seserims Anai ir Rikardai bei visiems, kuriuos gali dominti netrukus mane ištiksianti mirtis.

Šias eilutes rašau nežmoniškai įsitempęs, apimtas didžiulės baimės ir paliktas savivalei jėgų, kurioms pasipriešinti

nebeįstengiu. Nebeturiu kitos išeities, kaip tik atsiduoti gerajam Dievui tikintis, kad jis priims nieko nevertą mano sielą. Aš, Aurelijus Riveras, veik nesitikiu, kad kas nors pajėgs įskaityti šį laišką, nes rašanti ranka man nebepavaldi.

Iš šitos vietos, apleisto vienkiemio, esančio, kaip man rodos, Sabinebergene, kur birželio pradžioje prieš savo valią buvau išvežtas naujojo raštininko ir asmeninio sekretoriaus, kontroliuojančio visus mano veiksmus, rašau šį laišką jam malonėjus leisti, kitaip ir negalėtų būti, nes jis stebi kiekvieną mano žingsnį ir kiaurai permato mano sielą, mintis ir psichiką, ir net mano nesuskaičiuojamas nuodėmes... mano rašysena smarkiai kaitaliojasi, ir aš prašau skaitytoją kantrybės... Ir ne visi žodžiai yra mano! Mane pasiekė žinia, kad Luka S. ir kiti, prisidėję prie ordino brolio Juliano Šusterio mirties Romoje, taip pat Vitoldas Kosakas... bet jis išsigelbėjo Dievo rūpesčiu, kai du vaikiukai jį nuviliojo kažkur už Regijos... ir visa tai susiję su mano raštininku, laikančiu mane nelaisvėje... tepasiekia šis laiškas tuos, kurie norėtų sužinoti apie baisų mano likimą!

Atleisk man už piktadarystes, kuriomis nusikaltau Švč. Marijos koplyčioje, Jono Krikštytojo bažnyčioje ir San Luidži dei Frančezi, kur man, esančiam sutrikusios sąmonės, leista... dabar turiu baigti, nes mane kviečia sekretorius ir aš nieko negaliu padaryti prieš jo siaubingą jėgą, tik paklusti.

Sabinerbergenas, VIII po Sekminių

Šitas laiškas rašomas slapta, mano prižiūrėtojui išėjus iš šio pastato nupirkti man maisto, mat jis tebenori kankinti mane gyvą aš čia esu belaisvis, uždarytas kaip paprastas vagis... Dievo mano tamsoje nebėra, tik nuodų taurė padaryti sunkiausiai nuodėmei.

Tik didžiausiomis valios pastangomis susilaikau šiame laiške nekoneveikęs mūsų Viešpaties ir savo mylimųjų čia patenka tik silpna šviesa srūvanti pro langelį šešių uolekčių aukštyje, kaip man rodos, vakarinėje celės sienoje. Ir dau-

giau nieko! Nei baldų, nei lempų, grindys šaltos, sienos akmeninės, rytais baisiai šalta, nes bokštas atkreiptas į šiaurę... asmeninis mano sekretorius, kuris yra ir mano kalėjimo prižiūrėtojas, atviliojo mane čionai klasta ir jėga, pasinaudojęs mano silpnumu ir gerokai aptemusiu protu... jis išvilioja iš mano atminties net seniai užmirštus jaunystės įvykius... aš girdžiu savyje labai aiškius balsus ir regiu keisčiausias haliucinacijas jis žvelgia tiesiai į mano sielą ir naudojasi visomis mano silpnybėmis, dar vaikystėje įskiepyta mirtinų nuodėmių, tarp kurių yra ir savižudybė, baime... jis stengiasi mane jon pastūmėti ne tik miražais, bet ir praktiškomis galimybėmis šioje celėje nei baldų, nei patogumų, bet yra nuodų taurė, varinės vielos kilpa, aštrios žirklės... Prie sienos pritvirtinti laiptai veda į galeriją ir pro vieną lango plyšelį matyti užpakalinis kiemas su migdolmedžiu o tolumoje kaip spėju Sabinebergeno siluetas dabar turiu baigti nes jis grįžta.

Sabinebergenas, rugpjūtis arba rugsėjis

Tepasiekia šis laiškas krikščionišką sielą! Aš, Aurelijus Riveras, pamažu netenku čia proto, mane nuolat persekioja balsai, mano sekretorius ir priešas nusprendė šitaip pastūmėti mane į savižudybę... Jis net kartais pasidaro nematomas, kad paskui staiga išdygtų lyg iš niekur!

Ši vietovė dyka, žmonės joje negyvena. Dabar aš visai bežadis ir atpratau kalbėti, sekretorius užnuodija gėrimą ir man prasideda haliucinacijos, pragaro reginiai, baisesni už aprašytus Dantės, tai mirusi vietovė, rytas ateina pamažu, kad nepastebimai mane nugalėtų girdžiu garsus iš gretimo užrakinto kambario: girgžda kėdės, muzika, kažkas skambina rojaliu mano raštininkas, apsigimęs berniukas, mintimis kalbasi su manim... Tebūnie Dievas gailestingas mano sielai, kai stosiu priešais jo sostą tikėdamasis jog šis laiškas pasieks iš Dievo malonės adresatą norintį pasimelsti už mano palaimą žengiu į pražūtį.

IX

Taip ir buvo: neapykanta jam padėjo taip ištobulinti savo dovaną, kad jis galėdavo darbuotis nepastebimas. Jam pavykdavo išnaikinti savo vaizdą sutiktų žmonių sąmonėje, jis susirasdavo jų pilkojoje smegenų masėje tašką, kur šis vaizdas įsitvirtindavo, ir pakeisdavo jį kuo nors kitu.

Galimas daiktas, kas nors būtų pasakęs, kad jis pasidarydavo „nematomas", bet tuomet Erkiulis būtų turėjęs tokį pataisyti. Mat joks žmogus negali pasidaryti nematomas, o nepastebimas pasidaro, kaip dažnai nutinka vienišiams.

Pavyzdžiui, skerdykloje, kur jis dabar stovėjo, pameistriai jo nepastebėdavo, nors jis buvo tarp jų. Galbūt jie suvokė jį kaip mirties angelo (nuolat besisukiojančio tokiose vietose) sparnų plazdesį ar kaip gyvulio skerdeną, kiaulę, kurią tuojau nudurs, ar kokį žvėriūkštį, uždarytą narve.

Šalia jo mėsininko pameistrys dyrė aviai kailį. Pameistriui Erkiulis egzistavo nebent kaip kažkokia neaiški nuojauta, verčianti kiloti akis ir nenoromis žvilgčioti jo pusėn. Bet pameistrys nieko nematė; ir šios tolydžio šmėžuojančios pamėklės, niekad neįgaunančios aiškaus pavidalo, pagaliau taip jį nuvargino, kad jis atmetė jas, priskirdamas prie aibės nereikšmingų smulkmenų, supančių žmogų nuo ryto iki vakaro ir atitraukiančių nuo darbo. Kupinas slopaus pasidygėjimo, sumišusio su kiekvienam mėsininkui būdingu kraujo troškimu, pagaliau jis nudyrė skerdeną, ir kailis dabar karojo po abejingai spoksančia avies galva lyg kruvinas sijonas.

Vidurių kvapas buvo toks stiprus, kad Erkiulis valandėlę užmiršo, ko čia atėjo. Tarsi užburtas stebeilijo, kaip pameistrys perrėžia pilvą ir išverčia žarnas. Vaikinas rausėsi sukišęs

rankas į garuojantį pilvą, ištraukė kepenis, plaučius ir skrandį, paskui labai atsargiai iškėlė kažkokį išsitempusių drėgnų plėvių maišelį. Jis padėjo maišelį ant žemės taip rūpestingai, lyg į šį būtų sukrauti itin trapūs daiktai. Peilio smaigaliu jis praskleidė plėves, ir tik tada, kai maišelis pratrūko garuodamas ryto vėsoje, Erkiulis suprato, kad jame glūdi du negimę ėriukai, kurie bus nudobti dėl brangaus kailio.

Tokia pati baigtis laukia ir paskutinio mano priešo, pamanė jis. Jis irgi gaus galą skerdykloje tarp žvėrių, nes pats žvėris...

Į šitą makabrišką postą skerdykloje jį atginė neapykanta. Neapykanta, reikalaujanti naujo peno, trąšų, kad būtų išsaugota aukštesniems tikslams; neapykanta, kurios milžiniška jėga galėjo prilygti nebent jo meilei, tik šios meilės objektas buvo negrįžtamai išnykęs.

Neapykanta buvo vienintelis jo draugas ir ginklanešys. Ji tvoskė lavonais, rūgščia žeme, šaltu prakaitu ir išmatomis, mirusiųjų iškvėpomis ir tūkstančių papjautų gyvulių krauju. Ji net skleidė savotišką garsą: niekad nesiliaujantį ūžesį. Tai buvo neapykantos spengesys ausyse. Ausyse spengė ir spengė, lyg zirztų virš lempos vabzdžiai, jis niekaip negalėdavo užmigti, tai buvo vienintelis garsas, primenantis, kad reikia atkeršyti. Iš jo atimta ne gyvybė, bet gyvenimo prasmė, ir atsilyginti už tai galima tik tuo pačiu pinigu. Kerštas buvo jo neapykantos piniginis vienetas. Už mirtį bus sumokėta mirtimi: tai buvo dvi jo lygties pusės.

Neapykanta irgi turi skonį, pamanė jis, žiūrėdamas į smuklę kitoje skerdyklos pusėje: burna tarytum pilna atrytos saldžios tešlos, skrandyje suvirškintos neapykantos, jos negalėjai išspjauti, nes lūpas surakino širdgėla.

Jo neapykantą galima ir pačiupinėti; ji kaip skustuvas, iš visų jėgų suspaustas kojų pirštais, arba kaip nurytas skustuvas – geležtė, perpjaunanti gerklę ir skrandį, šalta it ledas, karšta kaip žarijos.

Vyras, sužadinęs šiuos jausmus, sėdėjo vienas smuklėje priešais skerdyklą. Palinkęs prie alaus bokalo žiūrinėjo kažkokius popierius. Tasai vyras buvo ne tik paskutinis, bet ir svarbiausias Erkiulio neapykantos objektas, jei jo neapykantą būtų pavykę išmatuoti.

Bet ji nesidavė išmatuojama. Neapykantai visi lygūs, seniai pastebėjo jis, ir tai jį glumino. Jam neatrodė, kad šito žmogaus nekenčia labiau nei kitų. Jis nekentė jų visų, baisiai nekentė. Neapykanta neturi chronologijos, ji begalinė visomis kryptimis. Ji buvo ir bus visada, nes neapykantai neįmanoma pritaikyti kitos perspektyvos nei amžinybė. Neapykanta naikina laiko sąvoką: ji pati būtis.

Bet su vyru, sėdinčiu prie smuklės stalo, reikia elgtis atsargiai, nes jis turi gabumų, panašių į jo paties. Matyt, kaip tik todėl jis pakėlė akis ir apsidairė lyg pasijutęs stebimas.

Erkiulis klausėsi jo minčių. Troškulys numalšintas. Neaiškios nuojautos kelia nerimą; netrukus jis atsistos ir išeis...

Kurčiajam milijoninis miestas kupinas tylos, karietos praslysta be jokio garso, mirtinai pergąsdinti gyvuliai skerdykloje nugaišta tylėdami, negirdėti nei maurojimo, nei staugimo, nei priešmirtinio gargaliavimo kraujui plūstelėjus į gerklę; pameistriai kalbasi ir juokiasi, bet jis temato jų krutančias burnas nelyginant bežades akvariumo žuvyčių žiotis.

Tvirtai nusprendęs neišleisti iš akių sekamo vyro, jis išėjo į skersgatvį ir vos nepapuolė po brika. Vežikas išplūdo ūmiai piestu pasistojusius arklius, nes tik gyvuliai galėjo jį pamatyti. Tik arkliai, pamanė jis, ir galbūt tie keli vaikai, žiūrintys jo pusėn su šiokia tokia nuostaba.

Saulė išskirstė debesis lyg ledlaužis. Buvo dar tik priešpietis, bet jau labai karšta. Jis laukė, kada atsidarys smuklės durys ir pasirodys jo priešas. Šis bus paskutinis, pamanė, tik jam mirus už meilę bus galutinai atkeršyta...

Bet neapykanta, kaip kadaise meilė, padarė jį neatsargų. Smuklėje sėdintis Johanesas Langhansas ėmė nujausti išsigimėlio ausyse spengiantį reikalavimą keršyti. Ir, stengda-

masis klaidinamai nukreipti savo mintis, jis išsmuko pro užpakalines duris, sustabdė briką ir paliepė vežikui kuo greičiau jį vežti.

Tik po valandėlės Erkiulis suprato, kad priešas išdulkėjo. Bet jam tai buvo nė motais, nes žinojo, kur jo ieškoti. Iki smuklės jį atlydėjo tik norėdamas sustiprinti savo ketinimus. Jis jau buvo parengęs planą susidoroti su elgetaujančiu vienuoliu ir netrukus jį įgyvendins.

Kai Johanesas Langhansas sugrįžo į kanceliariją, joje buvo likęs tik jo artimiausias viršininkas, skyriaus sekretorius Volratas. Visi kiti išsiprašė iš darbo. Išsiaiškinęs keletą datų, susijusių su smuklėje peržiūrėtais dokumentais, jis nuėjo į savo kontorą, niūrų kambariūkštį tamsaus koridoriaus gale.

Šalia per savaitę susikaupusių dokumentų šūsnies gulėjo jam adresuotas laiškas su vaškiniu antspaudu. Praplėšęs voką, jis perskaitė:

Didžiai gerbiamas pone kanceliarijos tarėjau! Šiandien popiet pasiuntinys jums perduos labai slaptą informaciją, susijusią su direktorijos nariu Kolovratu. Kad medžiaga atsitiktinai nepatektų į nepageidaujamų asmenų rankas, norėtume susitikti su jumis neutralioje vietoje.

Toliau buvo nurodyta adresas miesto pakraštyje ir kaip ten patekti. Parašo veik negalėjai įskaityti, be to, trūko siuntėjo.

Langhansas ilgai sėdėjo su laišku rankoje – pasirodė įtartinas.

Gerai viską apgalvojęs, staiga jis susiprotėjo, kad ant voko nėra gautos korespondencijos spaudo, ir, norėdamas išsiaiškinti paslaptį, grįžo į kanceliariją, kur sekretorius stovėjo palinkęs prie knygų rietuvės.

– Ar kartais nežinot, kas paliko šį laišką? – paklausė rodydamas sekretoriui voką.

Volratas pakėlė akis nuo brošiūros, ką tik įteiktos cenzūros.

– Paštininkas atnešė vidaus paštą, – atsakė jis. – Nieko kito čia nebuvo. Departamento viršininkas visus paleido. Kama-

rilė šią popietę renkasi į uždarą posėdį. Imperatorius vėl negaluoja.

– Galbūt matėt, kada atnešė vidaus paštą?

Volratas dirstelėjo į jį pavargęs.

– Ant laiško nėra gautų raštų spaudo, – paaiškino Langhansas. – Ar nebuvo atėjęs koks asmeninis pasiuntinys? Arba lankytojas?

– Jūs nė kiek ne blogiau už mane žinot, kad lankytojai čia neįleidžiami. Slaptumas, Langhansai, yra mūsų vienintelė apsauga intrigų karalystėje! Ir, patikėkit, be manęs, jūsų ir sargo, šiandien čia nebuvo nė gyvos dvasios. Raštininkui, kaip ir visiems kitiems, šiandien išeiginė, ir aš pats nuo aštuntos ryto sėdėjau per penkis metrus nuo durų. Vidaus paštas atneštas dešimtą. Tas pats pasiuntinukas kaip visada. Juk laiškas neatlėkė čia plasnodamas sparnais!

– Ar imperatorius tikrai susirgo? – paklausė Langhansas, slėpdamas nuostabą.

– Nuomaris. Mūsų monarchas duoda toną visai biurokratijai, niekas nebeatlieka savo pareigų. Štai matot! – Volratas pamosavo kažkokiu sąsiuviniu. – Aš pats užsiimu cenzūra, nors, kaip ir jūs, turiu teologinį išsilavinimą. Ekonomija nužengė per toli...

Skyriaus sekretorius nusispjovė į perpildytą spjaudyklę ir atsisėdo prie rašomojo stalo.

– Beje, jūs turit visus įgaliojimus dirbti taip, kaip jums patogu, – pasakė jis. – Ir jeigu šis reikalas slaptas, taip pat žinot, kur kreiptis.

Langhansas kol kas pasitenkino šiuo atsakymu ir sumišęs grįžo į savo kontorą.

Atsisėdęs prie pulto, jis vėl išskleidė laišką ir perskaitė trisdešimt du žodžius, sudėstytus į tris sakinius, iš pradžių vieną kartą, paskui antrą, kad įsitikintų, ar viską gerai suprato.

Jam nepavyko nieko įžvelgti tarp eilučių, nieko, kas atrodytų neįprasta turint omeny reikalo pobūdį. Jo pareigos buvo susijusios su slapta informacija, gaunama iš anoniminių

šaltinių, bet pastarojo meto nuojautos, jog jį kažkas seka, vertė saugotis. Tarnautojai, pamanė jis, kiršinami valdžios vakuume, atsiradusiame dėl rūmų klikos intrigų; nelygu kas jiems daro įtaką šiuo metu, kinta ir jų lojalumas. Net ir jis, nepaisant savo tarnybinės padėties, negali jaustis visai saugus.

Kad kažkas slapta nori suteikti žinių apie grafą Kolovratą, jo nestebino. Valdant imperatoriui, labiau linkusiam studijuoti knygas nei rašyti dekretus ir mieliau užsiimančiam labdara nei karo kasos papildymu, atsivėrė durys visokiausioms pinklėms. Viena zvimbte zvimbė nuo gandų. Imperatoriaus santuoka bevaikė, ir jo svainė neva mėgina priversti jį atsisakyti sosto. Rūmų kamarilė, vairuojama kanclerio Meternicho, valdo savavališkai, bet tarybą sudaro nesutaikomi priešai, daugiausia laiko skiriantys intrigoms prieš vienas kitą. Grafas Kolovratas slapta mėgina atstatydinti Meternichą ir ieško trečio svarbiausiojo tarybos nario, erchercogo Liudviko, paramos.

Tokioje politinėje maišatyje gautas laiškas lyg ir neturėjo kelti įtarimo, ir vis dėlto...

Pateikęs raštiškas einamųjų reikalų rekomendacijas, jis atidėjo aplankus į šalį. Iki susitikimo su anoniminio laiško autorium dar buvo valanda.

Pro vienintelį kambario langą jis pažvelgė į gatvę. Kitoje jos pusėje stovėjo ekipažas. Vežikas ant pasostės snaudė, bet langelio užuolaida krusčiojo. Langhansui pasirodė, kad jį sekantis asmuo sėdi kaip tik tame ekipaže ir nenuleidžia nuo jo akių. Bet pamažėle šis jausmas praėjo.

Dabar jis neabejojo, kad tas, kuris atsiuntė jam laišką, bandė išmušti jį iš pusiausvyros ir galbūt yra tas pats žmogus, kuris vogčiomis jį stebėjo smuklėje. Savaime aišku, reikia išsiaiškinti, kas tas žmogus ir kodėl jis tai daro.

Jį vis dar glumino, kaip laiškas atsidūrė ant pulto. Neabejojo, kad šis laiškas neatėjo su vidaus paštu: ant jo nėra privalomo spaudo bei sargo užrašomo eilės numerio. Volratas, žinoma, neklydo – laiškas neįplasnojo pats. Ir jo nebuvo ant stalo ryte, kai jis išėjo iš kontoros. Visi kiti darbuotojai paleis-

ti į namus, ir, kadangi jo kontoroje neregimų būtybių nepasirodydavo, liko tik viena galimybė...

Mintis nutraukė koridorium einantis įtarimų objektas. Jis negirdėjo skyriaus sekretoriaus žingsnių, tik apčiuopė jo minčių kontūrus. Kažkas jį jaudino – tai pasitvirtino vos jam įžengus į kambarį.

– Po valandos jums numatytas susitikimas, – tarė Volratas.

– Jūs gerai susipažinęs su mano dienotvarke.

– Malonėkit nesišaipyti. Aš ką tik gavau raportą iš ministerijos. Ten žinoma, kad jūs turit gauti slaptų žinių apie Kolovratą, ir tai, regis, itin džiugina erchercogą.

– Tai buvo parašyta laiške, kurį jums rodžiau.

– Kokiame laiške?

– Tame, kuris, jūsų manymu, atėjo su vidaus paštu...

Volratas tarytum negirdėjo. Tik atsiduso ir klestelėjo ant kėdės.

– Varginantis darbas, – nusiskundė jis. – Aplinkybės reikalauja slaptumo. Mes itin stengiamės su niekuo nesusikirsti, bet tai neišvengiama, kol imperija šitaip valdoma.

– Ji ne valdoma, – pataisė Langhansas, – o administruojama.

– Man žinomas jūsų dvilypis lojalumas – tiek Meternichui, tiek Vatikanui. Galbūt todėl jums reikėtų būti ypač atsargiam.

Langhansas įtempė visas jėgas, kad užčiuoptų viršininko mintis, bet, savo nuostabai, o galbūt ir nusivylimui, nieko nerado – tik maudžiantį nuovargį nuo darbo, o gal ir nuo paties gyvenimo.

– Atsižvelgiant į politines aplinkybes, – toliau kalbėjo Volratas, – ir į jūsų dviprasmišką padėtį... galbūt jus reikėtų palydėti?

Sekretorius turėjo galvoje apsaugininkus, prieš kurį laiką priskirtus tarnautojams. Siūlymas Langhansą mažumėlę nuramino. Galbūt, pamanė jis, laiškas tikrai atėjo su vidaus paštu, tik pamiršta uždėti spaudą.

Todėl jis pasakė:

– Nėra reikalo. Bet būčiau dėkingas, jei leistumėt pasinaudoti ekipažu.

Volratas nusišypsojo jo veide retai pasirodančia šypsena.

– Parsiųskite atgal vežiką, kai sutvarkysite reikalą. Ir pasiimkit keletą laisvų dienų. Atrodote baisiai išvargęs.

Mintyse Langhansas nulydėjo savo viršininką į jo kabinetą, kur tasai vėl įniko į beviltišką popierizmą. Bet ir dabar, kai skyriaus sekretorius būtų galėjęs susilpninti budrumą, jis galvojo apie daug ką, tik ne apie darbą, – apie imperatoriaus ligą, apie cenzūros užduotis, jo manymu, nepriklausančias jam pagal pareigas.

Laiške nurodyta vieta pasirodė esanti turgaus rajone šiauriniame miesto pakrašty. Priešais storų lentų tvorą grūdosi įsismaginę žmonės. Langhanso, regis, niekas nelaukė.

Jis paprašė vežiką luktelėti, išlipo iš ekipažo ir nuėjo prie šulinio, kur aiškiai matomas ėmė lūkuriuoti informatoriaus.

Jautėsi saugus. Vežikui buvo liepta atskubėti į pagalbą, jei iškiltų pavojus. Tačiau ėjo minutės, bet niekas nesirodė. Ir kaip tik tą akimirką, kai jau ketino atsisakyti susitikimo, vėl pasijuto sekamas. Jis apsidairė, bet nieko įtartino nepastebėjo.

Ūmiai, pats nesuvokdamas kodėl, patraukė prie aptvertos aikštelės. Afiša kvietė į žvėrių pjautynes. Žmonių pulkas, kaip dabar jis suprato, buvo netvarkinga eilė.

Jis nusipirko bilietą. Tai intuicija, mėgino jis raminti save; vidinis balsas kuždėjo, kad laiško autorius pasirodys ten, už tvoros...

Iš tribūnos, kur jis užėmė postą, Langhansas nužvelgė laikiną areną. Manieżą nuo žiūrovų skyrė tvirtas aptvaras. Netoli jo, prie gėrimų kiosko, stūksojo narvas su žvėrimis. Žvėrys buvo mirtinai pergąsdinti, jis jautė jų siaubą taip aiškiai, lyg šis būtų jo paties.

Impresarijus derėjosi su lažybininkais dėl savo dalies, kurią turėjo gauti kaip kruvino spektaklio organizatorius. Žiūrovų rinkosi vis daugiau. Tribūnos buvo bemaž pilnos.

Langhansas akimis varstė žmonių jūrą. Kartkartėmis jo žvilgsnis sustodavo prie aikštelės šalia narvų su žvėrimis – keisčiausia, vos kvadratinio metro plotelyje nieko nebuvo.

Publika vis labiau jaudinosi. Impresarijus, vyras su kirstinės žaizdos randu ant skruosto ir užrišta viena akimi, privedė prie tvoros tikrų tikriausią rudąją mešką. Į žvėries šnerves buvo įvertas geležinis žiedas, o šis pritvirtintas prie metro ilgio grandinės. Toji snukio dalis tikriausiai buvo itin jautri – kitaip Langhansas negalėjo paaiškinti paskui šeimininką kesnojančio žvėries klusnumo.

Vidury arenos vienakis pritvirtino grandinę prie metalinio žiedo žemėje. Grandinė buvo tokia trumpa, kad meška negalėjo atsistoti ant užpakalinių letenų nesusižeisdama nosies. Ji bus priversta kautis ant visų keturių.

Kitas vyras išėjo su kovinių šunų gauja. Dogai buvo baisiai įsiutę, šiepė dantis ir taip tampė pavadį, kad jų šeimininkas vos neišgriuvo. Jis paleido šunis. Publika sudrebėjo.

Šunys metėsi ant priešininkės, arenoje net pakilo dulkių stulpas. Vienas jų įsikibo meškai į pilvą ir išpešė didelį kuokštą gaurų. Kitas šuo sukosi žvėriui prieš nosį čia puldamas, čia vėl atšokdamas. Dar du puldinėjo iš šonų.

Meška pašėlusiai daužė letenomis į visas puses, bet vos užsimodavo iš vienos pusės, kuris nors šuo puldavo iš kitos. Žiedas šnervėse jai trukdė pasiekti kankintojus.

Staiga vienas šunų puldamas neteko pusiausvyros, ir žaibišku judesiu meška prispaudė jį prie žemės. Pasigirdo lyg medžiagos drykstelėjimas – žvėris perplėšė šuniui pilvą. Šuo šiaip taip pakilo ir išspūdino iš arenos vilkdamas per smėlį išdribusias žarnas.

Apsiputoję dogai puldinėjo žvėrį tarytum keršydami už gaištantį draugą. Viena meškos ausis buvo nuplėšta, kraujas švirkštė iš pilvo, priekinės letenos žaizdoje matėsi sausgyslių pluoštelis.

Arenoje įvyko pokyčių. Vienas dogų pynėsi tarp žvėries užpakalinių letenų čia puldamas, čia atšokdamas; meška mė-

gino jį pasiekti letena, užtat nepastebėjo kito šuns. Tasai pribėgo iš šono ir nukando meškai nosį.

Kraujas trykštelėjo čiurkšlėmis lyg iš fontano. Žvėris staugė iš skausmo, bet kartu su nosim pradingo ir į ją įvertas žiedas. Plūsdamas kraujais, žvėris atsistojo ant užpakalinių letenų ir puolė šunis. Šie mėgino sprukti, bet arenos vartai buvo uždaryti. Tribūnas pasiekė kraujo ir žarnų kvapas.

Meška partrenkė vieną dogų ant žemės ir nuplėšė jam apatinį žandikaulį. Šuo dar buvo gyvas, kai meška, nuo jo nusigręžusi, metėsi ant kito kankintojo.

Dogų šeimininkas sušuko, kad spektaklį reikia baigti, jis užsitęsė per ilgai, išlieta per daug kraujo, bet žiūrovai jį nutildė. Juos visus apėmė kraujo troškulys, pamanė Langhansas, jie išalkę svetimos kančios. Visi trokšta paliudyti svetimą skausmą, pajusti mirties kvėpavimą prie skruosto, siaubą, kad gyvybę taip lengva užpūsti, drebulį, nukrečiantį visus, kai vienas miršta be jokios svarbios priežasties, bemaž nerūpestingai, vien todėl, kad gyvenime jam pritrūko vietos...

Tą akimirką jis vėl pasijuto stebimas. Apsidairė minioje, bet ir vėl nieko neatpažino.

Jau seniai taip aiškiai nematė žmonių minčių. Prie žvėrių narvų jis pamatė vienakį, įvedusį mešką. Vienakis iš susijaudinimo buvo išpiltas šalto prakaito, apkvaitęs nuo kraujo kvapo. Jo sąmonė priminė girto žmogaus sąmonę, kažkas kažką joje šnabždėjo, nors Langhansas negalėjo suprasti ką.

Saulė baisiai kepino, ir jis užsimanė gerti.

Kiek toliau šmėžavo gėrimų kioskas, bet grūstis buvo tokia didelė, kad jis negalėjo nė pakrutėti iš vietos. Ir vėl jis pajuto vienakio mintis, tikriau, mintis kažkokio kito asmens, raginančio vienakį prieiti prie narvų su likusiais užrakintais žvėrimis.

Taip ir atsitiko: vienakis, viso žvėryno savininkas, paklusdamas nesuprantamam vidiniam raginimui, priėjo prie žvėrių ir atidarė narvą su įniršusiu šernu. Tai jis padarė lyg apimtas transo, nenutuokdamas, kad elgiasi ne savo valia,

bet verčiamas mažutės figūrėlės, jo net nematomos, nors jau keletą valandų stovinčios šalia, vos už metro, žmonių jūros properšoje, ir akylai sekančios kiekvieną jo žingsnį; tokios nepastebimos figūrėlės, kad ją galėjai palaikyti tuščiu oru. Taigi jis prisiartino prie narvo su šernu, tvirto medžio narvo, ir, pats nesuprasdamas, kodėl, jį atidarė, o minioje kilo panika.

Mat kol vienakis vykdė nematomo žmogaus valią ir leido iš narvo šerną manydamas, kad tikriausiai akimirką išsikraustė iš proto ar per daug išgėrė... kol jis visa tai darė, meška išsiveržė iš aptvaro. Paklaikusi iš skausmo, ji išlaužė tvorą ir, kraujui varvant iš atviros žaizdos, kur neseniai buvo nosis, metėsi į publiką.

Langhansą nukrėtė šiurpas. Arenoje, matė jis, tysojo trys dvesiantys dogai perplėštais pilvais ir išvirtusiomis žarnomis. Alsinanti balta saulės šviesa nutvieskė makabrišką vaizdą. Meška pasiutusiai daužėsi, žmonės bėgo į visas puses. Ir šio chaoso, šios mirties orgijos vidury jis staiga pajuto, kaip kažkas kitas, turintis dovaną, panašią į jo paties, tik daug kartų stipresnę, primeta šernui savo valią, priverčia žvėrį, genamą jam nesuvokiamo impulso, išeiti iš atviro narvo, pulti tarp bėgančių žmonių, homeriška jėga prasisprausti per persigandusius žiūrovus ir tik šernui įmanomu greičiu, minios prispausto Langhanso siaubui, sustoti tiesiai prieš jį.

Mes manom, kad turime gyvenimą, ūmiai išgirdo jis šnypščiant balsą savyje, *bet iš tikrųjų gyvenimas turi mus. Kai jis mus suvartoja iki galo, nueina tolyn be mūsų.*

Tinkamas baigiamasis žodis, pamanė jis, ruošdamasis kraupiai šios pjesės kodai – minia prispaudė jį prie suolo sėdintį, įsiutusio žvėries aštrių tarytum yla ilčių aukštyje, ir prieš tokią jėgą jo dovana negalėjo atsispirti.

Vos tik rudoji meška pagaliau atkeršijo už visus pažeminimus ir vienu letenos smūgiu nutraukė galvą vienakiui savo šeimininkui, šernas puolė Langhansą manydamas, jog šis jo priešas. Mat tokia stipri buvo nematomo žmogaus dova-

na, kad ji galėjo bet ką sukurti iš nieko ir visiškai sumaišyti galvą net žvėriui. Dvasinės energijos spindulys privertė Langhansą pakelti veidą lyg nusileidus staigiam norui apžvelgti akinamai šviesų Vienos dangų ir atkišti kaklą šerno iltims.

Stovėdamas ten nematomas, tikriau, nepastebimas besisklaidančios minios, Erkiulis Barfusas pamanė, kad žmogus nepajėgia įsivaizduoti savo baigties, užtat miršta nustebęs.

Dabar jis tūnojo ant tribūnos suolo įsiskverbęs į elgetaujančio vienuolio sąmonę, kad pasimėgautų šio niekšo mirtim iš vidaus, kad atkeršytų už vienintelį kada nors mylėtą žmogų. Bet lemiamą akimirką kažkas sutrukdė...

Vėliau Langhansas prisimins, kaip šernas staiga sustojo lyg gavęs kažkieno įsakymą, tada ramių ramiausiai apsigręžė ir nurisnojo prie narvo. Ir po sekundės, lyg iš tuščio oro, prieš jį atsirado išsigimęs berniukas.

Langhansas dar nebuvo patyręs nieko panašaus: berniukas, regis, gebėjo pasidaryti nematomas ir dabar materializavosi jo akyse.

Jis pastebėjo, kad berniukas glūdi jo sąmonėje ir viską apie jį žino. Bet tuo pat metu jis pats glūdėjo berniuko sąmonėje ir taip pat viską žinojo apie Barfusą. Jie tarytum pasikeitė sielomis. Jis niekad nebūtų galėjęs pasakyti, kiek laiko šitai truko – amžinybę ar akimirką. Bet berniuko širdyje jis išgirdo mergaitės balsą. Ir mergaitė maldavo berniuką sustoti...

Ši akimirka visiems laikams pakeitė Erkiulio Barfuso gyvenimą. Jis išgirdo Henrietos Fogel balsą, ir tai padarė jį kitu žmogum.

Jis neklydo: tai buvo jos balsas, pasiekęs jį nuo bedugnės krašto, – aiškesnis, jautresnis ir švelnesnis nei kada nors. Tai buvo meilės balsas, kalbantis jam – jame – anapus visų žmogaus kalbų ribų, anapus gyvenimo ir mirties; tai buvo gryna, neatmiešta meilė, pati jos idėja, kuri dabar pasklido jame lyg iškritusios nuosėdos ir išvijo jėgą, veik pragaišinusią sielą, –

neapykantą. Jį apėmė dar niekada nepatirtas švelnumas, toks stiprus, kad išstūmė visa kita: kraujo troškulį, pasidygėjimą ir tą širdgėlą, kuri jam atrodė neišgydoma. Jis nebekreipė dėmesio į aplinką, švelnumo banga jį nešė tolyn nuo šitos kraupios vietos. Elgetaujantis vienuolis Langhansas, laukiniai žvėrys, žmonių minia – viskas traukėsi iš kelio absoliučiai tyram jausmui. Ir tai buvo galutinė kapituliacija prieš meilę, paneigusią visus gamtos dėsnius. Iš ten, kur nebėra laiko, mergaitės balsas aiškino, kad už ją seniai atkeršyta, kad žiaurumas neduoda jokios naudos ir kad nesiliaujantis kraujo troškimas galiausiai apnuodys jį patį. Ji prisiekinėjo jam amžiną meilę, teigė, kad mirtis – dar ne galas, o pradžia naujo gyvenimo, ilgainiui vėl juos suvesiančio.

Neapykanta, kalbėjo mergaitė, yra galingiausias jo priešas, neapykanta, o ne žmonės. Neapykanta, kurią jis kaupė širdyje pusę gyvenimo, baigianti jį sugraužti neapykanta, pristūmusi prie bedugnės krašto, prie ribos to, ką gali iškęsti žmogus. Neapykanta beprasmė, ji nieko neduoda, tik atima. Ji be perstojo reikalauja: vis daugiau peno, vis daugiau kraujo, vis daugiau pasidygėjimo. Neapykanta reikalauja, kad ją pasotintum, nors tai neįmanoma.

Jis parpuolė ant kelių rėkiančioje minioje, tarp gaištančių gyvulių ir sutryptų žmonių. Bet jis nepastebėjo, kur atsidūręs. Girdėjo tik jos balsą, mylimosios balsą, aidintį iš žmogui nesuvokiamų tolių. *Aš šalia tavęs,* šnabždėjo ji, *visados šalia, kol vėlei pasimatysim...*

Ir net Johanesas Langhansas prisimins šią dieną iki gyvenimo galo jau garo mašinų epochoje. Prispaustas prie sienos, jis stebėjo, kaip Erkiulis Barfusas įgauna vis ryškesnes apybraižas tarytum išnirdamas iš neregimybės. Matė berniuko akis, spindinčias iš meilės žuvusiai mergaitei, tokios pat begalinės meilės kaip ta, kurią jaučia Kūrėjas savo kūriniui, žmonijai, nepaisydamas jos nuodėmių ir dorybių... iš meilės, egzistuojančios savaime, kad nepairtų gyvenimas, kad pasaulis neprarastų prasmės.

Ir berniukas pranyko, laimingas, kaip pasirodė Langhansui... be galo laimingas, kad mergaitė pagaliau davė žinią, kad neapykanta išvaryta visiems laikams... Jis iškurnėjo nykštuko kojytėmis, pranyko iš siaubo rėkiančioje minioje.

Po daugelio metų Erkiulis Barfusas aprašė šį įvykį Vienoje kaip gyvenimo ir meilės takoskyrą. Jis tarėsi priėjęs galą, nors iš tikrųjų tai buvo nauja pradžia.

Iki gyvenimo pabaigos jis prisiminė kiekvieną žingsnelį, atvedusį jį į žvėrių pjautynes, savo planus nugalabyti elgetaujantį vienuolį Langhansą, o paskui, galutinai atkeršijus už savo meilę, pačiam nusižudyti. Bet viskas susiklostė kitaip: meilė nugalėjo mirtį; Henrieta prašneko iš mirtingajam nepažįstamų tolių ir pakeitė jį visam laikui. Jis vėl įsiliejo į žmonių jūrą kaip vienas tarp kitų – be kartėlio, be pasidygėjimo, dėkingas už gyvybę, už savo likimą, už būtį su visu jos begaliniu turtingumu.

Visą dieną jis bastėsi po imperijos sostinę, maklinėjo jos gatvėmis ir aikštėmis, parkais ir skersgatviais. Jis nebesidangstė kauke – luošys, neūžauga, bet išdidus ir negirdėtai laimingas. Jis pastebėdavo, kaip žmonės jam šypsosi, kaip jis užkrečia juos savo meile ir džiaugsmu, trykštančiu iš įsitikinimo, kad mirtis yra ne pabaiga, bet pradžia naujo gyvenimo. Pirmą kartą jis suprato, ką reiškia laisvė – laisvė tolygi būčiai, ji nežino ribų, ji iškelia žmogų aukštai virš jo prie žemės pririštos esybės...

Tą patį rudenį Vienoje jis susitiko Barnabį Vilsoną. Susitiko mugėje ant Dunojaus kanalo kranto, netoli Augarteno rūmų. Jis stovėjo minioje parodų aikštelėje ir stebėjo į dangų kylantį karšto oro balioną.

Ar ponui žinoma, kad daiktus kelia flogistonuotas oras?

Mažasis kiklopas stovėjo šalia jo, prisidėjęs prie vieninte-

lės akies žiūroną. Erkiulis vos galėjo patikėti savo pojūčiais – jis buvo tikras, kad Barnabis miręs.

Ne, Erkiuli, aš išsigelbėjau... visi kiti žuvo... bet mano misija, kad ir kokia ji būtų, dar tebelaukia pabaigos.

Jie ėmė eiti drauge. Kiklopas jam papasakojo apie savo gyvenimą ir planus. Jį sužavėjo nacionalistinės Kavuro ir Garibaldžio idėjos. Varjetei nustojus egzistuoti, jis dėjo pastangas naujam ir geresniam pasauliui sukurti. Socializmui, pasakė Barnabis, priklauso ateitis; jau esama naujų mąstytojų, planuojančių pagerinti žmonių gyvenimą, jie save vadina komunistais. Net ir kurtiesiems žemė taps geresne vieta gyventi. Paryžiuje, pasakojo jis, atidaryta kurčiųjų mokykla, remiama valstybės. Jis pats ten buvo nuvykęs ir studijavo jų metodus. Jie dėsto nauja, gestų kalba, sukurta pritaikius prancūzų gramatiką. Įvestos net linksniuotės ir asmenuotės – šios grandies iki šiol trūko norint sukurti visavertę kalbą. Mokoma tik gestais. Erkiuliui reikėtų pačiam ten nuvažiuoti – jų įprotis kalbėtis mintimis gąsdina žmones. Žinoma, raganų laužai Europoje jau užgeso, bet mokslas niekada nepriims jų bendravimo būdo. Jam būtina ten apsilankyti, nes kada nors vis tiek reiks išmokti kalbos, kuria kalba ir kiti žmonės. Jis lengvai ją įveiksiąs – jo lanksčios kojytės gali parodyti bet kokį gestą.

Barnabis Vilsonas nusišypsojo. Pasaulis, tikino jis, greitai taps rojumi. Juk viskas žengia pirmyn, pažangos nesustabdysi. Po kelerių metų geležinkelių tinklas aprėps visą Europą taip sujungdamas žmones, kaip seniau nė nesvajota. Ligos bus išnaikintos, ir vėžys, ir raupai, badas, nederliai ir karai. Jei tik įvestum tvarką fabrikuose ir manufaktūrose, prekes būtų galima pardavinėti už savikainą, ir kiekvienas jų gautų pagal poreikius.

Amerikoje, toliau pasakojo Barnabis Vilsonas, yra vieta, kur kurtieji sudaro daugumą ir turi plačią savivaldą. Tai sala Masačusetso pakrantėje: Martas Vainjardas. Ten išties gyvena veik vieni kurtieji. Jie visi šneka gestų kalba, ir net tie, kurie

girdi, mokosi šios kalbos, anglų kalba yra tik antroji. Jei Erkiulis susitaupytų pinigų bilietui į Ameriką, turėtų ten nuvažiuoti – galbūt Martas Vainjardas yra jam skirta vieta žemėje.

Tą pačią popietę jie išsiskyrė. Vilsonas rengėsi keliauti toliau, į Siciliją, kur jo laukė susitikimas su Italijos nacionalistais. Jis turėjo juos supažindinti su naujomis socializmo idėjomis, kad jie galėtų kurti geresnę valstybę, paremtą visuotiniu teisingumu ir žmogaus vertės samprata. Atsisveikindami jie abu suprato, kad išsiskiria visam laikui.

Tų pačių metų rugsėjį Erkiulis Barfusas pašto diližanu išvažiavo į Paryžių. Jis nusprendė įstoti į mokyklą, apie kurią jam pasakojo Vilsonas – kurčiųjų institutą Riu de Mulen gatvėje.

Nacionalinis kurčiųjų institutas tuo metu buvo pasaulinis gestų kalbos metodikos centras. Erkiulis ten atvyko mėnesio gale su Barnabio Vilsono rekomendacija ir buvo tučtuojau priimtas mokiniu.

Kaip tik tada Paryžiuje jis įsitikino, kad vizualaus mokymo metodas gerokai pranoksta oralinį. Jis išmoko prancūzų gestų kalbos per rekordiškai trumpą laiką, nors tai, kad naudojosi ne rankomis, o kojomis, kliudė gramatikai. Visą gyvenimą jis aršiai nepripažino vokiečių mokyklos, kuri pabrėžtinai stengėsi išmokyti kurčiuosius skaityti iš lūpų ir naudotis kalbos padargais. Ypač gilų įspūdį jam padarė epizodas, jo aprašytas po dvidešimties metų:

„Per vieną savo pirmųjų pamokų aš tapau štai kokio įvykio liudytoju. Dėstytojas, gramatiko Sikaro mokinys, prancūzų mokslų akademijos atstovui mėgino parodyti nuostabias metodo galimybes. Stovėdamas prie katedros, jis diktavo tekstą – mano galva, tai buvo Hugo eilėraštis – gestų kalba. Mokiniai sėdėjo išsklaidyti salėje, kad nenusižiūrėtų. Jų buvo penketas: keturi berniukai ir nepaprastai graži mergaitė. Dėstytojo ženklais rodomą tekstą mokiniai užrašinėjo penkiomis kalbomis, nes visi buvo skirtingos tautybės. Mergaitė

rašė lotyniškai, berniukai – prancūziškai, vokiškai, itališkai ir angliškai. Rezultatas apstulbino akademijos atstovą. Be abejo, jis žinojo, kad gestais perteikiamos ne raidės ir ne žodžiai, bet sąvokos, ir, jei tau suprantami gestai, gali juos užrašyti bet kuria išmokta kalba. Bet jį – ir net mane – pribloškė mokinių kalbinio išprusimo lygis, gerokai peraugęs prancūzų licėjų vidurkį."

Paryžiuje jis taip pat suprato, kad gramatika universali ir ją galima pritaikyti tiek akiai, tiek kitoms juslėms:

„Dėstytojai ir mokiniai naudojosi vaizdiniais (ugnis ir arklys – pirmieji mano pasigauti žodžiai), judesius perteikiančiais, rodomaisiais ir atsitiktiniais ženklais. Daugiskaita būdavo parodoma kartojant pagrindinį ženklą, žymimosios formos išskiriamos piršto bakstelėjimu po žodžio, veiksmažodžiai asmenuojami visais prancūzų kalbos laikais, priduriant atskirus ženklus prie esamojo, – visas šitas gramatines gudrybes aš, be abejo, apčiuopiau dar skaitydamas, bet tik dabar permaniau jų esmę, visuotinį ryšį, kuris sugriovė mano seną pasaulio sampratą. Aš supratau, kad gestų kalboje gali atsirasti net tarmių, o kurčnebylių idiomos – tai universali kalba, apie kurią žmogus svajojo nuo neatmenamų laikų."

Paryžiuje jis perskaitė ir pirmą savo maldą gestų kalba, „Tėve mūsų", drauge su mokyklos kapelionu ir rektoriumi.

Institute praleido pusę metų, bet ir vėliau susirašinėjo su kai kuriais mokytojais, o mokyklos likimas traukė jo širdį visą likusį gyvenimą.

1838-ųjų kovo mėnesį jis išvažiavo iš Paryžiaus jau puikiai suprasdamas gestų kalbą. Meilė ir toliau išliko jo gyvenimo pamatu – meilė žuvusiai mergaitei, dabar nepriklausančiai jokiai apibrėžtai vietai.

Jo laukė kitas žemynas, kitas gyvenimas. Martas Vainjarde – saloje, apie kurią jam pasakojo Barnabis Vilsonas.

Post scriptum panelei Fogel ir kitiems suinteresuotiems asmenims

Senovės Egipto raštuose meilę simbolizuoja keistas hieroglifas, sudarytas iš trijų dalių: kauptuko, burnos ir vyro, pridėjusio ranką prie burnos, figūros. Pirmieji egiptologai kėlė klausimą, ar faraonų meilė nebuvo savotiškas darbas, reikalaujantis tam tikrų padargų ir sodininko kantrybės. O gal meilė išvis neegzistavo iki to laiko, kai buvo suformuluota jos sąvoka? Kažkas net pajuokavo, kad ji glūdėdavusi krūtinėje, ir iš baimės, kad ji neišlėktų kartu su neapgalvotu žodžiu, turėdavai užsidengti delnu burną.

Galbūt, panele Fogel, šie vaizdiniai nebuvo tik iš piršto laužti – juk egiptiečiai pirmieji padėjo lygybės ženklą tarp širdies ir meilės. „Mano širdį gundo brolio balsas!" – šūkteli moteris poeto eilėraštyje. Meilė gyvena širdyje, o balsas – tai priemonė, atrakinanti širdies ertmes. Terakotinės vazos ir papiruso ritinėliai byloja, kaip žmogus praranda širdį arba kaip širdį sudaužo meilė be atsako ir kaip skausmas, kurį jis išgyvena, yra nepakeliamas.

Gyvenimo rudenį, užbaigęs ilgą dvasinio lavinimosi kelionę, atvedusią jį į intelektualiausius Amerikos salonus, Erkiulis Barfusas parašė laišką vienam savo vaikaičių, išlaikiusiam klasikinių kalbų licenciato egzaminą Harvarde: „Hieroglifų raštas, kaip žinai, yra tobuliausias iš visų rašytinių kalbų, nes tas pats simbolis žymi ir regimą vaizdą, ir abstrakčią sąvoką. Hieroglifai – tai tikrasis kurčiųjų alfabetas".

Savo sąsiuviniuose jis užsirašė pastabą, kad liga, kaip meilės metafora, pirmąsyk pasirodo „Giesmių giesmėje": „Stiprink mane razinų tešlainiu, atgaivink mane obuoliais, nes aš sergu meile", – sušunka karalius Saliamonas. Ši tema raudo-

na gija pereina per visą meilės poezijos istoriją. Kartu su Platono mintimis ji pagrindžia mūsų meilės aistros suvokimą.

Platono „Puotoje" pasakojama tokia istorija apie meilės kilmę:

Senų senovėje nebuvo nei vyrų, nei moterų, o tik skirtingi jų lydiniai. Šie turėjo du veidus, keturias rankas, keturias kojas ir taip toliau... Jie buvo sukibę nugaromis ir galėjo vaikščioti tiek pirmyn, tiek atgal. Kai kurie buvo sudaryti iš dviejų vyriškų pusių, kiti – iš dviejų moteriškų, bet daugiausia pusiau vyrai, pusiau moterys. Šitie senoviniai keturkojai žmonės, pasakoja Platonas, taip troško valdžios, kad ėmė kelti pavojų dievams. Todėl Dzeusas nusprendė juos perskelti pusiau ir taip sumažinti jų galią. Štai kaip atsirado vyras ir moteris.

Bet atskirtos pusės geidė susijungti. Taip aiškina Platonas, o vėliau ir Berfutas, meilę: kaip troškimą suaugti į vieną.

„Kiekvienas iš mūsų esame tik pusė pradinio žmogaus, – rašo jis. – Vien meilės akto teikiamo malonumo nepakanka įsimylėjusiųjų jausmų stiprumui paaiškinti. Meilė – tai prarastos pusės ieškojimas, amžinas troškimas su ja susilieti".

Mūsų protėviui, panele Fogel, tai buvo neginčijama tiesa, prilygstanti esminiams gamtos dėsniams: paskutiniais savo gyvenimo Europoje metais jis išgirdo Henrietos Fogel balsą, ir ši akimirka tapo posūkio tašku jo gyvenime. Įsitikinimas, kad meilė nenutrūksta ir po mirties, pakeitė jį galutinai. Neapykanta ir keršto troškimas pranyko per vieną naktį, kaip ir begalinė širdgėla.

Mano tėvas, Džonas Berfutas, daug kartų pasakojo man šią istoriją gestų kalba. Rankų judesiais, išreiškiančiais meilę – delnai švelniai prispausti prie širdies, ir amžinybę – dešinys smilius brėžia į dešinę nukreiptą horizontalią spiralę, jis paaiškino man, kad Berfutas neabejojo susitiksiąs Henrietą po žemiškojo gyvenimo. Niekas negalėjo pakirsti šito jo tikėjimo, ir iki pat mirties jis gyveno įsitikinęs, kad meilė nesunaikinama kaip ir materija. „Kaip kad materija virsta energija, – teigė jis, – o energija – materija, taip ir meilė, niekaip nesunaikinama, keliauja per amžinybę."

Erkiulis niekad neaiškino įvykio Vienoje kaip nors kitaip, nei meilės galia nugalėti mirtį. Tačiau įsitikinimas, kad jis vis tiek išvys Henrietą, nemažino žemiškojo gyvenimo prasmingumo – priešingai, jis gyveno taip, lyg kiekvieni metai būtų paskutiniai.

Su dvasiniu lūžiu Vienoje atėjo ir apsisprendimas palikti Europą. 1838-ųjų kovo mėnesį jis garlaiviu išplaukė iš Kalė į Liverpulį, kur per belgų agentą užsisakė bilietą į Niujorką. Bilietas į „St. Mary" škuną trečios klasės keleiviams kainavo trylika svarų, įskaitant maitinimą. Kaip ir dauguma kitų emigrantų, laukdamas reiso, jis nakvojo viešbutyje Djuko gatvėje.

Balandžio dvidešimt ketvirtosios vakarą krante buvo atlaikytos paskutinės mišios, ir kitą dieną švintant laivas pakėlė inkarą. Nuo viršutinio denio Erkiulis žvelgė į Anglijos uostamiestį, paskutinį Senojo pasaulio vaizdą, kurį išvysdavo milijonai žmonių prieš tai, kai šis panirdavo į miglą, palankiam vėjui genant laivą Airijos jūra.

Tai įvyko tik vieniems metams likus iki to laiko, kai pirmas transatlantinis ratinis garlaivis „Great Western" pasiekė rekordą perskrodęs vandenyną per penkiolika dienų, kai Semiuelis Kunardas atidarė pirmą reguliaraus susisiekimo liniją tarp Anglijos ir Jungtinių Valstijų, prieš masinės emigracijos epochą, prasidėjusią po kelių dešimtmečių, kai „Iman", „Dominion", „National" ir „White Star" laivininkystės kompanijos konkuravo vežiodamos milijonus europiečių, nutraukusių visus ryšius su praeitim, kad susikurtų naują gyvenimą „Galimybių šalyje".

Tačiau Barfusas, regis, nė nepastebėjo patogumų stokos, nenuobodžiavo, nors kelionė burlaiviu truko šešias savaites, nejautė štilio keturiasdešimtame ilgumos laipsnyje, nesikrimto dėl jūros ligos ar prasto valgio. Priešingai, kelionės dienoraštyje jis entuziastingai aprašo gyvenimą laive. Jis žavisi navigacija, susidomėjęs apžiūrinėja laivo techninę įrangą – jufersus, blokus, marso rėjas su jų takelažu, piešia bures ir stiebus, mėgina išmokti naudotis lagu, jūrlapiu ir navigacijos prietaisais:

Škuna, kuria jis plaukė, buvo perstatytas brigas, nuleistas į vandenį antrajame XIX a. dešimtmetyje Halyje vergais prekiaujančios firmos užsakymu. Ji turėjo keturis stiebus ir vežė du šimtus keturiasdešimt keleivių, susirinkusių iš visų Europos kampelių ir priklausančių ne mažiau nei septyniolikai tautybių.

Laivo žurnale kapitonas užregistravo geltos epidemiją ir keletą skorbuto atvejų tarp airių. Jūros liga kamavo veik visus, kaip ir niežai bei utėlės. Žiurkės begėdiškai suįžūlėjo ir vogdavo valgį tiesiai iš užsižiopsojusių vaikų rankų.

Vyrai, ir Barfusas tarp jų, miegojo vidurinio denio hamakuose. Moterims ir šeimoms laivagalyje buvo atskira patalpa, perdalyta širmomis.

Barfusas susipažino su „St. Mary" dailide. „Mano naujasis draugas Ričardas, – rašo jis, – ėmėsi mane globoti ir aprodė visą laivą." Jis mini ir burininką Vedingtoną, taip pat jo pasigailėjusį. Galbūt jis buvo laikomas neįgaliu vaiku? Nė menkiausios užuominos apie žmonių reakciją į jo išvaizdą, kurtumą ar tai, kad jis valgo ir rašo kojomis. Jis neužsimena ir apie nugirstas bendrakeleivių mintis. Galbūt jie visi per daug stengėsi gyventi įprastai ir daugiau apie nieką negalvojo?

Jo nekantra pamatyti naują šalį auga sulig kiekviena burlaivio įveikta mylia. Jis rašo apie netrukus prasidėsiantį „naują gyvenimą" ir „tikėjimą geresne ateitim".

„St. Mary" guviai plaukia genama rytų vėjo. Laivo žurnale kapitonas pažymi didžiausią greitį – aštuoniolika mazgų. Barfusas dažnai stovi laivagalyje ir žiūri į horizontą, supantį jį iš visų pusių. Jis negirdi jūros gaudesio, negirdi, kaip plazda burės, stūgauja vėjas, negirdi, kaip klykauja jūros paukščiai, netikėtai išdygę artėjant prie rytinio Amerikos kranto. Bet jis jaučia: visos kitos jo juslės itin įsitempusios.

Gegužės dvidešimt septintą laivas įplaukė į Niujorko uostą. Tuometinėmis salygomis kelionė buvo normali. Iš dviejų šimtų keturiasdešimties keleivių Ameriką pasiekė du šimtai trisdešimt aštuoni. Mirė vienas vaikas ir trys seneliai. Bet vie-

na skandinavė pagimdė dvynukus. Barfuso užrašuose apie tai neužsimenama. Tačiau ir laivo žurnale nėra žinių nei apie luošius, nei apie kurčnebylius. Tik apie gimusiuosius ir mirusiuosius. Ir apie jūreivį, iškritusį už borto per audrą į pietus nuo Islandijos.

Kai Erkiulis Barfusas atkako į Niujorką, imigrantų srautas dar nebuvo toks milžiniškas. Tik po poros dešimtmečių jauna Amerikos valstybė pajuto poreikį įsteigti imigracijos tarnybą. Praeis dar keletas dešimtmečių, kol iškils įspūdingi Kastl Gardeno ir Elis Ailando pastatai, leidžiantys lengviau administruoti didžiulius imigrantų pulkus, kiekvieną dieną atplūstančius į Naująjį pasaulį. Tad kai gegužės dvidešimt septintą auštant „St. Mary" išmetė inkarą Niujorko įlankoje, keleivių nelaukė jokie valdžios atstovai. Jie buvo įsodinti į garinį katerį ir išlaipinti prieplaukoje mažame Manhatano pietinio pakraščio lopinėlyje, kuris šiandien vadinamas Bateri Parku.

Rytas buvo labai karštas, iš vakarų siūbtelėjo šilumos banga. Šimtmečių sandūros sanitarinė inspekcija ir pasų kontrolė vis dar tebuvo įtarių biurokratų svajonė. Nebuvo jokių laukiamųjų nei dezinfekcijos salių, jokių kreidos ženklų ant lagaminų, jokių popierėlių, kuriuos, emigrantų pykčiui, prisegdavo prie drabužių uniformuoti tarnautojai. Pakrantėje dunksojo keletas užvažiuojamųjų namų. Keleivius prie liepto pasitikdavo kurjeriai, siūlantys viešbučius, kelionių maršrutus su bilietais į upinius garlaivius ir sutartis, leidžiančias įsigyti auksinguosius plotus prie didžiųjų šiaurės ežerų.

Laivo keleivių sąrašas išliko ir dabar saugomas Bruklino emigracijos muziejuje. Erkiulis Barfusas jame įregistruotas šešiasdešimt septintas. Vardas ir pavardė užrašyti didžiosiomis raidėmis, bet tautybė nenurodyta. Pažymėta, kad jis neturi Europos valdžios įstaigų išduoto išvykimo paso ir yra kurčnebylys. *Deaf and dumb.*

Štai ir viskas. Vien vardas anoniminėje keliauninkų minioje, ir sunku atsikratyti minties, kad jei jis būtų atplaukęs po poros dešimtmečių, tikriausiai būtų buvęs išsiųstas atgal.

Kelias naktis jis praleidžia Manhatane. Dienoraštyje rašo apie miestą persmelkusią „laisvės dvasią". Uoste jam išduodami asmenybę liudijantys dokumentai. Tuo pat metu jis pakeičia pavardę į anglosaksišką – Berfutą...

1838-ųjų birželio vidury jis atvažiavo į Martas Vainjardą. Mes tai žinome iš jo paties užrašų ir Tiberio apygardos gyventojų sąrašų, kur jis įrašytas kaip D. H. Berfutas. Ką reiškia „D" raidė, neaišku. Gal *deaf* – kurčias? Mano tėvui jis pasakojo apie džiaugsmą, kurį patyrė pirmąsyk atsidūręs tarp kitų kurčiųjų. Niekas, regis, nekreipė bent kiek didesnio dėmesio į jo išvaizdą. Senu papročiu jis nešiojo kaukę, bet dabar ji dengė tik apatinę veido dalį. Paryžiuje jam sakyta, kad jo labai gražios akys.

Įkvėptas sėkmės Kurčiųjų institute, jis per rekordiškai trumpą laiką išmoko vietinę gestų kalbą ir kone taip pat greitai – rašytinę anglų.

Čilmarko parapijos dvasininkas Robertsonas parūpino jam sekretoriaus darbą. Jis vertė iš vokiečių kalbos dokumentus ir religinius raštus: tais pačiais metais į salą atkako šešios dešimtys kurčiųjų iš Austrijos. Be kitų pareigų, jis pavaduodavo kantorių. Ir niekas nesistebėdavo nei tuo, kad, būdamas kurčias, jis sugeba vargonuoti, nei kad tai daro kojų pirštais.

Paskutiniais ketvirto dešimtmečio metais jis savarankiškai sukūrė gestų kalbą, pritaikytą kojoms. Tai buvo supaprastinta versija prancūzų gestų kalbos, skirtos rankoms ir vartojamos saloje kaip tarmės. Labai greitai ją ėmė suprasti artimieji, o vėliau ši nauja kalba paplito tarp kitų žmonių, turinčių panašią negalią.

Iš savo vaikystės dar prisimenu, kaip jis užrašydavo tai, ką nori pasakyti, kreida ant grifelinės lentelės, kurią visad nešiodavosi. Panoręs ką nors pridurti, paklausti ar atsakyti, greitai nutrindavo sakinį kempine ir užrašydavo naują. Prisimenu, kaip mane žavėdavo jo kojų vikrumas, tobulai suderinti kojų pirštų judesiai, tarytum atliekami rankų pirštais...

Aplinkinius glumindavo jo ištekliai. Matyt, prieš išvažiuodamas iš Europos, kažkokiu būdu jis gavo didelę pinigų sumą. Gyveno pasiturimai, geriau už daugelį saloje, bet niekad nekalbėdavo apie savo finansinius reikalus. Tėvas manė, kad pinigus jam tikriausiai dovanojo finansininkas fon Belovas, su kuriuo jį siejo mylimos moters netektis, arba, galimas daiktas, tai buvo jo ir Henrietos Fogel santaupos. Ne visai atmestina ir tai, kad, pasinaudodamas savo gabumais, jis galėjo išvilioti pinigus iš asmens, pelniusio juos nedorai.

1841-aisiais jis pasistatydino namą Čilmarke, netoli klebonijos. Šis namas tebestovi ir šiandien – baltai dažytas dviaukštis solidaus medžio statinys, liudijantis užsakovo turtingumą. Jis davė užsakymą vietinei firmai, kurios visi darbininkai buvo kurtieji.

Tais pačiais metais jis susitiko moterį, Sonią Pereirą. Jie ėmė drauge gyventi nesusituokę. Nepraėjo nė metai, kai ji pagimdė dukterį Šarlotą, pavadintą Erkiulio ir Henrietos dukters garbei. Su pastarąja tuo metu buvo nutrūkę visi ryšiai. Ir tik paskutinį XIX a. dešimtmetį jis atsitiktinai aptiko jos pėdsakus, išsikalbėjęs su emigrantu iš Švedijos, kur ji tuomet buvo atsikėlusi.

Su Sonia jis susilaukė dar dviejų mergaičių, bet šios abi mirė dar visai mažos. Tuo metu, penkto dešimtmečio viduryje, jis jau buvo plačiai pagarsėjęs gestų kalbą vartojančiuose Amerikos sluoksniuose.

Kaip redaktorius, jis bendradarbiavo leidžiant pirmą amerikietišką gestų kalbos gramatiką. Tuo pat metu išlaikė anglų kalbos magistrantūros egzaminą Bostono universitete. 1847-aisiais leidėjas Dž. Kuperis Baltimorėje išleido jo knygą „Kurčnebylių istorija" – iliustruotą trijų šimtų puslapių foliantą. Knyga parašyta chronologiškai, pradedant hieroglifų raštu ir Platono „Kratilu", kur pirmą kartą literatūroje paminima kurčiųjų gestų kalba. Ji supažindina su garsiaisiais kurčnebyliais nuo romėno Kvinto Pedijaus, minimo Plinijaus, iki ispanų dvaro tapytojo El Mudo, „iberų Ticiano", kuris, kaip

ir Lopė de Vega, laikytas labiausiai išsilavinusiu žmogumi Pilypo II dvare Madride.

Knygos epigrafas paimtas iš Trečiosios Mozės knygos devynioliktos skyriaus: „Neužgausi nebylio, nepadėsi kliūties neregiui". Knyga alsuoja krikščionišku humanizmu ir mintimi apie „vienodą visų žmonių vertę", kaip parašyta JAV nepriklausomybės deklaracijoje.

Šventas Augustinas, niekinęs kurčiuosius ir tvirtinęs, kad „išsivadavimo vartai yra ausys", išjuokiamas ilgame skyriuje, kaip ir vokiečių oralistas Samuelis Heinikė, nuolat oponavęs Paryžiaus kurčiųjų mokyklos įkūrėjui abatui l'Epė, išlikusiam Berfutui didžiuoju pavyzdžiu.

Berfutas pasakoja apie kurčiųjų pantomimos teatrą senovės Romoje ir apie pirmuosius metodiškai dirbančius kurčiųjų mokytojus: Jorko arkivyskupą Džoną de Beverli, gyvenusį aštuntame amžiuje, ir vėlyvųjų viduramžių Heidelbergo filosofą Rudolfą Agrikolą Groningietį. Jis išverčia ilgas ištraukas iš Jeronimo Kardano „Paralipomenon", kur garsusis italų gydytojas nurodo galimybę mokyti kurčiuosius per raštą. Taip pat jis referuoja tuo metu, deja, užmirštą Žano Marko Itaro „Disertaciją apie ausis ir jų ligas", kur pirmą kartą mediciniškai klasifikuojami klausos sutrikimai.

Knyga iliustruota medžio raižiniais. Viename jų vaizduojamas garsusis odinis Chuano Pablo Boneto padarytas liežuvis, kuriuo kurtiems savo mokiniams jis rodydavo šio kalbos padargo padėtį tariant įvairius garsus. Kitoje graviūroje pateikiama Džono Balverso „Chirologija" – rankų gestų paveikslėliai, iš kurių išsirutuliojo šiuolaikinė gestų kalba.

Knyga niekad netapo standartiniu veikalu, kaip kad tikėjosi Berfutas ir jo leidėjas. Ji išėjo kukliu trijų šimtų egzempliorių tiražu, pusė jo liko gulėti sandėlyje. Iš vienintelio Berfuto turimo knygos egzemplioriaus, ilgainiui paveldėto mano dėdės, ypač gerai prisimenu Žoržo Delgarno pirštinės atvaizdą, kuriame įvairios delno dalys pažymėtos abėcėlės raidėmis. Greitai spusčiojant pirštu raides buvo galima kalbėtis su kur-

čiuoju. Delgarnas tikėjosi, kad ši sistema plačiai paplis ir kad mokiniui įsiminus raidžių padėtį pirštinės nebereikės. Tai buvo savotiška biologinė rašomoji mašinėlė. Tėvas tvirtino Aleksandrą Grehemą Belą vienu metu planavus masiškai paskleisti šį išradimą ir įvesti Amerikos kurčiųjų mokyklose.

Itin kritiškas knygos skyrius skirtas šveicaro Johano Konrado Amano knygoms „Kalbantis kurčius" ir „Dissertatio de Loquela" – dviem veikalams, padėjusiems pagrindus vokiečių oraliniam metodui, kuris didžiausią dėmesį skiria kurčiųjų mokymui naudotis kalbos padargais ir skaityti iš lūpų. Barfusas iki pat mirties išliko aršiu vokiečių oralizmo priešu. Ir keisčiausia, kad knygos baigiamajame žodyje, galbūt vogčiomis darydamas užuominą į nepaprastą savo dovaną, jis kritikuoja Defo romaną apie kurčią pranašą Dunkaną Kempbelą. „Jie abu, – niekinamai nusišaipo jis, – man atrodo šarlatanai."

1848-ųjų kovo mėnesį, nuo atvykimo į Ameriką praėjus dešimčiai metų, jis staiga išvažiavo iš Martas Vainjardo. Nei po mirties likę jo popieriai, nei pokalbiai su buvusiais artimaisiais nepaaiškina šio poelgio. Galbūt jį paveikė abiejų dukterų mirtis. Kiti kalbėjo apie nuotykių troškimą. Mano senelis, vienas iš kirbinės vaikų, kurių Erkiulis Berfutas vėliau susilaukė su siuvėja Žozefina Smit, priežastim laikė neištikimybės istoriją su jo motina, tuo metu dirbusia Berfuto namuose. Jis išvažiavo vengdamas didesnio skandalo. Aš pats manau, kad jį paskatino kiti motyvai, susiję su Henrieta Fogel.

Pasklaidžius tuometinius jo dienoraščius, matyti ją vis dažniau įsiskverbiant į jo mintis. Jis trokšta, kad ji vėl „prabiltų" iš kitos, nepažįstamos pasaulio pusės, ilgisi jos kaip niekada. Jis pamilo ją vaikystėje ir nesiliovė mylėjęs iki gyvenimo galo. Kitos moterys jo gyvenime – Sonia Pereira, o vėliau – Žozefina Smit – niekad neprilygo Henrietai. Jis vertino jų draugystę ir gerbė jas kaip savo vaikų motinas. Bet Henrieta ir toliau išliko jo būties prasme. Tokiomis aplinkybėmis nenuos-

tabu, kad jį apėmė nerimas arba kad jis pasijuto suvaržytas ištikimybės reikalaujančių moterų draugijos.

Ratiniu garlaiviu jis perplaukė Ontarijo ežerą ir nusigavo iki Minesotos. Toliau su naujakurių vilkstine pervažiavo Šiaurės Dakotą, Montaną, Aidahą ir Oregoną, kol 1848-ųjų rudenį atsidūrė Sakramento slėnyje Kalifornijoje.

Kalbėta, kad jį suviliojo gandai apie aukso radimvietes. Ir paskui su vaikišku pasididžiavimu jis kartodavo, jog buvęs vadinamuoju *„fortyeighter"*, tai yra atvykęs į San Franciską su pačia pirmąja aukso ieškotojų grupe, o ne metais vėliau, 1849-aisiais, plūstelėjusia didžiule banga, kai aukso karštligė jau buvo tapusi faktu.

Jis išbuvo šiaurės Kalifornijoje metus. Su danų nuotykių ieškotoju nusipirko teisę naudotis rūdynu už Sonoros. Bet jų bendradarbiavimas pašlijo jau po kelių mėnesių. Laiške dukteriai (formaliai adresuotame septynmetei mergaitei, bet ne mažiau skirtame ir paliktajai Soniai Pereirai) jis pasakoja, kad danas vis labiau skundžiasi visą sunkų darbą turįs atlikti vienas. Berfutas dėl savo negalios maža teprisidėjo prie monotoniško ir sunkaus aukso rūdos kasimo ir plovimo. Bet įmonė buvo įsteigta už jo pinigus ir jis padengdavo visas išlaidas. Be to, danas mėginęs išvilioti iš jo pinigų.

Žiemą jis įsigyja naują teisę naudotis Dajamond Springso rūdynu El Dorade. Dabar jis pasisamdo šešis indėnus, bet telkiny maža aukso ir darbininkai išsilaksto, kai Berfutui pasidaro sunku išmokėti algas.

Tais metais dukterį pasiekia ir daugiau laiškų. Jis gyvena provincialiame Los Andžele, vėliau Tenesyje. Pietinėse valstijose jį papiktina žiauri vergija, ir jis rašo laišką pažįstamiems į Vašingtoną karštai įrodinėdamas būtinybę ją panaikinti. Naujajame Orleane jis kurį laiką dirba ką tik atidarytoje kurčiųjų mokykloje, kurią lanko ir klausos sutrikimų turintys juodaodžių vaikai. Ilgainiui jo žvilgsnis nukrypsta į šiaurę. Rytinėje Amerikos pakrantėje tiesiami geležinkeliai, ir jis keliauja jų maršrutais.

Vėl atvažiavęs į Niujorką pradeda rašyti meilės romaną, kurio išlikęs tik fragmentas. Romanas neturi pavadinimo, pasak paties Berfuto, parašęs vos penkis iš planuotų dvidešimties skyrių, o paskui jam pritrūkę motyvacijos. Romano siužetas, pasakojo jis tėvui, priminė Henrietos Fogel gyvenimą, o stilius priminė Stendalį. Pagrindinė romano mintis – garsi prancūzo „meilės kristalizacijos" metafora. Išlikusiose dviejų skyrių nuotrupose, iš viso dešimtyje puslapių, nerastum nė pėdsako sielvarto dėl baisaus mergaitės likimo. Tekstas kupinas šilumos ir savikliovos, taip pat aklo tikėjimo meile, kaip gėrio pergalės prieš blogį simboliu...

Pagaliau 1854-ųjų kovo mėnesį, po penkerių klajonių metų, jis sugrįžo į Martas Vainjardą. Visą likusį gyvenimą tik du kartus išvažiavo iš salos.

Aš žinau, kad Berfutas iki pat mirties buvo laimingas. Jo švelnumas ir nuolankumas sėmėsi peno tiek iš žmogiškos išminties, tiek iš harmonijos, kurią jis juto savyje ir savo aplinkoje. Jis seno kaip patriarchas, apsuptas mylinčių moterų, vaikų, vaikaičių ir provaikaičių.

Jo patrauklumas priešingai lyčiai buvo mįslė – juk jo išvaizda, regis, turėjo gąsdinti moteris. Nors meilė, kaip žinoma, gali pasirodyti bet kokiu apdaru. Galbūt jas traukė jo ramybė ir patikimumas. O gal ilgesys to, ko jis negalėjo joms duoti, – jo meilės, kuri visa atiteko Henrietai...

Ilgainiui jis tapo salos įžymybe. Jį imta laikyti senu išminčium, į kurį galima kreiptis pagalbos bet kuriuo klausimu. Niekad nesu girdėjęs, kad kas nors apie jį būtų kalbėjęs kaip apie monstrą ar luošį. Saloje visiems jis buvo Berfutas – mokytojas ir diplomatas.

O savo ypatingą dovaną jis slėpė nuo visų, išskyrus artimiausius žmones. Be to, naudojosi ja vis rečiau. Jis tarytum išmoko šiuos savo gabumus sąmoningai išjungti. Galbūt troško tam tikro normalumo – pagaliau tapti žmogumi, neišsiskiriančiu iš kitų, ir jis patenkino šį poreikį Martas Vainjar-

de, kultūroje, tapusioje jo kultūra, – kurčiųjų kultūroje. Pakanta nukrypimams saloje visad buvo didelė, net tarp girdinčiųjų. Be to, Berfutas meistriškai išmoko rašytinės anglų kalbos, o gestų kalbą suprasdavo tobulai. Pats jis rašydavo kojomis sėdėdamas. Dabar jo dovana nebebuvo gyvybiškai būtina, jis turėjo kitų raiškos būdų; išsiversdavo be jos dar geriau, nes pagaliau priklausė tam tikrai bendrijai.

Ir vis dėlto retkarčiais pasinaudodavo savo dovana. Kartais juokais ką nors šnipštelėdavo mūsų sąmonėje arba atskleisdavo mūsų mintis apstulbindamas tuo pokštu. Bet buvo labai taktiškas ir vengdavo itin privačių dalykų. Prisimenu sklidus gandus, neva jis galįs pasidaryti nematomas, nors tik valdininkų, metodistų pastoriaus ir airio policmeisterio akims. Net po mirties jis išliko visokių neįtikimiausių istorijų herojumi, kaip kad Stėrtebekeris šiaurės Vokietijoje arba Dikas Terpinas Anglijoje.

O dėl jo gebėjimo pasidaryti nematomam, tai aš pats vaikystėje keletą kartų buvau šio reiškinio liudytoju. Buvo baisiai keista: staiga jis išdygdavo prieš tave kambaryje, kuris iki tol atrodydavo visiškai tuščias. Tarytum nuo jo paties būtų priklausę, kada jį kiti išvys. Galėdavai išbūti keletą valandų vienoje vietoje, pavyzdžiui, jo kabinete arba sode priešais namą, ir tik tada pastebėti, jog ir jis yra čia: netikėtai nuo krėslo ar rašomojo stalo pasigirsdavo krenkštelėjimas, ir staiga jį pamatydavai. Daugybė žmonių tvirtino pastebėję jį tik vėliau, jau praėję pro šalį kelyje ar prie bažnyčios durų. Šiam reiškiniui neįmanoma rasti paaiškinimo, mano manymu, ir neįdomu jo ieškoti. Bet galbūt tiesa tai, kad jis, naudodamasis savo dovana, galiausiai išmoko ištrinti iš kitų sąmonės savo vaizdinį.

Man jis visų pirma buvo prosenelis, bemaž paprastas senukas, nors mažytis ir kaukės uždengta veido apačia, – bet mums, artimai jį pažinojusiems, jis buvo neatsiejamas nuo kasdienybės. Mes visi nuoširdžiai jį mylėjom, žavėjomės jo gerumu, dosnumu ir baisiai liūdėjom, kai jis mus paliko. Bu-

vo vienas draugiškiausių ir labiausiai mylinčių iš mano sutiktų žmonių; jis visad greitai prajukdavo, bet taip pat lengvai puldavo į neviltį dėl siaubingos mūsų pasaulio būklės.

Iš išlikusių nuotraukų vieną aš dažnai žiūrinėju per iliuzinį nuotolį, mūsų vadinamą laiku. Ji daryta 1908-ųjų rugpjūčio mėnesio rytą Martas Vainjarde. Mano prosenelis Berfutas sėdi pavėsinėje prie pusryčių stalo apsuptas vaikaičių ir provaikaičių. Žvelgia tiesiai į kamerą, ir jauti, kad po kauke šypsosi. Akys, gražios tamsios akys spinduliuoja tokia laime, kurią galima perduoti tik kurčiųjų gestų kalba, kur žvilgsnis yra svarbi idiomos dalis.

Ir aš žinau, ką byloja šitas žvilgsnis: aklą tikėjimą meile, įstengiančia nugalėti mirtį, ir viltį, kad greitai, labai greitai jis vėl pamatys savo mylimąją Henrietą Fogel.

Džonatanas Berfutas
Tisberis, 1994 m.

Vallgren, Carl-Johan
Va203 Nuostabios meilės istorija : romanas / Carl-Johan Vallgren ; iš švedų kalbos vertė Giedrė Žirgulytė. – Vilnius : Alma littera, 2006. – 304 p.

ISBN 9955-24-235-3

„Nuostabios meilės istorija", populiaraus šiuolaikinio švedų autoriaus Carlo-Johano Vallgreno romanas, teigia, jog meilė iš tiesų gali išgelbėti pasaulį. Tai jaudinanti kurčnebylio Erkiulio Barfuso gyvenimo istorija, besirutuliojanti paslaptingų ir dažnai šiurpokų įvykių fone. Veiksmas vyksta XIX a.

UDK 839.7-3

Carl-Johan Vallgren
NUOSTABIOS MEILĖS ISTORIJA
Romanas
Iš švedų kalbos vertė *Giedrė Žirgulytė*

Redaktorė *Zita Marienė*
Viršelio dailininkė *Giedrė Sperskaitė*

Tiražas 2500 egz.
Išleido leidykla „Alma littera", A. Juozapavičiaus g. 6/2, 09310 Vilnius
Interneto svetainė: http://www.almalittera.lt
Spaudė UAB „Vilniaus spauda ", Viršuliškių skg. 80, LT-05131 Vilnius

Carlas-Johanas Vallgrenas debiutavo 1987 m. ir yra išleidęs du novelių rinkinius bei keturis romanus, iš kurių „Lošėjo Rubašovo dokumentai“ 1998 m. išėjo ir lietuviškai. Jo kūriniai išversti į dešimtis kalbų.

Romanas „Nuostabios meilės istorija“ sukrėtė Europos literatūrinį pasaulį, Švedijoje išleistas milžinišku tiražu, buvo apdovanotas prestižiškiausia Augusto premija. Rašytojo romanai mįslės jungia tikrovę, mitologiją, erotiką, nuotykius, sapnus ir nematomus sielos poslinkius.

Carlas-Johanas Vallgrenas yra ir muzikas, ir atlikėjas. Iki šiol pasirodė trys jo kompaktinės plokštelės.

Nuostabi ne tik jo meilė, bet ir jis pats, Erkiulis Barfusas. Nuo pat gimimo Kėnigsbergo viešnamyje jis keldavo žmonėms siaubą savo luošumu, o jo gebėjimas skaityti kitų mintis ir įteigti jiems savas nulėmė audringą ir įstabų likimą.

Šiame romane C. J. Vallgrenas akivaizdžiai derina fantastinius ir istorinius elementus. Mes lydime Erkiulį į vienuolyną ir beprotnamį, Vatikaną ir varjetė, susipažįstame su Swedenborgo idėjomis, kurčiųjų kalbos kūrimu. Bet visų pirma tai yra nuostabios ir jaudinančios meilės istorija.

C. J. Vallgreno romanas perveda mus per XIX a. Vidurio Europą, parodo aristokratijos ištvirkimą ir korupciją, keliaujančių cirkų fantasmagoriją ir negailestingą Bažnyčios galią.

Literatūros kritikai knygą lygina su U. Eco „Rožės vardu“ ir P. Süskindo „Kvepalais“.

